

652/2

28

ՀԱՅԿԱՅԻՆ
ԵՌԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ISSN 0134 3459

1997

Գրական

3

1997

მულოცაჲთ!

საქართველოს პაპი ივანე

ბრძანებულება

1997 წლის 1 ივნისი

ქ. თბილისი

ზ. გორგილაძის ღირსების ორდენით

დაჯილდოების შესახებ

ქართულ ლიტერატურაში შეტანილი დიდი წვლილისათვის, ნაყოფიერი შემოქმედებითი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობისათვის ქურნალ „ჭორიხის“ რედაქტორი, პოეტი ზურაბ გორგილაძე დაჯილდოვდეს ღირსების ორდენით.

ე. შვეპარდნაძე

ქროსი

გამოცემის 39-ე წელი 3 მაისი - ივნისი

რა მუშენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა
რა მომავალი, კვირუასი ბედით...
ქალაქი-ჩვენი ქვეყნის უანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

ბათუმი

საქართველოს მფრალთა გავშირისა და აჭარის
ორგანიზაციის სალიტერატურო-საზოგადოებრივი
ჟურნალი

მთავარი რედაქტორი
საზღვრო გერმანია

სარედაქციო კოლეგია

ვასტანო ახელუდინი
ზურაბ გორგოლაძე
გაბია ვარშანიძე
(პასუხისმგებელი მდივანი)
შოთა ჯორიძე
დავით თედორაძე
ალექსანდრე სამსონია
რამაზ სურგულაძე
გურამ ფანჯიშიძე
ამირან ხაბაზი
ფრიდონ ხალვაში
ჯემალ ჯაყელი

პოეზია, პროზა

ანა კალანდაძე

*

დიდება შენდა, მეუფეო,
შენდა დიდება:
უცხო ნათელი მოეგლება
ამ შებინდებას,
იშლება ირგვლივ ზამთრის სუსხი
ჭრელ-ჭრელ მინდვრებად
და უცხო ნათელს
სული პეპლებზე
გაეციდება!

*

როგორ კაშკაშებს ვარსკვლავთა ზომლი
კვლავ ჩემდა წილად...
ვარსკვლავიანი სინათლის ჩქერი
რა უცხოდ ბრწყინავს!

*

სულთა სპეტაკთა, სულთა მართალთა
შარავანდელი ისევ ევლება
დაუსრულებელ ამ ჯოჯოხეთშიც,
ამა ქაოსშიც
განუჩრეელობის!

*

შემოგლადებთ სამადლობელსა
ძალთა ცისათა
სულ ერთი წამის, სულ ერთი წამის
სისავსისათვის,—
აღვა ყვავილნარს ანგელოსისა
მჭირვალი ჩრდილი,

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს
პ ა რ ლ ა მ ე ნ ტ ი ს
ე რ ო ვ ნ უ ლ ი
ბ ი ბ ლ ი ო თ ე კ ა

ლაღად ყვავდა და ბიბინებდა
სამეფო მტილი...

* მიწი

იგივ მინდორი, ხასხასი ფერთა,
იგივ მწვერვალი და ღრუბლის ქულა...
დღესაც, მეუფე, დიდება შენდა:
იგივე ცა და
იგივე... გული!

*

აჰა, როცა მიწიდანის სახით...
არც აქ და არც იქ არს უმისობა:
სავსეა მისით საუფლო სახლი,
წამი,
წუთი
და
მარადისობა!

*

გადაუსერავს ეკალს
შუბლი მართლისა ოდით...
გელავ საეშმაკოს რეკენ
ფარისეველთა შტოდან!

*

ისევ იგივე, — მზე ამოდის,
მთვარე ივსება,
ირევა ტყუილ-მართალი და,
ჰეი, ურცხვობავ,
ჟამი დაჰკრავს და შენც აქა ხარ,
აქ ხარ ისევე,
წმიხდანთა გრებულს სამოთხისკენ
შენ წარუძღვები!

*

ოდეს მავანნი „წახლომითა“
შენით თვრებიან
და როს იზრახვენ, შურისგების
აღმართონ ჯვარი,
იწყლვენ მახვილით და მე გვრძნობ, რომ

შენია მსჯავრი,
რომ წრფელის გულის თუნდაც „ცოდვაც“
არს უნებლიე!

*

No-ს

მიეზიდები შენს მიძიმე ჯვარს,
ბედს არ ემდური,
ღიღია შენთვის ღვთის თუ კაცის
წყალობა მცირე.
ვაუსაძლისი შეგყრია და
სძლიე ეს ჭირიც
ჭირთა დამთმემა, უსიტყვომ და
უსაყვედურომ!

*

ღამეა შავთა საიღუმლოთა,
გული ნალველთა შეკრას ძალამო...
იქ აფალ, მალალ მთაზე დაგზდები:
მხოლოდ შენ, შენ ერთს
მოგესალმო!

*

ო, სამართალო, ისევ ისევ
დადიხარ ურმით...
ამ ყოიანეთში ვით გაიგნე
გზა და ვზაწვრილი?
მეუფისადმი მადლობით ვარ
ხელეზგაწვდილი,
რომ განუკითხავ ქვეყანაშიც,
არ გძინავს თურმე!

*

ყვლავ იმქვეყნიურ მინდვრებს ვადადის,
მიედიხება ჩურჩულით ლეთე...
„მე არ ვიქნები თქვენთან მარადის,
მე არ ვიქნები მარადის თქვენთან“!

*

*

ჩავეურებ უფსკრულს, პირჯვარს ვისწავლი
ჩამძახის ვიღაც:
აქეთ!
მზისაკენ!

*

ვინ ჩამოკიდა ჩემს კარავთან
კედარის ტოტი
(ცვლავ მინიშნება თუ არი ზეთა?)
კურთხეულ გზაზე ცის კარნახით
ის მაშინ მოდის,
ოდეს ჩემს ლამბარს ღვთაებრივი
აგლღება ზეთი!

*

ვიდრე დავშრტები სავსე ყელამდე
(ვიშრიტები კი უშენოდ მყისვე!)
ხმასა ზეციურს მადლობით ვისმენ,
შენთვის ჩამოქნილს ვანთებ კელაპტარს!

*

—იმ ქვეყანაში წყალობა ღვთისა
გადაგვაფარებს კალთას ორივეს....
— აბ ქვეყნად მინდა, მესროდე ისარს,
ფრთას მივითრევდე დაჭრილ გნოლივით!

*

— მოდიხარ მინდორზე, მიღიმი,
მოდიხარ ყვავილთა თოვაში...
—?
— სიზმარში, სიზმარში გიხილე
„ადგილსა მას მწვანოლოვანსა“...

*

მადლი გფენია, მადლი გფენია
ისევ მოწყალეს და კარგადებულს...

დე, ცათა შინა კვლავ გიფრენია
ათას კელაპტრით გაჩახჩახებულს!

*

ისევ ქარები მზვივანი,
ისევ ბიბინა მინდორი,
კვლავ ყმაწვილურნი ზილვანი
გულზე ცეცხლმოსაკიდონი!

*

სიხარულს ჩემსას, მზისკენ რომ ილტვის,
მეჩეჩზე რიყავ...
სად გაქრა, საით, საით გაფრინდა
გრძნული სიტყვა?
ზმანება იყო?

*

გზა იქით, სადღაც და კიდევ სადღაც...
კლდეების შვერილს მზე ეფარება.
მზეი ცხრათვალა ბრიალებს სადღაც,
შენც, შენც იქა ხარ, იდუმალბავ!

*

ისევ შეიცნო გულმა
შხამი ეშმაკთა მთავრის...
ირგვლივ წალკოტნი ღუმინ,
სად მივიდრიკო თავი?

*

ხევი მღუმარე, მშრალი და უწყლო
წყალთა სისავსით გრგვინაგდა უწინ,
აცხოველებდა ირგვლივ სანახებს...
თუმც დაუფარავთ იგი ბაღახებს,
სწამს, მოიღებენ წყალობას ცანი,—
მოვარდებიან უეცრად წყალნი!

*

სამოთხისებრი მყუდროების
ჟამი ყოველი
ალარ მგერის შვებას, — დარდს მიახლებს
და მიცხოველებს...

*

გამომეტყუდე ღამეულ ზღვაზე
მშვენიერ ნიშნად
ო, სასწაულო, აქვე, ახლოს
კრთის შენი ნიშნი!

*

ისევ ბორცვად და აწყდები ნაპირს,
სუსხი ნოემბრის
ვარდობად გიჩანს კვლავ, ჭაბუკო
უსაზღვროება!

*

დავეკითები ღამეს მისანსა,
მთვარის ნათელი კვლავ რომ აელვებს,
ანგელოსად რომ გარდაისახა,
ვინ იყო იგი?
— სატანაილი!

*

ჰა, წამბილწვენი სიწმინდეთა
და მათნი გზანი...
ფხიზლობენ ისევ, შურისგების
კოცონს ანთებენ.
განა ოდესმე ძაღლის კული
განიმართების?
ხომ იგივეა, იგივეა
კირჩხიბთა სვლანი?

*

ეშმაკეულთა დაწონეს პინა,
გულშიგან სინჯავ შუბისას ნატეხს...
მზეო მაღალო, მშვიდობა გვფინე,
მზეო მაღალო, სიმხნევე ვგმატე!

*

მცლებსა ციხეს ლოდი ნათალი,
გავმხდარვართ ჩვენიც სახვეჭ-სათალი.
შენ იზეიმებ, შენ იზეიმებ,
შენ წამოდგები კვლავ,
სამართალო!

*

ცოდვა და მადლი ისევ ირევა,
სიტყვა გაგვიქრა იმედინი.
გვჯერა, — მოაშთო მგელი... ირემმა!
დიდმა სამსჯავრომ
დაიგვიანა!

*

ო, იუდაც კი... თანამგრძნობთა
თავისთა პოეზებს,
ჰყავს მასაც მრევლი, ვით ამ სოფლად
სიბრიყვეს ყოველს!

*

უზენაესო, შენია ნება,
მაგრამ რაისთვის ესე კირთება?
რამ მოგაფიქრა წისქვილის ქვების
ვარდის ტოტებზე ჩამოკიდება?

*

ნეტა რა იყო დამეული
იგი ჩვენება,
ისევ სიცრუის ბურუსში რომ
უნებურ მხვევდა?

ეფინებოდა მთვარის სხივი
სარკმელთა ჩემთა
და, ღმერთო ჩემო, მაინც მისი
სმენა მენება!

*

ისევ და ისევ ქრიშობისთვეში,
აბრიალებულ ვარსკვლავთა ქვეშე
მიწით ზეცამდე იდგა ნათელი,
ჩამოშლილიყო უფლის კალთები!

*

გადაუვლიან საუკუნენი
უცხოდ აქოჩრილ ზეციურ ბალებს...
კვლავ ჭიხვინებენ ცათა ჰუნენი,
კვლავინდებურად დაწყვეტენ აღვირს!

*

ჰეშმარიტების ყალბად მქცეველნო,
ოქვენ დღესაც ტყუით, ფარისეველნო,
როგორც ტყუოდით პალესტინაში
ქეყნად მოარულ
უფლის წინაშე!

*

ჭრელი გრიალებს ბრბო და
კვლავ ბრძენს აჭარბებს შლეგი:
— ბარაბას ჩვენი ოღა!
უფალს...
ჯვარს აცვით ეგე!

*

საღამოების ნეტარი ჟამი,
მაგრამ... სხვა გზისას რეკენ ზარები...
არ მეშინია ლუსკუმა ღამის,
შორს, შორს, შორს ჩემგან,
შემოღამებაჲ!

*

ძირს ევთხრით რწმენას, მწვალებლობის
ზარი გუგუნებს....

ისევ ჭრელდება საუკუნე,
ეს საუკუნე....

ეს ისევ ისე შეფრქვეული
მუხას მუძლია:

ივლის სიონი, დასაბამით,
როგორც უვლია!

*

ნათუ გავივლი ბეწვის ხიდზე,
მეუფევ ჩემო,

უცოდველობით ძალმოსილი
შენს სახლში შევალ?!

*

როს შავი ფიქრი ისევ მომიცავს,
ამ ფიქრთა შიში,
მათგან თავდახსნის (ო, უეჭველად!)
მაძლევენ ნიშანს!

*

ჩემი სანთლები შენთვის იწვიან,—
სამადლობელი არ დამეიწყნია
მადლის გვირგვინით ყოვლთა მკობელი!
შენდა მაღალი შესაწირავი
უხმაუროდ და ჩუმად იწი' კის
ჩემში!
ჰა, ჩემი სამადლობელი!

რეზო ქვიფილი მედვედევსკის ტყეში

.... ძვირფასო გალაკტიონ, გაზაფხულია, გაზაფხულზე წყდება ადამიანის სიცოცხლე. მე მესმის, ვერძობ, ვხედავ, გაზაფხული იფურჩქნება საქართ-ველოში. გხედავ შენ, გხედავ ძვირფასო!

ჩვენს კარებზე ფოსტალიონის კაკუნს, ჩემი წერ-ილების გამო, ველარ გაიგონებ.

როგორ უცნაურად შეწყდა ჩემი ცხოვრება. როგ-ორი თვალუწვდენელი წინააღმდეგობების ზღუდე აღ-მართა ჩემსა და ცხოვრებას შორის.

შევიდობითა.

კიდევ ერთხელ გეშევიდობება, ცხოვრება!

ოლი

1940 წ. 30 მარტი.

დიდი ომის დროს, 1941 წლის თერთმეტ სექტემბერს ქალაქ ორი-ოლთან „მედვედევსკის ტყეში“ დახვრიტეს სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა ვადით მსჯავრდებული ასობოცდაჩვიდმეტი /157/ პოლი-ტატიმარი.

გერმანელთა ჯარების შემოტევისას, ქალაქ ორიოლის ევაკუაციის დროს ანტისაბჭოთა პროპაგანდის მისადაგებით ციხეში დასახვრეტად გადაარჩიეს ასსამოცდაათი /170/ ტუსალი და დადგენილებით გა-მოუტანეს სასიკვდილო განაჩენი, თუმცა, სასამართლო, განსასჯელთა გარეშე, მაინც შედგა, ქაღალდებიც შესაბამისი სიტუაციის მიხედვით გაფორმდა და დარიჩა.

1941 წლის 6 სექტემბერს, განაჩენის აღსრულებამდე ხუთი დღით ადრე, დადგენილებას ხელი მოაწერა თავდაცვის სახელმწიფო კომი-ტეტის თავმჯდომარემ იოსებ სტალინმა და ციფრი 170 წითელი ფანქრით მსხვილად გახაზა.

სია უშიშროების სახელმწიფო კომიტეტის სპეცგანყოფილების თანამშრომლებთან ლ.ფ. ბაშტაკოვთან და მ.ი. ნიკოლსკისთან ერთად ციხის აღმინისტრაციის წარმომადგენლის თანდასწრებით, შეადგინა, შენიშვნები და კომენტარები დაურთო ბ. ზ. ქობულაშვილს. სია და დადგ-ენილების პროექტი თავდაცვის კომიტეტში წარადგინა, ასსამოცდაათი /170/ კაცის ლიკვიდაცია დაასაჭიროა ლ.პ. ბერიამ; ველოდებით თქვენს განკარგულებასო, მიმართა თავდაცვის კომი-ტეტის თავმჯდომარეს პასუხმა არ დააყოვნა. იმავე დღეს /ექვს სექ-ტემბერსვე/ მიიღო სიტყვიერი თანხმობა და დადგენილების ტექსტი:

„საიდუმლო“.

თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტი

დადგენილება №- ГКО -634. 6 სექტემბერი 1941 წელი.

გამოყენებულ იქნას სასჯელის უმაღლესი ზომა — დახვრეტა — ტერორისტულ-შპიონურ-დივერსიული და მისი სადაგი კონტრევოლუციური საქმიანობისათვის სხვადასხვა დროს მსჯავრდებული 170 პატიმრის მიმართ. მასალების გადასინჯვა დაევალოს უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიას.

თავდაცვის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარე

ი. ბ. სტალინი

ორი დღის წემდეგ, რვა სექტემბერს, აღნიშნული დადგენილების საფუძველზე, ხელახალი ძიებისა და სასამართლო პროცესის გარეშე, უმაღლესი სასამართლოს სამხედრო კოლეგიამ ვ.ვ. ულრიხის /კოლეგიის წევრები: დ. ი. კანდიბინი, ვ.ვ. ბუკანოვი/ თავმჯდომარეობით სასჯელის უმაღლესი ზომა გადა-შე-უფარდა ასსამოცდაერთ /161/ მსჯავრდებულს, რადგან ცხრა /9/ პატიმარი იმ ციხეში არ აღმოჩნდა. დახვრეტის მხოლოდ ასორმოცდაჩვიდმეტი /157/ ოდენ ოთხი /ე.პ. სემიონოვი, გ.კ. შნეიდერი, ვ. ლ. კორხონენი. გ.ა. ლისოვა-მუხომტდინოვა/ აღრევე ყოლოდათ მიხვრეტილი, ერთს კი, ვინმე ვოროვიჩის, სასჯელი ჰქონდა მოხდილი და კანცელარიიდან განათავისუფლების ქალაქის ამოტანამდე, საცხიდან გამოძახებულს თავი სახლში ეგონა.

ორი დღის წემდეგ 11 სექტემბერს ქალაქ ორიოლიდან ათი კილომეტრის დაშორებით მცენსკ-ბოლოხოვოს ვზატკეცილთან, „მედვედევსკის ტყეში“ განაჩენი სისრულეში მოიყვანა ენკავედეს სპეცოპერატიულმა ჯგუფმა.

სიკვდილისჯილენი სათითაოდ გაჰყვდათ საგანგებოდ მათთვის გამოანთავისუფლებულ ციხის ადმინისტრაციის დიდ დარბაზში და ცოცხლადმცვდრებს — ცოცხლადგანწირული, „საეტაბოდ“ გადაწყობილი პატიმრები რომ არ დაეფრთხოთ — პირში უჩურთავდნენ ჩურის ბურთებს და ნახევრადხელ ტალახებში მიაბრუნებდნენ, ოთხკუთხედ ეზოში გაჩერებულ სპეცმანქანებში ტენიდნენ.

მედვედევსკის ტყეში ახალღნაგი ხეები დაეთხარათ და საერთო და არა სამო, ტრანშეა-სამარეები იყო გაჭრილი. გამთენიისხანს დაეყარეს ტყეის კაცლები ხელისხელთგადაბაწრულთ და ჩიტები რომ ხელმოკრედ აფიკვიდნენ, თხლად წაიყარეს ფხვიერი, შავი მიწამკვდრებსა და სულთმობრძავთ. მიწა ინარეოდა, როცა შამელეები გადაარგეს ისევ ტრანშეებს. პირგაზაფხულზე, დიდწვიობისას ტყე დაცურდა და აფუებული მკვდრები ამოვიდნენ სამარიდან. ხელახლა, ამყერზე უკვე გერმანელებმა, დაამზვლევეს პირმიწამოვსებულ გვაშებს ბელტები, მხოლოდ ბაღი აღარ გაუშენებიათ.

ტყე კი ქვევით და ქვევით ჩადიოდა მაინც, კოდებს რეცხდა წყალში და ნიაღვრებს ჩაჰქონდათ ძვლები რაჩხარუხით ტაფობში.

რამდენიმეს მონღოლებით, არამარტო ტვირთის შემსუბუქებით, არამედ გულერთგულ-მოღვინებით, მსხვილი, წითელი ფანქრით, ციხის ევაკუაციის დროს სიცოცხლეს ერთდროულად გამოსასლამეს ასორმოცდაჩვიდმეტი /157/ ადამიანი. უხნესი სამოცდაცხრამეტი /179/ უმრწემესი ცხრამეტი /19/ წლისა გახლდათ, ოცდახუთს ოცდაათი /30/ წელი არ შესრულებოდა.

ქართველები მათ შორის:

გალისა ბრონისლაგის ასული ბოლქეაძისა, შალვა ანტონის ძე მიქელაძე, ბაგრატ სპირიდონის ძე ჭუმბურიძე და ოლია სტეფანეს ასული ოგუჯავა, გალაკტიონ ტაბიძეს მეუღლე, დაპატიმრებამდე, თბილისშიც რომ ფეხებდასიებული დადიოდა.

სტალინის აზრით, ერთი კაცის სიკვდილი ტრაგედია, მრავლის სტატისტიკა იყო, ის მრავალი ზომ ერთეულებისაგან შედგებოდა.

პირველი ცოლი, სვანიძის ქალი ბაქოს გარეუბნის ციგ, ნესტოან, უპაერო ბინაში უყურადღებობით, უბატრონობით დაუტოლდა. ქმრის დაუკითხავად /მის ადგილსამყოფელს ვერც მიაგნეს/ წაიყვანეს სამშობლოში, რაჭაში, სადაც გარდაიცვალა კიდევ. განიცადაო ძალიან საყვარელი თანამეცხედრის სიკვდილი, ცოლისწილ, ნედლ საფლაგში ჩახტაო მიცვალებულის ჩასვენებამდე; ჩახტა, ჩავარდა, კუბოს ჩაყვა, არაა ცნობილი, მაგრამ ნამეტანი კომიკურად კი გამოიყურება დღევანდლობიდან ევ ამბავი. გული გამიქვევდა სამუდამოდო, უთხრა თურქე სემინარიის მეგობარს დასაფლავების შემდეგ. დარჩა ობოლი ბიჭუნა; წამოჩიტეს დედუღლეთში და გაუგზავნეს სახელოვან მამას მოსკოვში, კრემლში. მორცხვი, მორიდებული, რუსულთან შემწყვრალი, უყურადღებოდ მიტოვებული რაჭველი სრულიად გაუცხოვდა გაუცხოებულ სამყაროში. შე შობელძაღლო, თავის მოკვლაც არ შეგიძლია?! უთხრა მამამ ქართულად, როცა იაშკა ჭულაშვილმა თვითმკვლელობა დააპირა, თუ გაითამაშა. ომის დროს ტყვედ ჩავარდა და გერმანელებმა პაულიუსში გაცვლა შესთავაზეს ბატრონს. ფელდმარშლებს ჯარისკაცებზე არ ვცლიო, განაცხადა მამამ და შთამომავლობას დაუტოვა ეს მაქსიმე. პაულიუსს, შვილზე რომ არ ცვლიდა, ძალღი ჩამოუყვანეს გერმანიიდან და მალევე სამშობლოში დააბრუნეს, უანგაროდაო, ვინ იტყვის, მაგრამ დააბრუნეს უბედური იაშკა, საიდან სად წასული, სხვის მიწაში დარჩა.

შავი ვარდი /აღბათ ხელოვნური/ მიუგდოო საწოლი ოთახის თუ კაბინეტის კართან მეორე ცოლმა ნადეჟდა ალილუევამ და მიიჭედა ტყვია გულში. სტალინი გააშტერა ამ თვითმკვლელობამ, ეს აქტი ლალატად, ერთ მომენტში თავისი კარიერის დასასრულად ჩათვალი.

ამ დღის შემდეგ გაბოროტდაო, ქალიშვილმა სვეტლანამ დაწერა
კარგა ხნის შემდეგ. პირველის სიკვდილმა გული გაუქვავა, მეორისამ
გააბოროტა. კიდევ კარგი, მესამე ცოლი აღარ ეყოლა, თორემ შედეგის
წარმოდგენაც გაჭირდებოდა. პირველი ორი კი ნამდვილად უყვარდაო.
სიყვარულის ნიადაგზე გაწირა ალბათ ცოლისძმა ალიოშა სვანიძე,
რომლის სახელითაც შეიძლება ეამაყნა კიდევ ნერვებდალაგებულ
ადამიანს. ცოლისძმას მიაყოლა მოყვრები მეორე ცოლისა, — რძეები,
სიძეები, სხვები.

დღის დაკრძალვაზე არ ჩამოვიდა. მისი 1937 მძინვარებდა და არ
ჩამოვიდა, ან ვერ ჩამოვიდა, გასაგებია, მაგრამ სამძიმარიც არ მიიღო
/უკვდავს მომაცდელი მშობელი ხომ არ მოუყვდებოდა/, მხოლოდ
საქართველოში გამოაქვეყნებინა გარდაცვალების ცნობა და
ნეკროლოგი, თითქოს მარტო საქართველოს მოუყვდა ეკატერინე
გელაძე, კეკე.

დიდ ადამიანს ყველაფერი ებატებოდა.

ყველაფერი ებატებოდა ბრძენს, რომლის ხელშეწყობით და თაო-
სნობითაც ჩინეთი გაერთიანდა და საქართველო დაიწალა, დაიყო
აგტონომიებად. შედეგს დღეს ვიძიეთ. ბრძენმა თავის დროზე ყველ-
აფერი იღონა, რომ მისი სამშობლო „თუნდაც ბელორუსიის დარად“
საბჭოთა კავშირში, ფაქტიურად რუსეთში დამოუკიდებელ
რესპუბლიკად არ შესულიყო, აქარლები რომ ქართულად ლაპარ-
აკობდნენ ვერ გაარკვია ეროვნებათა სახკომად /სახალხო კომისრად/
ნამყოფმაც კი.

ბრძენი კი არა — გენიოსი.

გენიოსი შემოქმედია — დაჯილდოვებული განსაკუთრებული
ტალანტით.

ძველ რომაელთათვის გენია ნიშნავდა მფარველ სულს, ადამიანს
თან რომ დაჰყვებოდა.

ბოროტი გენიაო.

დემონი, ესე იგი.

იყო კი?

ბოროტი გენია.

არიმანი — ბოროტი სული.

აქედან ხომ არ მოდის ამირანი ჩვენი ეპოსის /?/ გმირი, — ნამეტ-
ანი ოდიოზური პიროვნება.

ამირანი — არიმანი?

არა პრომეთე, ცეცხლი რომ მოუტანა ადამიანებს. იგი ღმერთებს,
ამირანი ქრისტე-ღმერთს ეურჩებოდა. სახელი მისი გავრცელდა
საკუთარ სახელად მხოლოდ საქართველოში, საქმენი არ დარჩა, არა
მარტო იმიტომ, რომ ქრისტეს დაუწყო ჭიდაობა.

სხვა? მეფენი. მწინდანები, სარდლებიც?

ბოლომდე ვერც ერთი ვერ გავითავისეთ.

მწინდანები არ იწამეს, მეფენი არ დაისვეს; ოფიციალური, თავ-სმოხვეული შეხედულებანი ვერ უარყვეს, მაგრამ...

უნდო, დიმილიანი თანხმობა და იმას იქით სიცარიელე, აღარ-აფერი....

და დარჩათ ბელადი, გმირი უგმირო ქვეყანაში.

სიცოცხლეში გაღმერთებულს სიკვდილის შემდეგ უზომოდ, უანგარიშოდ, უსისტემოდ, ვისგანაც არ ეკუთვნოდა, იმათმა აგინეს და უფრო განადიდეს; თანამემამულეთ პროტესტისა და თავმოყვარეობის იმუნიტეტი, გარედან მყუდრებელს ცნობისწადილი გაუძლიერეს. თავმოყვარეობის უბრინციბო დამცველი თავმოყვარეობა შელახული და ცოტა სასაცილოა.

და ჩვენ ვამყოფთ იმით, ის ჩვენია, ჩვენ იქედანა ვართ — საიდანაც ისაა. მას მსოფლიო იცნობს. ეს ყველაფერი სწორია.

რუსებს იმპერია შეუქმნა, მოიგო დიდი ომი გადაარჩინა ხალხები მონობას, განადგურებას და ასე შემდეგ. ის ანადგურებდა, ეს ანთავისუფლებდა, ანდა პირიქით. ვინ ვის და რისგან ანთავისუფლებდა /პიტლერისა და მისი თანამზრახველების ჩათვლით/ კიდევ დასაზუსტებელია.

არ დატოვაო მოსკოვი 1941 წლის შემოდგომაზე, როცა გერმანელთა დივიზიები მოადგა საბჭოთა იმპერიის დედაქალაქს. მთავრობამ ქალაქ კუიბიშევს მიაშურა /თითქო თვითნებურად მოქუსლავდა ვინმე/ და სტალინი დარჩა მოსკოვში იმედად და შუქურვარსკვლავად. ესეც სწორია, მხოლოდ აქ კორექტივებია შესატანი.

1990 წლის ჟურნალ “Известия ЦК КПСС” — №12 გამოქვეყნდა ორი ბრძანება, ორი დოკუმენტი, რომელიც სხვანაირად აშუქებს მოსკოვის დაცვის, სტალინის მიერ მოსკოვის არდატოვებისა და მოსკოვიდან მთავრობის გაქცევის ფაქტს.

1. ბრძანება დათარიღებულია 1941 წლის 15 ოქტომბრით და ლავრენტი ბერიისა ი. შჩერბაკოვის მისამართითაა გაცემული ი. სტალინის მიერ:

საზღვარგარეთის მისიებმა, უმაღლესმა საბჭომ, პრეზიდიუმმა და მთავრობამ დატოვონ მოსკოვი, წერია დოკუმენტში, გადავიდნენ კუიბიშევში. გენშტაბი განლაგდეს ქალაქ არზამასში, მგზავრობა უზრუნველყოს კავანოვიჩმა, დაცვა — ლ. ბერიაძე.

1. “Сталин эвакуируется завтра или позднее смотря по обстановке”.

შემდეგ:

В случае появления войск противника у ворот Москвы, поручить

НКВД и т. Б.Ерии произвести взрыв предприятий складов и учреждений, которые нельзя будет эвакуировать, а также все электрооборудование метро (исключая водопровод и канализацию).

2. მეორე ბრძანება ერთი დღით ადრე /1941 წ. 14 ოქტომბერი/ გერმანელთა მეოთხე არმიის შტაბის სახელითა და ვინმე ბლიუმენტ-რიტის ხელმოწერითაა წარმოდგენილი: (согласно категорическому приказу Фюрера и главнокомандующего вооруженных сил войска не должны вступить в центр города москвы”.

შეტევისა და დაზვერვის საზღვარი იქნებაო “Окружная железная Дорога” ჩამოთვლილია რკინიგზის სადგურები, მითითებულია რუკები და მასშტაბები:

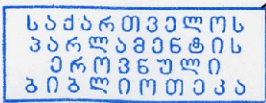
“Приказ немедленно Довести До сведения Войск”... და სხვა.

იოლი წარმოსადგენია, რა დღეს დააყრიდნენ გერმანელები მიტოვებულ, ბერიას მიერ აფეთქებულ დედაქალაქს. რა პირით მობრუნდებოდა იავარქმნილ მოსკოვში ბელადი, როგორ გაუსწორებდა „დიდ რუს ხალხს“ თვალს ძნელი წარმოსადგენია, მაგრამ განგებამ სხვანაირად განსაჯა. ვერმახტის გენერალიტეტის თხოვნას იმპერიის დედაქალაქის აღების თაობაზე /არსებობს, არც თუ ძნელად ხელმისაწვდომი სხვა დოკუმენტები, ლიტერატურა/ ჰიტლერისაგან თანხმობა არ მოყოლია. მტერს საკუთარ ბუნაგში უნდა გავუქეჭყოთ თავიო, ამტკიცებდნენ გენერლები, მოსკოვის განადგურების აუცილებლობას ასაბუთებდნენ. ჰიტლერი კი ლენინგრადის მსგავსად სანგალს, ბლოკადას აპირებდა, უკრაინის პურს და ბაქოს ნავთს ეშურებოდა. მიუზნავნეს საყვარელი გენერალი გულდერიანი. არც გულდერიანის ხვეწნა-მუდარამ გაჭრა. მოსკოვის დასაცავად კი ყველა ზომა იყო მიღებული და შევიდოდნენ თუ არა გერმანელები მოსკოვში, როგორც გერმანელთა გენერლებს და საბჭოეთის ხელმძღვანელებს ეგონათ, კაცმა არ იცოდა. ფაქტი კი მაინც ფაქტად რჩება და თუ რატომ არ დატოვა სტალინმა, არამარტო მან, მოსკოვი, იოლი სახსნელია.

60558

სულ რამდენიმე წლის უკან აღორძინებული, აღზევებული გერმანია ამასობაში ბუტაფორულ, ყალბი „დრუჟბით“ შეკოწიწებული საბჭოთა კავშირს აფიათებდა, მაგრამ როგორც „ჩვენები“ ამბობდნენ — ეს იყო დროებითი წარმატება. ასეც იყო:

ფსიქოზის აგრესიული ფორმის, ნაკლებცნობილი სახეობით დაავადებულ ჰიტლერს გამარჯვების არავითარი საშუალება და შანსი არ გააჩნდა. ფაქტიურად მთელ მსოფლიოს ებრძოდა; ებრაელების, როგორც ერის, როგორც ბიოლოგიური სახეობის განადგურება სურდა. ღმერთის ბუნების, ლოგიკის წინააღმდეგ მიდიოდა და დასაღუპავად იყო განწირული.

და ეს ფაქტი სულიც არ ამცირებს მთავარსარდლის — სტალინის
როლის. მან დაძლია მოულოდნელი თავდასხმის პირველი ელდა;
ქვეყნისა და ომის მართვის ყველა სადავე დაიჭირა ხელში. მთელი ომის
განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ომს, ზურგს, სახელმწიფოს — შინ
და გარეთ. კოლოსალურ, ერთი აღამიანისაგან შეუძლებელ დატვირთ-
ვას გაუძლო, ათეუდა ღამეებს, მასპინძლობდა სარდლებს, სხვებს;
უფრო სტუმრებს აძალბდა, მაგრამ სვამდა სასმელი კი არ
აჩლუნგებდა, ენერგიას მატებდა, ახალ-ახალი იმპულსებით
იმუხტებოდა.

ჩერჩილმა თქვაო, ამაყობენ რატომღაც ზოგეურთები, თეირანის
თუ იალტის კონფერენციებზე მე და რუზველტს ყოველდღე
გვატყუებდაო. ტყუილი რა საკადრისია. მოკავშირეთა მოტყუება,
თანაც ომის კრიტიკულ მონაკვეთში, მკრუნელობაი, მაგრამ ვინვის
ატყუებდა, ეს კიდევ საკითხავია.

საბჭოთა კავშირთან ომის დაწყებამდე ინგლისი ბერლინს ბომბავდა, თუმცა უსაფრთხოების გარანტიას ეს გამოხატომები არ იძლეოდა. გარდაუვალი, გამანადგურებელი ომის ზღვარზე იყო მიმდგარი ძველი ლოზი, დიდი ბრიტანეთი და უტყუარ პარტნიორს ამერიკის შეერთებულ შტატებს შეჩერებოდა; სანამ ჰიტლერი საბოლოოდ გაიხდიდა სტალინს პარტნიორად, საჭირო იყო და აუცილებელიც, საომარი თეატრის აღმოსავლეთში, რუსეთში გადატანა. ჰიტლერის უზნურობით თუ ბედის წყალობით ამას მიაღწიეს.

ენა ჩაუვარდა სტალინს, როცა ყუკოვმა ტელეფონით გერმანიის თავდასხმა, ომის დაწყება აუწყა. ყურმილში, იგონებს ყუკოვი, მხოლოდ ღრმა სუნთქვის ხმა ისმოდაო. მარტო მოულოდნელობისაგან არ გაოგნებულია სტალინი. პიტლერზე დიდი წარმოდგენის არასოდეს ყოფილა, ერთხელ ცინდალსაც კი შეაღარა, მაგრამ თუ ამნაირ სისულელეს ჩაიდენდა, არაფრით არ ეკონა. თუ გავიხსენებთ, როგორ ამტრევირა კბილები პატარა ფინეთუქამაც კი, უნდა გვეგულისხმა, რომ საბჭოეთი, თუნდაც დიდი ბრძენი დგომოდათ სათავეში, თავის დაცვას, მტრის გაცამტვერებაზე არაა ლაბარაკი, სწვის დაუხმარებლად ვერ შეძლებდა. უნაგაროდ, ცხადია, არავინ შეეშველებოდა და სტალინი მაშინ მხოლოდ აღრინდელი საწდერებისა და ფარგლების შენარჩუნებაზე ოცნებობდა. რა დროს ამხეა ლაბარაკიო, ხელებს ასავსაევებდა სტალინის „მემორანდუმით“ გაოცებული ჩერჩილი. ბალტიისპირა ქვეყნების ხელახალი ანექსიის, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებზე ტორის დადების შემდეგ ეს დოკუმენტი, როგორც მოსალოდნელი იყო, სტალინს აღარ გახსენებია. ინგლის-ამერიკას კი ნაციონალ-სოციალიზმიც მოსაშორებელი ჰყავდა და ინტერნაციონალ-სოციალიზმიც. ორი კურდღლის მადეგარი ერთსაც ვერ დაიჭრს,

მაგრამ თავისი წილი გაიტანეს მაინც იმ ომიდან. ის ვერ მიიღეს, რაც უნდა მიეღოთ, რასაც ელოდნენ, მაგრამ მათ პასიურ პოლიტიკას მეტი არ ეკუთვნოდა. თანაც ერთს რომ ზედი სწყალობს, მეორეს გონება უჩლუნგდება ხოლმე.

რუსეთს იმპერია შეუქმნა.

ეს ისწავლეს ყურმოკრული ცოდნით თავდაჯერებულმა ადამიანებმა. იმპერია ჰქონდა რუსეთს, — უფრო ძლიერი და მონოლითური, ვიდრე დღესა აქვს, ვიდრე ოქტომბრის გადატრიალების შემდეგ მოიპოვა. დაკარგა და ველარ დაიბრუნა პოლონეთი, ფინეთი, დანარჩენების ხელახლა შემომტყიცებას დიდი დრო და ენერგია შეაღია. იგი /რუსეთი/ მოხვეწებითმა, კულტ-ევროპის საამებელმა დემოკრატია დაანგრია, ისევე, როგორც ახლა ინგრევა, მანამდე კი გამომუშავებული ჰქონდა მყარი იმპერიული იმბიცია, რომელიც ხალხთა ყალბმა მეგობრობამ /დრუებაში/, „თანასწორუფლებიანობამ“ შეცვალა. გუბერნიების ნაგვირად შეიქმნა ეთნიურ-გეოგრაფიული სიაფანდი რესპუბლიკები; რუსი გახდა უფროსი ძმა და არა ბატონი. ამიტომ მისი ფსიქიკა, არც მანამდე იყო დაწყობილი, გაორდა, გაიხლიჩა, დაირღვა. რუსული კულტურა რევოლუციამდე, მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განსაკუთრებით, რენესანსს განიცდიდა. ყავდათ ელიტარული საზოგადოება, სამხედრო და სამოქალაქო არისტოკრატია. ევროპულ კულტურას კი არ უთანასწორობდნენ, უსწრებდნენ კიდევ ლიტერატურით, მუსიკით, ქორეოგრაფიით, ფილოსოფიით. ლენინმა, სტალინმა, სხვებმაც, რასაცირველია /ორი კაცი რას დააკლებდა/, მათი პროგრესი შეაჩერეს; სტალინმა კი, სულ ცოტა, ორმოცდაათი წლით დააკონსერვა იგი.

გლადიმერ სოლოვიოვს ეშინოდა, რომ რუსეთი დაკარგავდა „შიდაეროვნულ თვითმყოფადობას“ და დაიღუპებოდა ამის მსგავსი შეხვდა, დაღუპვის ნიშნებმა გამოაყარა, მაგრამ არ დაღუპულა. ახლა იგი ინგრევა. ნგრევის იოლად გადაიტანს. სულიერი რღვევის კრიზისებიდან უფრო მძიმედ გამოდის ხოლმე.

წესრიგი ჰქონდა. წესრიგი იყო. იყო კი. პირდაპირ ვთქვათ: ჰქონდა რის ფასად, სხვა საკითხია. მტკიცე პატრონის, მტკიცე ხელის გარეშე „თავისუფალ ერთა მძლე კავშირი“ არ იარსებებდა. ნახირს მწყემსი ჭირდება, საქონელს სადგომი. გაიხნია, რად გადააქცევ ადამიანებს, როგორც მიშვება არ შეიძლება, ისევე — გაპირუტყვებაც. მონა გონებაშეზღუდულია, გიჟი — თავისუფალი. ობივატელმა არ იცის რა არის თავისუფლება, არც უნდა იგი. წესრიგის სიკეთეს მისტირის, თავლაში ყოფნის პერსპექტივაზე წარმოდგენა არა აქვს.

მეთოდი — ძალა აღმართს ხნავს, მიზანი მაინც მიუღწევადი. მსოფლიო რევოლუცია, ერთი ენა, ერთი ჳკუის ხალხი და კომუნიზმი,

ცოტა ადრე, ცოტა გვიან. ჯერ უნდა გაწითლებულიყო პლანეტა /თითქოს წითლები ვერ დაერეოდნენ ერთმანეთს/, შემდეგ უნდა დამყარებულიყო ამქვეყნიური სამთხე...ნერწყვით, ლოზუნგებით, ყალბი თეორიებით შედუღებულმა ბაბილონის გოდოლ-მოდელმა ბელადის სიცოცხლეშივე იწყო რღვევა /იუგოსლავია/; იმპერიალიზმის ჯაჭვი იქ გაწყდაო, კომუნისტები გვასწავლიდნენ, სადაც სუსტი რგოლი /რუსეთი/ იყო. საბჭოთა კავშირმა იქ დაიწყო რღვევა-პრიწინი, სადაც ყველაზე დიდი შიში და სიძულვილი იყო ჩათესილი. შედეგს დღემდე იმკიან.

მაგარი იყო. იყო, როგორ არ იყო დიდი დიქტატორი, იმპერატორი.

შიში ხშირად ფსიქიკის რყევას გამოიწვევს და პიროვნების სიმ-აგრეს წარმოაჩენს და არა სიძლიერეს.

თავადვე დაირქვა ფოლადი. თავმდაბლობით ვერ დაიკვეხნიდა საკუთარი თავის ნათლია, მაგრამ იყო მაგარი, მომთმენიც, მომლოდინე, ჯიუტი.

მაგარია კიბო, ადრე ჭლეტი, ახლა შიდსი და მაინც — კიბო. შედარება არც მთლად უპრიანია, ანალოგიადაც არ ვარგა, სხვა რამის თქმა გვინდა:

ჩვენ სახადი გვიჩვენია. წითელა ბატონებს ვცემთ პატივს, ბატონებოს ვუმღერით მას. წითელა ბატონები მობრძანებულან. წითელი ყვავილებით, წითელბიბილიანი ყვინჩილით ვვგებებით. მოუოხეთ, ბატონებო. ის გიკრფეთ, ვარდს გიკონავთ, ბატონებო.

წითელი საბანი იყო გადმოფენილი კორტონზე მღვარი წითელგრამიტაიანი ოდის აივნის დასტანდაზე. ბატონები იყვნენ დაბრძანებულნი იმ ხის სახლში.

წითლად ღუოდა ხეთა სიმწვანეში დალიანდაგებული საბანი. ვაშლის თეთრი ყვავილების ფურცლები გაჰქონდა ფუტკრის ზუზუნს მდგლოში.

დ იწვა ბიჭუნა გახურებული შუბლით, დიდი, პრიალა თვალებით წითელ შალითას ქვეშ. მოუოხეთ ბატონებო სიცხიან ბიჭუნას; მის ერთ ცრემლად, ერთ გულისჩამწყვეტ ამოოხვრად არ ღირს მთელი ქვეყნის პოლიტიკა.

1935 წლის 7 აპრილს სტალინმა ხელი მოაწერა დადგენილებას მოზარდთა სასჯელის — დახვრეტის ჩათვლით — გაძლიერების თაობაზე. თხუთმეტი წლიდან და ზევით უნდოდაო სასჯელის უმაღლესი ზომის შეფარდება. „უნდოდა გრამაფონშია“, დოკუმენტურად არ დასტურდება, თექვსმეტი წლის ყმაწვილის დაბადების დღეზე /მესრულდა და გაყვანეს/ დახვრეტა კი პოლიტიკური მოტივით ფაქტია. ამას შემდეგ წაიკითხავთ.

ომის პირველსავე წელს გამოხუთულ ყბადაღებულ ბრძანებაში გარკვევით წერია: განადგურდეს, საკუთარ ჯარისკაცებზეა ლაპარაკი, პანიკიორები და მშობრები. ომში გარეგანი ახლადწვერშეღერილი, მფრთხალი ყმაწვილები მშობრებად გამოიყურებოდნენ, მტერს გადარჩენილნი ზოგიერთები თავისიანთა ტყვეების ზვარაკი ზღებოდნენ და „უგზოუკვლოდ“ დაკარგულთა სივრცეში ჩაწერილნი შავ ქაღალდებზედ ბრუნდებოდნენ შინ.

1934 წლის პირველი ნოემბრის დადგენილება:

„... არ შეაჩერონ სასჯელის უმაღლესი ზომის /დახვრეტის/ სისრულეში მოყვანა, რადგან ცაკი შუამდგომლობებს პატიების შესახებ განსახილველად არ იღებს; შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატის ორგანოებმა განაჩენები სასჯელის უმაღლესი ზომის შესახებ მოიყვანონ სისრულეში დაუყოვნებლივ, განაჩენის გამოტანისთანავე“....

და ეს კანონი მოქმედებდა გამოქვეყნების დღიდან სოციალურ-პოლიტიკურ იმერეთში და ზერეტდნენ იმ დღის შემდეგ განაჩენის გამოტანისთანავე. თუ დილა იყო, მზის ჩასვლამდე, თუ მზეს მოასწრებდა ჩასვლას, მზის ამოსვლამდე უზნელებდნენ მზეს და სინათლეს ღვთის გაჩენილთ. რაზე ზერეტდნენ კი არა, რაზე იჭერდნენ და ასამართლებდნენ, იმასაც ვერ ზღვებოდა უმრავლესობა. იჭერდნენ, ასახლებდნენ, ზერეტდნენ გამოხშირვის მეთოდით, „დიდი საცრის“ პრინციპით; აბატიმრებდნენ არასაიმედოდ მიჩნეულ მოქალაქეებს, ეჭვმიტანილებს, პოტენციურ /მომავალში რომ მიიტანდნენ ეჭვს/ ეჭვმიტანილებს; იჭერდნენ და ასახლებდნენ სამხედროების, პარტიული, სამეურნეო მუშაკების ცოლებს, შვილებს, თესავდნენ შიშს, ძრწოლვას.

და ის ხოცავდა ხალხს, ანადგურებდა ოჯახებს, ზერეტდა ადამიანებს, რომელთათვის არც სიცოცხლე მიუნიჭებია, არც სულიერება, არც რწმენა იმქვეყნიური ცხოვრებისა. იმდენი მილიონი გააუბედურა მან, იმდენი მილიონი გაასახლა, დაზვრიტა მან. ეს ბრბოს არ აწუხებს, ამ ტრაგედიიდან /ვერავითარ ტრაგედიას აქ ვერ ხედავს/ ლოგიკური დასკვნა არ გამოაქვს, მზერეტელს თანაუგრძნობს და არა დაზვრეტით. ეს ნახევრადგანათლებული ადამიანები ფარულ სიამოვნებასაც კი განიცდიან ამის გახსენებაზე. კიდევ მეტი უნდა დაეზვრიტა, კიდევ მეტი, მეტი, მეტი, მეტი! ობივტელს სხვისი ჭირი და სატიკიარო, სხვისი სიცოცხლის ზეღოფა არ ეხება. სხვა, სხვა უნდა დაზვრიტო, უფრო მეტი, კიდევ მეტი, მეტი! ტრიალებდა ზორცსაგები და იზრდებოდა ავტორიტეტი ბელადისა. შიში შეიქმნა სიყვარულსაო, ეს უკვდავი სტრიქონიც კი გახუნდა, ცხოველურმა შიშმა მასიური „სიყვარულის“ ფსიქოზი წარმოშვა. დედამამდაზვრეტილებიც მის სადიდებელს ამბობდნენ ყოველგვარი თვალთმაქცობის გარეშე.

ობოლო, ვის მოკლავ /სხვა ზმნასაც ხმარობენ ამ ალფას/ ვინც გამზარდა. მაშინდელ ვითარებას და დღევანდელობასაც კი ვერაფერსაა მოტანილი სახეცვლილებით მიესადაგება ის ანდაზა: ობოლო, ვის აქებ? ვინც დამაობლა.

სწორედ იმ დროს, იმ ხვრეტებისას საბჭოეთის დედაქალაქის სახელის შეცვლის იდეა წამოაყენეს: 1937 წელს კომუნისტური პარტიის ვეტერანმა, ვინმე ზაიცევმა წერილი გაუგზავნა ევოვს /წერილი დაცულია/: "Таша Сталина является историческим даром человечеству, это путевой указатель в пути развития и подспына высшего ступень. Поэтому я глубоко убежден в том, что все человечество земного шаравшей эпохи и все человечество многих будущих веков с удивлением и радостью воспримет переименование Москвы в Сталинград".

ანალოგიური უსტარი დაწერა და მიართვა ევოვს /გაუგებარია, რატომ უგზავნიდნენ ამ წერილებს მაინცდამაინც ევოვს/ მოსკოველმა ბენსიონერმა ე.ფ. ჩუმაკოვამ. ხმებმა მოსკოვის სტალინგრადად გადაკეთების თაობაზე XVII ყრილობის დელეგატების ყურამდეც მიღწია. სტალინმა გვიან გაიგო და ამ პატივზე კატეგორიული უარი განაცხადაო. ცხადია, ასე იზამდა და თუ ეს აქცია თავად მისგან ან მისი შტაბის წევრთაგან არ იყო გამოუდებული, გაბრაზდებოდა კიდევ.

1934 წლის პირველ დეკემბერს ლენინგრადში, სმოლნში მოკლეს სერგეი კიროვი /კოსტრიკოვი/, „გამოჩენილი პარტიული შოღლაწე“. იმ ბნელით მოკულ ტერაქტს ელოდნენ თუ არა, ახლა ძნელი სათქმელია, მაგრამ იმ დღიდან, ლენინგრადიდანვე დაიწყო დაპატიმრებანი, გასახლებები, ხვრეტები, /ყოფილი თეთრგვარდიელებისა, სხვებისა და სხვების/. ამ პროცესმა გადმოიხაცვლა მოსკოვში /„მოსკოვის ცენტრის საქმე“/ და კრემლში /„კრემლის საქმე“/. ხელახლა დაპატიმრეს უკვე დაპატიმრებული და მსჯავრდებული ლ.ბ. კამენევი /როზენფელდი/, ძმა მისი, რძალი სომხის ასული, მოგვიანებით — ძმიშვილი. ლ.ბ. კამენევეს, ადრე დაკითხული გ.ე. ზინოვიევის სიმდაბლურ ჩვენებასაც, ბრალად დასდევს სტალინის მკვლელობის სურვილი და მიუსაჯეს ათი წელი /ხუთი, ათი, შემდეგ დახვრეტა/. ნადეჟდა ალილუევის თვითმკვლელობასთან დაკავშირებულ ჭორებს და პოლიტიკურ ანეკდოტებს გადააყოლეს ახელ ენუქიძე, კრემლის ბიბლიოთეკის თანამშრომლები, დამლაგებლებიც, ცოცხით და „ვედროთი“ რომ მოჰყავდათ დაკითხვაზე. ძაფები წავიდა გასახლებულ ტროცკამდე, მსჯავრდებულ ზინოვიევაძე, — ყველამდე, საბჭოთა იმპერიის ყველა მოქალაქემდე. ყველანი ეჭვისა და ძიების ქვეშ დადგა. იწყებოდა დიდი ტერორი.

სტალინს უკვე ხელთ ჰქონდა ზემოთმოტანილი, კიროვის მკვლელობამდე გამოქვეყნებული, 1934 წლის ნოემბრის დადგენილება სიკვდილმისჯილთა შეუწყნარებლობის თაობაზე და ხელფეხგახსნილმა

დაიწყო ფარული, ნახევრადლეგალური ოპოზიციონერების, არასასურველი და სხვაგვარად მოაზროვნე პირების, მოგვიანებით თავისი-ანების განადგურება. დიდი რეპრესიების /1937-39/ წლებიც ჩამოედგა.

ახალს /არც აქამდე მითქვამს/ ამ კომპარის შესახებ გელარაფერს ვიტყვი, ერთ გარემოებაზე კი აუცილებლად შევანიშნებ ყურადღებას:

ეძებდნენ, ამხელდნენ, ავლენდნენ, კიცხავდნენ, ლანძღოდნენ სახელმწიფო სტრუქტურების ყველა რგოლში, ყველა სეგმენტში ხალხის მტრებს, მავნებლებს, ძირგამომთხრელებს, დაქირავებულ აგენტებს, ტერორისტებს, სხვებსა და სხვებს, პირდაპირი დამნაშავე, უშუალო შემსრულებელი კი არსად ჩანდა. უნდოდათ, აპირებდნენ, ცდილობდნენ.

... უნდოდათ სახელმწიფო საბჭოთა კავშირის დამსობა, კაპიტალისტური წყობის აღდგენა, რევოლუციის მონაპოვარის მოსპობა, ძირისგამოთხრა, დანგრევა, აფეთქება, ტერორი. თვითმკვლელები გამოჩნდნენ, მაგრამ მტრის მოკლული, აფეთქებული, მოწამლული, დანგრეული არსად ჩანდა, არადა, ხალხის მტრებით გაიგნო სახელმწიფო, მკვლელები, ტერორისტები გამრავლდნენ, მოკლული არ იყო. გაჰყვიროდნენ: აპირებდნენ, უნდოდათ, უნდოდათ!

რა უნდოდათ? პარტიისა და მთავრობის ლიდერების, ძირითადად პოლიტბიუროს წევრების ფიზიკური განადგურება და უპირველესად ყოვლისა სტალინის /უკვე ბელადის/ მოკვლა.

ლენინს მართლაც ესროლეს და კინალამ გააცხებიანეს სული მაშინვე, სტალინს თმის ღერი არ ჩამოვარდნია თავიდან, თუმცა მის გასადებას აპირებდნენ მრავალნი, მაგანი და მაგანი; ნატრობდნენ, მართალია, მაგრამ ვერ აპირებდნენ, გაფიქრებისაც /ეს უკვე რეჟიმის დამსახურებაა/ ეშინოდათ.

„ჩვენ გვინდოდა სტალინისა და პარტიის სხვა ბელადების /ყავდათ პატარ-პატარა ბელადებიც/ მოკვლა“, — აღიარებდნენ „დამნაშავენი“ და ისმოდა: გვინდოდა, უნდოდათ! კლავდნენ /რანაირად და როგორ, არ ჩანს/ და ვერ კლავდნენ. დაიწყო მასიური ისტერია. იმართებოდა მუშათმრავალი, ხალხმრავალი მიტინგები, კრებები ხალხის მტრების, მავნებლების გამოსავლიანებლად. მამა შვილს, შვილი მამას აღუბდა ხელს. უნდა განადგურდნენ მავნებლები, ხალხის მტრები, მკვლელები, ცოფიანი ძაღლები, იძახდა ხალხი. „ხალხი და მხოლოდ ხალხი!“ მათ უნდოდათ სტალინის მოკვლა. სტალინის წინააღმდეგ სურდათ აღეშრათათ ბინძური ხელი! ტარდებოდა დახურულ-საჩვენებელი პროცესები ლაკონური, კინალამ პოეტური /სტალინის ხელწერა/ სახელწოდებით, ტრაფარეტული განაჩენებით, რანგების, პიროვნების მნიშვნელობის მიხედვით სასჯელების (დახვრეტა და ქვევით) ჩამორიგებით, ერთიდაიგივე, საღანძღავი სიტყვებით პროტოკოლების

შემკობით და ბოლოს... ტაშით, გაოგნებული სახეები, — ტაშით, კინკლა-
ამერა აფიქსირებს აზროვნებაპარალიზებულ, განწირულ, პატივმოყვარულ
და შეშინებულ მაყურებელს. აბა რა ეგონათ, მათ სტალინის მოკვლა
სურდათ.

ბევრმა, მათ შორის ზინოვიევა, აშკარად აღიარა: ჩვენ გვინდოდა
სტალინის გადაყენება /ეს მაინც დახვრეტას უდრიდა/, ტერორზე არც
გვიფიქრია, გულშიც არ გავგივლია ამდაგვარი რამო. *სტალინის
გადადგომა, თუნდაც თანამდებობის შეცვლა ბევრსაც უფიქრია,
მონდომებია. ამის გამო სტალინს ვერ ლენინი უნდა დაეხვრეტა, ანდა
გამოეგდო მავნოლიუმიდან. სურვილი — გადაყენება, გადადგებისა —
განაჩენისათვისაც არ კმარადა. ნაცემ-ნაგვემ-ნაწამებთ სასამარ-
თლოზე პრესისათვის, ხალხის გასაგონად უნდა ეთქვათ: გვინდოდა:
მოგვეკლა. ამისათვის სიცოცხლის შენარჩუნების გარანტიას იძლეო-
ნენ. ზინოვიევა და კამენევა პირადად სტალინისაგან მოითხოვეს
შეწყალების პირობა. პირადად სტალინისაგან მიიღეს პირობა და
აღიარებიდან და განაჩენიდან რამდენიმე საათის შემდეგ მიახვრეტეს
ორთავე.

დროისა და პიროვნების დამახასიათებელი შემთხვევაა, თორემ
დაკრძალვაზე ჩამოსვლა-არჩამოუსვლელობა სიყვარულის ან სიძულ-
ილის, გინდაც გულგრილობის გამოხატულებად შეიძლება არც კი
გამოდგეს.

ქრისტემ თორმეტ მოციქულს გაანდო მოსალოდნელი დალატი;
სიკვდილი და ამაღლება თვისი იწინასწარმეტყველა, ყველა,
თორმეტივე დააჯერა და ბოლომდე ვერ არწმუნა. იმ კომუნისტური
ისტერიის თუ მისტერიის დირიჟორი კი საკუთარი პალუცინაციური
ფანტაზიის აბლაბუდაში უნდა ყოფილიყო გახვეული, თორემ ამდენს
ნორმალური ფსიქიკის პიროვნება ვერ მოახერხებდა, ვერც გაბედავდა.
რას ამაღლიდა კრიმინალური სამყაროს წარმომადგენლის სახე-იერის
მქონე ულაშა კავკასიელი 150 მილიონ რუსს, სხვა ხალხებს. ვინ არ
მოუკლავთ, ის რომ არ მოეკლათ. ვინ არ მომკვდარა, ის რომ არ
მომკვდარიყო. ცოცხლად არც ენახათ. ლენინის /მუშის/ ნახვა უფრო
იოლი იყო, ვიდრე მისი. ლოზუნგებით, სიმღერებით, ლექსებით, ფოტ-
ოსურათებით, სურათებით, სურათებით და სურათებად ცოცხლობდა
ბრბოს წარმოდგენაში.

მომავლის ინტერნაციონალური იდეოლოგია, შიშველი და პრი-
მიტიული აგიტაცია მასების დამორჩილების საფუძველთა-საფუძველი
იყო ბოლშევიკებისათვის. იდეების, მომავალი ბედნიერების იმედის
იმედით და ხალხის სახელით კეთდებოდა ყოველივე. ხალხის სახელით
მოქმედებდა ბელადი „ხალხის მტრების“ წინააღმდეგ. სამხედრო

კადრების წმენდის, ფიზიკურად განადგურების დრო რომ დადგა; ხალხი ხართო პროცესში. ცეცხლთან თამაშს უდრიდა ეს მოქმედება; აკრილ-არეულ, „ბენტერევის ზღვრამდე“ მისულ პიროვნებას თუ გაუმართლებდა ამ დროს. პროლეტარული ჯარის ახალი და ახალი პარტიის მეთაურები — სამოქალაქო ომების გმირები — იყვნენ რუსი ხალხის საამაყო შვილები. ეს იყო რუსეთი. ახლა მისი ზვრეტის დრო ღებოდა. დაზავებული იყო ინსტრუქციები ცენტრებში, პერიფერიებში. უნდა გამოერკათ მუშები ქარხნებიდან, პარტიულები ბუნაგებიდან, უნდა გაემართათ მიტინგები მოლაღატების, კაპიტალიზმის აგენტების, დივერსანტების, ფაშისტური ორგანიზაციის წევრი ოფიცრების განადგურების მოთხოვნით. დღედაღამეს ასწორებდა ბელადი, ხელმძღვანელები ედგნენ გვერდით ასისტენტები: ვოროზილოვი, ეყოვი, კავანოვიჩი, სხვები. 4000-მდე მაღალი ჩინის სამხედრო მოსამსახურე იქნა რეპრესირებული. მარტო სამხედრო საბჭოს 85 წევრიდან დააპატიმრეს 76. თითქმის გაუსამართლებლად დახვრიტეს 88. ბლიუჩერი ძიებაში მოკვდა, გამარნიკა და ლაბინმა თავი მოიკლეს. „ანტისაბჭოთა ტროცკისტული სამხედრო ორგანიზაციის“ წევრები აღმოჩნდნენ სამხედრო ხელოვნების ცოდნის ზენიტში მდგარი ახალგაზრდა მეთაურები, — მაღალი ჩინის, ორდენ-მედელებით გაძეგილი ავტორიტეტული პირები. თითქმის ყველასი, ბულიონის ჩათვლით, ყოფნა-არყოფნის საკითხი დადგა. გაიწირნენ არარუსები, ებრაელები, რომლებთაც ფაშისტთან თანამშრომლობა (???) დაედოთ ბრალად და ძირითადად — რუსები, მათ შორის, რაც უცნაურია, აბელ ენუქიძე.

საიდან სადაო, წმინდა საბაო, წმინდანი არ ყოფილა, მაგრამ აბელი კი იყო. მოყვარე, ძმა და პირისწიარება რაჭველების სიძისა. მოყვარემ გაიმეტა; გარეძმა-სიძის სიახლოვემ დალუბა ნაპატიები, ჭამა-სმის, ქეიფის, ქალებისა და ძმაკაცების მოყვარული კაცი.

თავდაპირველად, როგორც ადრე მოგახსენეთ, „ერემლი საქმეს“ გადააყოლეს, გარიცხეს პარტიიდან ასეთი /სიძის/ ხელწერა/ დამლით: („За политическое и бытовое разложение“) და მოულოდნელად სამხედროებს მიატმასნეს. მხედართმთავარმა ქორჟმა (ОРК) აღიარა: აბელ ენუქიძემ ჩამაბა ანტისაბჭოთა შეთქმულებაშიო. ხუმრობას დაემსგავსებოდა ეს განცხადება, სახუმროდ რომ ყოფილიყო საქმე. თავად აბელიო ძმაკაც კარახანთან (კარახანიანი) ერთად მოისყიდა ყოზეფინა გენზამ /ენსენმა; დახვრიტეს კარახანთან ერთად/ 1937 წლის 30 ოქტომბერს. დახვრეტა მიუსაჯეს იმავე წლის 16 დეკემბერს (???) დახვრეტიდან თვე და 17 დღის შემდეგ. საწყალი აბელი, ტიროდა თურმე, რომ გაყავდათ, რატომ, რისთვისო, კითხულობდა ცრემლების

წმენდით.

აღარ იყვნენ რუსეთის არმიის ყოფილი ოფიცრები, სამოქალაქო ომების გმირები, მხედართმთავრები: ტუხაჩევსკი, ბლიუხერი, იაკირი, უბორევიჩი, ქორკი, ეიდმანი, ფელდმანი, პრიმაკოვი, პუტნა, სხვები და სხვები ქართველი მეთაურები.

უდანაშაულოდ არავინ არ დასჯილა, განაცხადა ვიახესლავ მოლოტოვმა, გარდაცვალებამდე რამდენიმე წლით ადრე, როცა სიტყვა სამხედრო კადრების განადგურებაზე ჩამოუვდეს. კარგად ვიცო, მაგათ ვოროშილოვის გადაყენება უნდოდათო. სამაგიერო მიეზღო ამიტომ სუყველას, ვოროშილოვის გადაყენება ნადომართო. რას იზამ მოლოტოვი, სკრიპინი, რომელმაც გვარად უფრო აირჩია, მაშინ იმ ხნისა იყო, რომ ტყუილიც დაეჭვებოდა. სტალინმა ცოლი დაუქირა, მაგრამ თავი შეანარჩუნა. ლენინმა უკანალი უწოდა. თუჯისთავიანი გვახსოვდა, გადავამოწმეთ და თუჯი არ აღმოჩნდა. თავის მაგივრად უკანალი აქვსო /ტრაკი არ წერია/ რისთვისაც ვიხდით ბოდიშს.

იაკირის ბოლო და უკანასკნელ თავის მართლებას, ახსნა-განმარტებას, თხოვნა-მუდარას სტალინმა ასე წააწერა: Подлец и проститутка И. Ст. შემდეგ და იქვე: Мерзавцы, сволочи и бляди - одна кара-смертная казнь. Л. Каганович. კაგანოვიჩი იყო მეჭლანე (сапожник) ხელოსნობას რევოლუციონერობა ამჯობინა და გაუმართლა კიდევ; წერა-კითხვა კინალამ კრემლში ისწავლა /ნამამისის ფოტოსურათი, სამწუხაროდ, არა გვაქვს/.

1924 წლის 2 სექტემბერს საკავშირო ცეკამ საქართველოში მასობრივი რეპრესიების შეწყვეტა დაადგინა, ოქტომბრის პლენუმზე კი რეპრესიებისა და ხვრეტების მთავარ მოქმედ გმირს სერგო ორჯონიკიძეს თავის მართლება მოუხდა. ხვრეტებში კი არ ადამაშაულებდნენ, საერთაშორისო რეზონანსის გაუთვალისწინებლობაში სდებდნენ ბრალს. მაინც რამდენი დახვრიტეთო, მკაცრად ეცითებოდა ლევ ტროცკი — კაცი განათლებული, ბეჯითი, ძველი მხვრეტელი და პოზიორი.

რაოდენობაზე ბევრს ებედობენ, სამიათას-ხუთიათას /3000-5000/ დახვრეტილზე ლაპარაკობენ, სისულელეა, ტყუილია, ცხრასათხმოცი /1980/ კაცი დახვრიტეთ /ერის რჩეულ, ჯანსაღ ნაწილზე იყო საუბარი/, არც მეტი არც ნაკლები...

შემდეგ დაუმატა:

— ცოტა მეტი მოვიგედა, მაგრამ ამ საქმეს აღარაფერი ეშველება! დიდი რეპრესიების შემდეგ სტალინმა ყუკოვს აუჩივლა გული: ცოტა მეტი მოუვიდათო, — უთხრა

მომივიდაო, არ უთქვამს. მე-ს იშვიათად ხმარობდა. თუ მაინც ცდამაინც: სტალინმა თქვა, სტალინი დასასვენებლად გაემგზავრება...

სტალინი მოხსენებას გააკეთებს ამა და ამ რიცხვში, ასე და ამგვარად.
ცოტა გადაუმეტებიათ. ერთი-ორი მილიონით, შეიძლება —
მეტით.

საჭირო იყო!

რისთვის იყო საჭირო, ვისთვის?

სხვანაირად ვერ შეინარჩუნებდა ძალაუფლებას.

ხომ მაინც ვერ შეინარჩუნა. თან წაიღო! ზომ მაინც მოკვდა?

ამიტომ მეტი უნდა დაეხვრიტა. მეტი და მეტი, უფრო მეტი!

საკმაოდ გვიან თვრამეტი თუ ცხრამეტი წლისამ დაამთავრა
თბილისის სასულიერო სემინარია. უკანასკნელი მონაცემებით
/საარქივო წყაროებით/ იგი დაბადებულია არა 1879 არამედ — 1878
წელს. ამ ხნის დიპლომანტი არც ჰყოლიათ თურმე იმ სასწავლებელში,
სადაც საბოლოოდ შეძულდა ღმერთი, ზატი და ადამიანიც. ამ ფაქტს
გამოწვლილგვით ვასიფრძევენება, განზოგადება ჭირდება. რუსეთის
სინოდმა, იქაურმა სასულიერო წყობამ, არსებულის კანონიერებას
რომ ქადაგებდა, ხალხთა დამონებისა და ჩაგვრის იდეოლოგიას რომ
ამკვიდრებდა, დააჩქარა რევოლუციები, — რევოლუცია; საკუთარ
კედლებში „გამოჭედა“ რევოლუციონერები, სიბნელით ჩათესა
სიძულვილი და მიიღო კიდევ სამაგიერო. სტალინმა კი დიდი რუსეთ-
ის ერთ-ერთ იმნაირ სასწავლებელში მიიღო სასულიერო თუ საერო
განათლება.

საზღვარგარეთ გაქცეული ცეკას აპარატის ყოფილი თანამშ-
რომლები მაინც მის გაუნათლებლობაზე, უკულტურობაზე,
ყურისმოძქრელ ქართულ აქცენტზე ამხავილებენ ყურადღებას. ლ
ტროცკი, ნ. ჟორდანია, სხვებიც უწიგნურობას სწამებდნენ; შორიდან
მაცქერალნი და არამკითხენი პირიქით, — წიგნიერებას. იყო დიდად
ნაკითხი ჩამოთვლილიც კია მის მიერ გადაბულბულებული ისტორ-
იული თუ მხატვრული ნაწარმოებები. ერთნი აზვიადებენ, მეორენი
ტყუიან ზოტბას ასხამენ და ცილსაც სწამებენ, ცხადია. თავად ეთქვა:
რაც არ უნდა დაკავებული გიყო, სამსიოდე ე. კრდს /თუ არაფერი
გვეშველება/ ჩავიკითხავ ხოლმეო. გვერდების რაოდენობაც გაზვიადე-
ბული გვეონია, მაგრამ საკითხავი და საწერი /რას კითხულობდა, რას
წერდა, სხვა საკითხია/ არ დაღვეია. ტროცკის მტკიცება კი — იგი
ზარმაცა იყო — საერთოდ არ შეეფარება სინამდვილეს.

ცნობილმა, სიცოცხლეში ნამეტნავად ცნობილმა მწერალმა
ა.ა.ფადეევმა 1956 წლის 13 მაისს მოსკოვთან ახლო, საკუთარ აგარ-
აჰზე ტყვია რომ იგლიჯა შუბლში, სიკვდილამდე რამდენიმე საათით
ადრე დაწერა: ამათ ზელში სიცოცხლე არად მიღირსო, ამათთავანო
/იმდროინდელ ზელისუფლებას გულისხმობდა/ სატრაპ სტალინზე
მეტი სიკვება მოსალოდნელი, იგი /სტალინი/ განათლებული მაინც იყო...

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

იყო, მართალია. ყველაფერი შედარებითია და არც ეს მოსაზრებაა გამონაკლისი. მის ვარშემო მოტრიალე პარტიულ ელიტაზე, მის გამოზრდილ, შემდგომში ხელისუფლებაში მოსულ კადრებზე განათლებული იყო, — ბევრად გაანათლებული.

1939 წელს კრემლში, ყრილობაზე, მიწათმოქმედების კომისარიატს რომ აკრიტიკებდა აპროკომზემ-ის ნაცვლად აპროკომზემ თქვა. თითქოს სადგისი განიყარეს ყურში, ისე მომჭრა სმენა ამ გამოთქმამო, იგონებს ფილოლოგიაში არც მთლად გათვითცნობიერებული სამეურნეო დარგის მუშაკი, ყოფილი სახკომი ვინმე დიმიტრი პაელოგი. ჩემდა გასაოცებლადო თავად ვიანესლავ მოლოტოვმა და წვრილფეხა გამომსვლელებმაც იგივე გაიმეორეს და მე მომეჩვენაო, ვინმე პავლოვი ასკვნის, რომ პოლიტბიუროს წევრები და მინისტრები ამ სიტყვას რაღაც ფარულ, ჩემთვის გაუგებარ მნიშვნელობას ანიჭებდნენო. მხოლოდ ორმოცი წლის შემდეგ წანამდე ვერ მოიხვეწა, ირკვევა! მიაგვლია ჭეშმარიტებას: ერთ-ერთ მოსკოვგარეთა სამთავრობო დასასვენებელ სახლში მესხიერება შენარჩუნებულმა, ოთხმოცდაათ წელს მიტანებულმა თუ გადაცილებულმა მოლოტოვმა გაუძახილა საიდუმლო.

მაშინ სტალინი შეცდა, სიტყვა არასწორად იხმარა, იმნაირადვე მოვიქეცი, შევცდი მეც და ჩემს შემდგომ — სხვებიც, აბა სტალინს შეეცდომას ხომ არ გავუსწორებდითო.

ჰქონდა თურმე ბელადს ამდაგვარი „შეცდომები“, იმდენი — არა, თანამებრძოლები რომ რუსულს გადაჩვეოდნენ, მაგრამ ჰქონდა, სამაგიეროდ, წერდა გამართული რუსულით, მშრალი, ოდნავ კანცელარული სტილით, მაგრამ გამართულით. სტილი იყო მისი სადა, კონკრეტული, ზედმეტობისაგან თავისუფალი, მიზანმიმართული. თავად ტროცკის, თავი რომ რჩეულ ლიტერატორად მოჰქონდა, ტექსტები /პროტოკოლები, დადგენილებები/ აქვს ნასწორები. ომის დროს კი უამრავ ბრძანებებს, ქებისა და რისხვის წერილებს სიტყვა-სიტყვით კარნახობდა თათბირებზე და სხდომებზევე საწერკალამომარჯვებულ თანაშემწეებს, რუს გენერლებს, მარშლებს.

პიროვნების, მთავარსარდლის ხასიათის წარმოსაჩენად გთავაზობთ ერთ რიგით ტელეგრაფა-ბრძანებას დათარიღებულს 1941 წლის 17 სექტემბრით:

“Прошу вас честно и в срок выполнять заказы по поставке корпусов для танка КВ. Сейчас я пропущу и надеюсь, что вы выполните долг перед родиной. Через несколько дней, если вы окажетесь нарушителями своего долга перед родиной, начну вас громить, как преступников”.

И. Сталин

ეყოფს, ჯერ კიდევ ცეკას მდივანს, გაუსწორა, გადაუკეთა, აღვილები ჩაუმატა სტატიისში „ფრაქციული მუშაობიდან აშკარა კონტრევოლუციამდე“, რომელიც ბროშურად გამოვიდა და დაიგზავნა პერიფერიებშიც პარტიულ რგოლებში დასამუშავებლად და სახელმძღვანელოდ.

აკადემიკოს ლისენკოს შრომა, — გრცელი მოხსენება სანახევროდ თვითონ დაწერა, თანაავტორობის ყველა უფლება ჰქონდა მოპოვებული, ეს რომ მისთვის აუცილებელი ყოფილიყო. ბურჟუაზიული გენეტიკა შეუცვალა რეაქციული გენეტიკით, აქცენტები გადაუადგილა, თუმცა მისაც ისევე გაეგებოდა ბიოლოგიისა და გენეტიკის, როგორც თავად ლისენკოს. გამოჩენილი მეცნიერები აღმაცურად უყურებდნენ ლისენკოს, უარყოფით დამოკიდებულებას მის მიმართ არ მაღავენენ. სტალინი მაინც ხელს აფარებდა, პროფან და შარალატან ლისენკოს აღზევებას უწყობდა ხელს; გეისმან-მენდელ-მორგანს და სხვებს, მარქსისტულ-მატერიალისტურ თარგზე და ყაიდაზე ვინც არ იყვნენ მოპირილნი, რეაქციონერებად ასალებდა. ლისენკოს ფორმულას — ყველა მეცნიერება კლასობრივიაო — მიაწერა: ხა, ხა, ხა.... ბევრი იცინა თუ არა, ვერ გეტყვით, მაგრამ ავტორი რომ იდიოტად ჩათვალია იმ მომენტში, აშკარაა. და მაინც კლასობრიობა, მატერიალისტობა და მარქსიზმი იყო მისი ოფიციალური სამოქმედო და სააზროვნო ასპარეზი.

არ წამდა მომავლის მეცნიერების, იგივე გენეტიკის, კიბერნეტიკის, არამარქსისტული თეორიების, თავზარს სცემდა ავანგარდული ხელოვნება, ყოველნაირი იზმები მარქსიზმისა და ლენინიზმის გარდა; ჩამორჩებოდა დროს, იმდროინდელ აზროვნებას. არ აჭაჩანებდა არატრადიციულს, არარეალისტურს ხელოვნებაში. ყველაფერი ზეადამიანური, ადამიანის გენიის ელვარებით შექმნილი მისთვის იყო უცხო, მიუღებელი, ბურჟუაზიული, რეაქციული. სოცრეალიზმის — იგივე პროკრუსტეს — სარეცელზე ჰყავდა გაწვენილი მწერლობა, ზოგს ამოკლებდა, ზოგს წელავდა და მაინც ერთ კალაპოტში ტოვებდა ყველას. როდემდე აპირებდა საკუთარ საწინახელში წნეხვას, გაუგებარია. როგორც გამდინარე წყალს ვერ გააჩერებ, ვერ შეკუმშავ, ისე აზრს და მწერლობას. წყალი შეიძლება გაყინო, მაგრამ მზე დაანათებს, გალღვება, აორთქლდება, ცისკენ წავა ან ახალ სადინარებს მოძებნის, ველს, მინდორს, სულიერს და უსულოს დაარწყულებს. „ვინც ფერი მისცა მინდვრის ბალახებს...“

სტალინისადმი მიძღვნილი ლექსის სტრიქონია. გვასწავლიდნენ, გვაზებობდნენ;

ვინც ფერი მისცა მინდვრის ბალახებს...

ბალახებს გვალაღებს — თანაა გართმეული. რითმისათვის

დაჭირდა პოეტს თორემ, რომ შეძლებოდა, უკეთესადაც დაწერდა რუსთაველის სტრიქონებსაც არ დაიშურებდა:

„ჩვენ, კაცთა, მოგვცა ქვეყანა, გვაქვს უთვალავი ფერთა“.

იტყოდა ღვთის ძალას, უთვალავ ფერთა სამყაროს, უღმერთოს წყალობად მოგვითვლიდა. ბალახთა ფერის მიმნიჭებელიც უზენაესია, ბატარა ამბავი არ გეგონოთ ეს. ენას ძვალი არა აქვს. კალამს წვერი აქვს სამაგიეროდ. იგი კვალს ამჩნევს და ტოვებს. შთამომავლობაც არაფერს იფიწყებს.

ბალახებიც დედამიწის ფერთა შემადგენელია. მზის უთვალავ ფერთა საღებავია.

იმ დროს, როცა ეს ლექსი იწერებოდა, იმ ადამიანს ვისზეც ამა-ირი ოდები იქმნებოდა, დაჭერილი ჰყავდა მსოფლიო მნიშვნელობის მეცნიერი ნიკოლოზ ვავილოვი, — სელექციონერი, ბოტანიკოსი, გეოგრაფი, გენეტიკოსი, მემცენარე, თუ გნებავთ, მებალახე. ლისენკოს თაყვანისმცემელმა ომის დროს ციხეში ამოართვა სული ვავილოვს, — კაცს, მეცნიერს, რომელსაც მენდელევის გვერდით აყენებდნენ თანამედროვენიც კი.

მიჩურინი, კოზლოვი, ლისენკო და ამ ყაიდის ვაი-მეცნიერები ჰყავდა პატივში, შიშშიც, რასაკვირველია და მაინც პატივში, ამ სიტყვის ორნაირი მნიშვნელობით. სიცოცხლის გახანგრძლივების პრობლემებზე ამუშავებდა მეცნიერებს, ინსტიტუტებს, აკადემიკოს ბოგომოლევს. გერონტოლოგები აიძულებდნენ: ადამიანი სწორი კვებით /სხვა არაფერი იყო საჭირო/ 130-140 წელს იცოცხლებსო. ასორმოცწლიანი სიცოცხლის ციკლის იმედიც ჰქონდა საღდაც გულის კუნჭულში ღვთის უარყოფელს, ჩვეულებრივ მომთაყვანს.

ხელოვნება /ლიტერატურა, მუსიკა, კინო, თეატრი და სხვა/ უნდა ემსახურებოდესო მასებს, ხალხს, პარტიას, მათ, მას. ეს იყო მთავარი. მხატვრული სიმართლე, სილამაზე, სულის სიფაქიზე — არამთავარი. უყვარდაო ოპერა, მისი აღზრდა-განვითარების დონის შესაფერისი ჟანრი, გერძოდ — კლასიკური ოპერა. ისტდნენ ხანდახან, მისი ზათრით, პოლიტიბუროს წევრები პრემიერაზე ყვავებივით დიდი თეატრის ლოჯაში; ნახევარი ნახევარსცენას ხედავდა მხოლოდ. პროკოფიევს ასწავლიდნენ რანაირი ოპერა ჭირდებოდა საბჭოთა ხალხს, — მათ, — მას. დააწერინეს და დადგეს დიდ თეატრში „ამბავი ნამდვილ ადამიანზე“, — ფეხებმოჭრილ მფრინავზე. იწვნენ სცენაზე /კოსპიტალში/ დაჭრილი საბჭოთა ჯარისკაცები და ხელფეხადაბანდულები მღეროდნენ არიებს საწოლებიდან.

ერთხელ თქვა:

გორკის „სიკვდილი და ქალიშვილი“ ჯობია გოეთეს „ფაუსტს“, რადგან სიყვარული ამარცხებს სიკვდილსო. საინტერესო დაკვირვებაა.

სიკვდილი სიყვარულის თანამგზავრია კლასიკურ ლიტერატურაში. სიყვარული არ კვდება, იგი უკვდავი და მარადიულია თავისთავად, მაგრამ აქ ამ შემთხვევაში საქმე ცოტა სხვანაირია, ფორმულაც მარჯვე და გოეთეს „ფაუსტი“ რომ არ იყოს დაჯანებული, ყველაფერი წესზე და რიგზე დარჩებოდა განწყობილი.

გორკის ბინაშივე 1932 წელს მწერლებთან შეხვედრისას მწერლებს ადამიანის სულის ინჟინრები უწოდა. როგორც ძროხას არ უხდება უნაგირი, ისე მწერლებს სულის ინჟინრობა, მაგრამ პოლიტიზირებულმა საზოგადოებამ აიტაცა ეს მაქსიმა, წაღმა-უყუღმა ატრიალა და მიივიწყა, რადგან დღემდე მწერალს მკითხველისათვის არ უკადრებია, თქვენი სულის ინჟინერი ვარო. მაქსიმ გორკიმ /პემკ-ოვმა/ კი სამაგიეროს მიზღვის მიზნით, სერიოზულად თუ ნახევრადუღწურფელად კოლექტივიზაცია, სტალინის მკვლადშობილი პირში, დედამიწის გეოლოგიურ პროცესს შეადარა.

ვლადიმერ მაიაკოვსკი იყო და დარჩება ჩვენი ეპოქის უდიდეს პოეტადო, თქვა და ქრისტიანთა და კომუნისტთა მიერ ნაძრახ, აკრძალულ თვითმკვლელობაზე თვალი დახუჭა. პატივს სცემდა და უყვარდა შინაგანად თვითმკვლელები... უშურდა ალბათ კიდევ მათი: — ჰიტლერის, გებელსის, გერინგის, სხვების.

თავის მოკვლა აუცილებლობით თუა განოწყვეული და არა ფსიქიური აშლილობით, გაუკაცობაა. იმის დაწყებდან რამდენიმე დღის შემდეგ დეპრესიაშიყვრილ ბელადს უკითხავად, გამოუძახებლად წამოადგენენ თავს პოლიტბიუროს წევრები: რუსები, კაცანოვიჩი, ბერია. მკვდრის ფერი დაედო, იმათ დანახვაზე. რა გაიფიქრა, ვინ იცის. ერთმანეთის ეშინოდათ და ექსტრემალურ, კრიტიკულ სიტუაციაშიც ვერ შეითქმებოდნენ. ისე კი, ვინ იცოდა უარესის, გაცილებით უარესის, კატასტროფულის მოლოდინიც ზომ ექნებოდა. შეძლებდა კი მაშინ? ცოლმა და პიტლერმა /ცოლმა თავზარიც კი დასცა/ შეაფიქრიანეს ძალიან. ცოლის საქციელი ღალატად ჩათვალა, პიტლერის თვითლიკვიდაციით გემრიელი ლუკმა გაუყვარდა პირიდან. ორჯონიკიძემ, კაცანოვიჩმა — მიშამ და არა ლახარემ, ლაშვეიჩმა, გამარნიკმა, ტონსკიმ მისი გასაყეთებული გააკეთეს და კმაყოფილიც დატოვეს. ისინი, მაიაკოვსკის ჩათვლით /გორკისაც შეეძლო ისე მოქცეულიყო/ უყვარდნენ, მის გადასაწყვეტ სახათაბალო პრობლემებს თავადვე წყვეტდნენ. თანაც ამ აქციაში /თუ გახსოვთ, ცოლმა რომ შავი ვარდი მიუგდო/ იყო რაღაც მისტიური, პოეტურიც. /ამაზე სხვა დროს/.

ყმაწვილკაცობაში დაწერილი იმის ლექსები შემოგვნახა, — ერთი საქრესტომათიოდ:

„ვარდს გაეფურჩქნა კოკორი,

გადახვეოდა იასა“ და სხვა

ცოტა ძნელი წარმოსადგენია იაზე გადახვეული ვარდი სხვადასხვა დროს იწვევებიან და იფურჩქნებიან ისინი, მაგრამ ვარდი და ია ერთად იხსენიებიან ქართულ ფოლკლორში, ია-ვარდებით მოფენილ საქათველოში. ზეპირი სიტყვა სხვაა მაინც, პოეტს კი მეტი დაკვირვება მართებს. აკაკიმ მარტივად და უსაყვედუროდ გადაწყვიტა ეს პრობლემა:

„გაზაფხულდა ბუჩქის ძირას

თავს იწონებს ნაზი ია;

ჩვენს სალხენად გოგობ ვარდსაც

ეშხით გული გაუღია“.

სხვათაშორის, აკაკის ეკუთვნის /პოემა „ნათელა“, ეს სტრიქონები:

„ტოროლა მალლა ჰაერში

ზარს აწკარუნებს რიკ-რიკით“.

/აკაკი/

„ტოროლა მალლა ჰაერში

წკრილ-წკრილით გალობდა“

/სოსელი/

აკაკის ლექსი, უფრო სწორად, პოემა „ნათელა“, საიდანაც ეს სტრიქონებია ამოღებული, 1897 წელს გამოქვეყნდა. დაწერილი, რა ლაპარაკი უნდა, ადრე ექნებოდა, მაგრამ სოსელიზე ადრე — არა და მაინც — მისგან დამოუკიდებლად; შეიძლება, არც კი ყველაფერი ხდება. ყოველშემთხვევაში პრიორიტეტობა არც ერთს დაუჩემებია, არც მეორეს, თავიც არ დაუმაღლებიათ ერთმანეთისათვის. სტალინი კი აკაკის, აღმერთებდაო, ვერ ვიტყვით, პატივს სცემდა და დიდი წარმოდგენისაც იყო მასზე. ენას გიწუნებ ფშაველოო, ამ სტრიქონისათვისაც მიქცეული ჰქონია ყურადღება თავის დროზე. სადისკუსიო დავა ორი დიდი პოეტის „უკითხავად“ და დაუსწრებლად რომ გაიმართა და სრულიად უადგილოდ, უსაფუძვლოდ, საქართველოს კომპარტიის წყალობით, ვაჟა-ფშაველას საზიანოდ რომ დამთავრდა, სტალინის დირექტივის შედეგი იყო. ზეპირსიტყვაობა ვაჟაზე განაწყენების ობიექტურ მიზეზსაც ასახელებს, მაგრამ ყურმოკრულს საბუთად ვერ გამოვიყენებთ.

ძირითადი ნაშრომი რასაც შეაღია თავისუფალი დრო, ინგი ნამეტანი მცირე ჰქონდა, იყო „ლენინიზმის საკითხები“, — სტატიებისა და მოხსენებების /თეორიული ნაწილის ჩათვლით/ კრებული, რომელმაც თერთმეტ გადამუშავებულ /1924-39/ გამოცემას „გაუძლო/საკუთრივ „ლენინიზმის საკითხები“ და „ლენინიზმის საფუძვლების შესახებ“, მარქსისტულ-ლენინური მოძღვრებისა და „სოციალისტური მშენებლობის“ საკითხებს რომ ეხება /პრესაში გაჩნდა ცნობა/ ქსენოფ-

ონტოვის დაწერილიაო. სხვის, მითუმეტეს ყოფილი ჩეკისტის დაწერილს არ ჰგავს, მაგრამ თუ კი გინმეს, თუნდაც ქსენოფონტოს, წიგნი შეავიდ გაამზადებინა და „ლენინის მოძღვრების“ დაკონსპექტებაზე დრო არ დაკარგა, მისასალმებელია.

როცა „ლენინიზმის საკითხებს“ ამუშავებდა, ოპოზიციას ებრძოდა ლენინის სახელით, — ძალაუფლების განმტკიცებისათვის. ერთპიროვნული მმართველობისათვის იმზადებდა ნიადაგს შესაშური სტრატეგიით, ტაქტიკით, მოთმინებით, შორს გათვლილი გარიანტებით. უფრო საინტერესო იყო სტალინი — ჯელაშვილი, ვიდრე სტალინი — ბელადი. ლენინი სიცოცხლეშივე გამოეცალა ხელიდან, პარტიული ხელმძღვანელის როლის ჩამორთმევა დაუპირა, გადააყენეთო, დაიბარა, მაგრამ სამარეში ცალფეხიყოფილს ყური აღარავინ ათხოვა. მიიცვალა და მისი სახელის მითავისებაზე არ შექმნილა წეწვა-გლეჯვა. იგი სტალინმა დაისაკუთრა უზუშრად, მიხვდა, რომ სხვანაირად ვერ იხელმწიფებდა. პარტაპარატი განამტკიცა ამის შემდეგ, თავისი პარტიული კადრები განალაგა ყველა პარტიულ ორგანიზაციაში, ქვეყნის ყველა კუთხეში, ყველა რგოლში. დიდი ლიდერები, რომ ერთმანეთს ეჯიკავებოდნენ პირველობისათვის ზედა ეშელონში, სტალინი ქვევიდან მუშაობდა. პირველი სამეული — ტროცკი, ზინოვიევი, კამენევი, — გენცეკის მიმხრობას, თავის სასარგებლოდ გამოყენებას აპირებდა. ბოლო ორი პირველს უდებდა ეფესს, მეოთხეს სამივე მოსაშორებელი ჰყავდა. ერთმანეთს ეფერებოდნენ, ზურგსუკან სამარეს უთხრიდნენ ჯგუფად და ცალცალკე. სტალინი ბეწვის ხიდზე გადიოდა. ამ მუშაობაში მან დიდი ომი მოიგო და 1926 წლისათვის გაასრულა იგი; ერთი წლის შემდეგ იმპერიის ერთპიროვნული მმართველი გახდა. /ყველაფერი ნათქვამია, ყველა კარტი გახსნილია და ამ მომენტზე მეტხანს აღარ შეეჩერდებით/.

თითქოს დაუჯერებელია, მაგრამ ჰქონდა ჩინოვნიკური, არა მარტო წერის მანერა, პროტოკოლების შედგენის უნარი, არამედ ცხოვრების ნირი და წესიც. ჯდომელამ გაატარა სიცოცხლის დიდი ნაწილი? იკდა. წერდა. კითხულობდა. ასწორებდა, ვარიანტებს ითვლიდა, ფარული აპარატებით პოლიტბიუროს წევრებისა და ხელქვეითების საუბრებს ისმენდა. თავაუღებლად მუშაობდნენ თანამზრახველები, მოლოტოვს, წერა-კითხვის მცირე მცოდნე კაცანოვიჩს, მალენკოვს, ეჟოვს, მეხლისს, სხვებსა და სხვებს ბეჭედი უწერილდებოდათ, უკანალი ეზრდებოდათ. ყალიონის კვამლში და უკუღმართ ფიქრებში მიდიოდა დღეები. არ ვარჯიშობდა, არ ჩადიოდა წყალში /ცურვა არ იცოდაო/ და მის ყოფილ პირად მდივანს უკვირს ძიდეც — ან იმდენი როგორ იცოცხლაო.

დროთა განმავლობაში გამოიმუშავა მართვისა და უზენაესი ხელისუფლების შენარჩუნების განსაკუთრებული უნარი, პარტიაში გადაწყვეტის სრულიად უჩვეულო, ყოვლად გაუგონარი მეთოდები: ფიზიკურად სპობდა ადამიანებს ანადამიანთა ჯგუფებს; აღარ იყო, ან აღარ იყვნენ, ადამიანი, ადამიანები, ხალხებიც კი და აღარ არსებობდნენ პრობლემები. საკითხის გადაწყვეტის თუ ამოწურვის ასეთი პრიმიტიული, ყოვლად მიუღებელი და სამწუხაროდ, უტყუარი მეთოდებით მართავდა ქვეყანას, საკუთარი გადასახედიდან უთვალთვალებდა ხალხს, ემსახურებოდა „მუშათა განთავისუფლების“ გაუგებარ იდეას მუშათა ექსპლოატაციის ხარჯზე, ვერ იტანდა გლეხობას: არ გადაუხვევია მათი გალღევის, დამონების, დაბეჩავების მტკიცედ დსახული გზიდან და მიზნიდან. გაანადგურა, ამ სიტყვის პირდაპირი გაგებით, კულაკობად მონათლული, ღონიერი, ჯანსაღი ფენა სოფლის მოსახლეობისა, მოშალა ერთპიროვნული მეურნეობა, კერძო საკუთრება; მოსპო ვაჭრები — გილიგებად დაყოფილი კლასი — საბაზისო საზოგადოება, სახელმწიფოს, რუსული სულის მატერიალური საყრდენი. დაურღვია რუსს, არამარტო რუსს, ეროვნული თავმოყვარეობა; დაამკვიდრა პროლეტარიატის, პარტიის, სინამდვილეში საკუთარი დიქტატურა.

იყო დაუნდობელი, საქმით, მოქმედებით და ბუნებითაც ეშმაკი, საშინელი შურისმაძიებელი, სასტიკი. ვინც ჩემთან არ არის, ჩემი მტერიაო, იმეორებდა. სახარებაში სხვანაირად წერია:

„ვინც ჩემთან არ არი, ჩემი წინააღმდეგია“. ლუკა 11/23.

„ვინც თქვენ წინააღმდეგ არაა, ის თქვენგანა“. ლუკა, 9/50.

მტრები კი იქ ელანდებოდა, სადაც არ იყო, სადაც არ ჰყავდა, იქაც ზედავდა. ეძიებდა და ჰპოვებდა. მტრები არ აკლდა. ყავდა. ზედავდა, გრძნობდა და ელანდებოდა კიდევ; სადაც არ ეგულებოდა, იქ უფრო გაშმაგებით ეძებდა.

„გიყვარდეს მტერი თქუენი“. მათე, 5 /43, 44.

ამ მცნება-შეგონებაზე ლაპარაკიც ზედმეტი იყო. ყველა მონაცემების მიხედვით, არ წამდა იმქვეყნიური ცხოვრება, უკვდავება უკვდავების გაგებით და მაინც გასარკვევია, რა აკავშირებდა შინაგანად /დაექვეება-გამონათების ჩათვლით/ გორის სასულიერო სასწავლებლის წარჩინებულს /ზუთოსანს/, თბილისის სასულიერო სემინარიის ვეტერანს, მიწურინისა და კოზლოვის პატივისმცემელს, ბოგომოლევცის გულშემატკივარს, საუკუნენახევარი სიცოცხლისა და ხალხებზე მუდმივი ბატონობის მოიმედეს ღმერთთან. სულის უკვდავებასთან. „გიყვარდეს მოყვარენი თქუენი“. მგლის თავზე სახარების კითხვა იყო. არც მტერი, არც მოყვარე. არც ერთს ენდობოდა, არც მეორეს. სხვანაირად ვერ იხელმწიფებდა. მართალია, მაგრამ სისასტიკე ეროვნული

ერთიანობისათვის, ერის გადარჩენისათვის, ისტორიული სახელმწიფოს შენარჩუნებისათვის ბრძოლითაა გამართლებული და არა ერთი დიქტატურის მეორეთი შეცვლით, კოსმოპოლიტიზმის დამკვიდრებით, მსოფლიო რევოლუციის ცრუ ილუზიით.

შეპყრობილი იყო არა იდეით /სოციალიზმითა და კომუნიზმით/, არამედ მმართველობით, ღრუბლებში არ დაცურავდა და ინარჩუნებდა ფიზიკურ და სულიერ წონასწორობას. მიუხედავად ამისა, 1927 წელს გადაღლილი „გენცეკი“ მაინც გასინჯა ცნობილმა ნევროლოგმა, ფსიქიატრმა ალექსანდრე ბესტერევმა და დაავადების ფსიქოპარანოიკული ფორმა დაუდგინა. მსოფლიო სამედიცინო საზოგადოებისათვის ძალზე ცნობილი მეცნიერი ამ „დადგენილებიდან“ სულ მალე, ფრიად საიდუმლო ვითარებაში, მოულოდნელად გარდაიცვალა და პარანოიაც აღარავის ეხსენებია ამის შემდეგ; ისე კი, ბევრს არც კი უნდა დავიწყებოდა, ჩემის ფიქრით.

რეჟიმი მოქალაქე რას ფიქრობდა, როცა დედაბუდიანად სობდნენ მეზობლის ოჯახებს, სანათესაოს; მიყავდათ ალამიანები, რომლებთაც პოლიტიკასთან არაფერი აკავშირებდათ. ქრთილის წონა და ფასი ჰქონდა ღვთიებოძებულ სიცოცხლეს. ჰგავდა ნორმალური კაცის საქციელს ბრძენის მოქმედება? როგორც კი გაუჭირდა და დაჭირდა, ცხეებიდან გამოუშვა: როკოსოვსკი, კოროლიოვი, ტუბოლვეი და სხვები. გაანთავისუფლა შალვა ნუცუბიძე, იმიტომ, რომ „გეფხისტყაოსანი“ იყო სათარგმნელი. მისი თანხმობის გარეშე დახვრიტეს მიხეილ ჯავახიშვილი? წინა წელს, დაჯილდოვეს, — ლენინის ორდენი გადასცეს. შევხვდი მცირე ხნით და ვესაუბრე ბელადსო, დაწერა და ცენტრალურ პრესაში გამოაქვეყნა ეს ცნობა მწერალიმა. რა მოხდა? შეუტანეს საქმე და დაიჭერა? ასე ენდობოდა შემტანს? იქნებ მართლა აღაშფოთა „ჯაყოს ხიზნებმა“, იქნებ მართლა თქვა რაღა ჯიგაშვილი და რაღა ჯულაშვილიო? გვეჩქება. ვინ გაბედავდა მისი სანქციის გარეშე ცნობილი მწერლის დახვრეტას რაც არ უნდა მამხილებელი საბუთები /ასეთი შეიძლება იყო „ადეც/ ამოეჩქქათ და შეეთითხნათ, რომ დაჭირებოდა, თუნდაც რუსთაფელის იუბილესათვის რომ ყოფილიყო მიხეილ ჯავახიშვილის სიცოცხლე აუცილებელი, საქმე №-ს არც დახედავდა, აღარც ჯაყო ჯიგაშვილი გაახსენდებოდა დახვრეტასა და განთავისუფლება-აღზევებას შორის ზღვარი იყო წამოღლილი, იგი არ არსებობდა.

რა მოსატანია, მაგრამ ანეგდოტი გვახსენდება:

ერთი ფეხსაცმელების მწმენდავია ბელორუსიის ვოჰნალში, თქვენაირი უღვაშები აქვს, თქვენ გზაძავთ იოსებ ბესარიონის ძეგო, მოახსენეს თურმე.

— დახვრიტეთ!

— უღვაშები ხომ არ მოგვებარსა... — შეყოყმანდა აბაქუშის მკვიდრი.

— „ტოყე მოყნა!“

ომის დროს, მთელი ომის განმავლობაში თავშეკავებული, დინჯი, გაწონასწორებული პიროვნება გამოჩნდა /ამაზე ითქვა/, 50-იან წლებში კი კვლავ იჩინა თავი ბექტერევის სინდრომმა. ჯერ „ბერიას ქართველები“ გამოყარა კრემლიდან, კრემლის სამზარეულოდანაც კი შემდეგ ტყვედყოფილთა ოჯახები გაასახლა /ზოლოდ საქართველოში ჩაატარა ეს „ლონისძიება“/ და წამოიწყო „მეგრელთა საქმე“. სებასტიანოზის სუნი იყრა, ბერიას ამოშანთვაც დააბირა ამ საქმითაო, ჩვენი ფიქრით, მესამე კურდღლის მოკვლაც /თავს ვიკავებთ განმარტებისაგან/ უნდოდა. დაიჭირა საკუთარი დაცვის უფროსი გენერლობადღე ამადლებული და ზოლომდე ძალღივით ერთგული ვლასიკი, დახეული „ბათინკებით“ და „ვინტოვკით“ რომ დასდევდა სამოქალაქო ომების დაწყების დღიდან, დაატუსაღა თანაშემწე პოსკრიბიშჩევი, მაღალი რანგის ჩეკისტი აბაქუშის, სხვები და სხვები. /ისინი ბერიას აგენტებით შეიცვალნენ/ და დაიტოვა ოთხი პორტენციური მოღალატე: მალენკოვი, ხრუშჩოვი, ბერია, ბულგანინი, ძველი თანამებრძოლები მოლოტოვი, კაგანოვიჩი, ვოროშილოვი, მიქოიანი, რომელთაც ლალატის თავი აღარ ჰქონდათ და პატრონის გარეშე ვერ წარმოედგინათ ცხოვრება, გარიყა, გააკიდევანა. ბერიას აგენტურა /ბერიას თავად უგებდნენ მახეს/ მჭიდრო რკალად ერტყმოდა კრემლს, სტალინის სამოქმედო არეალს ავიწროვებდა. სტალინი ამას გრძნობდა, მაგრამ, როგორც სტალინოლოგები აღნიშნავენ, ძველი მეთოდებით, აუჩქარებლად მოქმედებდა და აგვიანებდა.

დრო კი მიდიოდა. ბელადი ბერდებოდა. შიშს დიდი თვალები აქვსო და იგი მაინც ნამეტანი პატარა ეჩვენებოდათ თვალთმხილველებს. საშვიდნოემბრო, საპირველმაისო ზეიმების დროს მაგზოლეუმზე ფეხქვეშ ზედსადგარს უდებდნენ, რათა ხალხს, მასას თვალში არ შემცრობოდა, სხვისაგან გამოირჩეული ჩვენებოდა, თუმცაღა, თანამოძმეები პოლიტბიუროდან, სტუმრები, — წვრილწვრილი დიქტატორები აღმოსავლეთიდან არგამოირჩეოდნენ თვალთანადობით; ერთ თარგზე იყვნენ გამოჭრილნი /ყველა არა, ცხადია/ თითქოს; მოტორტმანე მასა კი კისერმოღრეცილი ეძებდა ბელადს, მხოლოდდამხოლოდ — ბელადს. ბუდიონის ცალ უღვაშს, სარდალთა მბრწყინავ სამხრეებს, ერთის შლიაპა-პენსნესაც თუ შეაგლებდა მხოლოდ თვალს, მეტი დრო არ რჩებოდა. იგი კისერმოქცეული გარბოდა, მას მიარბენინებდნენ და გარბოდა ბედნიერი, სულით და ხორციით ღატაკი, მცირედითაც კმაყოფილი. გამარჯვების ზეიმზე ნაილ-აფარი დროშები დაუყარეს წინ; გრანდიოზულ წარმოდგენას მაინც თავი აარიდა, ყუკოვს უთხრა, ხანში ვარ უკვე, ცხენზე ველარ

შეგვადებო /როდის ჯდებოდა, ცნობილი არაა/ და პარადიც ყუკოვს მიადებინა.

საერთოდაც გაუბრუნდა მასებთან ურთიერთობას, ეგზალტირებულ ბრბოსთან კონტაქტს, საჯარო თუ სახალხო გამოსვლებს სადაც თუ რაშიც მისდროინდელი რევოლუციონერები იჭედებოდნენ /იწოთობოდნენ/; ერიდებოდა ქუჩას, ქარბანას, ბარაკებს, მიტინგებს და არც დარბაზებში უხვრეტდა ყვირილით ყურებს დელეგატებს. ხმას ექსტრემალურ სიტუაციაშიც არ უმალვებდა, ხშირად — პირიქითაც; მსმენელს, განსაკუთრებით — უცნოს, დაძაბულს, ხანდახან გაოგნებულს ტოვებდა; ლაპარაკობდა პაუზებით, ჩიბუხის ტარით უღვაშების სწორებით, აბოლებდა აუჩქარებლად, აუჩქარებლადვე ვააწყობდა ხოლმე ყალიონს, სათქმელს მნიშვნელობას უდიდებდა ამ დროს, თანამოსაუბრეს თუ ზაფრას სცემდა, საკუთარ თავს განსჯის, გადაწყვეტილების მიღების ადგილს უტოვებდა. ფლობდა, ალბათ დრომდე და მომენტამდე, საკუთარ პერსონას, მოჩვენებით სიღინჯში სწრაფად ორიენტირებდა დროში და სიტუაციაში.

ატარებდა ნიღაბს, — ბრძენი მამისა და მასწავლებლის სახეს, ბრბოსთვის სხვა იყო, დიპლომატიური კორპუსისათვის, საზღვარგარეთელი მწერლებისა და ჟურნალისტებისათვის — სხვა, ხელქვეითებთან დროს და სიტუაციის მიხედვით იცვლიდა ფერს და კანს. თავად შექმნა საკუთარი გარეგნული, რამდენადმე ბუტაფორული მოდელი. იცვამდა რევოლუციონურად, ხაზგასმული უბრალოებით, სამოსი იერს შეესაბამებოდა, სანამ გენერალსიმუსის მუნდირში — მწვანე შარვალში და თეთრ კიტელში — არ გაყრონქეს საპლაკატო წარმოსახულებით. ომის დამთავრების აღსანიშნავ სადღესასწაულო ბანკეტზე გმირის მეორე მედლის კავალრად /ორგზის გმირად/ გამოაცხადეს: როცა საკუთარ გვარსახელს და დაჯილდოების ამბავს მოკრა ყური კინადამ შეიშალა. სიურპრიზი ლავრენტი ბერიამ მოუშვადა და სწორედ მას დაატყდა მენი, პატრონის რისხვა. ვითომ ოთხ-ხუთს ვერ დაიკიდებდა ბერიას გარეშე, ეს რომ სდომებოდა, ეს რომ აუცილებელი ყოფილიყო მისი პერსონისათვის. თავად ამბავი კი ბერიას მლიქვნელობის მლიქვნელობას ვინ დაეძებს/, უტკუობის დადასტურება.

ამის შემდეგ ჩამოსახეს „გამარჯვების“ ძვირადღირებული ორდენი რამდენიმე ცალიად და პირველი შეხვედრის ბელადს, როგორც ბელადს, რათა იგი, — ბელადი პოკრიშკინისაგან განესხვავებინათ. ბერიას წყალობა კი, რაც მართალია მართალია, ფაქტურად გულზე არ დაუბნევია. ერთი ოქროს მედლით /დიქტატორობის მეთოდით/ თავმდაბლობას ამწერებდა.

ანხორციელებდა ლენინის იდეებს საკუთარი ინტერპრეტაციით. მუშაობდა ლენინის მეთოდებით და ვითომ ასრულებდა ლენინის

ანდერძს, თავად რომ შეთხზა. ლენინი ჰყავდა ფარად და მხვრილადაც. არარაობა ვარ მასთან შედარებით, იგი გორაა, ჩვენ ვინა ვართო, ამბობდა გულგარეთ. ლენინი ოკეანეა, პეტრე პირველი მასთან ზღვაში წვეთიო, ესეც თქვა. სისულელედ თუ არა, მორიგ გაუგებრობად ჩავთვლიდით, ამ სიტყვების გულწრფელობაშიც რომ არ გვეპარებოდეს ეჭვი.

ლენინით, ლენინიზმით იბყრობდა, აფართოებდა იმპერიის საზღვრებს, ადამიანთა ძვლებზე აშენებდა, აგებდა ძეგლებს ლენინისას, თავისას, სხვისას, ქალაქებს, უზარმაზარ, ისტორიულ ქალაქებს არქმევდა ყოფილი კრიმინალების, ტერორისტების /ეგრეთწოდებული რევოლუციონერების/ სახელებს.

ლენინ-ტროცკი:

შემდეგ:

ლენინი და სტალინი.

გაძლება არ შეეძლოთ უერთმანეთოდ: ლენინს უნდოდა სტალინი, სტალინს — ლენინი, იმ განსხვავებით, რომ ლენინს მხოლოდ ცოცხალი სტალინი ჭირდებოდა, სტალინს — მკვდარიც. ცოცხალმკვდარი რომ არაფერში გამოადგებოდა, მიხვდა და სწორედ მაშინ, როცა ლენინის სულ-ხორცის გაყრის უაში დადგა, გაირბინა შავმა კატამ მათ შორის. ორთაშუა ჩადგა ქალბატონი კრუპსკაია, თუმცაღა, ეჭვიანობის ნიადაგზე, ერთიც რომ აღმაცერად უყურებდა მის ქალობას და მეორეც, არ მომხდარა ყოველივე. ისე კი ქალმა შეასრულა კატალიზატორის როლი. მიზეზი კი ღრმა იყო.

ლენინმა პირველმა განსაზღვრა მისი მოწაფის შესაძლებლობანი; ერთადერთი — ლეგალური და არალეგალური — პარტიის ლიდერის როლი: დაინახა ტროცკისა და სტალინის მოსალოდნელი კონფლიქტიც, რომელიც პარტიის განუთქილების საბაბი /ხოცვა-ჟლეტვა ჯერ გაითვალისწინა/ უეჭველი საბაბი გახდებოდა. გადააყენეთ და აირჩიეთ კაცი, რომელიც ჯულაშვილივით ჩემს ცოლს დედამამის სულს არ ამოუტრიალებსო. დაახლოებით ამდაგვარი შინაარსის წერილი გაუმრავლა პოლიტბიუროს წევრებს, სტალინი კი მკაცრად გააფრთხილა სხვა ბარათით. სტალინი შეფიქრიანდა, მომავლის სურათი გაუბუნდოვანდა, მაგრამ წინ დიდი გზა ედო და აქ წაფორხილება არ ეწერა. კოლეგებმა პოლიტბიუროდან ავადმყოფი ლენინის ბრძანებას ყური არ ათხოვეს, სტალინს დაუჭირეს მხარი. ზინოვიევისაგან ბევრი სიმწარე ასსოვდა, თუმცა სწორედ ზინოვიევმა /შეიძლება ბრუნდოდ გათვლილი, გარიყვის მიზნითაც/ დატოვა „ენცეკად“. თავის დროზე კი კამენევმა დაასახელა ამ პოსტზე დევნილმა და გაბითურებულმა რამდენიმე წლის შემდეგ სტალინის გასაგონად იკითხა: ამ კაცმა ერთგულება თუ იცის რა არისო. ვიცოი, სტალი-

ინმა უბასუხა, ძაღლური ავადმყოფობაა ერთგვარიო. ძაღლური ერთგულებით, უფრო ძაღლის ნაკბენივით დაუმახსოვრა ლენინს სიკეთე, — მკვდარი შეიყვარა, დრომად აფრიალა. სწორედ იმ პერიოდში დაუჭირა მხარი ლენინმა ქართველ ბოლშევიკებს, რომლებიც, ქართველი ბოლშევიკები, სამკედრო-სასიცოცხლოდ დაუბრისპირდნენ სტალინს საქართველოს ავტონომიზაციის საკითხში.

სტალინი—ეროვნებათა ყოფილი სახალხო კომისარი და პარტიის ლიდერი აყალიბებდა საბჭოთა კავშირის რუსეთის იმპერიის რესტავრაციის გზით—როგორც იყო, არა მარტო მის მიერ ჩადიქრებული: უკრაინა, ბელორუსია, ამიერკავკასია რუსეთში. ლენინი /სხვაობა ფორმალური იყო/ — უკრაინა, ბელორუსია, ამიერკავკასია და რუსეთიც რუსეთში /იგივე საბჭოთა კავშირში/. ქართველი, ორთოდოქსი ბოლშევიკები არც სტალინის ფედერაციას ცნობდნენ, შესვლაზედაც ლენინური წარმოდგენა ჰქონდათ. ჩვენ შევალთ რუსეთში /საბჭოთა კავშირში/ არა როგორც ფედერაცია, არამედ როგორც დამოუკიდებელი ერთეული, ბელორუსიის მსგავსადო. სტალინმა ბელორუსიადაც არ ჩააგდო საკუთარი სამშობლო. თანამომხმეები, უფრო სწორია, თანამემამულეები, დროებით რომ გაუნათდათ გონება, მოუსვლელში გაისტუმრა და საქართველომ ის თავისუფლებაც დაკარგა, რომელსაც ლენინი გამოიმეტებდა, სრულ ჭკუაზე რომ ყოფილიყო.

ცენსისტკალი თხოვა ლენინმა, საწამლავის მოტანა დაავალა უკვდავების წყალივით: მომიტანდე, შემასმევდეო—შეევედრა მწოლიარე, სიცოცხლეზე იმედგადაწურული. შენს მეტის იმედი არა მაქვსო. კიო. დაპირდა და არ შეუსრულა. ლენინის დღეები ისედაც დათვლილი იყო, ცენსისტკალის მიმღებსაც არ ჰგავდა. ისე, ცოტა ამაგი კი არ ჰქონდა გაზრდილზე, მას — მასზედ.

ლენინს, მორალურად და ფიზიკურადაც, განადგურებული ჰყავდა რუსეთის სამღვდელოება და გადაწყვეტილი იყო ყველაზე დიდი პრობლემა იდეოლოგიის სფეროში ბოლშევიკების სასარგებლოდ. სტალინს აღარ ჰყავდა ძლიერი მოწინააღმდეგე ფენა, კლასი. იგი აღარ არსებობდა. აქ გზა ხსნილი ჰქონდა და რალაც კომპრომისებზეც კი წავიდა ეკლესიის მიმართ. მორწმუნეთა გულები მოიგო და ეკლესიაც ყურებით დაიჭირა, — საკურთხეველიდან მარქსისტული იდეების ქადაგების უფლებაც გასცა. საკუთარი ბიოგრაფიის მეორე გამოცემაში საკუთარი ხელით ჩაამატა: დამთავრებული აქვს თბილისის მართლმადიდებელი სასულიერო სემინარია. „მართლმადიდებლობით“ მიუახლოვდა რუსებს, ქართველობის უარყოფა არ უცდია.

ლმობერტი სასჯელები ჩამოუთრიგეს ტრაფარეტული ბრალდებებით დაპატიმრებულ საქართველოს მღვდელმთავრებს ამბროსი

ხელით, კალისტრატე ცინცაძეს და სხვებს 1924 წლის მოსალოდნელ
აჯანყებამდე. იმ წლების ხოცვა-ჟლეტისაც აარიდა თავი, ახრდნა
მისი ყული სერგო ორჯონიკიძე, როცა იგი, ვითომ საქართველოსათვის
შესტკიოდა გული, კედელზე მიაყენა ტროცკი.

თქვენ ხომ არ გგონიათ, მართლა ყველაფერი შემძლიაო,
წამოიძახა ერთხელ თურმე მოულოდნელად და ჩააჩუმა სიბერეში
ბავშვობის გასასხენებლად მონატრებული სტუმრად ჩამოსული
გორელები /თხოვდნენ ალბათ რაღაცას/.

იქნებ თქვენც გგონიათ, რომ მართლა ყველაფერი შეეძლო:

მუდმივი კონტროლის ქვეშ ჰყავდა საკუთარი თავი. რუსის
ბუნებაც იცოდა და რუსეთის ისტორიაც: ახსოვდა, როგორ ჩატენეს
/რუსებმა/ ცრუ დიმიტრის გვამის ფერფლი ზარბაზნის ტუჩში და
გაისროლეს ზარბაზანი იქით, საიდანაც ცრუ კაცი გამოეცხადათ. ეს
საშიშროება ღღემდე არ მოხსნილა. იმასაც კი ამბობენ: მავზოლ-
ეუმიდან გატანილი დაწვეს და კანალიზაციას გაატანესო, მაგრამ ეს
ალბათ ნიკიტა ხრუშჩოვის ოცნებაში და წარმოდგენაში მოხდა.

თითქმის მისთვის მისი სახელის კიდევ უფრო განდიდებისათვის
დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი. „მოულოდნელი“ თავდასხმით
შეძრწუნებულს გაუარა პირველმა შოკმა, დაძლია შიშს, იგრძნო
მხარდაჭერა მსოფლიოსი და ჩაუდგა სათავეში სამამულო /რუსეთის/
ომს. ბუნებით და აზროვნებით საღდათები გენერლებად აქცია,
სწრაფად, ოპერატიულად იწყო ახალი კადრების დაწინაურება, აღა-
ზევა ყუკოვი, ძველი კადრებისათვისაც არ უნდოდა ძველებურად ხელი;
მადლობები, მედალ-ორდენები და სპირტი არ დაუშურებია ჯარისკ-
აცებისათვის, სასაქლაოზე რომ ჰყავდა გარეკილი. მის მიერ განდ-
იდებული, წარმოშობით საღდათი ყუკოვი მოისროლა ბოლოს, მაგრ-
ამ ვერ გაანადგურა, ვერ გაბედა. ეს უკვე მის ძალას აღემატებოდა.
ხალხის მტერი, იმპერიალიზმის აგენტი, მანებელი აქ აღარ გამო-
დგებოდა იცოდა. ყუკოვი არ იყო გამარნიკი, მენჟინსკი, იავოდა,
თუნდაც ტუნაჩევსკი, გინდაც — იაკირი, უბორევიჩი, ეიდემანი, ფელ-
დმანი, პუტნა და სხვა. ყუკოვი უკვე ეროვნება და თავმოყვარეობა-
შეღაბული რუსის გმირი /პატარა წვლილი არ მიუძღვოდა სტალინს ამ
საქმეში/ იყო უკვე და მისი მოშორება არ იქნებოდა. რუსის ჩექმა,
ხიშტი და ტანკი იდგა მის წინ, ყუკოვმა ჭკუას მოუხმო მაინც /პარტია,
სოციალიზმი. მსოფლიო კომუნიზმი ისევ ჭრიდა/ და თვალს მიეფარა,
ბელადს დიდების მზე არ დაუჩრდილა, ბელადის სიკვდილის შემდეგ
გამოვიდა არენაზე კვლავ და მაინც ფეხი წაიმტვრია. რაც ბელადმა
ღააკლო, სხვამ დაუძთავრა და მისი მოგონებანის პათოსი და სტალინ-
ის ქება ამანაც განაპირობა.

1950 წელს სტალინმა პროლეტარიატის დიქტატურის შეცვლა

და სახალხო სახელმწიფოს დამკვიდრება დააპირაო, იგონებს მოლოტ-ოვი; მეო შევეწინააღმდეგეო, ამის ვაკეთება, ამხანაგო სტალინ, მხოლოდ და მხოლოდ მსოფლიო კომუნიზმის გამარჯვების შემდეგ შეიძლებაო. სტალინი გაჩუმდა, ხმა აღარ ამოუღიაო. გასაგებია, რითოდოქს მარქსისტ-ბოლშევიკს /იგი მარტო არ იყო გერ გადიახტა; სწორია ამხანაგი მოლოტოვი, დაგელოდოთ კომუნიზმს.

და ელოდა კომუნიზმს, რომლისაც ისევე სწამდა, როგორც ღმერთის, როგორც ეშმაკის. ტყუილზე აგებულ სახელმწიფო სისტემას ტყუილზე, ტყუილში უნდა ეცხოვრა; ციხე-კოლონიებისა, გულაგის, ძალადობის იმპერიაში მღეროდნენ: მე სხვა ამნაირი ქვეყანა არ ვიცი, სადაც ასე თავისუფლად სუნთქვას ადამიანო.

საიდან დაიბადა თავისუფალი სუნთქვის მეტობის სურვილი; ჩასუნთქვა-ამოსუნთქვის პრიორიტეტის მცნება საიდან გაჩნდა? ვის, რომელ ჭკუათმყოფელს დაჭირდა ამ „ფაქტის“ გამზეიურება? მართლა თავისუფალ ქვეყანაში ხომ არ მაოფიქრდებოდათ ამდაგვარი რამი ციხის სიმღერა იყო, თუმცა თვითშემოქმედებას არ ჰგავდა.

ერთმა უცხოელმა კორესპოდენტმა მოლოტოვს ჰკითხა: ჩვენ რომ თქვენს სიტყვებს — შენსას, სტალინისას, სხვისას — ვბეჭდავთ და ვაქვეყნებთ, თქვენ რატომ იგივეს არ აკეთებთ, რატომ არ აქვეყნებთ თუნდაც ჩერჩილისა და რუზველტის სიტყვებსა და სტატიებსაო.

თქვენაო, მოლოტოვი პასუხობს, გაზეთების გასაღება გინდათ, მოგება გაინტერესებთ და ამიტომ აკეთებთ ამასაო; ჩვენაო თქვენი, თუნდაც ჩერჩილის სიტყვა და წერილი რომ გამოგაქვეყნოთ, ვინდა იყიდის ჩვენ გაზეთებს, ჩაწვება პრესა; რომელი მუშა, გლეხი, მოქალაქე საბჭოთა შეიძენს იმ გაზეთს, სადაც ჩერჩილის გვარი იქნება ნახსენებო.

აი ნიმუში პრიმიტიული დემაგოგიისა.

პირველი, თანაც ინტელექტუალი დემაგოგი ლენინია. სტატია „ხელოვნების პარტიულობის შესახებ“ ამის დასტურია, თუმცა გაც-ილებით უკეთესი ნიმუშების გამოფენა შეიძლება მისი შემოქმედებიდან.

ეყოფი დახვრიტა 1940 წელს; ახვრეტირა და დახვრიტა.

ბრალდება /ფორმულირების ავტორის მიგნება არ ვაგვიჭირდებათ/ „за асобоснованные репрессии против советского народа“. მოლოტ-ოვი /სკრიაბინი/ ძუძუმწოვარი მოწაფე იყო დიდი დემაგოგის სტალინ-ისა, კაცისა, რომელიც ოფიციალურად მხოლოდ სხვისი — ლენინის, მუშათა კლასის, პარტიის, კრიტიკულ სიტუაციაში რუსი ხალხის სახელით ლაპარაკობდა.

პური. ჯონი. სანახაობა. ეს ჭირდებოდა ხალხს, ბრბოს, რუსს. ეს იცოდა, მაგრამ სხვაც არ იყო უცოდინარი. ბოლშევიკების სტრატეგია,

ტაქტიკა ჩამოყალიბებული იყო მანამდეც ამ განხრით. სტალინი იდეას ანხორციელებდა.

სანახაობიდან სანახაობამდე.

აღლუმი /პარადი/, ზეიმი; პორტრეტები; ლოზუნგები. ტანკები.

7 ნოემბერი. 1 მაისი, შუაში 8 მარტი, — ქალთა დღე. ბატონყმობის გადაგდება გაუჭირდა თავის დროზე, უბატონობას ვერ შეეგუა მონა, თვარა მეფე და ღმერთი სწრაფად, იოლად მოიშორა; დაანგრია ეკლესიები.

გათელა ხატები. ახლა იგი იჭვით, ცინიკურადაც კი უცქერის აღორძინებას.

ხატი კი არა, ბატონი ენატრება, სტალინი ჭირდება.

პური, ჯობი. პარადი.

ბრბო ელის ამ დღეს. ელის და არც თუ უსახდგრო ჩანს მათი მოლოდინი. მშაშვარეულზე მოვლენ აღრინდელივით კომუნისტები /ბოლშევიკები/, მოვლენ, მაგრამ დემოკრატიის ფუფე ჭია /დრონი მეფობენ და არა მეფენ/, შეუძვრებათ ზელისუფლებაში, სოციალურ პრობლემებს ვერ გადაწყვეტენ პირველხანებში და დიქტატურის დამყარებამდე დასამარდებიან.

რუსეთში, დიდ, ტრიალ რუსეთში ნოყიერი ნიადაგი დაუზვდა სამოდვაწეოდ პროფესიონალ რევოლუციონერ-ინტერნაციონალისტს. ღენინის დახმარებით და საკუთარი ძალისხმევით ავტორიტეტი მოიპოვა ბოლშევიკებში, სახელი იშოვნა პარტიულ წრეებში, მაგრამ ბოლო, ნამდვილ გადასახლებაზე იგი კინაღამ ჩაეკარგათ ციმბირში, კობად ახსოვდათ და გვარი ველარ გაიხსენეს, როცა საქმე გასახსენებლად გაუხდა. ჭირთან ერთად ბედი თან დაყვებოდა და ენისეის ყინულოვანი წყლიდანაც ამოყვინთა. გვარს თუ გამოიცვლი, — ქურქსაც, ბუნება და გარემოება თუ ზელს შეგიწყობს, გაიმარჯვებ. ეს გამარჯვებაც ერთეულების ზედრია, თუმცაღა წინა პირობასაც ამოტივტივება ჭირდება, როცა კაცის, პიროვნების გადასარბენს გააყოლებ თვალს და გულისყურს მიაპყრობ.

ამირველებდა კი, სამშობლოში რომ დარჩენილიყო? ილია ჭავჭავაძისა და სხვათა გყრდით წელგამართული ივლიდა? ქართველ სოციალ-მარქსისტების ზელში, კრემლში აღზევებულსაც რომ გაუჭირვებს საქმე, იბოგინებდა საქართველოში?

...წინასწარმეტყველი არსად არ არის უბატიგოდ, გარდა თავის სამშობლოსი და საკუთარი სახლისა“ /მათე, 13:57/

...ქეშმარიტად გეუბნებით თქვენ, რომ არცერთი წინასწარმეტყველი არაა მიღებული თავის ქვეყანაში“ /ლუკა, 4:24/

სასულიერო განათლების მქონეს ახსოვდა ეს, ესეცა და — სხვათა

სამშობლო აშინებდა და ახსოვდა. ბევრი უბედურება მოიტანა, სიკეთეც დათესა ძალაუნებურად სევლაფერი შედარებითია/.

სულ რომ არ დაბადებულიყო?

იმიტომ დაბადა, რომ უნდა დაბადებულიყო, იმიტომ ავიდა — კი არ ამალღდა — რომ უნდა ასულიყო.

მაინც?

დაეკარგებოდა „შედევრი“ „ვარდს გაეფურჩქნა კოკორი“ პოეზიის ქეყანას.

„მენშევიკური საქართველო ვერ გაძლებდა, ამას ყველა ზედავდა“. დაწერა ლ. დ. ტროცკიმ ჰრონშტეინმა/.

დავეთანხმეთ: ვერ გაძლებდა. არ გააძლებინებდნენ, მაგრამ თავად ტროცკი და ლენინიც კი, რომელთაც უშუალოდ ეხებოდათ საქართველოს ოკუპაცია, არ ჩქარობდნენ, ინტერვენციის გადადებას მოითხოვდნენ, საქართველოს რუკიდან ამოფხეცის დროს აყოვნებდნენ. დროის მოგებას რესპუბლიკისათვის, იქედან გამომდინარე საშინაო და საგარეო ფაქტორებით, კოლოსალური მნიშვნელობა მიენიჭებოდა. ამიტომ ჩქარობდნენ, ცმუკავდნენ ორჯონიკიძე და სტალინი.

1921 წლის 21 თებერვალს დამფუძნებელი კრების სხდომაზე გამოაცხადეს: „...აღიარებულ იქნა საქართველოს ხალხის მოღალატეობა... ჩამოთვლილია ადგილობრივი მნიშვნელობის მოღალატე ქართველების გვარები. მთავარი დამნაშავენი — სტალინი და ორჯონიკიძე — არსად ჩანან.

არ მოხდებოდა ძალად კოლექტივიზაცია, არ ამოვარდებოდა ქართველი გლეხი, არ ამოიფხვრებოდა გლეხური ფსიქოლოგია, აყვავებული იქნებოდა კერძო მეურნეობა, ახლა რომ ვაკოწიწებთ, არაფრისაგან არაფრის შექმნას რომ ვაბირებთ.

არ ჩაიხოცებოდა სხვის ომში ჯახსენებაც საზარელია/ იმდენი საჯიშე მამაკაცი, არ დაგვიდგებოდა დემოგრაფიული კრიზისი, არ დაირღვეოდა ტერიტორიული მთლიანობა.

ეს ყველაფერი ვარაუდია. ნაცარში დახაზუოი სიზმრის კონტურებია.

სტალინი სამუშაოს ამთავრებდა გვიან. პოლიტიბუროს წევრებან, ხან მთავარსარდლებთან, სხვა სტუმრებთანაც ერთად ვახშობდა შუალამისას. ომის დროს და სიცოცხლის დასასრულისათვის წრუბავდა ღვინოს. უფრო მაგარ, ყუათიან სასმელს სხვას აძლევდა, სხვას ათრობდა, თავად არ თვრებოდაო, მაგრამ სვამდა, თავს ახსენებდა ლოთი მამის გენი, შვილში — ვასია სტალინში რომ გამეღავნდა სრულად. დღის თორმეტ საათზე გაიღანდებოდა „ახლო“ თუ „შორი“ აგარაკის ეზოში ან გაღერეაში და ერთადერთ ახლობელ ადამიანს, ქალიშვილ სვეტლანას ეძღეოდა ტელეფონით ლაპარაკის

საშუალება. დაცვა ხშირად მპასუხობდა — ნიეტ დევიანი და
ითიშებოდა ყურმილიო. მომზერდა ბოლოს ამდაგვარი თქუცითი,
შობლებთან ამაღვარი ურთიერთობა და მივანებე ტელეფონს თავიო.
რამდენაზს გაგრძელდა ეს ბუტიაობა, სვეტლანა ალილუევას
მასსოვრობაზე დ სინდისზეა.

მოკვდა სრულ მარტოობაში.

ცივ იატაკზე დაგდებული, მოხროტივ მომაკვდავის წამოყენებაც
ვერ გაბედეს პოლიტიბუროს გარეშე. პოლიტიბურო /წუთები წყვეტს
ასეთ დროს ყველაფერს/ 48 საათის შემდეგ გამოჩნდაო. ცენზის,
რანგის და წონის მიხედვით შემოლაგდნენ ჩაფართხნებული პალტ-
ოებით. მოიყვანეს აკადემიკოსები, კვლევითი ინსტიტუტის დირექტ-
ორები, ავადმყოფთან საერთო რომ არ ჰქონდათ. მოიტანეს სარეანი-
მაციო აპარატი, იმ დღისათვის შექმნილი მაჩინა, რომელიც არც ერთ
კარში არ შეეტია. კისრულობთ პასუხისმგებლობას ბელადის გადაჩ-
ენაზე?! ეკითხებოდა ექიმებს შლიაპაჩამოფხატული, პენსნიანი კაცი.
„არას“ და „კის“ ერთი ფასი ჰქონდა, ერთნაირად საბედისწერო იყო
ორივე.

იმპერატორი ეთხოვებოდა იმპერიას. ზალაში აკადემიის სხდომა
მიმდინარეობდა სტალინის ჯანმრთელობის თაობაზე. ხრუსტილიოვ,
მაშინუ! ეზოდან ბერიას ხმა ისმოდა. ტოვებდა პატრონს, რომელსაც
სულ მალე გაეგებოდა მოუსგლეღში.

ყავდა, დატოვა, ერთი დარჩა, შურისმაძიებელი შვილები. ისინი
შეგნებულად ქალიშვილს დიდება აგზავალიანებდა, შეუგნებლად
/არაცნობიერად/ ატარებდნენ მამის კომპლექსს არაფროიდული
გაგებით. მამაში მეტოქეს კი არა, — მტერს ხედავდნენ. მამა იყო მკვ-
ლედი. მკვლედი ზოგადი კი არა — კონკრეტული, დედისმკვლედი
/საფლავში რომ ჩაუბტა პირველ ცოლს, ეს არაფერს ცვლიდა/ სვეტლ-
ანამ გვარი არ მიიღო მამისა, ვასია „ვაბოსიაცდა“ /სრული თავ-
ისუფლება მისცა დამწყვდეულ გენს/, იაშამ ადრე თვითმკვლელობა
სცადა, შემდეგ მტრის დენგამტარ მავთულხლართებს შეასკდა;
მამასთან, სინამდვილესთან დაბრუნებას /ჩავთვალთ არაცნობიერად/
სიკვდილი ამჯობინა.

ქალიშვილმა მიწასთან გაასწორა მშობელი, შემდეგ პოზიციები
გადასინჯა, გაიმართლა კიდევ მამის საქციელი, რამდენადაც იმნაირი
მამის საქციელის გამართლება შეიძლებოდა. ამაში არაა საქმე: მან
მამა უარყო და არ იწანა. სტალინი ვერ იწამა. საქართველო მოსურფ-
ილა ბოლოს აკრძალული ხილივით. მამის სამშობლოთი დიანტერესდა.
ჩამოვიდა. ვერაფერი იპოვნა. სად იყო საშო ჩანათესლისა, საწყისი
იდეისა? არსად. იქაც არ აღმოჩნდა, სადაც უნდა აღმოჩენილიყო
თითქო. ვერ გამოუძებნა გამართლება ვერც სტალინის, ვერც ჯულაშვ-

იღოს, ვერც დროს, ვერც საკუთარ თავს.

მომენტი, რომელზედაც აქამდე არავის გაუმახვილებია ყურადღება: სტალინმა არ უღალატა კომუნიზმის ცრუ იდეას, სოციალური თანასწორობის პრინციპს; ბოლომდე ძულდა არისტოკრატია, ძველი ინტელიგენცია, თავადაზნაურობა აღრინდელი ფსიქოლოგიის ნარჩენებით, შინაგანად — გლეხობა.

რევოლუცია იმასვე ამკვიდრებს, რასაც ებრძვის, იმასვე აშენებს, რასაც ანგრევს, იმასვე აღადგენს ხოლმე, რაც დაამხო.

ნაპოლეონმა მონარქია მონარქიით შეცვალა, ტახტზე დაჯდა თავად, პატარ-პატარა მონარქ-მმართველთა ტახტებზე პატარ-პატარა /ნათესავ-აზღოვლები/ კაცუნები დასხა. სტალინს გამარჯვებული კლასის დამარცხებულით შეცვლა, ძველი წყობის ნაწილობრივი რესტავრაციაც არ უცდია; ბოლომდე შეინარჩუნა პარტაპარატის ბირთვი, ცოცხალი დატოვა ვინც ეყმო, ვინც უერთგულა, არამარტო საქმით, არამარტო სიტყვით, არამედ — გულით, ფიქრითაც /მათი ცოლების, ზოგიერთთა შვილების მიჰერ-მოჰერა, სხვის ბედთან შედარებით, სახსენებელიც არაა; იცნობდა საკუთარ ლეკვებს, გულში ვის რა ედო, იცოდა, ეგონა, იცოდა. სალოკომოტივო დეპოს პარტკომს რასაც თხოვდა, რითაც მოძღვრავდა საქმე და სიტყვა სხვა, გულში რა უდევთ გაიგეთო/ იმის გამოცნობაც ვერ შეძლო: სულის ამოხდომამდე ამოართვეს სული ერთგულებმა /ცოცხალი იყო, როცა ადგილები დაინაწილეს ოფიციალურად/.

ნიკიტა ხრუშჩოვი დებილად მოვნათლეთ, რუსობამაც დურაკი უწოდა, იყო ალბათ კიდეც და ამ დურაქმა მოაშთო ბერია, მოიშორა ყუჟოვი, გამობრძმედილი სტალინელებიც სანაგვეზე გადაყარა. ჩვიდმეტ მილიონამდე პოლიტპატიმარი გაანთავისუფლა; მშობლები შვილებს დაუბრუნა; შვილები — მშობლებს, ქმრები — ცოლებს, სამშობლოს, ნოღასტეებად, ხალხის მტრებად დალდასმულნი პატიოსან მოქალაქეებად დატოვა და სწორედ იმ „მოქალაქეებმა“ დაუწყეს ქება ბელადს — მრტყმელს და არა ნიკიტას — „გამანთავისუფლებელს“. ნიკიტაც რომ ბელადის გზას დადგომოდა, შეიძლება დიდი ბრძენიც განხდარიყო.

თუმცალი, ცხოვრება პარადოქსულია და ალბათ იმიტომ ვერ გახდა დიდი, რომ სტალინობა არ შეეძლო, არ უნდოდა, არც შეეძლო. დიდ სახელს დიდი მკვლელი, დიდი დემაგოგი ჭირდება, მეტ ტყუილს იტყვი, მეტი გამოგვება, მეტს დაამცრობ, მეტი გახადიდებს. მონას მრტყმელი უნდა. არარაობას სხვისი სახელი არ ასვენებს, იგი — არარაობა, არასმქონე — სხვისი ავტორიტეტით ცოცხლობს, სხვისი თავისი გონია, ჯოგური ინსტიქტებისათვის თავი ვერ დაუღწევია.

სამკვიდრომოკლებულს, ეროვნებაგასამებულს, ძალიად ინტერნაც-

იონალისტს ბოლოს სიფხიზლემ უმტყუნა, ფესვების ძიების სურვილმა შეაწუხა და ფინალს მიუახლოვდა.

მამაჩემი გარუსებული იყო, სვეტლანა წერს.

მამამისმა ვერ შეძლო გარუსება, ქართველობაც ვერ დამალა.

და ღარბა ანკეტაში: ეროვნება ქართველი.

ვინ იყო ბოლოსდაბოლოს ეს ქართველი?

ამ საქმისთვისაც მოიცალა. სამშობლოს კულტურა წარმოაჩინა, საკუთარ წარმომავლობას და არა გენს, გაუსვა ხაზი. შოთა რუსთაველის იუბილით, ხელოვნების მეშვეობით დეკადებით დაიწყო. მოაწვევინა მოსკოვში თეატრი, ოპერა, ფოლკლორული ანსამბლები. კრემლში ქართული მელოდები შეისწავლეს, პოლიტიკურს წვევრები ტაშსაც აყოლებდნენ „პარიზას“, ამფერ ჩემო დათუნაო, ჩუმიდ იძახოდნენ, გულში სხვა ბოლმას ატარებდნენ. მოკვდა თუ არა, შეითქვნენ: ქართველი აღარ გავაკაროთ /სხვა ერის წარმომადგენელს პირველობის პრეტენზია არ ჰქონია იმ დროს/ ხელისუფლებასო, რუსეთი რუსმა მართოსო, გადაწყვიტეს, აღსარულეს და, მართავდნენ მას შემდეგ/???.

სიცოცხლის მიწურულს დარწმუნდა, რომ მაგინებელი, მეზიოგრაფე აღარ დარჩა საქართველოში. მისი საეჭვო დიდებისა და წარმომავლობის მოწმენი განადგურებულნი იყვნენ და „ილზინე ივერთმხარეოს“ ავტორს მამულის, ბავშვობის, სიჭაბუკის ნოსტალგია შეეყარა. ოსმალეთს დაასო თვალი. ძველი ქართული მიწების დასაბრუნებლად ამზადებდა ნიადაგს, თავად ნიადაგამოცლილი ქართულს ეძებდა და დაიღუბა კიდევ. ეს მისი არცთუ ხანმოკლე ცხოვრების ლოგიკური დასასრული იყო: ქართველს რუსეთი აღარ იტუებდა.

მუდმივმა დაძაბულობამ, შიშმა, უძილობამ, ცოდვებმა, მოჩვენებებმა ბეზტერევის სტალინად ჩამოაყალიბა. კომუნისტური პარტია მკვლელების პარტია იყო. სისხლით დაიწყეს, გახუთლუქდნენ, მექრთამეებად, პროფესიონალ ქურდებად გადასხვაფერდნენ, პარტიაში მისაღებ, მომავალ პარტიელს ფულს ართმევდნენ და დაინგრა, რაც უნდა დანგრეულიყო. დაჯდაო ერთხელ სტალინი /ისევ სვეტლანა ალილუევას ვუსმენთ/ და დაიწყო ანგარიში, რა ვუჯდები პირადად მე და ჩემი დაცვით, ლეგალური და არალეგალური დაცვის ქსელით, უძრავი და მოძრავი ჯავშნიანი ავტომანქანებით, მატარებლებით, თვითმფრინავებით, მომქმედი და უმომქმედი კურორტებით ჩემს ხალხსო. იანგარიშა, იანგარიშა, ზეიდმატებულმა ციფრებმა აუჭრელა თვალები და მიანება ამ საქმიანობას თავი. ისიც დააინტერესებდა, რა უჯდებოდა მშრომელს ზედა ეშვლონი, პარტიელი ელიტა, ბურჟუაზიულ ყოფას რომ გაუფეს ცოტ-ცოტაობით გემო. რეფორმების, ხელახალი რეპრესიების /ეს თავისთავად/ აუც-

ილუზიობა იგრძნო. პოლიტიკური პრეზიდენტად გადასვლა, შეყვარება ნაკომკავშირეები, ნაპარტოკომლები /მათ შორის ლეონიდ ბრეჟნევი/; მინისტრთა საბჭო, მინისტრთა კაბინეტი პარტიაზე წინ უნდოდა დაეყენებინა, არარაობიდან გაბელადებულ მეორე რანგის ბელადებს უზღუდავდა უფლებებს და სხვ. დემოკრატიული რეფორმების გატარება კი არა დაწყებაც არ შეეძლო. საკუთარ ძველებს, სხვისი ადგილია, ხომ არ დაუწყებდა მსხვერველს. ეს საკუთარი ძვლების ხერხეა იქნებოდა. ხალხმა მაღალ პედესტალზე შესვა და იქედან სურვილით ჩამოსვლა ძნელი იყო. მთელ ქვეყანას უყვარხარო, პოეტმა შეუძახა. შიშის სიყვარული იყო. უყვარდა მთელ ქვეყანას. ხომ არ შეეძლო მთელი ქვეყანა ყვარებოდა სამაგიეროდ. ანდა ერთი ყვარებოდა, მეორე — არა, თავისი კი და სხვისი არა.

და მას არავინ არ უყვარდა.

უკეთესად თქვა სხვა პოეტმა უფრო ადრე:

„ჯულაშვილი დედამ შობა და სტალინი საუკუნემ“.

არ არი სწორი?

სტალინი დროს, საუკუნეს მოყვა, ჯულაშვილი კი შობა დედამ — კეკემ; ვაით შობა, უით ზარდა და საღ წაუვიდა ვერ გაიგო. გაყვა წარღვნას, ნიაღვარს და გავიდა. რატომ არ გარიყა წყალმა მისნაირთა, თუნდაც ერთეულთა მსგავსად? ეს განგებამ იცის. ვილაცას, ბოლოსდაბოლოს ხომ უნდა ეთამაშა იმისი როლი.

„გარდა და ნეხეთა ვინაგან მზე სწორად მოეფინების“...

„... რამეთუ მზე მისი აღმოვალს ბოროტთა ზედა და კეთილთა, და წვიმს მართალთა ზედა და ცრუთა“... /მათე, 5/45, 9/13/.

ისტორიამ ავისა და კარგის განცალკევება არ იცის; ზოგჯერ ავს უკეთესად წარმოაჩენს და ტოვებს ისტორიაში; ამშენებლის ვინაობას არ გაგვიჩვენებს, დამანგრეველის, მიწისთან გამასწორებლის სახელს შემოგვინახავს.

მარქსს ეთქვა: არაფერი ადამიანური ჩემთვის უცხო არ არისო.

არაფერი არაადამიანური ბოლშევიკებისათვის უცხო არ იყო. ცოდვა კომუნისტებისა აუწონელია, მოუწინააღმდეგებელია, აგვაცომა მათი მოღის იდეიდან, ლენინისაგან, სხვათა და სხვისაგან და მაინც გაუგებარია, რით იყო გამართლებული იმ ვამპირის არსებობა, მისი ხალხებზე ბატონობა, ადამიანთა სიცოცხლის გამგებლობა!

სტალინიზე დიდ თანამდებობას, დიდ ჩინს /გენერალსიმუსი/ ქართული აწი ველარ ელირსება და ამიტომ სახელს სტალინისას ვერ მოიშორებს, საქმეს მისას ვერ მოიხოცავს, სისხლს ვერ მოიწმენდს. იგი სიცოცხლეშივე იქცა ქვად, არა ფოლადად /სტალ/, როგორც მას სურდა, არამედ — ქვად, რკინა-ბეტონად, თუჯად. ეს მისი სიცოცხლის ტრაგედია იყო.

ერთ ადგილას ამბობს: ონ სვომ არშინომ მერიტ! არის ამ ტრავა-
ში რაღაც თბილისურ-კინტოური. ჩვენში შეიძლება რუსულიდანაც
კი შემოვიდა, მაგრამ სტალინი აშკარად ქართულიდან თარგმნის.

მეც საკუთარი „არშინი“ მიმისადაგებია ამ საქმისათვის; აღრეც
ჩემით გამიზომია, ახლაც ჩემით ვზომავ. სხვამ უკეთესად თქვას.
იტყვის. იტყვიან. კვლავ დაწერენ. ავი და კარგი არ დაეღწევა,
გულნაკლული არ დარჩება არავინ.

სხდომებისა და თათბირების დროს თეზისებს, შენიშვნებს წერდა
თაბახის ფურცლებზე, რომელსაც გრძლად და წვრილად ხედა!
შეიძლება, წვადნენ კიდევ შემდეგ/ სხდომის დასასრულს, საბოლოო
სიტყვის წარმოთქმის, თათბირის შეჯამების შემდგომ. მიუხედავად
ამისა, არ შეიძლებოდა არ დარჩენოდა ჩანაწერები გამოქვეყნებულზე
ფასეული და ღირებული. არქივის სინათლეზე გამოტანით
გამომზეურდება ბევრი რამ, ბევრი გაუგებარიც დარჩება, მაგრამ
პიროვნებას, მის შინაგან სამყაროს მიემატება ნათელი და შავი
საღებავები. ჩვენ მაინც, ტერენტი გრანელივით რომ ვთქვათ, სიშორ-
იდან ვხედავთ იმ კაცს. არ ვიცით, რა და როგორ სიზმრებს ხედავდა,
რა ენაზე ესიზმრებოდა, რუსულად თუ ქართულად.

სამი რამ, კომუნისტების, სტალინის სამი საპროგრამო თეზა
ბავშვობიდანვე მიფრთხობდა ძილს, მიკარგავდა ცხადში, ყოველ
გახსენებაზე, მოსვენებას:

1. დამყარდება კომუნიზმი.

2. წაიშლება ზღვარი სოფელსა და ქალაქშუა.

3. ენები შეერწყებიან ერთმანეთს და იქნება ერთი ენა.

და მე მეგონა, რომ მოვესწრებოდი კომუნიზმს — ადამიანთა გათ-
ანაბრების ტრაგიკულ პროცესს.

გნახავდი გაქალაქებულ, გამჭვარტლულ, განაგავებულ სოფელს.

აღარ იქნებოდა ჩემი მშობლიური ენა.

ვიზრდებოდი და სამი შიში კი არ მომყვებოდა, წინ მისწრებდა;
მიდიოდა, მშორდებოდა და მივხვდი, ვერასოდეს დავეწეოდი.

კაცობრიობაც არ შეესწრება კომუნისტურ უბედურებას, სამიდან
ერთსაც — კი. ეს დიდი ნუგეშია.

სტალინს ოფიციალურად დაწამეს /და არა დააბრალებს/ ანტ-
ისემიტობა; გამოუჩინდნენ დამცველები. ქარი ყოველთვის იქედან არ
უბერავს, საიდანაც აფეთქარებიან, მაგრამ დაცვა, ვეჭილი რომ
გჭირდება, რაღაცაშია საქმე.

ჩვენ შეგნებულად ავუარეთ გვერდი ამ საჩოთირო თემას; წერ-
ილის ასეთი ვარიანტიც არ იძლევა არაფრის საშუალებას.

სემიტი. ანტისემიტი.

ასე შიშველად არ დგას ეს პრობლემა.

და საკითხი მაინც უფრო რთულია, ვიდრე ეჩვენებათ.

ჩვენ მოსაზრებას წარმოვიდგენთ წიგნით „კუდიანი ვარსკვლავი“,
თუ ელირსა დღის სინათლის ხილვა.

ბელონი

მოღის რაღაც და მოიხილავს...

ჭრიალებს ქაბი, —

მოღის ვიდრე მოდიფიკაციას...

მე კი ვარსკვლავებს აღარ ვითვლი,

ინუტუტს მწიფი, რუტინიტი.

ლმერის ძველნიშნებს მქონდა სათავე.

ოქტომბრის ვარსკვლავები

და სისაღიფრუძმანინ აუ

ასევე მხრულნიშნებზე.

ეს უჩინოებულსაღრუბრებზე

ინგლისური მითითებით

სოტაჟი, დღეებში მთელი

მტეზმტეზი, გზები, რუტინიტი.

გზები, რუტინიტი.

მოღის ვიდრე მოდიფიკაციას...

მამენტოვსა და მთელი კითხვები, მთი ვითვლი,

რუტინიტი, რუტინიტი.

მტეზმტეზი, გზები, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

მამენტოვსა და მთელი კითხვები, მთი ვითვლი,

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

— ინუტუტს მწიფი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

რუტინიტი, რუტინიტი.

მავთულზე გაბმული წვეთები

* * *

„ხატიმამული“, ჩემს სოფელში,
 ხატი-მამული,
 მიტოვებული საყდრის ეზო
 და მიგმანული.
 გაოცებული ფუძის ხავსი
 და გატრუნული,
 მხოლოდ აქა-იქ, ნაღოჯევში
 თივის ბულული.
 ბებერ ლოდებზე კვლავ ბუბუნებს
 მზის ორნამენტი.
 რამეთუ ვიქმენ იავარად
 მაინც დამენდე.
 არ უცხოვრია დროს და რწმენას
 უერთმანეთოდ,
 ბებერ ლოდებზე კვლავ ბუბუნებს
 მზის ორნამენტი
 და ჩემს უაღრეს კრძალულებას,
 შიშს და მოდრეკას,
 პირჯვარს სახავენ უხსოვარი,
 მწვანე კორდები.
 რა საოცარი მხილვება,
 რა საოცარი,
 რომ წარმავალი მე კი არა
 თურმე დროც არი
 ჩემი სამრეკლო,—
 და მოწყენა კარმიდამული,
 „ხატიმამული“ ჩემს სოფელში, —
 ხატი-მამული.

* * *

ზღვასთან ვარ ისევ,—
და პალმების ქოხში ვბინადრობ,
ჭრიალებს ქოხი,
მოდის რაღაც და მოსინათლობს.
ჭრიალებს ქოხი, —
მოდის ვიღაც და მოდიდგულობს...
მე კი ვარსკვლავებს აღარ ვითვლი,
უცვე ვკითხულობ.
და მჯერა,—
ღმერთის ძველ კალთებთან მქონდა სათავე,
რომ ასე მამკობს ეს სიმშვიდე
და სისადავე,
რომ ასე მშვენის ეს სიჩუმე,
ეს უჩინობა,
სიკვდილის იქით გაჩენილი
ხოტბაც, დიდებაც
რომელიც ახლა არ არსებობს
და არც მჭირდება.
ჭრიალებს ქოხი...
მოდის ვიღაც და მოდიდგულობს...
მე კი ვარსკვლავებს აღარ ვითვლი,
უცვე ვკითხულობ.

* * *

ოჰ, მწვანე კონცხის იდუმალო
ვნებავ და სევდავ.
ამ მონატრებას,—
სხვა შენს მეტი ვინ მომისევდა...
ამ მონატრებას,
სხვა შენს მეტი ვინ მომაფენდა,
ოჰ, მწვანე კონცხის იდუმალო
ვნებავ და სევდავ.
დროს ვერაფერი ვერ დავტყუე
სიმღერის მსგავსი,
ისევ უაზრო უკმარობა ყელამდე მავსებს,
და ვნატრობ, ვნატრობ შენს სანახებს,
მყუდროს და წმინდას,

სადაც ღმერთიც და უღმერთობაც
ჩამოდის ციდან,
ოჰ, იქ რამდენი სინაზეა,
კდემი და მწუხრი,
შენს მწვანე მთებზე სიმღერები,
მიმოაქვს ქუხილს,
მაგრამ,
შენ ვისთვის ანდა რისთვის,
ხარობ და ყვავი?...
ჩემი ეჭვებით შლევ ზვირთებზე
მიჰქრის ნიაფი,
შენც იქით მიჰქრი,
მაგრამ ნეტავ რა არის იქით?!

* * *

აქედან მინდა...
უცხო კუნძულს წყნარს და მარადისს,
შემოვჩე მარტო,
და არ მღევდეს ფიქრში არავინ.
აღარ ვუსმენდე,—
მაღალ ანძებს, მაღალ ანტენებს,
არავინ მკითხოს
სად ვაღამებ ან სად ვათენებ.
გჰყლიბავდე ჭყამპოს,
ფეხშიშველი და ჩაფლეთილი,
კეთილი,—
როგორც მყუდროება ძლიერ კეთილი—
ბალახის მტვერმა ამიოხროს
ებების მშვილობა,
ოღონდ ეს მკაცრი სისადავე
და ფერდილობა.
რომ დროს წავართვა მნიშვნელობა
ზარის, ხმაურის,
ვიცხოვრო ასე,—
ამ კაცური დანაშაულით,
გიყვარდეს ვიღაც,—
ვით სანიერს, ან ვით ქმნილებას
და ჩემს სიყვარულს არ ეწეროს დაგვირგვინება

გეყვარდეს რაღაც,—
წარმავლის წმინდა ზრახვებით,
ამ კუნძულს შერჩეს,
თუ შერჩებათ ჩემი სახელი,
ამკუნძულს დარჩეს,
თუ დარჩება იგი დიდებაც,
რომელიც უკვე არ მაწუხებს და არც მჭირდება.

* * *

სულ სხვა სანთლებით სურნელებენ
შენი თითები...
მანტიასავით სულს მოეხსნა
თაღბი ტვირთები,
რად გაკვირდები? მეც არ ვიცი,
რად გაკვირდები,
მგონია რასმე მაიმედებ,
რასმე მბირდები,
მჯერა, ო, მჯერა, წავალ სადღაც...
და ავტირდები.
მარტო ვარ ახლა...
და ქარვისფერ ორთქლით ვირთვები,
დაფენილია ჩემს გარშემო
ნორჩი ჩითები,
ფშვინავს ფოთლები, სანახები,
და სათიბები,
და ვხედავ, ვხედავ უკმარობის
გრძნობის დიდებით,
პოწყელა ტოტზე კინკლაობენ
წყვეილი ჩიტები...
რად გაკვირდები?
მეც არ ვიცი რად გაკვირდები.

* * *

შენ აღესრულე ჩემს წინაშე...
ბაც არის არის,
მაინც იგივე სიმაღლე ხარ
თვალმიუვალი,
ოლონდ ესაა შენს სხეულში

განათლა ქალი,
ძუძუს კერტებში გაფაჩუნდა
დედის ხმა მქრქალი,
მსუბუქი ოხვრით, კაეშანით
და მომავალით,
ოჰ, აწი როგორ მოგაცილო
გული და თვალი,...
თუმცა ყველაფერს შეეჩვევი, რაც არის არის!...
თაროზე დაგდებ სულ სხვა ფერის
შაქარს და მარილს,
ლარნაქში ჩავდებ სულ სხვა სუნის
ვარდსა და ყვავილს,
აწ თანაბრდება ჩვენს ყოფნაში
მადლიც და ბრალიც,
როგორც ოთახში შემოჭრილი
უცეები ქარი,
მაგრამ მე მახსოვს, მედამ მახსოვს,
რას ნიშნავს ქალი....
და მეც ყველაფერს შევეჩვევი, რაც არის,
არის!...

* * *

ეს მოაზროვნე სიჩუმე და
სიმწვანე მაკრთობს,
რა მეშველება ამ გათვალულ
დიდების პატრონს?...
ხანდახან ვუმზერ, ვუმზერ, ვუმზერ
და სიკვდილს ვნატრობ.
მაგრამ სიკვდილიც რას მიშველის?
არა ვარ მარტო,
სიყვარულისთვის?!....
წამებისთვის?....
სხვა დროა, სხვა დრო,
რა მეშველება ამ უბადლო დიდების პატრონს.
შემოათენდა ჩემს ოცნებას
იმედის კონცხთან,
მოწყდა ვარსკვლავი და ჩემს ღიმის
კურცხალი მოწყდა,

ლირდა კი, ლირდა ამ სიზმარში
წუთისთვის მოცდა,
ლირდა კი, ლირდა კამათი და
თამაში ღროსთან,
ლაღადყოფს ბაგე აღსარებით
შემკობილ ლოცვას,
აქ, ქაფურებით გაბრუნებულ
იმედის კონცხთან...
მოწყდა ვარსკვლავი შორეული, ვარსკვლავი მოწყდა...

* * *

ისევ აქა ვარ...
ყველაფერი დარჩა უცვლელი,
მხოლოდ ესაა, — ტყეს პირველი მოწყდა ფურცელი
ოღონდ ესაა,
ქარს და ჰაერს სულ სხვა ფერი აქვს
და მთებზე დაღო თეთრი გული
თოვლის გენიამ.
ახლა ბუნება იძარცვება
რადაც ცვალებით,
უფრო სანდომი, საყვარელი
გახდნენ ქალები,
გადაეჩვია, —
სული ხურვალ ქარში ხეტიალს,
ვნებაც,
გაწევაც,
გაშმაგებაც უფრო მეტია.
დაფარულ მუხლებს და შედილულ უბეთ ნაზობას,
მგონი ვერასდროს
შეეძუქროს ავი დაზრობა,
ისევ აქა ვარ...
ყველაფერი დარჩა უცვლელი,
მხოლოდ ესაა, —
ტყეს პირველი მოწყდა ფურცელი.

* * *

კენჭი ხურვალებს...
და გრილ სხეულს ბანგავს ციერი,

ვინ უნდა იყოს უბედური
ან ბედნიერი?!
კენჭის უმწეო ბზინვარება
ვნებებს აბრუებს,
და სცვივა ცვარი, სცვივა ცვარი
შენს ყრუ საყურეს.
ოჰ ეს წუხილი, —
უცმარობას უფრო ანაზებს,
და ყველაფერი ეჭვებივით არის ლამაზი.
და ყველაფერი, —
ეჭვებივით არის კეთილი,
ტკივილს რომ წყდება, —
გაუგონარ სისხლის წვეთივით.
რა არის ყოფნა?
უცმარობა?
ზრუნვა ურიცხვი?
თუ არა ისევ, —
ჩველერთა ტკბილი წუთის გულისთვის?
და როს ყველაფერს ვემართლებით
წმინდის იერით,
ვინ უნდა იყოს უბედური
ან ბედნიერი?

* * *

გამოცვეთილი ბებერ ქვებში
ჟამის ნუსხურით,
მომაბეზრებელ სიჩუმეში ვარ გალურსული,
ცაა, უაზროდ მგლოვია რე,
და ბუმბერაზი,
მიახლოება ვერ შევძელი
მასთან ვერასგზით.
აღამიანურს მემუქრება ეს უსასრულო,
მე კი, —
ბალახში წიწილივით ვთრთი და ვფაცურობ.
აღამიანის მემუქრება
მეხის ფაჩუნიც,
მე კი, —

ლოდებზე კლერტასავით ვარ გაკანჭული.
ოჰ,
ჩემს იმედებს სივრცემ თითი გადაუქანა,
რა ეშველება ამ მეგობარს,
რა, ამ მუქარას?!

* * *

დღეს დაღონება დამეუფლა
მსუბუქი ფრთებით,
ვიხსენებ რასმე და ნეტარი
ტკივილით ვთბები,
ოჰ, ქარებს შორით, შორით მოაქვს
გემების ხმები,
მგონია რაღაც დავაშავე
კეთილი ნებით,
ვწითლდები ძლიურ და კუთხეში
ბალღივით ვდგები
ადამიანურს, უფაქიზესს
და უნეტარესს,
მაძალებს ახლა სუროებში
შეშლილი მხარე,
ისევ ის შზეა, ის უღმერთოდ,
მფეთქავი მთვარე,
რა მოგიტანე სიყვარულო,
რითა გაგახარე?...
ვაიმე!... ცბიერ ცდომილებად
მითვლიან ალერსს....
გიყურებ მაგრამ....
მაგრამ მაინც გარიდებ თვალსას.

* * *

ხავეროვანი სეზონების
დგება ამინდი,
მტევანი ბინდით იბნიდება,
ლუის კრამიტი,
ყელში უაზრო მყუდროება.
წვეთ-წვეთ ჩამოდის,
შენ ჩემთან ზიხარ, გრილი როგორც

გლუვი საფიტი,
მოწყენა შენი, მსუბუქია
და მიაძიტი,
ლუის კრამიტი საყვარელო, ღუის კრამიტი
რა უჩვეულო სიჩუმეა,
რა ფერმაღლები,
ღეჭავს ბოკვერი კაბის კალთებს
თეთრი თათებით,
გამოაქვს მზეზე ყრუ დედაბერს
ტაფის ქვარტლები,
ოჰ, ქართველი ვარ ხასიათით, კიდევ ქართველი,
აღარ გათავდა...
ვინათლები და ვინათლები...

* * *

აღარც ფლირტები, ექსცესები,
აღარც დენდები,
ვარძიის ქვაბებს ვემზობი და
გვართავენდები,
ჩემს ხელში, გრძნობა სანთელია
ფერი, ღვეთები,
როგორ ვშმაგდები, ვდიალდები
და ვითენთები,
ვთენდები!... ცეცხლის კრიამულში
თეთრად ვთენდები...
უკრავს რიხტერი და სივრცეში მიდის ჰენდელი.

* * *

— ქალი?....
— ჰო, ქალი,—მე თავს ვუქნევ ტყეების ეშმას,
ჩუმდება ეშმა და ცხელ ლაღარს უკეთებს შეშას.
— ქალი?..
— ჰო, ქალი, — ვუმეორებ ტყეების ეშმას, ჩუმდება ეშმა
და თვალებით სანახებს გეშავს.
— ქალი? ...
გიჟივით მეკითხება ტყეების ეშმა —
ქალი ჰო, ქალი...

და მეც ლაღარს ვუყუებ შეშას
იფეთქებს ალი...

და ნაპერწკლებს მიაფრქვევს ზეცას

და აღარ ვჩანვარ ცეცხლის ახლო ეშმაკ და მეცა.

* * *

ოჰ....

ყველაფერი უძლურია და უბადრუკი,

რომელ მღვიმეში შევიტანე

ნეტავ პატრუქი?

რომელ მღვიმეში ჩამოვკიდე

ნეტავ ფარანი?

და რომ არ არი იქ სინათლე,

რატომ არ არი?

უმიზნო სივრცე და ლოდინი

გახდა ბეზარი,

თუ მოვესწარი ქვეყანაზე,

რას მოვესწარი?

თუ გადიადდა ჩემს ყოფნაში,

რა გადიადდა?

უშვობლობა თუ ნაღველი

გვიან იათა?

რა იყო ჩემი მგზნებარება,

ჩემი მიზანი?

მე ამ ქოხების მკვიდრი ვარ თუ

ვინმე სიზანი?

მიყვარდა?!

მძულდა?!

ვინ გაიგო, ვინ გაიგონა?

ნუთუ მეც ის ვარ,

რომ იყო და არა იყო რა?

ანა დუნდუა

ქუჩას რომ გვის. რა ქალია!

მაბატიეთ, თუ ხმამაღლა ვთქვი, ხოლო თუ ვინმეს იმედი ჩავუსახე, რომ ყველაფერი გამოსწორდება, რამეთუ ტაძრისაკენ მიმავალი გზა ნაპოვნი, მაშინ ღირდა ამ ნოველის დაწერა. ისიც მაბატიეთ, თუ ვინმეს სულს შევებე.

აი, თქვენ საკუთარი სამსართულიანი მანქანებიანი სახლის მფლობელი რომ ხათ, ან თქვენ მაღალფეხებზე მდგარ სასტუმროს რომ იშენებთ, შავი ბულდოგი რომ გყავთ და ბულდოგისფერ „მერსედესს“ დააქროლებთ, ნუ გაიმეტებთ აღამიანებს იმ მძიმე ტვირთისათვის, სიღატაკე რომ ჰქვია.

გახსოვდეთ, დიდი გვარის გენით და მხარგრძელის სიდიდით დააბიჯებენ აღამიანები, რომლებიც ზნეობრივი ამბლებიდან წარუძღვებიან ერს.

პაეროვანი კოშკიდან ძირს დაშვებულნი და ციური ნეტარებით მთვრალს განსჯის უნარი წართმეოდა. ცოლის სიტყვებისათვის — როგორი ბური ამოუტანია მოსამსახურეს, ამას გამოცნობა აკლიაო — ყურადღება არ მიუქცევია. მას სხვა რამ დარდი უღრღნიდა გულს. „ერთმა მინისტრის მოადგილემ ქალაქის პრესტიჟულ უბანში ასი ათასი დოლარი გადაიხადა. სხვა მინისტრი უფრო მოკრძალებული გამოდგა და ორმოცათასიან ბინას დასჯერდა“... გამორთე რადიო უთხრა ცოლს.

— რა იყო ლადო, რა ყველაფერზე ნერვიულობ?! —

— რა და, ზომ ზედვ, უკვე დაიწყეს. პატრონება არაა განწირული ჩასახშობადო. მძინევარებს კორუპცია და ქვეყანა გაქრობის საშიშროების წინაშეაო. ჩემი ბრალია ვითომ ეს — თქვა და კარები გაიხურა...

„მერსედესმა“ „ობელს“ გაუსწრო, რომელსაც ქალი მართავდა. ოქროსფერი თმები მწრებზე არ ეტეოდა ლამაზმანს. ეტყობა ქალმა შენიშნა „მერსედესში“ მჯდომი სიმპათიური მამაკაცი და სიჩქარეს მოუკლო. მანქანები ქუჩაში დაყრილ ნაგვის შორიახლო შეჩერდა. მანქანიდან მაღალი, ჭაღარაშერეული მამაკაცი სასწრაფოდ გადმოვიდა და მოხდენილ მანდილოსანს მიუახლოვდა.

— რა ამბავია კირა, ეგ სილამაზე დროის ფენომენს არ უნდა დაემორჩილოს? — უთხრა და შვართა თითები დაუკოცნა.

— ნუ იტყვი მაინც ლადო. ლიზ ტელიორი სამოცდახუთი წლისაა და დღესაც მომზიბლელია. მე ჯერ დრო მაქვს კიდევ. ჩვენ კარგი ცხოვრებით სიბერეს უკან დავახევინეთ. აი, ქუჩას რომ გვის, ის ვინ

იცის რა ქალი იყო. ეგებ ჩვენსავით მხოლოდ ხუთ ათეულს გადააბიჯა და შეხედე როგორი გაუბედურებულია. რომ დაიხარა, მერე წელში გამართვა გაუჭირდა.

ლადომ შავებში ჩაცმულ ქალს გახედა, რომელსაც საფეთქელთან სუსტად მფეთქავი ძარღვი ამობორცვოდა. ჩამარყულებული თავსაფარი სახის ნაკეთის სილამაზის დამალვას ვერ ახერხებდა. მალალი თხელი სხეული რაღაც დიდებულებას ანიჭებდა. „შენ ჯვარს იწერდი იმ დამეს მერი“... ლექსთა მეუფე გაკრთა ლადოს გონებაში.

ქალი უცებ ლადოსაკენ შემობრუნდა და მონუსხულივით მიაჩერდა. მათი თვალები წამით შეეფეთნენ ერთმანეთს. მწვანე, ხალებით დაწინწკლული თვალებიდან წამოსულმა თუ ყრმობის სუნთქვას მოყოლილმა სხივმა მამაკაცს ტვინის პერიფერიებში შეაღწია და იქ დიდი ხნის წინათ ჩამქრალი მეხსიერების სანთელი აანთო. ანდრომედეს ნისლოვანებიდან თუ იყო წამოსული ეს სხივი. ალბათ დიდხანს მოდიოდა, რომ მერე ლადოს ტვინში გაელისას იქ ყველაფერი გაეყინა. ქალის სულიდან გამონატოვობი კაცს რაღაც შეუტყნობელზე მიანიშნებდა და მის თვალებში დაგუბებული უძირო სევდა წარსულში ახედებდა. გონება ისევ შორეულ ზმანებას უნძობდა, არ ეთმობოდა, მაგრამ ვერ დაეკავშირებინა იგი იმ ქუჩის დამგველთან, მრავალ ადგილას დაკრებულ კაბა და დახეული ჩულები რომ ეცვა.

რა ძნელი იყო იმ აზრთან შეგუება, რომ ამ მათხოვრის დონეზე დასული ქალი, დღეს, უდაოდ სხვისი ნაბმარი, დაგლეჯილი ფეხსაცმელიდან თითები რომ მოუჩანდა, ერთ დროს ლადოს სათაყვანებელი არსება იყო. მთავარი მაინც ის იყო, რომ ბედს შეგუებულის გამოხედვა არ ჰქონდა. კიდეც ცოცხლობდა მასში ქალი.

იმდენად ძლიერი იყო გარეგანი იმპულსები, რომ სანამ ქალი ხედვის არედან გაქრებოდა, ლადომ იგი სიზმარულად მიიჩნია და თვალები დახუჭა.

— რა იყო ლადო, რა მოვიცა? — გამოაფხიზლა ქალმა.

ლადო როცა გონს მოვიდა, ქალი იქ არ იყო. ლამაზმანს ორიოდ სიტყვით დაემშვიდობა და მანქანას მიაშურა. თავი უბრუოდა. გულის კუნთს რომ არეგულირებს ის ვნება სადღაც გამქრალიყო და ადგილი სიბრალულისთვის დაეთმო. მერე იყო რომ კოშმარული სიზმრები აღარ ასვენებდნენ. სულ თქვენაირების ბრალთა ასეთი ცხოვრება რომ გვაქვს, ქვეყანა გაყვლიფეთ და საზღვარგარეთ გაზიდეთო. ის კი არა, ახალი ჩარხები, ქარხანაში მარაგაწილად რომ ითვლებოდა, თურქეთში ვაიჭანა, ისიც დაესიზმრა. ამ დროს კირა სულ უსვინდისოს ეძახდა. ერთხელ ისიც დაესიზმრა, ვითომ ახლაც სესხები გამოჰქონდა ბანკიდან, რაღაც კუბონის მსგავსი ქაღალდები იყო. მათ კონ-

ვერტირებას უკეთებდა და შერე ღოღარებს ტომრებში ტენიდა. ტომრისათვის თავი რომ უნდა მოეკრა, ვიღაცამ მკლავი გადაუტრიალა ჰა, ჰა, ჰა... დასცინოდა კირა. რომელი მილიონერი ბებია მოგიკვდა ნეტავი ამდენი ღოღარი რომ გაქვსო. ძილში სულ კვნესოდა.

— რა იყო, რას კვნესი — შენჯღერევდა მეუღლე.
— თუ გეშინია, წავიდეთ საზღვარგარეთ საცხოვრებლადო.
— იმოდენა უნივერსიტეტის რომ ვაშენებ, ზურგზე მოვიკიდო?
— ნუ გააჩენ უსაშველოს. სხვებმა შენზე მეტი იშოვეს, მაგზამ არ ეშინიათ. შენ ხარ ლაჩარი.

— ლაჩარი კი არა ფრთხილი ვარ. მე ის ქარი მაშინებს, აწი რომ დაჰქროლავს...

ეს დიდი ხნის წინათ იყო...

ნახევარსარდაფის ღია ფანჯრიდან, ნეკერჩხლის წვეროკინებთან, ნამგალა მთვარე კიდი. უსაზღვროდ ბედნიერები არიან ორივენი ერთად. მალე საშუალო სკოლას დაამთავრებენ. ზოგჯერ იღუპილი სევდა დაფათურობს მათ ირგვლივ.

— რად მოგიწყენია სულო!

— ასე მგონია მალე დავშორდებით ერთმანეთს. ჩამოვკრიალდება ეტლი და წავიყვანს შორს, შორს. მე კი სიმარტოვე მომკლავს და შენ ვერასოდეს გიხილავ...

— ნუ სულელობ კირა. უმაღლეში მოვეწყობით და ყველაფერი მოგვარდება.

— კარგი რა! ცეცხლფარეშის შვილს პროფესორის ოჯახში ვინ შეუშვებს. პროფესორის გაყიშვილმა პროფესორის ქალიშვილი უნდა შეირთოს... ელიტაში აღრევა არ უნდა მოხდეს.

როგორც კირამ იწინასწარმეტყველა, ისე მოხდა. მოსკოვში სწავლა, დაოჯახება, დიდი თანამდებობა, დიდი კომბინაციები და დიდი ფული. კანარის კუნძულები და დუბაი რა სახსენებელია. ბედნიერი მე მხოლოდ იქ ვიყავი, ნახევარსარდაფში, კირასთან ერთად. შენი ქვეყნის კეთილდღეობას უნდა შეეწირო, ეს შენი მოვალეობაა. ასე გვესმოდა მაშინ. მოვალეობებში რომ ბევრი პირადი მისწრაფება ითარგუნება, ამაზე აღარ ვფიქრობდით. არც მოვალეობისათვის სურვილების შეზღუდვა მიგვაჩნდა რამედ. სიყვარულმა დამსვა ლაყვარდ ცაზე და ამ სიყვარულის უარყოფამ დამანარცხა დედამიწაზე. მერე სატანასავით ზეცის უარყოფა მომიწია და ურწმუნოსავით მიწაზე ხოხიალი. როგორ რგავდა სიკეთის ხეს ჩემში... მორწყვაც არ დავაცალე, თორემ რაღაცას მიაღწევდა... მაინც რას?... მასავით ლატაკი ვიქნებოდი. შეიძლება სარეცხი ფხვნილისა და საპნის გასაყიდად ქუჩა-ქუჩა მევლო ან უფრო უარესი. ბოროთი ქვარიანმა ხარისხი დაიცვა და

აფთიაქში ღამის გუშავია. აბა რა ვქნა, ცოლ-შვილი დავხოცო მშიერ-
ო — მითხრა.

ლადოს ზოგჯერ ტყბილი სიზმრები ათოვდა. ეს კირას შეხვედრის
მერე იყო. — არასოდეს მიმატოვო სანატრელო!

ეს რა უბედურებაა, ფიქრობდა ლადო, ცოლი რომ მყავს. ორი ზომ
არ შეიძლება. მერე ორივეს ტოვებდა და საბაყოდან გაუფორმებლად
გადაჰყავდა მანქანა. ეს უნამუსობააო. არ ანებებდა კირა. სიზმარშიც
კი კირასთან სიახლოვეს ყოფნა უნდოდა, მაგრამ მასთან ყოფნა იმ
ანტურაჟის კედლების დამსხვრევას მოითხოვდა, ირგვლივ რომ ერტყა.
ეს კი არ შეეძლო... შიმშილი ალესილი ცელივით დააბიჯებს ხედავ?
ლომის მხარბეჭით იმ ტვირთის ზიდვა უნდა გიწვედეს, სამშობლო რომ
ჰქვია. შენ კი ჭართს ეზიდები... თურქეთში — არ ასვენებდა კირა.

ჰაუ, ვინაა ეს?!... რატომ ზოგიერთებს ვერ დასწამებ ვერც ერთ
სფეროში უპატიოსნებას?... ისინი გამორჩეულებია. მასეთები
ერთეულები იბადებიან. იმიტომ უკავიათ გამორჩეული პოსტები. მე
მინდა შენ იყო გამორჩეული — არ ასვენებდა კირა.

გათენდებოდა და არაფერი იცვლებოდა. კვლავ განაგრძობდა
ცხოვრებას არსებული სტანდარტებიდან და დოგმებიდან გამომდ-
ინარე. ზოგჯერ სიმკუდროვე და გაცლა მოუწოდებოდა იმ სამყაროდან,
სადაც აქამდე იყო.

ერთ დღეს იმ ადგილის ნახვა მოისურვა, სადაც კირა ცოცხით
ხელში იხილა. მივიდა, მაგრამ იქ არც ქალი დახვდა და არც ნაგვის
გორა.

ირგვლივ მიმოიხედა. იქვე ეზოდან უღვამებინაი კაცი გამოვიდა.
— ამ ქუჩას ქალი რომ გვის ზომ არ იცით სად ცხოვრობს? — შეეკითხა
— საბუთი დამეკარგა და მგონი იმას უპოვნია.

— ეზოში შედი. კიბის სამ საფეხურს რომ აივლით, პირდაპირ მისი
ოთახია. კირა ძალიან პატიოსანი ქალია. ადრე მასწავლებელი იყო
რაჭაში. გაჭირვებამ დღეს ცოცხი დააჭერინა ხელში. თუ რაიმე იპოვა,
აუცილებლად მოგცემთ. ამას წინათ ოქროს ბეჭედი იპოვა და ერთი
კვირა ეძებდა პატრონს.

სად მივდივარ? იგი ზომ კარგა ხანია მიინაცვლა ჩემს მეხსიერებაში.
სტენაირად რომ ყოფილიყო ზომ მოვძებნიდი? ვიცოდი მთაში რომ წავ-
იდა სამუშაოდ. მე მომერიდა, რომ არ შეგხვედროდი. დამავიწყდა?
არა, არა! ასე რომ იყოს, მისი მოგონებისას ედემის ბაღში რად მგონია
თავი და საკუთარი ნებელობა შორს წასულ გრძნობას, გრძნობას
სანატრელს, რად ემორჩილება? ყამთა წიაღიდან მოსული ფიქრები
მისკენ რად მიმაქანებენ? ნუთუ ეს გრძნობაა ათისწლეულის მანძილზე
რომ ასულდგმულებს აღამიანებს?... დიდხანს, ძალიან დიდხანს
მიყვარდა მე იგი. მიყვარდა ჩემად, სევდიანად. მერე დაინგრა ის

კვარცხლბეკი ლამაზი ფერიის დასმა რომ მსურდა. დაინგრა ჩემი უნა-
თობით. მის შემდეგ არც ვოცნებობდი რაღაც ზეამაღლებულზე. ეგებს
იმ არამადნაშოვნი ფულის ბრალია ახლა ჯიბეს რომ მიწვავს? შენი
სახლი გადაიღეს და ტელევიზიით უნდა უჩვენონო — ერთმა მითხრა.
ტყუილია. ჩვენი უხერხემლო და უპრინციპო ტელევიზია იმას ვერ
გაბედავს ჩემი სახლი ეკრანზე უჩვენონ...

სულმოუთქმელად მოკიდა ხელი კარის სახელურს. კარი
დაკეტილი არ იყო. გამოაღო. თითქოს გაუკვირდა საღონური ატმო-
სფერო რომ არ დახვდა იქ. ოთახში მაგიდა და საწოლი იდგა. კედელზე
ლადოს სურათი ეკიდა, მოწაფეობისდროინდელი სურათი. ლადო
გაოგნებული, შუბლზე ოფლჩამომდინარე მისჩერებოდა სურათს.
ნუთუ მთელი ოცდათორმეტი წელი მარტო ჩემი ცხოვრებით იცხოვრა,
მარტო ჩემზე ფიქრით უღამდებოდა და უთენდებოდა?... ლადოს კვლავ
სანატრელი წარსული უხმობდა, რომლის დაბრუნება მამაზეციერსაც
არ შეეძლო. მეორე ძალა კი უკან ეწეოდა. აქ შენი ადგილი
არაა... ლადო გრძნობდა, რომ მისი გაუხეშებული მგრძნობელობა ვერ
მოახერხებდა დატყვევებული ნეტარი ღრრის დაბრუნებას. ვერც ამ
დაცემულ-გაუბედურებულ ქალს დაარწმუნებდა, რომ კვლავ უყვარდა.
ის კი არა, ამ ყოფაში მისი ხილვა ქალისათვის შემამძრწუნებლად შეუ-
რაცხმყოფელი იქნებოდა. მიხვდა, აქაურობის დატოვება იყო საჭირო,
ხოლო რაც უფრო მაღე მიატოვებდა აქაურობას, მით უფრო მაღე
მოიცდილებდა იმ ტკბილ-მწარე სევდას, ქვეშეცნეულად მუდამ თან რომ
სდევდა.

სასწრაფოდ გამოიხურავს კარებს და იქ ტოვებს პირველ
სიყვარულს, ჯერაც ჩაუძქრალს. მერე მანქანაში გულგამოცლილი
ჩაესვენება.

გარეთ, „წლის დილა“, გაზაფხული მეფობს. მთელი ცარგვალი
უცხო ფერებით გაჩირალდნებულია. ცის დასალიერში კი ბამბის ქულ-
ასავით თეთრ ღრუბელს მთვლემარე ვეფხვის ფორმა მიუღია. ხომ არ
გაწვიმდება ნეტავიო — გაიფიქრებს და მანქანას დაძრავს. ხვალ
საბაუოს გვერდის ავლით დიდი ოპერაცია აქვს ჩასატარებელი,
ბინძური ოპერაცია, დოღარების მომტანი ოპერაცია. რადიომიმღებს
ჩართავს.... „დღეს ჩვენ გვძარცვავს ჩვენივე, ნაცვლად ხელს რომ
გვიწვდიდეს, არ ყოფა ქვეყანას ერთი კაცის სიწმინდე“.... ვილაც
გურამ კლდიაშვილის ლექსს კითხულობს. რადიომიმღების ლილაკს
სხვა ტალღაზე გადართავს.

გოზო ქელიძე

უფალო ჩემო!

შენ მე შემქმენი, სული ჩამიდგი და გამაჩინე,
ჰაუ და როდის?
ახსოვს არავის, თითქმის არავის,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

სხალთის ხეობით შემოდი ჩემში,
ჯავახის მთებით შემოდი ჩემში,
და მერე მცხეთით დამკვიდრდი ჩემში,
ჰაუ და როდის?
ახსოვს არავის, თითქმის არავის,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

შენ გამადიდე,
შენ გამაძლიერე,
სულის სინათლე გულში ჩამიდე,
ჰაუ და როდის?
ახსოვს არავის, თითქმის არავის,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

შენს სადიდებლად,
შენს სავედრებლად,
ქვაში და კლდეში, თიხაზე, ტყავზე
კაცეთე და გჴერი, ვაწრე და ვწერე
ანბანი ჩემი, ნაკურთხი შენგან,
ჰაუ და როდის?
ვინ გაიხსენებს, რამ გაიხსენოს?
მაგრამ შენ?

შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!
მე გადმოვიღე ღვთიურის სიტყვა,
სიტყვა პირველი,
„ევანგელით“ უზმობენ რასაც,
შენთა ბაგეთა ნათქვამი ჩემთვის
ერს ჩემსას გულში ჩავუფვირისტე,
პაუ და როდის?
ახსოვს კი ვისმეს? თითქმის არავის,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

ვაშენე ხანძთა, ავაგე ოშკი.
მიუვალ კლდეში გვეყვით ქალაქი,
კედლებზე შენი ვხატე ფრესკები,
მერე და როდის?
ახსოვს არავის, არც სურთ ახსოვდეთ,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

გამოხდა ხანი,
გულსა და სულში სულ შემობრწყინდი,
და მიკარნახე დიადი წიგნი, საგოგმანები,
კაცთა ხელთაგან ჯერ ხელთუქმნელი
და ამით ერთობ
ამზიდე ცამდე,
პაუ და როდის?
არ იხსენებენ, ო, ღმერთო ჩემო, არ იხსენებენ,
მაგრამ შენ?
შენ ხომ კი გახსოვს,
უფალო ჩემო!

და თუ კი გახსოვს,
მოვსულვარ შენთან საზება შენი,
მუხლმოდრეკილი, მოვსულვარ შენთან,
გთხოვ მომისმინო:
— გაჩენის დღიდან ბედი ბედკრული
რომ დამებედა,
ეშმაკ-სატანა ნაბიჯ-ნაბიჯ

რომ დამედევნა,
ბრბო ურჯულო და ბრბო რჯულიანი
რომ მომესია,
ბართლომეს ღამე ღუსკუმ-ღუსკუმ
რომ დამიღამდა,
კენის ცოდვა მხოლოდ ჩემზე
რომ დატრიალდა,
ტადარი, რითაც ხმის გაწვდენდი,
რომ შემიღუნდა,
აზრ-საცნაური რომ წემერყა,
რომ შემიმრუდდა
და უარესი უარესთაგან—
ძმამ, რომ ძმა გასცა,
ხმაღ-სატევარი დაუნდობლად
გულში რომ ჩასცა
და სისხლი ჩემი ძველისძველი
ენგურს შეერთო,
ვის დავაბრალო, რას დავაბრალო,
თავს დავაბრალო, სხვას დავაბრალო,
მითხარ უფალო!

ხმა შინაგანი მომძახის ასე:
— დამბადებელს რომ ზურგი აქციე,
სანთელ-საკმეველს წყალი აქციე,
სალოცავებს რომ რისხვა აყარე,
ხორცი ამეფე, სული დაშრიტე,
ვისლა მოჰკითხავ, ვის დააბრალე,
თუ არ თავისთავს, შვილო, ცოდვილო!

ღმერთო დიდო და უზენაესო,
გამგავ, ყოფელთა არსთა გამრიგევ,
ცოდვილთა შვილი მოვსულვარ შენთან,
ხელაბყრობილი — ლოცვა-შენდობით:
„ვეფხვის ბაღადას“ გერვინ გიმღერებს,
„ლილეს“, „ჩაკრულოს“ ვერვინ ჩამოჰკრავს
და „კრიმანჭულსაც“ გერვინ ჩაახვევს,
ტრფობას როკვებად ვერვინ განაფენს,
ვერვინ აზიდავს ცად ნიკორწმინდას,
„იაფ-ნანასაც“ გიგალობს ვერვინ!

ჰოდა, მიიღე ვედრება ჩემი,

მოიღე ჩემზე მაღლი ღვთიური...
 გადამირჩინე ბაღადა ვეფხვის
 ზმა „ღიღავის“ გადამირჩინე.
 ბაგრატის ტაძარს ნუ ჩამომიქცევ,
 სვეტიცხოველი გადამირჩინე,
 წიგნი ანბანთა გადამირჩინე,
 არაგვის პირთან ტატოს მერანი
 არ გადაჩეხო,
 გადამირჩინე!
 შენ გვედრები, შენ გეაჯები,
 რადგან შენ შემქმენ, შენ გამაჩინე,
 უფალო ღმერთო,
 გადამარჩინე!

ბიჭი და სალამური

ხიმდერა

ლერწმისაგან ნაკეთებო — ჩიტის ხმაო სალამურო,
ხან ბუღბუღის ხმას გასცინებ, აკენესდები სალამურო,
ჩიპიტ-ჭიპიტ-ტია-ტია — ტინტირო ნო-ნო-ნო!
ჩიჟი-ჩიჟი ნია-ვია, გარღზე ვზივარ — მო-მო-მო!
მი-მი-ნოო გი-თვალ-თვალებს, ჩემთან მოდი ვო-ვო-დაო;
ინტირ-მინტირ, ტია-ტია კატა ახლოს მოვიდაო;
პე-პე-ლაი და-ვი-ჭირე შენ-თვის ჩე-მო ო ნო-ნაო
ჩქარა-ჩქარა — ჩემთან — მოდი, მო-გე-ფერო მე-ნო-ნა-ო:
ნინო-ნონა — ნუ-თა-მა-შობ, ცაში ქორი აფრიდ-დაო,
და-გი-ჭერს და-მაშინ — რა-გქნა — უთქვენობა — არ-მინ-დაო
ბიჭი — შვილდით — გე-პარება — თავს უშველეთ — არი-ქაო,
კატამ — ჩიტი დი-ჭირა დაკლა და ა-ჩარიქაო!
სიო-ქრის და შზე — ამოდის, ხომ არ გცივა მა-ნო-ნაო!
წორე არსად გამი-ფრი-ნდე, ავტირდები, ო, ნო-ნაო,
შენ სიყვარულს ეგლო-დები რად გაჩუმიდო გო-გო-ნაო...
ასე მღერის სალა-მური შაშვს და ბუღბუღს გა-სცი-ნაო!
კენესის — კენესის და ღუ-ღუნებს შზე-ამოდის — აი — და-ო
ზღვისკენ — ზღვისკენ მთვარე — ჩადის მე გა-გათბობ არ გინ-დაო?
ნანა — ნონა-ნია-ნინო, გოგო ბიჭთან და-წყვილ-დაო!
მე ტინ -ტი-რო ნო-ნა-ნი-ნო, უთქვენობა არ მინ-დაო,
ბიჭმა ლერწმის სალამურიტ მარცვალ-მარცვალ დაუ-კრაო,
პაწა — გოგო იცინოდა — ამ ბიჭს ჩემთან რა-უნდაო!
ჩიტი-გვრიტი — შაშვი -ჩხართვი -გაიღონა-მაფშალაია,
ყველა ქართულად მღერის ინგულა დი ადელია.

ბედნიერება

სადაცაა ლამბები უნდა შემოეტანათ. ჩაის მიღების დრო იყო. ვილა ზღვის გადაჰყურებდა. ჩამავალი მზის შუქზე ცა გარდისა და ოქროს ფერებში ლიცლიცებდა. უნაოჭო, მშვიდად მოლივლივე ხმელთაშუა ზღვა ვეებერთელა მოპირკეთებული ლითონის ფირფიტასავით ლაპლაპებდა.

შორს, მარჯვნივ, მიმავალი დღის მიმქრქალ მეწამულ ფერზე მთების შავი პროფილი გამოსახულიყო.

საუბარი სიყვარულზე ჩამოვიარდა, ამ მარადუბუნარი, უძველესი თემის ირგვლივ ცხარე პაექრობა გამართულიყო. კვლავ და კვლავ იმეორებდნენ ბარემ ათასჯერ ნათქვამს, მწუხრი საუბრის ტემპს კიდე უფრო ანელებდა და თანაც მოსაუბრეებზე გულისამაჩუყებლად მოქმედებდა... სიტყვა „სიყვარული“ ხან მამაკაცის მძლავრი ტემბრით, ხანაც მანდილოსნის მინაზებული ხმით წარმოთქმული, წარამარა გაისმოდა. იგი ჩიტივით დანაფარდობდა ამ პატარა სალონში და თითქოს ავსებდა კიდეც მას.

— შეიძლება გიყვარდეს ხანგრძლივად?

— დიან, დაუინებით ამბობდნენ ერთნი

— არა, ამტკიცებდნენ მეორენი.

ერთმანეთის საპირისპირო ბევრი შემთხვევა გაიხსენეს. გრძნობათაფორიაქებული და ვნებამორეული გამოიყურებოდნენ, ქალებიც, მამაკაცებიც, იმდენი რამ აკონდებოდათ, ჩამოსათვლელადაც ძნელი იყო. ღრმა გრძნობებითა და მწველი ინტერესით ბჭობდნენ ამ უზენაეს განცდაზე—ორი არსების ნაზ, იღუმალ მაკავშირებელ ძალაზე.

მაგრამ, უცებ, ყველასათვის მოულოდნელად ერთერთმა მათგანმა, რომელსაც შორს მიეპყრო მზერა, წარმოთქვა:

— აი, ჩქ, ქვემოთ ზედათ რაიმეს? თქვენის აზრით, რა უნდა იყოს ეს?

ზღვაზე, ჰორიზონტის სიღრმეში გოლიათი, რუხი ფერის რაღაც ბუნდოვანი მასა მოჩანდა.

ქალები ერთბაშად წამოცვიდნენ ადგილებიდან და გაოცებული შეჰყურებდნენ მანამდე მათთვის უხილავ სასწაულებრივ სანახაობას.

ამ დროს ვილაკამ წამოიძახა:

— ეს ხომ კორსიკაა! ასეთად იგი წელიწადში ორ-სამჯერ თუ წარმოჩნდება, იშვიათ ატმოსფერულ პირობებში, როცა უჩვეულოდ სუფთა და გამჭვირვალე ჰაერის ქვეშ თავის თავს ველარ მალავს...

მთის ქედებს ძლივსლა გაარჩევდით. ხოლო თოვლიანი მწვერვალები ადვილად შეიძინეოდა. ყველანი გაოგნებული, შეშფოთებული და თითქმის შეშინებულნიც კი იყვნენ ამ იდუმალი სამყაროს, ზღვიდან ამომავალი საოცრების უცაბედი მოვლენით. ვინ იცის, იქნებ იმათაც ასეთივე უცნაური მოჩვენებები გამოეცხადათ, ვინც კოლუმბივით შეუღდა მოგზაურობას და უსიერი ოცენები გადალახა?

და მაშინ, ერთმა ხანში შესულმა მამაკაცმა, რომელიც მანამდე გაჩუმებული იჯდა, წამოიწყო:

— დაცით! ეს კუნძული, ფიქრობ, საგანგებოდ აღიმართა ახლა ჩვენს წინ, რათა პასუხი გაგვცეს კითხვაზე, რომელმაც სიმშვიდე დაგვიყარა... და მეც ერთი მეტად უცნაური ამბავი გამახსენოს, შესანიშნავი მაგალითი მარადიული და დაუჯერებლად ბედნიერი სიყვარულისა, რომელიც მე იქ ვნახე.

ხუთი წლის წინათ კორსიკაში ვიმოგზაურე: მერწმუნეთ, ეს ველური კუნძული ჩვენთვის ბევრად უფრო უცნობი და შორეულია, ვიდრე ამერიკა. თუმცა, ზოგჯერ ისევე, როგორც დღეს მისი ხილვა საფრანგეთის ნაპირებიდანაც არაა ძნელი.

შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ სამყარო პირველყოფილ ქაოსში? ბოზოქარი ქარიშხლისაგან დაზვაგებული მთები, ჩაჭრილი ალაგ-ალაგ ვიწრო ხევ-ხუვებით, საიდანაც ნიღვარი მოდრიალებს... არსაით ტრიალი ველი... გრანიტის უზარმაზარი ლოდები და მიწის გიგანტური ზვინულები, რომელიც დაფარულია ბუჩქნარით, ან ნაძვისა და წაბლის მღალი ტყეებითაა შემოსილი. აქ ყაძირი, უდაბნოსეული ნიადაგია, აქა-იქ სოფელსაც წააწყდებით, რომელიც შორიდან მთის მწვერვალზე შეგვუფებულ კლდეთა გროვას უფრო წაიგავს. არაფერთარი კულტურა, წარმოება ან ხელოვნება, დამუშავებული ხის ერთ ფიცარს და გათლილი ქვის ერთ ნაჭერსაც ვერსად იპოვით. მოკლედ რომ ვთქვათ, ისეთს ვერაფერს ნახავთ, თუნდაც ბავშვურ მიამიტ ან კიდევ წინაპართა დახვეწილ გემოვნებაზე რომ მიგვანიშნებდეს მშენიერი და ნატიფი საგნების მიმართ. ამ უცნაურ ქვეყანაში, სწორედ რომ თაობათა გულგრილობაა თვალში საცემი იმ მაცოთნებელი გამომსახველობითი ფორმის მიმართ, რომელსაც ხელოვნებას ვუწოდებთ.

აი, იტალიაში კი, ყოველი სასახლე, თავად შედეგრი, შედეგრებითაა სავსე. აქ ყველაფერი: მარმარილო, ხე, ბრინჯი, ლითონი, ქვა ადამიანის გენიაზე მეტყველებს. ძველ სახლებში მიმ-

ოფანტულ უმნიშვნელო საგნებსაც კი სიღამაზისა და გრაცი-
ოზულობაზე ზრუნვის დიდი აზის. იტალია წმიდათაწმიდა სამშობლოა
ყველა ჩვენთაგანისათვის, რომელიც გვიყვარს ძლიერ, რადგან იგი
შემოქმედებითი გონების მთელი ტრიუმფის, მისი სიდიადის და ძლიე-
რების გამოვლენის საშუალებას იძლევა. და ამ დროს მის პირდაპირ
გელური კორსიკა რომელიც თითქმის ისეთივე დარჩა, დასაბამიდან
რომ იყო. აღამიანები აქ პირქულ, მიწურ სახლებში ცხოვრობენ და
გულგრილობა დასჩემებით ყველაფრისადმი, რაც მათი არსებობისა
და ოჯახური კინკლაობის მიღმაა. ისინი საკუთარი ღირსებებისა და
მანკიერების მატარებელ, განუვითარებელ ტომად დარჩნენ.
შეუგნებელნი, დაუნდობელნი, სისხლმოწყურე შურისმაძიებლები,
ამასთანავე გულდია და სტუმართმოყვარენი, და რაც მთავარია,
ერთგულება რომ ხელეწიფებათ, მათი სახლის კარები ყოველი გამგლ-
ელისათვისაა ღია და მცირეოდენი ყურადღების საფასურად
ნებისმიერს მეგობრობის ხელს თავაზობენ. ასე რომ, ამ ერთი თვის
მანძილზე, როცა აქ დავხეტიალობდი, ისეთი შეგრძნება მქონდა,
თითქოს ქვეყნის დასალიერში ვიმყოფებოდი, არც სასტუმრო, ან
კაბარე, არც ხეირიანი გზა. აქაური მცხოვრებლები ბილიკბილი
მიუყვებიან ჯორით სავალ გზას თავიანთი ქონხაზებისაგან, რომლებიც
მთის ციცაბო ფერდობზეა განფენილი და ზემოდან გადმოჰყურებს
დაკლავნილ უფსკრულს, საიდანაც საღამოობით, ნაკადულის ყრუ რა-
კაკი მოისმის. შენ კარებზე აჯაკუნებ, ითხოვ თავშესაფარს და ერთი
ღლის სარჩოს. შემდეგ მასპინძელთან ერთად იკავებ ადგილს დარიბულ
სუფრასთან და დარიბულ ჭერქვეშ იძინებ; დილით კი ხელს ართმევ
მასპინძელს, რომელიც სოფლის ბოლომდე მიგაცილებს.

ერთ საღამოს, ათსაათიანი ხეტიალის შემდეგ მე მივადექი ერთ
პატარა მიწურს, რომელიც სრულიად განცალკავებით იდგა ვიწრო
ხეობის სიღრმეში. ზღვიდან ერთ ლიეზე მეტი მანძილით
დაშორებული. მთის ორი დამრეცი ფერდობი, ტყის ნაყარით დაფა-
რული, ჩამოგრეული კლდეები და დიდრონი ხეები, ბნელი
კედლებივით აღმართოდნენ ამ ისედაც ჩაყამებულ ღარტაფს.

ქოხის ირავლივ რამდენიმე გენახის ნარგავი და პატარა ბაღი შევ-
იშნე, უფრო მოშორებით, ორი-სამი წაბლის ხე, ერთი სიტყვით,
სარჩო-საბადელი და ავლადიდება ამ უზადრუკი მხარისა.

კარებთან მკაცრი შესახედაობის, აქაურებისაგან გამორჩევით
ფაქიზი მოხუცი ქალი გამოძეგება. კაცი, რომელიც ჩალის სკამზე იჯდა,
ჩემს მისალმებაზე წამოდგა და შემდეგ ენაუთქმელად ისევ დაჯდა.

— შეუხდეთ, იგი ყრუა. თანაც 32 წლისა.

ქალბატონი წმინდა ფრანგულით ლაპარაკობდა. მე გაოცებული
დავრჩი.

გეკითხები:

— თქვენ აქაური არა ხართ?

— არა, ჩვენ კონსტინენტიდან ვართ, მაგრამ უკვე ორმოცდაათი წელია, რაც აქ ვცხოვრობთ.

ამის გაგონებაზე ტანში ურუანტელმა დაძვინდა და გულზე ლოდი ჩამომაწვა. ჩემთვის იმის წარმოდგენაც კი შემზარავი იყო, თუ როგორ შეეძლო ადამის მოდგმას ამ ბნელ სიბნელში, ასე დაშორებულს სამყაროსა და ცივილიზაციისაგან, მთელი ნახევარი საუკუნე გაეტარებინა. ამასობაში მოხუცი მწყემსიც შემოვიდა; ჩვენ მივუსხედით მაგიდას და კარტოფილის, სალათისა და კომპოსტისაგან დამზადებულ სუფს შევეჩვიეთ.

როცა ამ ხანმოკლე სადილსაც მოვრჩით, მე კარებთან ჩამოვჯექი. ამ უდიდებო პეიზაჟის ყურებამ კიდევ უფრო დამიძვინა გული და უცბად ისეთი, ენით აღუწერელი სევდა შემომაწვა, რომელიც ეფუფლებათ ხოლმე მოგზაურებს, რომელიმე მოწყვნილ საღამოს ან კიდევ უკაცრიელი ადგილების ხილვისას. ასეთ წუთებში ისიც კი გეჩვენება, რომ სადაცაა წერტილი დაესმება შენს საკუთარ და თვით სამყაროს არსებობასაც. მოულოდნელად თვალწინ წარმოგიდგება ამოება და არარაობა ამა ცხოვრებისა და ყველაფრისა ამ ქვეყნად, ყველასაგან განდგომა და შავბნელი სიმატოვე გულისა, რომელიც ო, რა რაგ ცდება, თავისთავზე დაყვავებითა და ილუზიებით რომ გააქვს თავი სიცოცხლის ბოლომდე.

მოხუცი ქალი მომიხლოვდა. მას, ცხადია, მოსვენებას არ აძლევდა ცნობისმოყვარეობა, რომელიც თვით ყველაზე მორჩილი სულის სიღრმეშიც ასე ძალუმადაა ფესვგადებული.

— მაშ, თქვენ საფრანგეთიდან მოდიხართ, არა? — ვფიქრობ, პარიზელი უნდა იყო!

— არა, მე ნანსიდან ვარ

ამ სიტყვების მოსმენაზე დიასახლისი რაღაც, ჩემთვის გამოუცნობმა გრძნობამ აიტაცა— მე დავინახე, თუ ვიღა ვიყენი ეს, დანამდვილებით ვერ გეტყვით.

მან წყნარი ხმით დასძინა:

— მაშასადამე, თქვენ ნანსიდან ხართ!

კარებში ოჯახის უფროსი გამოჩნდა უხალისო და მოღუნებული, როგორც არიან უმეტესად სმენადაქვეითებულები.

ქალბატონმა განაგრძო:

— ნუ მიაქცევთ ყურადღებას. მას სრულიად არ ესმის.

რამდენიმე წამის შემდეგ კვლავ მეკითხება:

— თქვენ იცნობთ ნანსის მცხოვრებლებს?

— რასაკვირველია, ყველა ოჯახს თითქმის.

— სენტ-ალუზის ოჯახი ხომ არ გეცნობათ?
— როგორ არა, ძალიანაც კარგად. ისინი მამაჩემის მეგობრები იყვნენ.

— თქვენ რა გქვიათ?

მე დავასახელე ჩემი გვარი. ქალბატონი ყურადღებით ჩამაცქერდა. შემდეგ, ათასნაირ მოგონებებს რომ აღგვიძრავს ხოლმე ისეთი, გულში ჩამწვდომი დაბალი ხმით წარმოთქვა.

დიახ, დიახ. კარგად მახსოვს, ბრიზმარებს ხომ არ იცით, რა ბედი ეწვიათ?

— ჟველანი გარდაიცვალნენ.

— სირმონები? მათაც ხომ არ იცნობდით?

— კი ვიცნობდი. მათ შორის უკანასკნელია ცოცხლებს შორის, ამჟამად გენერალი.

მაშინ, მას მღელვარებისაგან აკანკალებულს, არ შემოძლია გადმოგცეთ, რომელმა ყოვლისშემძლე და წმინდა, გამოუცნობმა გრძნობამ აიძულა ეთქვა გველაფერი, რაც დღემდე მისი გულის სიღრმეში იმარხებოდა, ეამბნა იმათზე, ვისი სახელის ხსენებაც მისი სულის მშფოთვარებას იწვევდა.

— დიახ, ვინც თქვენ ახლა მოიხსენიეთ, პენრი დე სირმონი გახლავთ, კარგად ვიცნობდი, რა თქმა უნდა. იგი ხომ ჩემი ძმაა.

მე მოულოდნელობისაგან გაეშეშდი. შემდეგ თავლები ავახილე და მას დავაცქერდი. უმაღლესი და შორეულ მოგონებებში ჩავიძირე.

ეს კარგა დიდი ხნია წინ მოხდა. მახსოვს ლოტარინგიის მაღალ წრეებში დიდი სკანდალი რომ გამოიწვია. მდიდარი და ლამაზი ახალგაზრდა ქალიშვილი ჰუესართა პოლკის უნტერ-ოფიცერმა გაიტაცა, იმ პოლკისამ, სადაც ქალის მამა მეთაური გახლდათ. ჯარისკაცი, რომელმაც თავისი პოლკოვნიკის ქალიშვილი აცთუნა, ლამაზი ახალგაზრდა ყმაწვილი იყო, გლეხის ოჯახიდან, მას მეტად მოხდენილად ადგა ცისფერი ქურთუკი. ეს მან მოხიბლა თავისი უფროსის ქალიშვილი. ამ უკანასკნელმა ესკადრილის ჩაველისას შენიშნა იგი, მოიწონა და შეიყვარა. მაგრამ, როგორ ახერხებდნენ ერთმანეთთან შეხვედრას და გამობაძვას, ან საერთოდ, როგორ გაუმძილა ახალგაზრდა გოგონამ პირველმა თავისი გულის ზეშაიდი, ეს არასოდეს არაფრის გაუგია ვერაგინ შენიშნა და არც არანაირი წინათგრძნობა ჰქონია ვინმეს. ერთ საღამოს, როგორც კი ჯარისკაცი სავალდებულო სამსახური მოიხდა, იგი პოლკის მეთაურის ქალიშვილთან ერთად გაუჩინარდა. ბევრი ეძებეს, მაგრამ ამაოდ. ვერც შემდგომში ვერაფერი შეიტყვეს, მერე და მერე კი მათ ცოცხლებშიც აღარ თვლიდნენ.

ჰო, მე კი, აჰ, ამ ავბედით ხეობაში ვიპოვე ის.

მე განვაგრძე:

— გამანსენდა, თქვენ მადმუაზელ სუზანა არა ხართ?

დიასახლისმა დასტურის ნიშნად თავი დამიქნია, ცრემლები ღამა-
ლებით ჩამოსდიოდა სახეზე, შემდეგ თვალით ქოხის ზღრუბლზე
მკდომარე იმ დავრდომილ მოხუცზე მანიშნა:

— ეს არის ის.

და მე ვიგრძენი, რომ მას მუდამეამს უყვარდა იგი და აბლაც
მოჭადლოებული თვალებით შესცქეროდა.

მე ჩემდაუნებურად შევეკითხე:

— ქალბატონო სუზანა, თუ იყავით მინც ბედნიერი მის ზეღოში, ჰა?

— რა თქმა უნდა ვიყავი. ძალიან, ძალიან ბედნიერი. მან მართლ-
აც მომანიჭა ჭეშმარიტი ბედნიერება. მე არასოდეს მინანია ჩემი
საქციელი.

მე მას გულდაღონებული და განცვიფრებული ვუჭვრეტდი.
თურმე რა შეძლებია სიყვარულის ყოვლისშემძლე ძალას! ამ მდიდარმა
ქალიშვილმა გლეხის შვილი ირჩია ცხოვრების თანამგზავრად და თვი-
თონაც გლეხის ქალად იქცა. უარყო მომნიბვლელი ცხოვრება, სიმე-
იდრე, ყოველნაირი ფუფუნება, ქედი მოუხარა და გაითავისა
ღარიბული ცხოვრების ყველა წესი და უხეშ, სოფლელ დედაკაცს
დაემსგავსა თავზე ჩაჩითა და ტილოს ქვედა წელით. იგი ჯდებოდა
უბრალო ჩალის სკამზე, უბრალო თიხის ჯამიდან მიირთმევდა
კომპოსტოს, კარტოფილსა და ქონზე დამზადებულ კერძს, ეძინა
ჩალის ლეიბზე იმის გვერდით და სხვა საფიქრალი არა ჰქონია,
მხოლოდ ის იყო მისი ზმანება, არც არასოდეს დაწყევტია გული, რომ
ძვირფასი სამკაულები არ გააჩნდა და არც ძვირფასი კაბები ემოსა, და
არ ჰქონდა სასიამოვნო სურნელებით გაჟღენთილი მოფარდავული
ღარბაზები, რბილი სავარძლები და ფაფუკი ბუმბულის ლეიბის საწ-
ოლი, სადაც შენს ნებაზე შეგიძლია ჩაესვენო. არა, მას მხოლოდ ის
სურდა მის გვერდით ჰყოლოდა, სხვა სურვილი არცა ჰქონია. მან,
სრულიად ახალგაზრდამ, მიატოვა ნეტარი ცხოვრება, რჩეული საზოგ-
ადოება, ყველას ზურგი შეაქცია, ყველა დაივიწყა ვინც ის გამოზარდა,
ვისაც ის უყვარდა და მოვიდა აქ, ამ ველურ ადგილას სრულიად
მარტო მასთან ერთად და ის ყველაფერი იყო მისთვის, რაზეც
შეგიძლია იოცნებო, რომელსაც შეგიძლია სულ უამბირო, რომელზეც
ამყარებ მთელ შენს იმედებს უსასრულოდ. ამ კაცმა მისი ცხოვრება
ავსო ერთი კიდიდან მეორე კიდემდე. ის უფრო ბედნიერი ვერ
იქნებოდა.

ჰოდა, ქალბატონიც ღარიბულ სარცელზე, ყოველ ღამე ისმენს
ზოოტინს მოხუცი ჯარისკაცისას, კიცისას, ვისაც ქვეყნის დასასრულ-
ამდე გამოჰყვა ფიქრმა ამ სრულყოფილ ბედნიერებაზე, რომელიც ასე
მცირედით შეიქმნა, მე უსასრულოდ ამიტაცა.

მთხრობელი გაიჟღერა. ერთ-ერთმა ქალმა წამოიძახა:

— ეს სულერთია, ამ ქალბატონს, როგორც ჩანს, ძალზე მარტოობა იდეალები, მდებარე მთხოვნილებები და შეზღუდული სურვილები ჰქონია.

მეორე ქალმა, წყნარი ხმით იქვე მიუგო:

— რა მნიშვნელობა აქვს, მთავარია, რომ ის ბედნიერი იყო.

იქ, ქვემოთ, ჰორიზონტის სიღრმეში, კორსიკა ნელ-ნელა ეშვებოდა ღამეულ წყვდიადში და თავის უზარმაზარ აჩრდილს თანდათან შლიდა და კვლავ უბრუნდებოდა ზღვას, საიდანაც თითქოს იმიტომ წარმოიჩნდა, რომ მოკვდავთათვის მოეთხორო ამბავი იმ უბრალო შეყვარებული წყვილისა, რომელიც მის ნაპირებზე აფარებდა თავს.

ფრანგულიდან თარგმნა
ნანა ახალაძემ

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

თეიმურაზ კომახიძე

ქალაქ ბათუმის განათლების ისტორიის საკითხები

1877 წლის 12 აპრილს დაიწყო რუსეთ-თურქეთის ომი. ქართველი მამულიშვილნი იმ ომში ზედადნენ „მიტაცებული ქართული მიწებისა და თურქთა უღუულებებში მოხვედრილ ქართველთა განთავისუფლების გარანტს. ამიტომაც ომში ბევრი ქართველი პატრიოტის სისხლი დაიღვარა.

ომი რუსეთის გამარჯვებით დამთავრდა და 1878 წლის 13 ივლისის ბერლინის კონგრესის ტრაქტატით აჭარა დაუბრუნდა დედისამშობლო საქართველოს. აჭარაში ოსმალთა ბატონობა შეცვალა რუსეთის თვითმპყრობელობამ, რომელმაც აჭარაში შემოიღო და დაამკვიდრა თავისი რეჟიმი, კანონები და წესები.

როდესაც ბათუმი აჭარასთან ერთად დაუბრუნდა დედისამშობლო საქართველოს, ის წარმოადგენდა პატარა სოფელს 3000 /ათასი/ მცხოვრებლით, რომლებიც ძირითადად ქონძახებში ცხოვრობდნენ. ქალაქში იყო რამდენიმე ვიწრო, მოუკირწყლავი ქუჩა, ზოლო მისი შემოგარენი ჭაობს წარმოადგენდა. ბათუმის კლიმატი ჯანმრთელობისათვის მაგნე იყო, სადაც მალარია მძინვარებდა. ბათუმის აღმავლობა დაიწყო მისი „პორტო-ფრანკოდ“ გამოცხადების შემდეგ. დაჭაობებული და ქონძახებიანი ბათუმი სწრაფად იცვლიდა სახეს. 1883 წელს რკინიგზის საშუალებით თბილისსა და ბაქოსთან შეერთებამ განაპირობა ბათუმში სავაჭრო-საწარმოთა რიცხვის გაზრდა, რომლის პარალელურადაც იზრდებოდა ქალაქის მოსახლეობაც. იმ დროს ქალაქში გამეფებული რელიგიური ფანატიზმი სერიოზულად აბრკოლებდა ქართველთა სულიერ შეგავშირებას. მაჰმადიან ქართველთა შორის მეტად სუსტი იყო საზოგადოებრივი აქტიურობის ძალა, თავისთავად მწვავედ იდგა ქართული წერა-კითხვისა და კულტურის აღდგენის საკითხი. ყოველივე ამის დაძლევა ადგილობრივი პროგრესულად მოაზროვნე აჭარლების შესაძლებლობებს აღემატებოდა.

ასეთ პირობებში საჭირო იყო მოწინავე ქართველი ინტელიგენცია ის აქტიური ქმედება, რამაც არ დააყოვნა და უმოკლეს დროში მათი ძალისხმევით განათლებისა და კულტურის აღორძინების საქმეში აჭარაში შეუძლებელი გაკეთდა.

თურქთა ბატონობის პერიოდში აჭარაში, კერძოდ ბათუმში მთლიანად განადგურდა განათლებისა და კულტურის აღორძინელი კერები. ქართულმა სკოლებმა შეწყვიტა ფუნქციონირება და მათ მაგივრად დაფუძნდა თურქული სკოლა-მედრესეები, სადაც სწავლა მხოლოდ არაბულ ენაზე მიმდინარეობდა.

მედრესეში ძირითადად ისწავლებოდა ლოცვები ყურანიდან. მოსწავლეები ლოცვებს იხეპირებდნენ, მაგრამ მისი შინაარსისა არაფერი გაეგებოდათ.

ბათუმში სამი მეჩეთი ფუნქციონირებდა, სამივესთან გახსნილი იყო მედრესე. პატარა ქალაქში სამი მედრესეა არსებობა ემსახურებოდა ერთ მიზანს. ქართველს დაევიწყებინა მშობლიური ენა, რაც ერის გადაგვარების საწინდარი იქნებოდა. ცნობილი საზოგადო მოღვაწე ჰაიდარ აბაშიძე გულისტკივილით ამ დროის აჭარის შესახებ წერდა: „მთელი სამი საუკუნის განმავლობაში კულტურული წინმსვლელობის მაგიერ იგი ერთ წერტილზე გაიყინა. მან დაკარგა ძველი კულტურის ნაანდერძევი და ჩამორჩა უკან თავისი თანამოძმე ქრისტიან ქართველებს... ხალხმა თავის დედა-ენაზე წერა-კითხვაც კი არ იცის, ეროვნულადაც კი არ არის განვითარებული, სიბნელითა და უმეცრებით მოცული გადაგვარების გზაზეა დამდგარი და დაემსგავსა პირველყოფილ ხალხს“ (პ. აბაშიძე, წერილები, ბათუმი, 1960 წ. გვ. 51-52, 101-103).

მიუხედავად ამისა, აჭარლებმა მაინც შეინარჩუნეს მშობლიური ენა, რაშიც შეუფასებელი წვლილი მიუძღვის აჭარელ ქალებს, რომელთა ძალისხმევითაც ოჯახებში მხოლოდ ქართული ენა მძლავრობდა.

მას შემდეგ, რაც ბათუმი დაუბრუნდა საქართველოს, ქართველთა უბირველესი ოცნება იყო აჭარაში აედორძინებინათ განათლება და კულტურა, საამისოდ გაეხსნათ ქართული სკოლები, მაგრამ მისი განხორციელება ეკონომიკური ხელმოკლეობის გამო არც ისე იოლი იყო. ამიტომაც თავდაპირველად ბათუმში გამოიჩნდა მხოლოდ რუსული სკოლები, რითაც მეფის მთავრობა ისწრაფოდა ჩაენშო ნაციონალური კულტურის ყოველგვარი გამოვლინება და ძალდატანებით გაეტარებინათ გარუსების პოლიტიკა.

ქ. ბათუმში პირველი არათურქული სკოლა თურქების ბატონობის პერიოდში გაიხსნა 1861 წელს, ბერძნულ საზოგადოებრივ საზოგადოებასთან, სადაც სწავლობდა ორიმოცმდე მოსწავლე და ასწავლიდა

ერთი მასწავლებელი.

1880 წელს მოქალაქე მიხაილოვმა ქ. ბათუმში დააარსა კერძო რუსული სკოლა.

1881 წელს ბათუმის ოლქის გენერალ-გუბერნატორის კონსტანტინე კომაროვის ინიციატივით ქ. ბათუმში გაიხსნა პირველი სახელმწიფო რუსული სკოლა, 1882 წელს კი გაიხსნა ქალთა დაწყებითი სასწავლებელი, სკოლის დირექტორად დაინიშნა დ. ზედგენიძე.

აჭარის მოსახლეობის პროგრესული ნაწილი გაბედულად იბრძოდა მოძალადეთა პოლიტიკის წინააღმდეგ და მოითხოვდა ქართულის სავალდებულო სწავლების შემოღებას სკოლებში. აჭარის მოსახლეობა ორ ცეცხლშუა აღმოჩნდა: სკოლებში არაბული ენა რუსულში ენამ შეცვალა. არადა მშობლიური ქართული ენის შენარჩუნება საფრთხის ქვეშ ექცეოდა. ამიტომაც აჭარის პროგრესულად მოაზროვნე მამულიშვილები საჯაროდ მოუწოდებდნენ დედასამშობლოს დანმარებისათვის. ამის ნათელი მაგალითია 1878 წელს თბილისში აჭარის დელეგაციის პატივსაცემად გამართულ წვეულებაზე, დელეგაციის ხელმძღვანელის ზუსეინ ბეჟანიძის თხოვნა მასპინძლებისადმი: „უფროსი ძმები ხარო, დაკარგული დაგობრუნდით, მოგვხედეთ და გვიპატრონეთ, გვიძმეთ და სწავლა-განათლება ჩვენშიც გაავრცელოთ, ერთგულებას კი მომავალშიც დაგიბრუნებთ“.

ამავე წვეულებაზე არანაკლები გულისამაყუნებელი სიტყვა წარმოთქვა აჭარელთა დელეგაციის წევრმა, აჭარის ერთ-ერთმა განმათავისუფლებელმა შერიფ ხიმშიაშვილმა, რომელმაც აღნიშნა: „განათლება ეჭირებათ ბატონებო, იმათ, ამდენი ახალგაზრდა კაცები ხარო, განათლებულები, წადით, გაიცანით, ზოგიც აქ მოიყვანეთ, შკოლა გაიბრთეთ, ასწავლეთ... აბა რა ძმა ხარო, თუ ისევ აბრლებად დატოვებთ“. /გაზ. „დროება“, 1978 №126/.

ამიტომაც ერთ-ერთი მთავარი ამოცანა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა“, რომელიც ახლად დაარსებული იყო, იმაში მდგომარეობდა, რომ რაც შეიძლება მალე გაეხსნა სკოლები აჭარაში. ამასთან დაკავშირებით ილია ჭავჭავაძე 1879 წელს აღნიშნავდა: „ეხლა უნდა გაუმართოთ ხელი ამ ახლად დაბადებულს საზოგადოებას და ვალათ დავსდოთ, რომ აჭარაში და ქობულეთში რაც შეიძლება მომეტებული შკოლები გაიბართოს. ეს შკოლები სხვა ყოველს საშუალებაზედ მეტად სულით და გულით შემოგვიერთებენ აჭარისა და ქობულეთის ერსა და ისევ-ისე ძმურს სიყვარულს ჩამოაგდებენ ჩვენში, როგორც ეწინ, იმათ ოსმალოს ხელში ჩავარდნის დრომდე ყოფილა“. (ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 6, 1927 წ. გვ. 56)

თავისი მოწოდება ილიამ აჭარის განთავისუფლების მესამე წლის

თავზე საქმედ აქცია. 1881 წელს ბათუმში ქართველებისათვის გაიხსნა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ პირველი ქართული სკოლა. ქართული სკოლის გახსნას ბათუმში გარკვეული პოლიტიკური მნიშვნელობაც ჰქონდა, რადგან ამიერიდან ბათუმში მცხოვრებ ქართველთა შვილებს შესაძლებლობა მიეცემოდათ მშობლიურ ენაზე მიეღოთ პირველდაწყებითი განათლება.

სკოლა გაიხსნა დაქირავებულ ბინაში. თავდაპირველად მუსულმანი ქართველები ეჭვის თვალით უყურებდნენ ბავშვების ქართულ სკოლაში შეყვანის საკითხს. სწავლების დასაწყისშივე მუსულმანთა შორის პირველნი ჩაირიცხნენ ქართულ სკოლაში აბაშიძეთა გვარის წარმომადგენელნი, რაც მაშინ დიდ რისკთან იყო დაკავშირებული. სკოლაში ჩაირიცხული 30 მოსწავლიდან 13 მაჰმადიანი სარწმუნოებისა იყო, ამათგან 8-აბაშიძის გვარისა, მათ შორის მემედ აბაშიძე და მისი ბიძაშვილი ზუსეინ აბაშიძის ქალიშვილი ულიე, რომლის ჩაირიცხვამ „გიაურების“ სკოლაში ნეგატიური გამოხმაურება გამოიწვია.

1895 წლისათვის აშენდა სკოლის ერთსართულიანი ქვის კაპიტალური შენობა, რომელიც 5 ოთახისაგან შედგებოდა.

ბათუმის პირველ ქართულ სკოლას გაუმართლა: თავდაპირველად, სანამ ილია ჭავჭავაძე ცოცხალი იყო, სკოლის ყველა მასწავლებელს იგი შეარჩევდა.

ბათუმის პირველი ქართული სკოლის ღვაწლმოსილ პედაგოგთა რიცხვს მიეკუთვნებიან: ალექსანდრე ნანეიშვილი, მოსე ნათაძე, მიხეილ შარაშიძე, ალექსანდრე მგელაძე, ირაკლი ღლონტი და სხვები, რომელთა სახელები დღესაც დიდი პატივისცემით მოიხსენიება ბათუმში. მათ, იმ ძნელბედობის დროს, გააკეთეს თითქმის შეუძლებელი საქმე და აჭარაში განათლების განვითარების ისტორიაც მათ მოღვაწეობასთან არის დაკავშირებული.

1882 წელს ბათუმში გაიხსნა რუსული ორკლასიანი ქალთა სასწავლებელი, რომლის დამაარსებელი იყო ქუთაისის ოლქის გენერალ-გუბერნატორის თანაშემწე გენერალ-მაიორი ნიკოლოზ ბიძინას ძე ერისთავი. მოგვიანებით სასწავლებელი მარიამის სახელობის ოთხკლასიან სასწავლებლად, ხოლო 1898 წელს შეიდ-კლასიან ქალთა პრო-გიმნაზიად გადაკეთდა.

ქ. ბათუმში ბერძენი და სომეხი მოსახლეობის ზრდამ განაპირობა, რომ 1883 წელს გახსნილიყო ბერძნული საეკლესიო-სამრევლო სკოლა. ხოლო 1887 წელს — ვაჟებისათვის სომხურ-გრიგორიანური საეკლესიო (სამრევლო) სკოლა. 1898 წელს ქალაქის საბჭოს გამგეობაში 50 მოსწავლისათვის გაიხსნა ქალთა დაწყებითი საქალაქო სკოლა. სადაც სწავლა რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა.

1899 წელს ბათუმში გაიხსნა დაწყებითი სწავლების გაერთიანებული სკოლა, რომელსაც ა. ს. პუშკინის დაბადების 100 წლისთავთან დაკავშირებით მიენიჭა მისი სახელი. სკოლის გამგედ დაინიშნა ფ. მგელაძე, მასწავლებლებად: ნ. მგელაძე, დ. ლლონტი.

1903 წელს ერთდროულად გაიხსნა მეორე ქალთა და მეორე გაერთიანებული სწავლების სკოლები. სკოლის გამგედ დაინიშნა თ. დ. შარაშიძე.

დაწყებითი სკოლები მოსწავლეებს აძლევდა ელემენტარულ განათლებას. თუ რომელიმე მოსწავლე დაწყებითი სკოლის დამთავრების შემდეგ სწავლას არ გააგრძელებდა, მაშინ მას რამდენიმე წლის შემდეგ (თუ ის სკოლის დამთავრების შემდეგ რომელიმე წარმოებაში არ იმუშავებდა მოხელედ) სკოლაში მიღებული ცოდნიდან არაფერიც აღარ რჩებოდა. აღნიშნულ სკოლებში მოსწავლეთა ასაკი განსაზღვრული არ იყო. დაწყებით სკოლებს მიეკუთვნებოდნენ, ერთკლასიანი საქალაქო, საეკლესიო-სამრევლო, ერთკლასიანი რკინიგზის ნორმალური, ორკლასიანი სახელმწიფო, ორკლასიანი საქალაქო, II და III თანრიგის კერძო სასწავლებელი.

ქრონოლოგიური ცხრილი ბათუმის სკოლების ქსელის განვითარებისა მეფის რუსეთის პერიოდში./1879-1918 წ.წ./

№	სასწავლო დაწესებულებების დასახელება	დაარსების წელი
1.	ბერძნული საზოგადოებრივი სასწავლებელი არსებობდა 1879 წლამდე	1861
2.	„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სასწავლებელი	1881
3.	ექვსკლასიანი საქალაქო სასწავლებელი	1881
4.	რუსულენოვანი ქალთა ორწლიანი სასწავლებელი, რომელიც შემდგომში გარდაიქმნა მარიამის სახელობის სასწავლებლად	1882
5.	ბერძნული საეკლესიო-სამრევლო სასწავლებელი	1883
6.	ერთკლასიანი კერძო ქალთა სასწავლებელი	1885
7.	პალიევის კერძო დაწყებითი სასწავლებელი	1888
8.	ბათუმის სახელოსნო სასწავლებელი	1889
9.	სომხურ-კათოლიკური სასწავლებელი	1892
10.	ლებედევის კერძო დაწყებითი სასწავლებელი	1893
11.		

12.	ბათუმის ვაჟთა გიმნაზია	1899
13.	ერთკლასიანი ქალთა სასწავლებელი	1900
14.	პუშკინის სახელობის ერთკლასიანი საქალაქო სასწავლებელი	1902
15.	ქალთა გიმნაზია	1902
16.	წულუკიძის კერძო სასწავლებელი	1902
17.	ბერაიას კერძო დაწყებითი სასწავლებელი	1903
18.	უელტუხინის კერძო დაწყებითი	1903
19.	საქალაქო ერთკლასიანი სასწავლებელი	1903
20.	მეფისოვის კერძო დაწყებითი სასწავლებელი	1903
21.	გოგოლის სახელობის სასწავლებელი	1903
22.	რკინიგზის ნორმალური სასწავლებელი	1907
23.	ქალაქის ერთკლასიანი სასწავლებელი	1908
24.	არნოლდის კერძო პროგიმნაზია	1908
25.	ერთკლასიანი ქალაქის სასწავლებელი	1908
26.	ბარცხანის სასწავლებელი	1909

ქ. ბათუმის სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა 1914 წ.

№	სასწავლო დაწესებულებების დასახელება	მოსწ. საერთო რაოდ.
1.	არნოლდის მე-2 თანრიგის კერძო გიმნაზია	68
2.	მუსლიმანთა სასწავლებელი ორთა-ჯამესთან	45
3.	მარიამის ქალთა პროგიმნაზია	121
4.	საეკლესიო-სამრევლო მართლმადიდებელი სასწ.	137
5.	„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სასწავლებელი	132
6.	სომხურ-გრიგორიანული საეკლესიო-სამრევლო სასწავლებელი	193
7.	სომხურ-კათოლიკური საეკლესიო სამრევლო სასწავლებელი	90
8.	რკინიგზის დაწყებითი სასწავლებელი	90
9.	ბერძნული ორკლასიანი ვაჟთა სასწავლებელი	94
10.	ბერძნული სამრევლო ქალთა სასწავლებელი	135
11.	საზოგადოება „პოლონელთა სახლის“ სკოლა	32
12.	ებრაელთა დაწყებითი სასწავლებელი	75
13.	მღვდელ პუჩინიანის კერძო სასწავლებელი	25
14.	ნორდშტეინის მე-3 თანრიგის კერძო სასწავლებელი	35

15.	ლებედვეის კერძო სასწავლებელი	32
16.	ალიზანოვის კერძო სასწავლებელი	27
17.	ბერძნული საქალაქო დაწესებუთი სასწავლებელი	148
18.	პირველი სომხური საქალაქო სასწავლებელი	166
19.	პირველი ქართული საქალაქო დაწესებუთი სასწავლებელი	120
20.	აზიზის მცხეთიან არსებული მუსულმანური სასწავლებელი	—
21.	გოგოლის სახელობის დაწესებუთი სასწავლებელი	135
22.	პუშკინის სახელობის დაწესებუთი სასწავლებელი	148
23.	მეორე ქართული საქალაქო დაწესებუთი სასწავლებელი (აჭარის სახ. ცენტ. არქივი, ფ-ბ, საქმე №603)	150

აღნიშნული სკოლებიდან სწავლების ხარისხით საგრძნობლად გამოირჩეოდა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლა, რომლის პროგრამა დიდი ყურადღებით იყო შედგენილი. აღნიშნული სკოლის კურსდამთავრებულებს უფლება ეძლეოდათ სწავლა გაეგრძელებინათ ვიმანაზიის პირველ კლასში. ეს პიუთითებდა სკოლის დიდ ავტორიტეტზე. 1920 წლიდან აღნიშნული სკოლა გადავიდა ქალაქის თვითმმართველობის გამგებლობაში.

პუშკინის სახელობის დაწესებუთი სკოლაში თეორიული სწავლების პარალელურად მოსწავლეები ეუფლებოდნენ პრაქტიკულ საქმიანობასაც. თანდათანობით სხვა დაწესებუთი სკოლებში ინერგებოდა პრაქტიკული სწავლება, რაც მშრომელი მოსახლეობის დიდ ინტერესს იწვევდა.

დაწესებუთი სკოლების ზემო საფეხურს წარმოადგენდა უმაღლესი დაწესებუთი სკოლა, სადაც სწავლობდნენ შედარებით შეძლებული ოჯახების შვილები. აღნიშნული სკოლის კურსდამთავრებულებს უფლება ეძლეოდათ ემუშავათ მასწავლებლად დაწესებუთი სკოლებში, ან დაბალი რანგის მოხელეებად. მსგავსი სკოლა ბათუმში ორი იყო: ბათუმის საქალაქო ექვსკლასიანი და მარიამის სახელობის ქალთა სასწავლებელი.

ექვსკლასიანი საქალაქო სასწავლებელი, როგორც ქრონოლოგიურ ცხრილშია აღნიშნული, დაარსდა 1881 წელს. თავდაპირველად იგი გათვალისწინებული იყო სამ კლასზე, ექვსი განყოფილებით. 1889 წელს სასწავლებელი გადაკეთდა ექვსკლასიან სასწავლებლად, რომლისთვისაც 1888 წელს აშენდა საკუთარი სასკოლო შენობა. სასწავლებელთან ფუნქციონირებდა სასწავლო სახელოსნოები, საღურგლო და საზეინკლო სამჭედლო. 1910 წლისათვის

სკოლაში მოსწავლეთა რაოდენობა შეადგენდა 252-ს. სასწავლებელში სწავლის ხარისხი მაღალი იყო.

რაც შეეხება მარიამის სახელობის უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელს, იქ ყველა სოციალური ფენის წარმომადგენელს ლებ-ლობდნენ და წლიური გადასახადი არ აღემატებოდა 20 მანეთს. სასწავლებელში რეგულუციამდე ერთი აჭარელი გოგონაც კი არ სწავლობდა.

აჭარაში აღზრდა-განათლების მთელი სისტემა კლასობრივ პრინციპებზე იყო აგებული. სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობა მოწყვეტილი იყო საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და, მაშასადამე გერ პასუხობდა დროის მოთხოვნებს. სასწავლებელში დიდი ადგილი ჰქონდა დათმობილი საღვთო სჯულის სწავლებას. სკოლიდან იღე-გნებოდა ქართული ენა. ქართული ენის დევნა-შევიწროება ქართულ სკოლებში მეფის მთავრობის რუსიფიკატორული პოლიტიკის გენერ-ალური ზაზი იყო.

აჭარის მოსახლეობის პროგრესული ნაწილი თავგამოდებით იბრძოდა გაუმართლებელი პოლიტიკის წინააღმდეგ და მოითხოვდა სკოლებში ქართული ენის სავალდებულო სწავლების შემოღებას, აღწევდნენ სათანადო წარმატებასაც. კერძოდ, ქ. ბათუმში მათი მეოხებით დაარსდა მუშათა საკვირაო სკოლები, სადაც სწავლება უფასო იყო. ამ სკოლებმა, მათი არსებობის ხანმოკლე დროის მიუხედავად, მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს აჭარის მშრომელებში ქართული წერა-კითხვის ცოდნისა და ელემენტარული განათლების გავრცელების დიდ ეროვნულ საქმეში.

აუცილებლობამ განაპირობა, რომ ჯერ ბათუმში გახსნილიყო ვაჟთა გიმნაზია. ქალაქის თავის ლუკა ასათიანის, გრიგოლ ვოლსკისა და ივანე მესხის ძალისხმევით გიმნაზია გაიხსნა 1887 წელს. გიმნაზი-ის დირექტორად დაინიშნა გამოცდილი პედაგოგი და კარგი ორგ-ანიზატორი ა. ი. სტოიანოვი.

დასაწყისში გიმნაზიაში გაიხსნა სამი კლასი: მოსამზადებელი, პირველი და მეორე, სადაც 121 მოსწავლე მიიღეს თავდაპირველად. მოსწავლეთა რაოდენობა თანდათანობით მატულობდა კლასების მატების კვალობაზე. გიმნაზიასთან შექმნილი იყო მდიდარი წიგნადი ფონდი სათანადო ბიბლიოთეკით.

გიმნაზიასთან ფუნქციონირებდა ეკლესია და სპორტული დარბაზი.

1909 წელს გიმნაზიასთან შეიქმნა სასწავლო სახელოსნოები. იმის გამო, რომ აქ სწავლის ქირა მაღალი იყო, დარბაზი შეიღებოდა ფაქტ-იურად ვერ სწავლობდნენ. გიმნაზიის კურსდამთავრებულებს ეძლეოდათ უფლება სწავლა გაეგრძელებინათ რუსეთის უნივერსიტე-

ტებში ან დაეწყოთ შრომითი საქმიანობა მაღალ თანამდებობებზე.

თავდაპირველად გიმნაზია შესახლებული იყო დაქირავებულ მწიგნობარად, რომელიც ვერ აკმაყოფილებდა მოთხოვნილებას, ამიტომაც გადაწყდა გიმნაზიისათვის საკუთარი სასწავლო კორპუსის მშენებლობა ზღვის პირას. ზია ზუსეინის ძე აბაშიძის მამულიდან გამოიყო მიწის შესაბამისი ნაკვეთი. შენობის პროექტის შედგენა დაევალი ინიჟინერ სედელნიკოვს. მშენებლობა დამთავრდა 1903 წელს (ახლანდელი რუსთაველის სახ. ბათუმის უნივერსიტეტის ძველი კორპუსი). 1904 წლიდან გიმნაზიის დირექტორად დაინიშნა ი. ა. ვინოგრადოვი.

ვაჟთა გიმნაზიის პარალელურად გადაწყდა ბათუმში გახსნილიყო ქალთა გიმნაზიაც; ბათუმელთა ამ ოცნებასაც დიდი პრძოლის შემდეგ ფრთები შეესხა. ქალთა გიმნაზია გაიხსნა 1900 წლის 26 სექტემბერს სუკოიანის კერძო ბინაში, ახლანდელი რუსთაველისა და ლუკა ასათიანის ქუჩების კვეთაში. 1904 წელს ქალთა გიმნაზია განთავსდა ორსართულიან კაპიტალურ შენობაში, სადაც ახლა ფუნქციონირებს დავით აღმაშენებლის სახელობის №2 ქართული საშუალო სკოლა (ვინჭარაძისა და მელიქიშვილის ქუჩების კვეთა). ქალთა გიმნაზიის პირველ დირექტორად დაინიშნა ნ. ნ. ტიბლენი, 1902 წლიდან ლ. ი. სახაროვა.

დასაწყისშივე გიმნაზიაში იყო ერთი მოსამზადებელი და ოთხი ჩვეულებრივი კლასი. თავდაპირველად გიმნაზია განთავსდა ვაჟთა გიმნაზიის დამხმარე შენობაში, სადაც სწავლისათვის ცუდი პირობები იყო. 1904 წელს, როგორც ითქვა, გიმნაზიისათვის აშენდა სპეციალური ნაგებობა. გიმნაზიას ჰქონდა კარგი ბიბლიოთეკა და მოცულობითი დარბაზი. სასწავლებელში ღებულობდნენ მხოლოდ პრივილეგირებული ოჯახების შვილებს, რაც განპირობებული იყო მაღალი გადასახადით.

1909 წელს გიმნაზიასთან გაიხსნა პროფესიონალური განყოფილება, სადაც ისწავლებოდა ჭრა-კერვა, ხელოვნური ყვავილების დამზადება. (Батуми и его окрестности Батуми, 1906 г. стр. 612).

1921 წლის 17 მარტს საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის ყოფილმა წევრებმა ნოე ყორდანიას ხელმძღვანელობით დატოვეს ქ. ბათუმი. იმავე წლის 18 მარტს ბათუმში საბჭოთა წყობილება დამყარდა. რომლის შემდეგაც შეიქმნა ახალი ერთიანი სასკოლო სისტემა, განათლების დარგში დამყარდა სრული სოციალური თანასწორობა მოსახლეობის ყველა ფენის ბავშვებისათვის. განხორციელდა სახალხო განათლების დემოკრატიზაცია.

სახალხო განათლების სისტემა შემდეგი რგოლებისაგან ჩამოყალიბდა:

- ა) სკოლამდელი აღზრდის დაწესებულებები, ბ) სხვადასხვა ტიპ-

ისა და საფეხურის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები, გ) ბავშვთა სკოლისგარეშე საიდმშრდელი დაწესებულებები, დ) დაბალი და საშუალო პროფესიული განათლების სკოლები, ე) უმაღლესი სასწავლებლები, ვ) მოზარდთა კულტურულ-საგანმანათლებლო დაწესებულებები. (ეთერ ციგაძე, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის განვითარება აჭარაში, ბათუმი, 1970 გვ. 35)

სკოლამდელი აღზრდა მოიცავდა ბავშვებს 3-დან 6 წლამდე.

ბავშვთა ბაღების ქსელი ბათუმში ნელა ვითარდებოდა, რომლის ძირითადი მიზეზი აჭარული ოჯახის კარჩაქეტილობა იყო. 1925 წლისათვის სკოლამდელი აღზრდის ქსელში გამოირჩეოდა ქ. ბათუმის ცენტრალური ბავშვთა ბაღი, რომელიც გაიხსნა 1921 წლის 20 მაისს. ბაღში ფუნქციონირებდა 4 განყოფილება: ორი ქართული, ერთი რუსული და ერთი სომხური. ასევე სკოლამდელი აღზრდის ბავშვთა ბაღები ფუნქციონირებდნენ პირველი საფეხურის სკოლებთან: ისინი უთანაბრდებოდნენ მოსამზადებელ კლასებს და ითვლებოდნენ ოთხწლედის ნულოვან ჯგუფებად. ვადიოდა დრო და საზოგადოებრივ საქმიანობაში სულ უფრო და უფრო მეტი ქალი ებმებოდა და ამის პროპორციულად იზრდებოდა ბავშვთა ბაღების რაოდენობაც. (აჭარის ცენტრალური სახ. არქივი, ფონდი რ-5, აღწერა №1, საქმე №64).

1926 წლისათვის ბათუმში ბავშვთა ბაღების რაოდენობა გაიზარდა 6-მდე (450 ადგილზე), 1936 წლისათვის მათი რიცხვი ჩვიდმეტამდე გაიზარდა, ხოლო 1995 წლისათვის 33 გამხდარა, დღეს საბავშვო ბაღები კრიზისულ მდგომარეობაშია, რაც განპირობებულია დღევანდელი ცუდი ეკონომიკური პირობებით. მიუხედავად ამისა, ბავშვთა ბაღები, რომლებსაც მონდომებული ხელმძღვანელი და გამარჯვებული კოლექტივი ჰყავთ, ტრადიციულად მუყაითად შრომობენ. ამაში აქტიურ როლს ასრულებენ მშობლებიც.

ბავშვთა ბაღების აღმზრდელ-პედაგოგების რეალური ხელფასების დაცემა გამოიწვია კადრების დიდი დენადობა, რამაც ისევე როგორც სკოლებში, შექმნა გამოცდილი პედაგოგების დეფიციტი. ხელფასების მოწესრიგება გარანტიისა ბავშვთა ბაღებში კადრების შესანარჩუნებლად.

1921 წლის მარტში ბათუმის რევკომთან შეიქმნა განათლების განყოფილება, რომელიც 1921 წლის ნოემბერში გარდაიქმნა აჭარის ა.რ. განათლების კომისარიატად.

1922 წლის დეკრეტით აჭარის სახალხო კომისარიატთა საბჭომ სახელმწიფო ენად ქართული ენა გამოაცხადა. რაც ხალხმა დიდი სიხარულით მიიღო. ეს აქტი იძლეოდა საშუალებას, რომ სკოლებში სწავლება წარმოებულიყო მშობლიურ ენაზე, რასაც აჭარის მოსახლეობა მოკლებული იყო საუკუნეების განმავლობაში.

სულ უმოკლეს დროში სკოლების რაოდენობა და შესაბამისად მოსწავლეთა რიცხიც საგრძნობლად გაიზარდა. ამის ნათელი დადასტურებაა იმის სტატისტიკური მონაცემები:

სკოლებისა და მოსწავლეთა რაოდენობა ქ. ბათუმში
მეფის რუსეთის დროს:

1. სკოლების რაოდენობა — 13
2. მოსწავლეთა რაოდენობა — 2265

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პერიოდში:
1918-1921 წ.წ.

1. სკოლების რაოდენობა — 13
2. მოსწავლეთა რაოდენობა — 2265

1928 წლისათვის:

1. სკოლების რაოდენობა — 25
2. მოსწავლეთა რაოდენობა — 6832 /აჭარის ცენტრალური არქივი, ფონდი რ-5 აღწერა 1. საქმე №64,1/

დიდი ყურადღება ექცეოდა სკოლების ხელმძღვანელთა შერჩევის საქმეს. მათზე დამოკიდებული იყო სკოლის სასწავლო-მეტერიალური ბაზის განმტკიცება და სწავლების მაღალი ხარისხის მიღწევა. ილია ჭავჭავაძის გარდაცვალების შემდეგ, ამ საქმეს უდიდეს ყურადღებას უთმობდა ქ. ბათუმის დეპუტაცია, მისი ქართული ფრთა, რომელიც ძირითადად ქართველი პატრიოტებისაგან შედგებოდა. ამაში დაგრწმუნდებით, თუ თვალს გადავავლებთ სასწავლებლის ხელმძღვანელთა შემადგენლობას 1923 წლისათვის:

№	სკოლების დასახელება	გამგებები
1.	პირველი ქართული შრომის სკოლა	ი. დლონტი
2.	მეორე ქართული სკოლა	ნ. ჯაყელი
3.	მესამე ქართული სკოლა	მ. მარაშიძე
4.	მეოთხე ქართული სკოლა	ე. არნოლდი
5.	მეხუთე ქართული სკოლა	ალ. მგელაძე
6.	მექვესე შრომითი სკოლა	ე. გომანი
7.	მეშვიდე შრომის სკოლა	ხიქმეთ-ჯეველეთ ზადე

8.	მერვე შრომის სკოლა	გრ. ჩიბლიკიანი
9.	მეცხრე სომხური სკოლა	რუბენ აღშანიანი
10.	მეათე ბერძნული შრომის სკოლა	კირიაკოვა
11.	მეთერთმეტე ებრაელთა სკოლა	ლევ მოგილეცკი
12.	მეთორმეტე სკოლა (რკინიგზის) შრომის სკოლა	ზაქარია წულაძე
13.	მეცამეტე რუსული სკოლა	ანა ხიკოვა

აზალი სკოლები იხსნებოდა ადგილობრივი მოსახლეობის დაინტერესების შესაბამისად. მიუხედავად ამისა, 1930 წლისათვის სკოლის ასაკის ბავშვების 17% სკოლის გარეთ იყო დარჩენილი, სკოლაში მათი მიზიდვის მიზნით მოსწავლეთა მიღება გრძელდებოდა მთელი წლის განმავლობაში.

ქ. ბათუმში წლების მიხედვით (1923-1930 წ.წ.)
სკოლებისა და მოსწავლეთა ზრდის ქრონოლოგიური ცხრილი

No	სასწ. წლების მიმდევრობა	სკოლების რაოდენობა	მოსწ. რაოდენობა
1.	1923—24 ს.წ.	15	5681
2.	1924—25 ს.წ.	18	6060
3.	1925—26 ს.წ.	18	5245
4.	1926—27 ს.წ.	18	5406
5.	1927—28 ს.წ.	18	5581
6.	1928—29 ს.წ.	25	6832
7.	1929—30 ს.წ.	25	7489

(ეთერ ცივაძე, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის განვითარება აჭარაში. ბათუმი, 1970 გვ. 58)

განათლების დარგში დამყარდა სრული სოციალური თანასწორობა მოსახლეობის ყველა ფენის ბავშვებისათვის, რაც დიდ მიღწევად უნდა ჩაითვალოს, ადრე ზომ უსახსრობის გამო, ბევრი ნიჭიერი ბავშვი სკოლის გარეთ რჩებოდა, ან ვერ იღებდა შესაფერის განათლებას.

ერთიანი სასკოლო სისტემის შექმნის საფუძველზე დაწყებითი და საშუალო სკოლების სასწავლო გეგმები შეთანხმებული იყო ერთმანეთთან. დაწყებითი სკოლის კურსდამთავრებული ყოველგვარი

შეფერხების გარეშე სწავლას აგრძელებდა საშუალო სკოლაში. ამგვარად, სკოლა გახდა საფეხუროვანი. დაწყებითი სკოლა გახდა პირველი საფეხური. იგი ოთხწლიანი იყო. პირველი წელი მოსამზადებელ კლასად ითვლებოდა.

მეორე საფეხურის სკოლებად ითვლებოდა 7-9—კლასიანი სკოლები. 1925 წლისათვის ბათუმში ფუნქციონირებდა 7 შვიდწლიანი და 2 ცხრაწლიანი მეორე საფეხურის სკოლები. ეს ახალი სისტემა საქართველოში დაინერგა 1923 წლიდან.

ვაჟთა და ქაღთა გიმნაზიები გადაკეთდა საშუალო სკოლებად, შესაბამისად მათ ეწოდა პირველი და მეორე საბჭოთა მეორე საფეხურის სკოლა. აჭარის განსახკომის 1922 წლის 16 აგვისტოს №158 ბრძანების საფუძველზე ყველა მეორე საფეხურის სკოლა გადაკეთდა ტექნიკუმად, რომლებსაც დაემატა სიტყვა „ჰუმანიტარული“, „მექანიკური“, „მედაგოგიური“ და ა. შ.

1924 წლისათვის, მაგალითად, ვაჟთა და ქაღთა გიმნაზიები გადაკეთდა ჰუმანიტარულ ტექნიკუმად, რომელიც 1925 წლისათვის გაუქმდა და მის მაგივრად დაარსდა მეორე საფეხურის ქართულ-რუსული ცხრაწლიანი სკოლები.

განათლების ახალი სისტემის მიზანი იყო აჭარის მოსახლეობაში უწიგნურობის და მცირემცოდნეობის ლიკვიდაცია. ამ მიზნით სკოლების პარალელურად გაიხსნა წერა-კითხვის უცოდინარობის სალიკვიდაციო და მცირემცოდნეთა სკოლები, სადაც სწავლას აგრძელებდნენ წ. კ. უცოდინარობის სალიკვიდაციო სკოლების კურსდამთავრებულნი.

ქალაქ ბათუმში ფუნქციონირებდა აგრეთვე ორი აფხაზური სკოლა. ერთი გოროდოკში, მეორე — სოფელ ანგისაში. პირველი აფხაზური სკოლა დაარსდა 1919 წელს და წარმოადგენდა გოროდოკის რუსული სკოლის განყოფილებას. 1921 წლიდან აფხაზურმა სკოლამ დამოუკიდებლობა მიიღო, ხოლო მეორე აფხაზური სკოლა დაარსდა 1921 წელს. სოფელ კახაბერში ფუნქციონირებდა აგრეთვე სკოლა ქრთებისათვის, რომელიც გაიხსნა 1925 წელს. აქ მოსწავლეთა რაოდენობა 70-მდე აღწევდა. მათ შორის იყვნენ ადგილობრივი მოსახლეობის შვილები.

ფუნქციონირებდა აგრეთვე აჭარისტანის მუშათა ფაკულტეტი, სადაც სწავლა მიმდინარეობდა საღამოს საათებში. ფაკულტეტზე სწავლობდნენ გლეხები და მუშები. პირველი გამოშვება მოეწყო 1928-1929 სასწ. წლებში.

ამავე პერიოდში ბათუმში ფუნქციონირებდა სხვადასხვა მიმართულების კურსებიც, რომლებსაც დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა პროფესიონალური განათლების აღორძინებისათვის. კერძოდ: 1.

საბუღალტრო — 2 /კერძო/ 2. საქმის მწარმოებლის /კერძო/ საბუღალტრო კურსები პროფსაბჭოსთან. 4. ჭრა-კერვის კურსები, პროფსაბჭოსთან — 2 და 5. საზღვაო — ნაოსნობის კურსები. — აჭარ. ის ცენტრალური არქივი, ფონდი რ-5 აღწერა №1 საქმე №78/

ზემოთ აღნიშნული რეორგანიზაციის შემდეგ ქალაქ ბათუმში, 1926-1927 ს. წ. შემორჩა:

1. ტექნიკუმი — 3
2. ცხრაწლედ — 2
3. შვიდწლედ — 4
4. ოთხწლედ — 4
5. პარტსკოლა — 1
6. ბავშვთა სახლი — 1
7. ბავშვთა ბაღი — 1

ქ. ბათუმის სკოლების დასახელება
/ფონდი 17, 1927 წ. აჭარის ა.რ. სახელმწიფო ცენტრალური არქივი/.

№	სკოლების დასახელება	კლასების რაოდენობა	მოსწავლეობა რაოდენობა	სკოლის მისამართი
1.	ქართული 9-წლედ	12	490	ჯინჭარაძის ქ. №17, ყოფილი ქალთა გიმნაზიის შენობა
2.	რუსული 9-წლედ	14	580	„ „
3.	ქართული 7-წლედ	16	672	რუსთაველის ქ. 26
4.	ბერძნული 7-წლედ	14	531	დ. თავდადებულის ქ. №49
5.	სომხური 7-წლედ	15	527	დ. თავდადებულის 1
6.	თურქული 7-წლედ		280	ლ. ასათიანის №1
7.	ქართული 4-წლედ	11	413	დ. თავდადებულის 47
8.	რუსული 4-წლედ	10	312	ნინოშვილის ქ. 5
9.	რუსული 4-წლედ		329	მელიქიშვილის ქ. 33
10.	ებრაული პირველი და მეორე საფეხურის სკოლა		125	9 მარტის ქ. №5 (ელექტრონის ქ.)
11.	აჭარელ ბავშვთა სახლი			სელომ ზიმშიაშვილის ქ. 4

12. ცენტრალური ბავშვთა
სახლი

ნინოშვილის ქ. №1

სულ — 5322 მოსწავლე
მ.შ. ეროვნებათა მიხედვით:

1. ქართველი — 2582
2. რუსი — 973
3. სომეხი — 752
4. ბერძენი — 562
5. ებრაელი — 229
6. თურქი — 166
7. სხვადასხვა — 68

აჭარის ა.რ.სახ. ცენტრალური არქივი, ფონდი რ-5, აღწერა —1, საქმე №64/. აჭარის სკოლებისათვის რელიგიური მრწამსის გათვალისწინებით დაშვებული იქნა გამონაკლისი და 20-იანი წლების ბოლომდე ისწავლებოდა თურქული ენა, ხოლო მაჰმადიანური სკოლის განონები 20-იანი წლების პირველ ნახევრამდე, ამისი მიზანი იყო აჭარელი ბავშვის ჩამოცილება მედრესესაგან.

1928 წლისათვის მე-6,7,8 და 9 კლასებში სწავლა ფასიანი იყო, სწავლის ქირის გადასახადისაგან თავისუფლდებოდნენ მხოლოდ წითელ არმიასი მომსახურე გლეხის შვილები, რომლებიც განთავისუფლებულნი იყვნენ სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გადასახადისაგან, უღედმაჰონი, მასწავლებლებისა და ინვალიდთა შვილები.

ის მოსწავლეები, რომლებიც სწავლის ქირას ვერ გადაიხდიდნენ, ირიცხებოდნენ სკოლიდან.

1933 წლისათვის ქალაქ ბათუმში განხორციელდა დაწყებითი საფეხურის სწავლება, რასაც მოჰყვა დაწყებითი სკოლების რაოდენობის გაზრდა. პარალელურად ამისა იკრძალებოდა ბავშვების სწავლება მედრესეებში.

1934 წლისათვის რეორგანიზაციის შემდეგ, ქ. ბათუმში ფუნქციონირებდა შემდეგი სკოლები:

1. ალ. მგელაძის სახელობის არასრული ქართული სკოლა —
დ. თავდადებულის ქ. №49
2. ძერჟინსკის სახელობის სრული საშუალო სკოლა №2 —
ნინოშვილის 5
3. მაიაკოვსკის სახელობის სრული სომხური საშუალო სკოლა —
№3 — რუსთაველის ქ. №5

4. ლენინის სახელობის სრული ქართული საშუალო სკოლა №4 — ჯინჭარაძის ქ. №17
5. წყლოსანთა რუსული არასრული საშუალო სკოლა №5 — გოგებაშვილის ქ. №8
6. ბერძნული სრული საშუალო სკოლა №6 — დ. თავდადებულის ქ. №51
7. რუსული არასრული საშ. სკოლა №7 — რუსთაველის ქ. №30
8. სტალინის სახელობის რკინიგზის არასრული საშ. სკოლა №8 — საბარგო სადგურის №8
9. ნინოშვილის სახელობის არასრული საშ. ქართულ, სომხურ, რუსული სკოლა №9 — პროლეტარიატის გზატკ. №40
10. სტალინის სახელობის სტალინის უბნის არასრული ქართული საშუალო სკოლა №10 — მთის ძირის ქ. №10
11. ანგისის დაწყებითი ქართული სკოლა №11
12. ბარცხანის არასრული ქართული საშუალო სკოლა №12 — ბარცხანის გზატკეცილი №2
13. თურქული არასრული საშუალო სკოლა №13 — რუსთაველის ქ. 37
14. კომინტერნის სახელობის დაწყებითი სკოლა №14 — ლ. ასათიანის ქ. №74.
15. ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის ქართულ-რუსული დაწყებითი სკოლა — სადგური თამარა.
16. პედტექნიკუმთან არსებული არასრული ქართული საშუალო სკოლა — რუსთაველის ქ. №26.
17. არასრული ქართული საშუალო სკოლა — ლ. ასათიანის ქ. №70 /აჭარის ცენტრალური არქივი, ფონდი რ-5, აღწერა №1, საქმე №307/

1934 წლისათვის ბათუმში ძირითადად განხორციელდა საყოველთაო-სავალდებულო დაწყებითი სწავლება, ხოლო 1940 წლისათვის უკვე წარმოებდა საყოველთაო შვიდწლიანი სწავლება.

1967 წლის 7 აპრილს აჭარის ა.რ. უმაღლესი საბჭოს სესიამ განიხილა საკითხი — „აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში საყოველთაო საშუალო განათლებაზე გადასვლის შესახებ“.

იმ ახალგაზრდებისათვის, რომლებიც ჩაბმული იყვნენ შრომის ფერხულში და სურვილი გააჩნდათ მიეღოთ საშუალო განათლება 1959 წელს ბათუმში გაიხსნა დაუსრულებელი ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო ქართული სკოლა, სკოლის კუსდამთავრებულთა უმრავლესობამ მიიღო უმაღლესი განათლება.

1966 წელს ბათუმში გაიხსნა დაუსრულებელი ზოგადსაგანმანათ-

თლებლო რუსული საშუალო სკოლა, რომელიც 1970 წელს გადაე-
თდა ქართულ-რუსულ დაუსწრებელ ზ/საგანმანათლებლო საღამოს
საშუალო, მეზღვაურთა და მეთევზეთა სკოლად.

სადისერტაციო ნაშრომის პირველი თავის მესამე ქვეთავში
განხილულია ქ. ბათუმში პროფესიულ-ტექნიკური განათლების განვი-
თარების თანმიმდევრობა.

ბათუმში მრეწველობის მოცულობის გაზრდამ დღის წესრიგში
დააყენა ტექნიკური კადრების მომზადებისა და საამისოდ ტექნიკური
სასწავლებლის გახსნის საკითხი. ქალაქის თვითმმართველობამ
განიილა ეს საკითხი და მიიღო შესაბამისი გადაწყვეტილება, მაგრამ
1889 წლის აგვისტოში კავკასიის სასწავლო ოკრუგის რწმუნებულმა
იანკოვსკიმ აცნობა ქალაქის თავს, რომ რუსეთის სახალხო გან-
თლების მინისტრმა /დელიანოვი/ შეცვალა გადაწყვეტილება და
თანხმობა განაცხადა 1889-90 სასწავლო წელს ბათუმში გახსნილიყო
მხოლოდ სახელოსნო სასწავლებელი სამი წლის სწავლების ვადით.
ქალაქის ხელმძღვანელობა კმაყოფილებით შეხვდა აღნიშნულ
დააწყვეტილებას, რადგან 1881 წელს ბათუმში გახსნილ საქალაქო
სკოლასთან არსებულ საღურგლო და სახარატო სახელოსნოებში
მომზადებული კადრები ვერ აკმაყოფილებდა მრეწველობის გაზრდილ
მოთხოვნებს.

და მართლაც, 1889 წელს ბათუმში დაარსდა 3-კლასიანი ვაჟთა
პროფესიული სასწავლებელი. სასწავლებელს დაეთმო ორსართული-
ანი შენობა რუსთაველისა და 26 მაისის ქუჩების კვეთაში, რომელიც
აგებული იყო საქალაქო 6-კლასიანი სასწავლებლისათვის. სახელოსნო
სასწავლებელში ღებულობდნენ დაწყებითი სკოლების კურსდამთავ-
რებულებს. თავდაპირველად სასწავლებელში სწავლება ქართულ
ენაზე მიმდინარეობდა, მაგრამ 1901 წლიდან სწავლება რუსულ ენაზე
შემოიღეს. სასწავლებელში მოსწავლეები ეუფლებოდნენ საღურგლო,
სახარატო, სახეინგლო და საჩამომსხმელო საქმეს.

შემდეგ სასწავლებელს შეემატა სასოფლო-სამეურნეო,
აბრეშუმსახვევი და ხალიჩების საქსოვი განყოფილებები.

1921 წელს ბათუმის სახელოსნო სასწავლებელი გაუქმდა და მის
ბაზაზე შეიქმნა ბათუმის ინდუსტრიული ტექნიკუმი.

1940 წლიდან ბათუმში კვლავ განაახლა ფუნქციონირება
სახელოსნო სასწავლებელმა.

1964-1965 წლიდან ბათუმის პირველ პროფტექნიკურ სასწავ-
ლებელში იხსნება გემის პირველი კლასის მოტორისტიკისა და პირველი
კლასის მატროსის განყოფილებები. 1968 წელს, საქართველოს საზღვ-
ო სანაოსნოს შექმნის შემდეგ, სასწავლებელში მნიშვნელოვნად
გაიზარდა კვალიფიციური კადრების მომზადება საზღვაო

სპეციალობის განხრით.

60-იანი წლებიდან ქალაქ ბათუმში ფართო მასშტაბისა და სწრაფი ტემპით კპოვა განვითარება მშენებლობამ. საცხოვრებელი სახლების მთელი მასივები აიგო იბერიის, ლერმონტოვის, ჯავახიშვილის, დავით აღმაშენებლის, ლეონიძის, ტაბიძის, მეძელ აბაშიძის ქუჩებზე. ბათუმი საგრძნობლად განიცდიდა კვალიფიციურ მშენებელთა კადრების დეფიციტს, რის გამოც გვიანდებოდა მშენებარე ობიექტების ექსპლუატაციაში გაშვება, აგრეთვე დაშვებული კაპდაზანდებთან ათვისება. აღნიშნულიდან გამომდინარე 1966 წელს ლერმონტოვის ქუჩაზე აიგო ორსართულიანი კაპიტალური შენობა და იქვე გაიხსნა ქ. ბათუმის №44 პროფ-ტექნიკური სამშენებლო პროფილის სასწავლებელი.

1974 წელს ბათუმში ლეონიძის ქუჩაზე გაიხსნა პროფსასწავლებელი სამშენებლო პროფილით, რისთვისაც აშენდა სასწავლო კორპუსი 1300 მოსწავლეზე და საერთო საცხოვრებელი 450 ადგილზე.

70-იანი წლების შუა ხანებში სასწავლებელში მკლასდამთავრებულ კონტინგენტთან ერთად, საშუალო განათლების მქონე ახალგაზრდებიც სწავლობდა, ცხადია მათი ასაკიც განსხვავებული იყო და სწავლებაც სულ სხვა პროგრამით ხორციელდებოდა, ამიტომაც 1977 წელს №44 პროფსასწავლებლის ბაზაზე კიდევ ერთი №105 სასწავლებელი გაიხსნა.

სადისერტაციო ნაშრომის პირველი თავის მეოთხე ქვეთავი განიხილავს ქ. ბათუმში საშუალო სპეციალური და უმაღლესი განათლების აღორძინების თანმიმდევრობას.

1920 წლის ზაფხულში ბათუმიდან ინგლისელთა ჯარის გაყვანის შემდეგ, ბათუმის სახელოსნო სასწავლებლის ინვენტარის მისაღებად და დროებით სასწავლებლის ხელმძღვანელად დაინიშნა პლატონ ბოჭორიშვილი, რომლის სამართლიანი მოთხოვნის საფუძველზე საქართველოს განათლების კომისარიატის ბრძანებით 1921 შემოდგომაზე დაიხსურა სახელოსნო სასწავლებელი და მის მაგივრად დაიარსა ბათუმის ინდუსტრიული ტექნიკუმი, რომლის პირველ დირექტორად დაინიშნა ცნობილი პროფკავშირული მუშაკი პ. ნიკოლაევი. იგი სულ მალე შეცვალა პლატონ ბოჭორიშვილმა. ტექნიკუმის გახსნასთან დაკავშირებით სახელოსნო სასწავლებლის პირველი კურსი დაიხსურა, ხოლო მეორე და მესამე კურსები შენარჩუნებული იქნა, რათა დარჩენილ მოსწავლეებს საშუალება ჰქონოდათ მიეღოთ სახელოსნო განათლება.

1923 წლისათვის ტექნიკუმში ფუნქციონირებდა ორი სპეციალობა: ელექტროტექნიკური და მექანიკური, სადაც სწავლობდა

140 მოსწავლე, 1926-27 სასწავლო წლისათვის დაემატა ელექტრომექანიკური და სამშენებლო სპეციალობები.

ტექნიკუმის კურსდამთავრებულებს ენიჭებოდათ „საქარხნო ტექნიკოსის“ წოდება, თუმცა სასწავლო პროგრამა ისე ფართოდ იყო შედგენილი, რომ „საქარხნო ტექნიკოსებს“ პრაქტიკულად შეეძლოთ შეესრულებინათ მშენებლის, მექანიკოსის, ენერგეტიკოსისა და სხვა სამუშაო.

ტექნიკუმს ჰყავდა მაღალკვალიფიციური, ნიჭიერი პედაგოგიური კოლექტივი, სწორედ ამ გარემოებამ განაპირობა, რომ ბათუმის ინდუსტრიული ტექნიკუმი არამც თუ საქართველოში, არამედ მის საზღვრებს გარეთაც საშუალო ტექნიკურ სასწავლებლებს შორის დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა.

ტექნიკუმის ღვაწლმოსილ პედაგოგთა რიცხვს მიეკუთვნებოდნენ: გ. ვლადიკოვი, ს. ზუსკივაძე, ა. გრიგოლია, ნ. ლორთქიფანიძე, ი. მეგაფერინოვი, გ. მნაცაკანოვი, ვ. სციპიონი, ს. თოთიბაძე, პ. ნადარეიშვილი, ო. თოხაძე, გ. ფარსამოვი, ნ. მაღაზონია და სხვები, რომლებმაც სასწავლებელს მოუპოვეს ის დიდი ავტორიტეტი, რომლითაც სარგებლობდა იგი მისი არსებობის მანძილზე.

1940 წელს ბათუმის ინდუსტრიული ტექნიკუმი დახურეს და მის ბაზაზე კვლავ გაიხსნა ფუნქციონირება სახელოსნო სასწავლებელმა.

ტექნიკუმმა თავისი არსებობის 20 წლის მანძილზე გადამწვეტი როლი შეასრულა შრეწველობისა და სამშენებლო საწარმოების და ორგანიზაციების კვალიფიციური კადრებით დაკომპლექტების საქმეში.

1974 წლის პირველი სექტემბრიდან კვლავ აღსდგა ბათუმის ინდუსტრიული ტექნიკუმი, რომლის დირექტორად დაინიშნა თეიმურაზ კომახიძე. ტექნიკუმი დღესაც აგრძელებს პირველ ტრადიციებს. დღეისათვის ტექნიკუმი გადაკეთდა ინდუსტრიულ კოლეჯად.

აჭარაში სკოლების რაოდენობის ზრდის პარალელურად იქმნებოდა მასწავლებელთა დეფიციტი, რაც უარყოფითად მოქმედებდა სასწავლო პროცესის ხარისხზე, ამიტომაც დღის წესრიგში დადგა პედაგოგთა კადრების მომზადების საკითხი.

1923 წლის 15 იანვრიდან ბათუმში მუშაობას შეუდგა მასწავლებელთა მოსამზადებელი 2-თვიანი კურსები; იმავე წლის აგვისტოდან კურსები გაიარა 156 კაცმა, მომდევნო 1924 წელს — 800 კაცმა. გარკვეული წარმატებების მიუხედავად პედაგოგთა კვალიფიკაციის ამაღლებელი კურსები ვერ პასუხობდა მოთხოვნილებებს. 1923 წლის პირველი ნოემბრიდან ბათუმში გაიხსნა პედაგოგიური ტექნიკუმი (რომელსაც მაშინ უწოდებდნენ ინსტიტუტს). 1925 წლიდან ტექნიკუმი განთავსდა ახლანდელი ბათუმის უნივერსიტეტის

შენობაში, სადაც მანამდე ვაჟთა გიმნაზია ფუნქციონირებდა. 1933 წლის 28 თებერვლიდან სასწავლებელს ეწოდა ბათუმის პირველი პედაგოგიური ტექნიკუმი. /აჭარის ცენტრალური არქივი, ფონდი რ-5, საქმის ერთ. №59, აღწერა №1/

დაარსების პირველი წლიდანვე ტექნიკუმში სერიოზული მუშაობა გაიშალა. ის უზრუნველყოფილი იქნა მაღალკვალიფიციური პედაგოგიური კადრებით. იმ პერიოდისათვის ძნელი იყო აჭარელი ახალგაზრდების მოზიდვა ტექნიკუმში, დასაწყისში აჭარელი გლეხი უნდობლობით უყურებდა ახალდაგახსნილ სასწავლებლებს, მაგრამ ტექნიკუმის პერსონალის თავდადებულმა მუშაობამ ნაყოფი გამოიღო. მოკლე დროში ტექნიკუმმა აჭარის მოსახლეობაში ისეთი ავტორიტეტი დაიმსახურა, რომ იგი ვეღარ იტევდა სოფლიდან მოზღვაგებულ სწავლის მსურველ ახალგაზრდებს. ტექნიკუმის დაარსებისთანავე ყველა ტექნიკუმიდან და შვიდწლედრიდან მოწყვეული იქნა აჭარელი მოწაფეები, მაგრამ მათში ძალიან ცოტა იყო ისეთები, რომლებიც ცოდნითა და განვითარებით სპეციალურ კლასს შეეფერებოდა. გამოსავალი ერთი იყო: თვით ტექნიკუმს უნდა მოემზადებინა მოსწავლეების აუცილებელი რაოდენობა. ამ მიზნით ტექნიკუმთან გახსნილი იქნა შვიდწლედის უკანასკნელი კლასები.

რასაკვირველია, ენერგიის მობილიზება და ძლიერი ნებისყოფა იყო საჭირო, როგორც მოსწავლეთა, აგრეთვე მასწავლებელთა მხრიდან, რათა 4-5 წლის პროგრამა 2-3 წელში გაეგლოთ, მაგრამ იმედი გამართლდა, მოსწავლეებმა პროგრამა დასძლიეს.

მიუხედავად იმისა, რომ კლასებში 9-12 წლის ასაკის ბავშვებთან ერთად ისწლნენ 16-20 წლის ზრდადასრულებულნი შედეგი მაინც დადებითი იყო.

1924 წლიდან ტექნიკუმში ჩარიცხული იქნა პირველი აჭარელი გოგონები, სემათ ვარშანიძე, ფერიდგ ნიჟარაძე, ფადიკო ჩიჯავაძე და სხვ. აჭარელ გოგონათა მოზიდვის საქმეში დიდი როლი ითამაშა სასწავლებლის გამგემ შუქრი ვარშანიძემ, რომელმაც ტექნიკუმში პირველმა შემოიყვანა თავისი ქალიშვილი. გოგონების რიცხვი 1927 წლისათვის 40-ს აღწევდა. ტექნიკუმში პირველი გამოშვება ჩატარდა 1926 წელს. გამოშვებული იქნა 11 პედაგოგი, 1928-29 წლებში — 25 პედაგოგი, 1930-31 წლებში კი — 65 პედაგოგი.

1931 წლიდან ტექნიკუმის დირექტორად დაინიშნა ტექნიკუმის გამგის ყოფილი მოადგილე ნიკოლოზ ლორთქიფანიძე, რომელმაც გააუმჯობესა ტექნიკუმის მუშაობა.

პედაგოგიური კადრების მომზადების საქმე ტექნიკუმში ებარა გამოცდილ მასწავლებლებს: ესენი იყვნენ: ლ. ჩიმაკაძე, გრ. გორგაძე, ალ. გრიგოლია, გრ. ივანოვი, აკ. კუტივაძე, ვუკოლ იაშვილი, იოსებ

ხუსკივადე, გ. ნიორაძე, ელ. ქათამაძე, ვ. ილიუშინი, მელიტონ კუხიანიძე და სხვები. /გაზეთი საბჭოთა აჭარისტანი“, 1934 №146/

1933 წელს ქ. ბათუმში გაიხსნა აჭარელ ქალთა №2 პედაგოგიური ტექნიკუმი, რომლის ფუძემდებელი იყო განათლების დედაწმინდის მუშაკი ოლია ჩხიკვიშვილი. ტექნიკუმი ამზადებდა ერთი პროფილის სპეციალისტებს — „დაწყებითი კლასების პედაგოგიკა და მეთოდოლოგია“.

პედაგოგიური სასწავლებელი, პედაგოგიური კადრების წამდგომი სამშეუდლოდ გადიოდა. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ ძირითადად სასწავლებლის მიერ მომზადებული კვალიფიციური კადრებით კომპლექტდებოდა წლების მანძილზე აჭარის ა.რ. მაღალმთიანი ზონის სკოლები.

1952 წლისათვის ტექნიკუმმა შეწყვიტა არსებობა და იგი გადაერთდა ჯერ ვაჟთა, ხოლო შემდეგ ქალთა სკოლად. საბოლოოდ კი ბათუმის რუსთაველის სახ. პედაგოგიურ ინსტიტუტს შეუერთდა.

ხანგრძლივი შესვენების შემდეგ ბათუმში კვლავ გაიხსნა პედაგოგიური სასწავლებელი /მისი დამაარსებელია ოლია ჩხიკვიშვილის ვაჟი დავით ჩხიკვიშვილი/. 1990 წელს პედაგოგიური სასწავლებელი გადაკეთდა უმაღლეს პედაგოგიურ კოლეჯად.

დღეისათვის კოლეჯი ერთი მოწინავე სასწავლებელია ჩვენს რეგიონში თავისი ამფითეატრული სტილის აუდიტორიით, უაზროესი ტიპის კომპიუტერებით, გამართული სასწავლო კაბინეტებით, აერობიკის დარბაზითა და საბაზო საბავშვო ბაგა-ბაღით. კოლეჯში სწავლება მიმდინარეობს შემდეგი სპეციალიზაციით: „დაწყებითი განათლების პედაგოგიკა და მეთოდოლოგია“, „მუსიკალური აღზრდა უცხო ენით“, „დაწყებითი განათლების პედაგოგიკა და მეთოდოლოგია“, უცხო ენა, კომპიუტერი“. კოლეჯში ფუნქციონირებს აგრეთვე სწავლების დაუსწრებელი ფორმა ქართული და რუსული სექტორებით.

კოლეჯთან შექმნილია და ფუნქციონირებს: ინტელექტუალთა კლუბი, ახალგაზრდული დრამატული და თოჯინების თეატრი, მუსიკალური სტუდია, საესტრადო და ფოლკლორული ანსამბლები, მოდელების სალონი, ბალის აღსაზრდელთა საესტრადო ჯგუფი. აჭარის მხატვართა საგამოფენო დარბაზში ტრადიციულად იქცა სტუდენტთა და ლექტორ-მასწავლებელთა მხატვრული ნამუშევრებისა და ნაგეთობების გამოფენა-გაყიდვა.

ბათუმი მისი ბუნებრივი უნიკალური საზღვაო ნავსადგურით საქართველოს საზღვაო ნაოსნობის ცენტრია. მისი გემები ყველა კონტინენტის ზღვებსა და ოკეანეებს სერავენ. ძირითადად აქედან, ზღვით, იგზავნება ამიერკავკასიაში დამზადებული პროდუქცია და პირიქით. ყოველივე ამან დღის წესრიგში დააყენა საზღვაო კადრების

მომზადების საკითხი და ამ მიზნით ბათუმში უნდა გახსნილიყო სასწავლო სასწავლებელი.

საქართველოში პირველად საზღვაო კადრების მომზადებისათვის კლასი გაიხსნა ქ. ფოთში, 1880 წლის 21 ნოემბერს, რითაც საფუძველი ჩაეყარა საზღვაო განათლების საქართველოში. 1918 წელს ფოთში არსებული კლასის ბაზაზე დაარსდა ფოთის საზღვაოსნო სასწავლებელი.

1921 წელს დაარსდა ბათუმის სამხედრო-საზღვაოსნო სასწავლებელი, რომელიც სასწავლო-მეტერიული ბაზის უქონლობის გამო 1923 წელს გაუქმებული იქნა. ამის შემდეგ ბათუმის პორტთან შეიქმნა საღამოს სწავლების სანავსადგურო-სამშენებლო კურსები.

1929 წელს ბათუმის საზღვაო ნავსადგურთან არსებული საღამოს სწავლების სანავსადგურო -სამშენებლო კურსები რეორგანიზებული იქნა საღამოს სწავლების საზღვაოსნო ინდუსტრიულ ტექნიკუმად.

ტექნიკუმი თავდაპირველად განთავსდა ბაქოს ქ. №28-ში /ახლანდელი გოგებაშვილის ქ./, შეიდწლიანი სკოლის შენობაში. 1929-1930 სასწ. წელს ტექნიკუმში სწავლობდა 40 ახალგაზრდა, ერთი წლის შემდეგ — 164. ტექნიკუმის პირველი დირექტორი იყო ე.დ. ხუროძე.

1929-30 სასწავლო წლებში ტექნიკუმში ფუნქციონირებდა მხოლოდ ერთი პირობითი სპეციალობა — სამშენებლო სწავლის სამწლიანი ხანგრძლივობით. ტექნიკუმში სპეციალისტების პირველი გამოშვება მოეწყო 1932 წელს.

1933 წელს ტექნიკუმში იხსნება კიდევ ერთი—საექსპლოატაციო განყოფილება.

1934-35 ს. წ. ბათუმის საღამოს სწავლების საზღვაოსნო ტექნიკუმი გადაკეთდა ღღის სწავლების საზღვაოსნო სწავლების ტექნიკუმად. 1934 წელს ტექნიკუმში გაიხსნა გემთწამყვანი სპეციალობა.

აღნიშნული პერიოდისათვის ტექნიკუმი განლაგებული იყო ბათუმის №28 სკოლის იჯარით აღებულ შენობაში, რაც სასწავლო-მეტერიული ბაზის შექმნის საშუალებას არ იძლეოდა. ყოველივე ამან განაპირობა ტექნიკუმისათვის საკუთარი სასწავლო კორპუსის მშენებლობის დაწყება, რომლის ორგანიზატორიც იყო ტექნიკუმის დირექტორი ს. ალანია. მშენებლობა მიმდინარეობდა ტექნიკუმის ძალებით. 1940 წლისათვის ბათუმის საზღვაოსნო ტექნიკუმმა მიიღო საკუთარი შენობა. თანდათანობით ტექნიკუმში იხსნებოდა სასწავლო პროგრამებით გათვალისწინებული სპეციალობები.

1944 წლისათვის ტექნიკუმი გადაკეთდა სასწავლებლად. აღნიშნული პერიოდიდან სასწავლებელმა გამოუშვა 5000-ზე მეტი სპეციალისტი, რომელთა უმრავლესობა ჩამოყალიბდა საზღვაოსნო

საქმიანობის წარჩინებულ მუშაკებად. განსაკუთრებული ავტორიტეტი მოიხვეჭა სასწავლებლის კურსდამთავრებულებმა, რომლებიც შემდგომში გახდნენ ცნობილი გემის კაპიტნები, როგორცაა: „ლევან, ანდრეი, ნიკოლოზ მხატვრები, დ. ანთიძე, გ. ბუაძე, ა. წუწუნავა, დ. ინწკიჭველი, ტ. მაქაცარი, ი. ივანოვსკი, ა. გოგუა, გ. ჩხეიძე, ა. ზენაიშვილი, გ. ჩხაიძე და სხვა მრავალი.

სასწავლებელი განსაკუთრებით აღორძინდა მის შემდეგ, რაც ბათუმში 1967 წელს საქართველოს საზღვაო სანაოსნო დაარსდა. მისი პირველი უფროსი იყო შორეული ნაოსნობის გამოჩენილი კაპიტანი ანატოლი კაჭარავა, ძირითადად მის პერიოდში ჩამოყალიბდა სანაოსნო და მასთან ერთად საქართველოში ერთ-ერთი მძლავრი სატრანსპორტო გაერთიანება.

1995 წელს ბათუმის საზღვაო სასწავლებელმა შეწყვიტა ფუნქციონირება, რადგან მის ბაზაზე შეიქმნა ბათუმის სახელმწიფო საზღვაო აკადემია.

1990 წლის სექტემბერში ბათუმის საზღვაო სასწავლებელში გაიხსნა ნოვოროსიისკის უმაღლესი საზღვაო სასწავლებლის დაუსრულებელი ფაკულტეტის სასწავლო-საკონსულტაციო პუნქტი, სადაც 1991-1992 სას. წელს 210 სტუდენტი სწავლობდა.

1992 წლის 30 ივლისს საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობის №772 დადგენილების საფუძველზე შეიქმნა „ბათუმის უმაღლესი საზღვაო სასწავლებელი“, რომელთანაც შეიქმნა სამხედრო კათედრა. პირველ წლისათვის მისაღები კონტიგენტი განისაზღვრა 105 კაცით, მათ შორის დღის სწავლების ფორმაზე — 45 კაცის რაოდენობით. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის 1994 წლის 28 თებერვლის №121 დადგენილების შესაბამისად იგი გადაკეთდა საზღვაო აკადემიად. ამის საფუძველს იძლეოდა შექმნილი მძლავრი სასწავლო-მეტერიალური ბაზა და აღმზრდელ-პედაგოგთა მდიდარი პროფესიონალიზმი. აკადემიის შექმნა დროული იყო, რადგან საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ გამოცხადება უახლოეს პერიოდში დაყენებდა საზღვაოსნო კადრების მომზადების საკითხს.

აჭარის სანაპირო ზოლი თავისი ტენიანი სუბტროპიკული კლიმატით განსხვავდება კავკასიის სხვა რეგიონებისაგან. აქ კარგად ხარობს მცენარეთა ის ნაირსახეობა, რომელიც დამახასიათებელია იაპონიისათვის, ჩინეთისათვის და სხვა სუბტროპიკული კლიმატის მქონე ქვეყნებისათვის.

სუბტროპიკული კლიმატის პირობებში საშუალო წლიური ტემპერატურა არ ეცემა +12 °C გრადუსს ქვემოთ, ხოლო იანვრის საშუალო ტემპერატურა ნულ გრადუსს ზემოთაა და იშვიათად ეცემა - 10 °C გრადუსს ქვემოთ. თოვლის საფარი დაბალია, მცირე დროით

ჩერდება და მცენარეთა უმეტესი ნაწილი ინარჩუნებს ფოთლების სიმწვანეს. სწორედ აღნიშნულმა კლიმატმა განაპირობა აჭარაში მცენარეული და ციტრუსების კულტურების განვითარება.

გასაბჭოებამდე აჭარის ტერიტორიაზე ჩაის კულტურა გაშენებული იყო ცხრაას ოთხმოცდა თვრამეტ 1998/ ჰექტარზე, ციტრუსებისა კი 397 ჰექტარზე. მას ძირითადად უვლიდნენ უცხო ქვეყნიდან ჩამოყვანილი სპეციალისტები.

1975 წლისათვის ჩაის პლანტაციას ეკავა 7084 ჰექტარი, ზოლო ციტრუსებს — 7000 ჰექტარი.

სუბტროპიკული კულტურების განაშენიანებასა და მოსავლის ზრდას ესაჭიროებოდა კვალიფიციური კადრები, რამაც განაპირობა 1925 წელს მწვანე კონცხზე ბათუმის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის გახსნა.

ტექნიკუმი დაფუძნდა ყოფილი დაწყებითი სკოლის შენობაში. სასწავლებელს დამხმარე მეურნეობად გადასცეს 20 ჰექტარამდე ციტრუსებითა და ჩაის კულტურებით გაშენებული მიწის ნაკვეთები, რომლებიც ადრე რუს მოხელეებს ეკუთვნოდათ.

ტექნიკუმის პირველ დირექტორად დაინიშნა ს. ლორთქიფანიძე. სასწავლებლის პედაგოგებად მოწვეულნი იყვნენ საქართველოს რევოლუციონებიდან /თბილისი, გურია, იმერეთი, სამეგრელო/, რომელთა უნაგარო, თავგამოდებულმა შრომამ ტექნიკუმს შეუქმნა დიდი ავტორიტეტი. მათ რიცხვს მიეკუთვნებიან: მ. ლოღობერიძე, კ. აბაშიძე, გ. ცქვიტიშვილი, ა. ჭანტურია ლ. ჭანტურია, კ. კალანდარიშვილი, ე. კაკაბაძე, ა. ჭირაქაძე და სხვები.

სპეციალისტების პირველი გამოშვება 15 კაცის რაოდენობით ტექნიკუმმა მოახდინა 1930 წელს. მომდევნო წლებში გამოშვებულ სპეციალისტთა რაოდენობა თანდათანობით იზრდებოდა. 1931 წელს ტექნიკუმი დაამთავრა—22-მა, 1932 წელს — 56-მა, 1933 წელს — 108-მა, 1934 წელს 110-მა და ა. შ.

სოფლის მეურნეობის განვითარებამ მოითხოვა უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტების მომზადების აუცილებლობა. ამასთან დაკავშირებით ჯერ კიდევ 70-იან წლებში დაისვა საკითხი მწვანე კონცხზე სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის ბაზაზე გახსნილიყო სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი. მაშინ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელობამ ვერ გამოიჩინა სათანადო მონღომება და აჭარაში დაგეგმილი ინსტიტუტი აფხაზეთში გაიხსნა.

აჭარის მოსახლეობის ოცნებას 1995 წელს შეესხა ფრთები. ავტონომიური რესპუბლიკის ხელმძღვანელობისა და საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის რექტორის ბატონ ნაპოლეონ ქარქაშაძის ძალისხმევით ბათუმის სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკუმის ბაზაზე

გაიხსნა საქართველოს აგრარული უნივერსიტეტის ბათუმის სას-
ოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი.

ინსტიტუტს გააჩნია კარგი მატერიალური ბაზა სასწავლო პრაქტი-
კის გავლისათვის, მისი სავარგულები გადაჭიმულია 27 ჰექტარზე,
სადაც გაშენებულია 17 ჰექტარი ციტრუსი, 2 ჰექტარი ჩაი, 7 ჰექტარი
დეკორატიული ნარგავობა, 1 ჰექტარამდე ბამბუკი.

ინსტიტუტი ორსაფეხურიანი სწავლებისაა. პირველი საფეხური
მოამზადებს ბაკალავრებს, მეორე საფეხური კი — მაგისტრებს. მსგავ-
სი დაყოფა გარანტიაა მიღალი კვალიფიკაციის სპეციალისტების
მომზადებისა.

ტექნიკური კადრების აღზრდას ემსახურება საქართველოს ტექნ-
იკური უნივერსიტეტის ბათუმის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი,
რომელიც დღეისათვის ბათუმში უმაღლესი ტექნიკური განათლების
უმაღლესს კერას წარმოადგენს. აქ საქმე იმითი დიდიყო, რომ 1938
წელს ბათუმში გაიხსნა საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის
სასწავლო-საკონსულტაციო პუნქტი, დაუსწრებელი სწავლების
ფორმით. ბათუმის სასწავლო პუნქტში მხოლოდ ერთი სპეციალობა
იყო: სამოქალაქო და სამრეწველო მშენებლობა. 40-იან წლებში
სასწავლო პუნქტი საგრძნობლად გაფართოვდა, გაიხსნა ახალი
სპეციალობები, გაიზარდა სტუდენტთა რაოდენობა. 1955 წლისათვის
სასწავლო პუნქტში სამი სპეციალობა შეიქმნა: „სამოქალაქო და სამრ-
ეწველო მშენებლობა“, „მანქანათმშენებლობის ტექნოლოგია“ და
„ელექსელების ელექტრომომარაგება“, რომლებზედაც 312 სტუდენტი
ირიცხებოდა. 1967 წელს ბათუმის სასწავლო პუნქტი საქართველოს
პოლიტექნიკური ინსტიტუტის საღამოს სწავლების ფაკულტეტად
გარდაიქმნა. ამავე წელს მწკობრში ჩადგა ფაკულტეტის ახალი
ოთხსართულიანი შენობა, რის შემდეგაც ფაკულტეტზე სტუდენტთა
რაოდენობა 700-მდე გაიზარდა.

1980 წელს საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის
ბათუმის საღამოს სწავლების ფაკულტეტი ფილიალად გადაკეთდა.
ფილიალის დარსებისათვის სამი კათედრა ჩამოყალიბდა: „საზოგ-
ადოებრივ მეცნიერებათა“, „ფილოსოფიურ მეცნიერებათა“ და „ზოგ-
ადტექნიკური“. ამ პერიოდში საღამოს სწავლების დეკანატს
ხელმძღვანელობდა ზურაბ კალანდარიშვილი, ხოლო დაუსწრებელი
სწავლების ფაკულტეტს — გივი გურგენიძე. დაუსწრებელი სწავლების
ფაკულტეტის გახსნის შემდეგ სტუდენტთა რაოდენობა გაორმაგდა.

1935 წელს ბათუმის პედაგოგიური ტექნიკუმის ბაზაზე შეიქმნა
ბათუმის ორწლიანი სამასწავლებლო ინსტიტუტი, რომელსაც
თავდაპირველად გააჩნდა სამი განყოფილება: ფიზიკ-მათემატიკის,
ისტორია-ფილოლოგიისა და საბუნებისმეტყველო. სტუდენტთა კონტ-

იგნტი განსაზღვრული იყო 105 სტუდენტით. 1936-1937 წლის ინსტიტუტში ჩაირიცხა 221 ახალგაზრდა.

თავდაპირველად ინსტიტუტი განიცდიდა პროფესორ-მასწავლებლების უკმარისობას, ამიტომაც თანადგომის მიზნით ინსტიტუტში თბილისიდან ლექციების წასაკითხად სისტემატურად ჩამოდიოდნენ ცნობილი ქართველი მეცნიერები: გიორგი ახვლედიანი, ალექსანდრე ჯავახიშვილი, გიორგი წერეთელი, შოთა ძიძგური, სიმონ ყაუხჩიშვილი, გიორგი ჯავახიშვილი, კონსტანტინე ბაქრაძე, რაქვინ ხუციშვილი, ეუკალი ბერიძე, მამია კომახიძე, ალ. ნოღაიდელი, და სხვები. ისინი თავიანთ გამოცდილებასა და ცოდნას გადასცემდნენ ინსტიტუტის ლექტორ-მასწავლებლებს, ეხმარებოდნენ მათ მეცნიერულ ზრდაში.

ინსტიტუტს დაფუძნებისას გააჩნდა ოთხი ფაკულტეტი: ქართული ენისა და ლიტერატურის, ისტორიის, ფიზიკა-მათემატიკისა და ბუნებისმეტყველება-გეოგრაფიის. 1936 წლიდან მათ დაემატა ფიზკულტურის, ხოლო 1938 წლიდან — რუსული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობა.

1937 წლის ივნისში მოეწყო ინსტიტუტის პირველი გამოშვება 135 მასწავლებლის რაოდენობით, რაც დიდი გამარჯვება იყო.

1992 წელს პედაგოგიური ინსტიტუტი გადაკეთდა ბათუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტად.

ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის დაარსებიდან 60 წელი გავიდა: ამ ხნის განმავლობაში მან დააგროვა სათანადო გამოცდილება სასწავლო-აღმზრდელობითი მუშაობის სწორად დაყენების, პედაგოგთა კადრების მომზადებისა და დასაქმების საქმეში. ახლა უკვე უნივერსიტეტის მიერ მომზადებული პედაგოგთა კადრები წარმატებით მუშაობენ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში და სახალხო მეურნეობის სხვა დარგებშიაც. დღეისათვის უნივერსიტეტი დაამთავრა 17000-ზე მეტმა ახალგაზრდამ. აქ მაღალ დონეზე ისწავლება მეცნიერების ცალკეული დარგები, გადაღებულია საგრძნობი ნაბიჯები ლექტორთა კვალიფიკაციის ამაღლებისა და მეცნიერ მუშაკთა მომზადების საქმეში. უნივერსიტეტი დაკომპლექტებულია ადგილობრივი ლექტორ-მასწავლებლებით. უნივერსიტეტს გააჩნია ბრწყინვალე ბიბლიოთეკა, რომლის წიგნადი ფონდი სჭარბობს 200000 ეგზ. 1982 წელს ექსპლოატაციაში შევიდა უნივერსიტეტის ახალი სასწავლო კორპუსი, რამაც საგრძნობლად გააუმჯობესა სასწავლო-მატერიალური ბაზა და სწავლის პროცესი.

მთელი საზოგადოებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თუ როგორია მასწავლებელი, ვისაც მოზარდი თაობის სწავლა-განათლებისა და აღზრდის საქმე აქვს მინდობილი. ყველაზე თვალსაჩინო

წარმატებას აღწევს ის მასწავლებელი, რომელსაც თავდავიწყებით
უყვარს აღსაზრდელები და თავისი საქმე.

ქ ბათუმს ამ მხრივ მართლაც რომ გაუმიართლა. ქალაქში
პირველი ქართული სკოლის გახსნის დღიდანვე მასწავლებელთა ღიდი
უმრავლესობა ინტელიგენციის გამორჩეულ ფენას წარმოადგენდა,
რომლებიც მხნედ და ღრმა რწმენით ასრულებდნენ და ასრულებენ
თავიანთ მოვალეობას, რამაც განაპირობა აჭარაში განათლების
აღორძინების დაჩქარება.

სული ზღვარდაუდები

კრიტიკოსი ჯანსულ ღვინჯილია პოეტ შოთა ზოიძის ლექსების ერთტომეულის წინათქმანში წერს: „მოუწესრიგებელი ლიტერატურული ცხოვრებისა და გაუმართლებელი პასიურობის გამო, ჩვენგან ყურადღება აკლია არაერთ უაღრესად საინტერესო პოეტს, რომელთა შორის ერთ-ერთი უპირველესია შოთა ზოიძე“.

მკითხველი მიხედება ალბათ, ამით კრიტიკოსს იმის თქმა სურდა, რომ დედაქალაქს გარეთ მცხოვრებ და მოღვაწე პოეტებს ისეთი ჯეროვანი და საკადრისად დამსახურებული დაფასება როდი რუგებიანთ, როგორც ბევრ მათგანს ეკუთვნის. ბევრი მათგანი თავიანთი ღირებული ლიტერატურული მემკვიდრეობით ნაკლებად ცნობილია, როგორც ქართველი მკითხველისათვის, ისე ლიტერატურული საზოგადოებისთვისაც.

ანა კალანდაძისადმი მიძღვნილ ლექსში „შეხვედრა“ შოთა ზოიძე წერს:

„მიმაცილებდა დედის ლოცვები,
დედის ჭაღარა და თბილი კალთა,
ატუშულიყო ჩემი ოცნება
უბერებელი თბილისის კართან“...

მართლაც, დიდხანს იყო მისი ლექსები თბილისის კართან ატუშული. ბოლო დროს კი, მაღლობა ღმერთს, ყინული დაიძრა, გამოიმცემლობა „საქართველომ“ პოეტის ლექსების ერთტომეული გამოსცა და მოკრძალებით მიაწოდა ქართველ მკითხველს.

იშვიათია ისეთი ზედმიწევნითი მსგავსება პოეტის პიროვნებასა და მის ლიტერატურულ მემკვიდრეობას შორის, როგორც ეს შოთა ზოიძეს, როგორც პოეტსა და მის პოეზიას ახასიათებს. ისინი გაჭრილი ვაშლივით ჰგვანან ერთმანეთს. მისი პოეტური ესთეტიზმით აღსავსე ლექსები ჰარმონიულადაა შეხამებული პიროვნების დენდერ აკურატულობასთან და პირიქით. ეს ორი, თუკი შეიძლება ითქვას, ბედნიერი თვისება, პოეტისათვის ბუნებისაგან ბოძებული განსაკუთრებული საჩუქარია. ამგვარ საჩუქარს ბუნება პოეტისათვის შინაგანი ფარული წვისა და წვავლების ხარჯზე იძლევა. ბუნებაში კი არაყანონზომიერი არაფერი ხდება. პოეტის ცეცხლოვანმა სულმა ცეცხლოვანი ლექსი უნდა შეას, ცეცხლოვანი ლექსი კი ადამიანებს სჭირდებათ გულის გასათბობად. შოთა ზოიძე ამ მხრივ ბედნიერი

პოეტი. მისი გულწრფელი აღფრთოვანებით დაწერილი ლექსები პროშეთს ცეცხლივით ათბობს მსახვრალი ჟამის უღმობელი ბრუნვით აღამიანთა გაცივებულ გულებს.

„ცა ძილს უფრთხობდა მედამ პოეტებს,
ოცნებით ცაში ბევრი იარეს,
ვიღრე მოსტაცა ცეცხლი პროშეთემ
და დაურიგა აღამიანებს“.

ბეკონი აღნიშნავს: „ხელოვნება არის აღამიანი, გამრავლებული ბუნებაზე“. ამით თითქმის ნათლად ითქვა ყველაფერი. შოთა ზოიძე გაროზი მთების შვილია, იგი თეთრობის, გვანცისა და პერანგის ხავერდოვანი მთების კალთებზე აღიზარდა, ამიტომაც ბუნების წიაღში მიღებული სიწმინდისა და სიმართლის წყალობით, ყოველგვარი ძალდატანებისა და ხელოვნური შეფარდება-შელამაზების გარეშე, ასერხებს მრავალფეროვანი სამყაროს ლექსის სტრიქონებში მოქცევასა და დასურათხატებას, მისი პოეზია იმდენად მართალი, გულწრფელი და ბუნებრივია, რომ მკითხველს უნებლიედ ითრევს მის სუფთა და კამკამა მდინარებაში, სადაც გამადიდებელი შუშის გარეშეც შეიძლება დაინახო ოქროს კენჭებივით დალაგებული, სულის შემძვრელი, აღამიანის შინაგანი ბუნების გამამშვენიერებელი ლექსები.

შოთა ზოიძის ლექსებს რეალისტურ-ანალიტიკური ტიპის ლექსები შეიძლება ეწოდოს. ამგვარი ლექსები ქართული პოეზიისათვის, ქართველი მკითხველისათვის არც ძველია და არც ახალი. ლექსი მაშინაა ღირებული და ფასეული, რომელშიც გარესამყაროს რეალობა რომანტიკული ფერებით აღიქმნება, ხოლო მის ანალიზს კომენტარების სახით ახდენს არა კრიტიკოსი ან პოეტი, არამედ ამ ფუნქციას თავად ლექსი ასრულებს.

„წმირად მოხდება ამისი მსგავსი,
როცა ვშორდები სადმე გულითაღს
ჩემი ცხოვრება ჰგავს გემის გასილას
ყველაზე დიდი ნავსადგურიდან.
ფიქრის და ღელვის კორიანტელი
ყრუანტელივით დამივლის ტანში...
და ვისმენ ძახილს, რომლის ანტენა
არასდროს არ წყვეტს მიწისთან კავშირს
და მოაჯირზე დავაწყობ ხელებს,
გამხდარს და დაღლილს, თბილსა და მძიმეს,
შორიდან ვუძნერ პატარა ხმელეთს,
ყველაზე ძვირფას განძსა და იმედს“....

ამ ლექსს ანალიზი არ სჭირდება. აქ პოეტის დიდი ნავსადგური,

მისი მრავალმხრივი, მრავალფეროვანი და მრავალწინააღმდეგობრივი შემოქმედებაა, რომელიც თავად ეუბნება და მოუთხრობს მკითხველს ყველაფერზე, უპირველესად კი იმ ლამაზი და მართალი ცხოვრების გზის შესახებ, რომელიც პოეტმა ნადლი პოეტური ცხოვრებით განგლო. მისთვის იბრეალური სამყარო თვითმისთანა არასოდეს ყოფილა. ლექსებში მხოლოდ მზისქვეშეთია ამღერებული, ადამიანური ტკივილითა და სიხარულით, ცხოვრებისეული იშვებითა და შეურყეველი სიყვარულის რწმენით, ყოველდღიური სიბავშვის მოლოდინითა და ამ მოლოდინში დაგანებული სიკვდილი-სიცოცხლის ბოლომდე საბურველაუხსნელი იდუმალებით.

„მე ვიცი ბოლოს ვიქცევი მიწად,
ვიცი და მაინც მიწაზე ვდგავარ,
ვდგავარ და ვსახავ მომავლის მიზანს
და ზღვაზე გაჭრილ მეზღვაურს ვგავარ
მიწაა სულში რასაც ალაგებს,
საწყაულია კაცის გონების,
მე ცის შესახებ ვისმენ არაკებს
და ტყვე ვარ მიწის დეზდემონების.
მიწის ბარაქად მოდის და მოდის
წვიმის წვეთები, თრთვილი, ფიქტები
და ყოველ წუთში მიწა ღლის ლოდინს
ცაში წასული კაცის ფიქრებით...”

როგორც უკვე ვთქვით, შოთა ზოიძის პოეზია მრავალმხრივი და მრავალფეროვანია და მაინც იგი სამშობლოსა და სიყვარულის ძირითად მაგისტრალურ ხაზს ეყრდნობა. ამ მხრივ პოეტი დიდი წინამორბედის — ტიციან ტაბიძის ლამაზი გზის გამგრძელებელია. აქი თავადაც ამბობს ამას ალექსანდრე მეჭიროვისადმი მიძღვნილ ლექსში „ავტობიოგრაფიკი“:

„მებრძოლი პოეტი ტიციან ტაბიძე
ჩემს გვერდით არის და მამხნევებს...”

სამშობლოზე წერით, ამ მეტად სათუთი და ფაქიზი თემის სპეკულაციით, ყველა დროში მოქმედებდა, ეგრეთწოდებული, „პოეტების კოჰორტა“, რომლებსაც დროის გარკვეული პერიოდის გამოყენებით უმოწიფარი, ყალბი პათეტიკური მგზნებარებით შექმნილი ლექსები ზვინებად დაუნვაგებიათ და შეცდომით საზოგადოების ტაშიც დაუმსახურებიათ, მაგრამ დროს — ამ ყველაზე მკაცრსა და უცდომელ მსაჯულს, ისინი ისტორიის სანაგვეზე მტვერივით მიმოუბნევიან.

ლექსი, თუკი დიდი განცდის, გაუნელებელი შთაბეჭდილებისა და გულის-გულში გაჩენილი ტკივილის ან სიხარულის გარეშე დაიბადა,

ას მშრალი სქემის, ცივი რებუსის დარია, მზის ჩასვლამდე კვდება, ნაღდი და ცეცხლოვანი ლექსის დაწერა დიდი შინაგანი მსხვერპლის ვალებას მოითხოვს. იგი დვთისაგან ბოძებული ნიჭისა და ძარღვებში მოთქრიანე სისხლის წვეთებით იწერება:

„მე შენი ოქროს დღეები მზრდიდა,
მე მზრდიდა შენი მზე და ეკლები,
თუ შევძელ შენი ვალების ზიდვა,
სხვა ვალი ქვეყნად აღარ მექნება,
დამფაროს შენი ჭადრების ჩრდილმა,
და ჩემი ორი თვალის სინათლემ,
თუ შევძლო შენი სიმაღლის ხილვა,
მე სხვა სიმაღლეს აღარ ვინატრებ.
მომაპყარ შენი მზრუნველი თვალი,
დავეცე სადმე თუ არ დავეცე,
თუ მოგიტანე მწყურვალეს წყალი,
სხვა აღარაფერს აღარ დავიძებ,
ახლა შენს ოქროს დღეებს განვიცდი,
ამაფსოს შენმა ვალმა ყელამდე,
მადლობელი ვარ ამ ყველაფრისათვის,
სხვა აღარაფერს აღარ ვინატრებ“.

მეორე ათასწლეულის მიწურულს, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის არნახულმა განვითარებამ, არა მარტო რიგით მკითხველში, არამედ ლიტერატურულ წრეებშიც ერთგვარი ნიჭილიზმი წარმოშვა, თითქოს პოეზიამ, მწერლობამ, და საერთოდ ზელოვნებამ, თავისი ფუნქცია დაკარგა, გაუფასურდა. ამას განაკუთრებით ტრადიციული ლექსის მდინარეების თითქოსდა ერთ ადგილზე შეჩერების გამო ამბობენ, რომ თანამედროვე პოეტს, გალაკტიონის შემდეგ, აღარ ძალუძს კონვენციურ ლექსს ცეცხლოვანი სული შთაბეროს, საბედნიეროდ ამგვარი უხერხემლო იჭვი ყოველგვარ საფუძველსაა მოკლებული და მას ისევე არ უწერია ფრთამესხმა, როგორც პოეზიასა და ზელოვნებას საბოლოო აღსრულება.

70-იან წლებში ბათუმში მიღებული შთაბეჭდილებებით აღფრთოვანებული ტიციან ტაბიძე წერდა:

„მაისი ყველგან არის მაისი,
მაგრამ ბათუმში მაინც სხვა არი
მე მიგხვდი ახლა, რომ სილამაზეს,
არ უწერია ქვეყნად საზღვარი“.

გაივლის თითქმის ნახევარი საუკუნე და იმავე თეთრი ქალაქის აიყვარულით სულმეძრული პოეტი შოთა ზოიძე, იმგვარივე ტრადიციული ლექსის ფორმით, ბათუმზე ბრწყინვალე ლექსს შექმნის,

რომელიც სიმღერად იქცევა და საყოველთაო აღიარებას პოულობს.

„შავი ყავა და თეთრი გელები,
თეთრი ვარდები, თეთრი პეპლები,
ცას განთიადის ალი ედება,
იწვის უკვამლოდ და იფერფლებს.
ბათუმი პორტში გემის შემოსვლა,
მეზღვაურები, მიწა და ქალი,
ქუჩები დილის შუქმა შემოსა,
და წაუკიდა ლოყანე ალი.
ბათუმი — მის ცას ჩემი თაყვანი,
ვიდრე შუე ტალღებს ჩაეკონება,
ბათუმი — ჩემი მწვანე აყვანი,
და სიყვარულის ზეშთაგონება.
სანაპიროზე ქალი ლამაზი,
მაღალ მუხლებით,
თეთრი წვივებით—
ბათუმი, მე რომ სული ამივსო,
თბილი თოვლით და თბილი წვიმებით.
ბათუმი — ჩემი სულის სავანე,
პორტში გემი და გემზე ალამი,
ბევრი გზები და ბევრი სავალი,
და გზებზე ბევრი იასამანი.
ბათუმი — მისი ცა მიამიტი,
რალაც ჯადო და რალაც თილისმა,
მე ცოცხალი ვარ ქვეყნად იმიტომ,
რომ სიყვარულმა მომკლეს იმისმა.

იცვლებიან საგნები, იცვლებიან ადამიანები, იცვლება ადამიანის გარესამყაროსადმი დამოკიდებულებაც შექმნილი ცხოვრებისეული პირობებით, მაგრამ არ იცვლებიან ადამიანის შინაგანი გრძნობები. განსაკუთრებით უცვლელია ყოველწლიურ გრძნობათა მარადგაუხუნარი გვირგვინი — სიყვარულის გრძნობა. პოეტი ჩვეულებრივი მოკვდავი ადამიანისაგან სწორედ ამ დიდ გრძნობას ოდნავ მეტი გამოხატულებითაა განსხვავებული. უბრალო ჭეშმარიტებაა ისიც, რომ პოეტი ამ ღვთიური გრძნობის შინაგანი, მძაფრი გამოხატულებით და თეთრ ქაღალდზე სიტყვიერად ამღერების საშუალებით ახდენს სასწაულს, უკეთ ამბობს საკუთარსა თუ სხვათა განცდებსა და ემოციებს.

შოთა ზოიძის სიყვარულით ამღერებული ლექსები მთის ველური ყვავილებივით წმინდა, უშუალო, უმანკო და ლამაზია. ისინი ბოლომდე პირველყოფილი მშვენიერების ცეცხლით ანათებენ, იწვიან, იფერფლებიან და ამ თვითშეწირვით, სხვათა სულიერ ბუნებას ნათელს ჰფენენ,

ასხივოსნებენ. შოთა ზოიძისათვის სიყვარული აფორიაქებული სულის დაუსრულებელი ძახილია, ცხოვრების სუბსტანციური თვისებაა, გულ-ისწორთან მიმართებაში ჯენტლმენური ხასიათის გამოვლენაა. მასში, როგორც ზოგადქართული ხასიათის პიროვნებაში, განშორება ზომიერი ტრაგიზმის განცდას ტოვებს იმ მწველი და გაუნღებელი ფიქრითა და ტკივილით, რომ სიყვარულით მწყურვალ სული ბოლომდე მაინც აღუვსებელი რჩება, ასეთი სიამის ხალათგადაცმული მწარე განცდა კი ფერად-ფერადი მოგონებებითა და ტირილამდე მისული დანაწევრების სიმღერით, დაუწყნარებელი სულის ყივილით ბოლოვდება:

„ზღვა გემები და თეთრი აფრები,
მზე, ლიანებს რომ სხივებს აქსოვდა,
სახსოვრად გქონდეს ეს ყველაფერი,
ეს ყველაფერი გქონდეს სახსოვრად
მე ვიცი უკვე აღარ მომელის,
სამი მაისის მწვანე ფერდობი,
სახსოვრად გქონდეს ღამე, რომელიც
იყო და აღარ განმეორდება.
სახსოვრად გქონდეს სადაც გაივლი,
გზები ჩავლილი, დრო და მანძილი,
თითო წუთი, ვით თითო ყვავილი,
ხსოვნის თაროზე დაღე განძივით...“

მე მხოლოდ ლექსის ნაწყვეტი მოვიტანე. დაინტერესებული მკითხველი ამგვარ ლექსებს პოეტის ერთტომეულში ბლომად იპოვის. სიყვარული შთამბეჭდავდაა გაცხადებული შემდეგ ლექსებში... „თოვლის სიმღერა“, „მე ბედნიერი ვიყავი შენით“, „სერაფიტა“, „სიყვარულის წელიწადი“ და სხვა.

ცნობილი პიროვნებებისადმი მიძღვნილი ლექსები შოთა ზოიძეს რაღაც განსაკუთრებული, გამორჩეული, უაღრესად გათავისებული პოეტური ინტონაციით აქვს შექმნილი. თითოეულ მათგანში განფენილია აღრესატის შინაგანი ბუნების დამახასიათებელი თვისება და ელფერი. ამის უტყუარ მაგალითს ტიციან ტაბიძისადმი მიძღვნილი ლექსი, „ძმაო, ტიციან!“ იძლევა ლექსში ტიციანის დამახასიათებელი აფორიაქებული სული ფეთქავს, მისი შინაგანი ბუნების დაუცხრომელი ზავთი და ნიაღვარივით მოხეტიალი გრძნობებით ანთებული ცეცხლის ენები იჟივებიან.

„ახლა არაფრის თავი არა მაქვს,
როცა თავს ლუდში იხრჩობს აგვისტო,
დაგელოდები სადმე არაგვთან,
აჯანყებული ლექსის მაგისტრო...“

ნისლმა დაფარა ზეცა არმიზის,
და თბილისს თავზე გადაუარა,
ისე კარგი ხარ, ისე ლამაზი,
სიკვდილმაც არ თქვა შენზე უარი...”

ამგვარი პათოსითაა შექმნილი ფიროსმანის, გარსია ლორკას, ანა კალანდაძის, ნინო ჭავჭავაძის, ნიკო კეცხოველის და დავით მამულაძისადმი მიძღვნილი ლექსები.

შოთა ზოიძეს აქვს ერთი პატარა, მაგრამ დიდი სილამაზისა და გრძნობის ტევადობის ლექსი „მე რომ გოგონას გუნდა ვესროლე“, როცა ამ ლექსს კითხულობ ასე გგონია, თითქმის გულის-გულში რაღაც ვეებერთელა, მზის მოელვარე სხივით გამოწვეულმა სიხარულმა დაისადგურა და თან საპირისპიროდ უნებლიე სევდამაც დაიდო ბინა, თითქმის ღიმილგადაცემულ სიხარულსა და სინანულს ჯვარდაწერილებივით ქორწილი გაემართო.

„რა დრო გასულა,
რა დრო გასულა,
არც მახსოვს როდის იყო ადგარი,
მე რომ გოგონას გუნდა ვესროლე,
ის გოგო უკვე დიდი გამნდარა.
რა დრო გასულა,
რა დრო გასულა,
რა გნიასია, რა შრიალია
მე რომ გოგონას გუნდა ვესროლე,
ის გოგო უკვე ბავშვიანია.
ამ შუადღესაც შუა ქუჩაში,
მოპირდაპირე სახლის ეზოდან,
ბაბთიან გოგოს შუა ქუჩაში
შავლევა ბიჭმა გუნდა ესროლა
ბიჭმა სიცოცხლით სავსე ესოდენ,
გულს სინანულის ფიფქი მომფინა,
მე რომ გოგონას გუნდა ვესროლე
თურმე იმისი ვაფი ყოფილა.

ერთტომეულში ბევრი ლექსია ისეთი, განსაკუთრებული ყურადღების გამახვილებას რომ საჭიროებს. ასეთებია: „ოქროს ჩიტებით სავსე ქალაქი“, „იაკობ ცურტაველი, შუშანიკი, ვარქსენი, და სხვები“, „ქალი“, „ჩიტების ორგესტრი“, „მინდა დავდგე და მინდა ვიჟურო“, „ბალადა შოთა რუსთაველზე“, „სენტიმენტალური ლექსი“, „გული“, „სიყვარულის წელიწადი“, „შენს ქართველობას“, და სხვა მრავალი.

ყველა პოეტს თავისი ერთგული მკითხველი და მკითხველსაც საკუთარი, გამორჩეული პოეტი ჰყავს. გემოვნებაზე კი არ დაობენ.

შოთა ზოიძემ ამ ბოლო ხანებში ერთგული მკითხველი ხეავრიელი შემოქმედებითი „პროდუქციით“ გაახარა. მკითხველი მას იცნობდა, როგორც კონვენციური ლექსის შემოქმედს. მისი ლექსების თითქმის უმრავლესობა ტრადიციული ფორმითაა შექმნილი. განსაკუთრებით გამოიკვეთება ათი და რვა მარცლოვანი ლექსები. ბოლო დროს პოეტმა თვითონ დაარღვია წლების განმავლობაში გამოიმუშავებული, თუკი შეიძლება ითქვას „წერის წესი“ და მკითხველის წინაშე ერთდროულად სამოცდაათი სონეტით წარსდგა. მძიგებივით ასხმული სონეტების წიგნს, რომელიც იმავე სახით ლექსების ერთთამეულში შევიდა, პოეტმა „უსანქციო სონეტები“ უწოდა. მიუხედავად ავტორის მიერ წიგნისათვის ერთგვარი გამაფრთხილებელი და ორიგინალური სათაურის შერჩევისა, მკითხველმა „უსანქციო სონეტებს“ კარგახანია საკუთარი გულისა და გონებისაკენ გზა თავად გაუხსნა და სანქციაც მანვე გამოუწერა.

დღეს ლიტერატურულ წრეებში ხშირია კამათი იმის შესახებ, თუ როდის უნდა წეროს პოეტმა სონეტის ფორმის ლექსი, სიჭაბუკის წლებში თუ შემოქმედებითი სიმწიფის ასაკში, საკითხის ამგვარი დასმა მე პირადად უხერხულად მიმაჩნია. არავინ იცის როდის გადმოუგდებს უფალი პოეტს ზეშთაგონების იმ ერთ ფრაზას, რომელიც პოეტის გულს აღაფრთოვანებს, ააფორიაქებს, ამის შემდეგ კი გულში თოვლის პაწია გუნდასავით მბრუნავი ღვთით ბოძებული ფრაზა დიდ გუნდად გადაიქცევა და ფერადი ბურთივით წავა მკითხველისაკენ ფრთხილად გაგორებულად.

სონეტი სხვა დანარჩენი ფორმის ლექსებისაგან განსხვავებით ერთი განსაკუთრებული თვისება გააჩნია, იგი მსჯელობის მეტი საშუალებით გამოირჩევა, ყველა პოეტს როდის ძალუძს სონეტაში გრძნობისა და გონისმიერი სათქმელის თანაბარი ზომიერების დაცვით გადმოცემა, ეს მხოლოდ რჩეულთა ხვედრია, ლექსს უმეტესწილად შინაგანი ცეცხლი, შინაგანი ფარული წვა და უაღრესად განცდა სჭირდება. მხოლოდ გონისმიერად შექმნილი ლექსი მკითხველს სულით ხორცამდე ვერ შეძრავს. ვერ ააფორიაქებს, და, ტიციანის თქმისა არ იყოს, „ქვევზე კალმახივით ვერ გააჩენს“.

ამ ბოლო დროს ქართულ პოეზიაში სონეტი საგრძნობლად მომრავლდა. ზოგი მათგანი კარგია, ზოგიც მხოლოდ გარეგნულ ფორმას ინარჩუნებს.

შოთა ზოიძის „უსანქციო სონეტებს“, მრავალთაგან განსხვავებით, ერთი განსაკუთრებული თვისება ახასიათებს. ისინი სადა, ნატიფი და ზედმიწევნით ქართული სულით მიფეთქავი სონატებია. ვიცი სიტყვა „ქართული სონეტი“ მაღალი გემოვნების მკითხველს ეხამუშება, იმიტომ, რომ სონეტი „ქართული ხელი“ არ არის, იგი ბოტანიკურ ბაღში

გადმორგულ უცხო მცენარეებს ჰგავს. ვიდრე ქართული ტყის მცენარეულ მუხის ხეს. ამიტომაც იყო, რომ თითქმის ასწლეულის წინათ ქართულ პოეზიაში შემოტანილმა ლექსის ამ ფორმამ ქართული სული ვერ ჩაიდგა, ქართული ხალხთი ვერ მოიკოცა. ბოლოსდაბოლოს ეს რომ უნდა მოხდეს, რომ იგი უნდა გაქართულდეს ამიტომაც ფრთხილად და სათუთად უბერავს პოეტი მას ქართულ სულს.

„უსანქციო სონატები“ მარტო მშრალი ინტელექტის ზეიმი არ არის, არც ტყვიასავით დამძიმებულ ხელოვნურად ნაკეთებ სონატებს ჰგავს. ისინი, როგორც უკვე ვთქვით, უაღრესად ქართულია, „საგნება ქართული პატრიონებით“, ქართველი კაცის ცხოვრებით, მისი სამშობლოს დიდი წარსულით, აფორიაქებული აწმყოთი და რწმენით აღსავსე მომავლით.

წარსული წარსულია, ემოქმედო და უქმი მაგრამ აწმყოცა და მომავალიც წარსულიდან იწყება, იგია ათვლის წერტილი ზღვარდადებული უსაზღვროებისავე. „უსანქციო სონეტების“ პირველი სონეტიც ხომ ამას გვეუბნება:

„წარსულის ხსოვნა მივაბარე კეთილ მეზობელს,
მომავლის გზები დავაზმანე ტაძარს ზარებად,
სიკდილის შიშით ზიარება არ მეზარება,
მე ჩემს ეზოში ყოველ დღით ვხვდები ეზოპეს.
აქ აღიმართა უპირველეს ჯვარი ნინოსი,
აქ აღავლინა რუსთაველმა ღვთიური ღოცვა,
აქ მოინათლა, მზით აივსო და მერე, როცა
თვალწინ დაუდგა ინდოეთი, განგი, ნოლოსი,
ყოველი დამე მესხურ ოდის კართან ათია,
სახელი მისი პოეზიის ათინათია
და უკვდავება უკუნითი უკუნისამდე
ახლა აქა ვარ, აქ გაჭრილი სამარის პირას,
აქ ჭოროხის პირს ამოზრდილი ტირიფი ტირის...
მე შორი გზა მაქვს გასასვლელი მასთან მისვლამდე.

პირველ სონეტს მკითხველი უთვალავი ფერებით მოსილ სამყაროს ღია კარებთან მიჰყავს და მას დიდი მოგზაურობისათვის განაწყობს. ისინი კიბის საფეხურებივით მიემართებიან ლაყვარდებისაკენ. თითოეული საფეხური გაუნელებელი ცხოვრებისეული ინტერესითა დასურათხატებული. ერთმანეთის გვერდი-გვერდ ბუნებრივი კანონზომიერებით ღვანან დროისა და სივრცის მარდი ნაშიერნი, — სულიერი და უსულო საგნები, სიკეთე და ბოროტება, სიყვარული და სიძულვილი, ამასთან არსებული რეალობიდან გამომდინარე, წუხილი და გულისთქმა აწმყოდ წოდებულ დროში მოღვაწე პოეტისა:

„ქერუბინებმა მიატოვეს ნიკალას სახლი,
ინფანტო მკვლამაც იგი, კიბო რა თუქ თულთიან, იტყობს ნოი, ნო

ხანუშების და ხათუნების უცვლადი მექა,
რომელსაც ჩვენი პოეტების პარნასი ერქვა,
ნარკომანების და მკვლევლების ბუდეა ახლა.
ქალაქი, სადაც ახლაც დადის აკაკის ლანდი,
ბარათაშვილის მოდულუნებს მტკვარი ანკარა,
და ფიროსმანი „ახლოს არვინ არ მიიკარა“
მრადიული სინანული ცრემლი და დარდი,
შუადღის ჩრდილში, რუსთაველზე, ქართველი ქართველს,
კალაშნიკოვის ავტომატით სიცოცხლეს ართმევს...
არ გავს გაქცევას იგი, ახლა რისი მაცნე ვარ
გალაქტიონმა, იმ სუსხიან მარტის აფრიდან,
უცებ გაშალა ზელები და ცაში აფრინდა...
ჩვენ კი აქ დავჩიოთ, რომ ვუყუროთ გვეყნის დაქცევას“.

სხვა რომ გაათბო, შენ უნდა დაიწვა, შენ რომ დაიწვა სხვათა
გასათბობად, ამისათვის შინაგანი ცეცხლი უნდა გაგჩინდეს. ვისაც
დიდი შინაგანი ცეცხლი გააჩნია, ის პოეტი. ეს ანბანური ჭეშმარი-
ტება არც ძველია და არც ახალი, მაგრამ ყველა ჭეშმარიტი პოეტი
ძველიც ახალია და ახალიც ახალია.

„უსანქციო სონეტების“ პირველ სონეტს მიღევებული მკითხველი
ბოლო სამოცდამეათე სონეტაში სწორედ ამგვარ აზრს იხილავს:

„პოეტის ბედი ყველა დროში ხილია ბეწვის,
მეც უსანქციო სონეტები შეგვარი ტივად,
თუ მტკივა ჩემი უბედური საშობლო მტკივა,
თუ მეწვის ჩემი, მკერდდაჭრილი მამული მეწვის“.

ჩვენ გვჯერა, შოთა ზოიძე როგორც მრავალმხრივი პოეტი და სამ-
აგალითო მოქალაქე კიდევ მრავალჯერ გაახარებს შობლიურ ხალხს,
საყვარელ მკითხველს იმ ამოუწურავი სათქმელის მხატვრულ
სიტყვაში გაცხადებით, რომელიც მას გულის სიღრმეში ფრთხილად
და სათუთად აქვს შენახული.

ანზორ კუდბას „ზენაქარი“ და ჩემი ფიქრები

უბირველესი მისი ღირსებაა — თანამედროვეობის ყოველმხრივ წვდომა სულით და ნიჭით, ეს არის ტრაგიკული მომენტების ანუ ცხოვრების ცხელი წერტილების ნიჭიერად გათავისება და მხატვრულ ქსოვილებად ჩამოქნა უზვად და თანაც დახვეწილად, ფაქიზად, ნაწარმოებში მთავარი ერთი პიროვნებაა — დომენტი ლამპარაძე, მაგრამ ავტორი ისე უერთებს სახე-ხატებს, როგორც დიდ მდინარეს, ვთქვათ, ერთიან პატარა ლეღეებიც. ეს მექანიკური შეერთება როდია, არამედ სულიერი ერთობაა, ბუნებრივი და აუცილებელი, უმტკივნეულოა?

მარტივია? არა, იგი მეტად ცხოვრებისეულია, ხოლო ცხოვრება კი დიდი თუ პატარა კატაკლიზმების წარმოშობელია, რადგან წუთის-ოფელი ვარსკვლავებით მოჭვდილი ლამაზი ცა როდია, არც მარტო ბარია და არც მთა. ადამიანი სულით და ხორცილთ, გონებით, განცდებით დაკავშირებულია ყველაფერთან, ცოცხალ და არა ცოცხალ ბუნებასთან. ყველაფერ ამას სულით ესება ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟი დომენტი ლამპარაძე. ეს ნაწარმოები სულისმიერი ცოცხალი ქსოვილია, რომელზეც აღბეჭდილია წუთისოფლის ამოებაც და საღზინებელიც, სიკეთის ნათელი სახეებაც და ბოროტების დამსახირებელი შავი წვეტებიც. მონაკვეთებს ნოველის მადლიც ამშვენებს. ისიც პატარა ნოველაა, როცა დომენტი მიდის დათქმულ ადგილას, რომ შეხედეს თავის შეყვარებულს ლელას. აქ, მდინარის პირას ლელას მკვლელობა ბოროტის ხელით, სულის შემძვრელია. ეს თანამედროვე ავანტურისტების მიერ ჩადენილი საზიზღარი ქმედებაა და არა ჰგავს იგი გვაროვნულ სისხლის აღებას, მე ხაზს ვუსვამ ამას, რადგან თანამედროვე ყოფა-ცხოვრებაში ადამიანის მიერ გაუცნაურებული მოქმედების ჩვენებაა, ავტორი პოეტური სულის რეალისტიკა. ირგვლივ არაფერია და უცებ სიმენდიძის მხილველი ვხვდებით. ლამპარიძის და ლელას მკვლელის დუელი ფსიქოლოგიური ტრაგიზმია, შიში და ტანჯვა ერთიანად შეზავებული, რაც დამბლასავით შესძრავს ხოლმე ადამიანის ნერვიულ სისტემას და მაშასადამე სულს. ტკივილი და ტანჯვა სულისმიერია და ამის ხატვაში ნიჭიერი ოსტატია ავტორი. ლელას მკვლელობა და კინაღამ ამის მსხვერპლი ლამპარაძე

და მერე ხალხის გულისკალავი ჩივილების მოწამლული მდინარე ერთ-
ვის ზემოთქმულს და ამგვარი სურათ-ხატებით ამდროინდელი ჩვენი
კატასტროფული ცხოვრება ამოტივტივებულია. ბიუროკრატიზმი,
საშინელი გულგრილობა აღმანის ბედისა და სიცოცხლისადმი, გულ-
ქვაობა, ცინიზმი თუ სატირული ზღაბრებები — აი, დღევანდელი
სამართალ-ორგანოს მახასიათებელი ნიშნულები. ლელას წრფელი
მიჯნური ლამპარაძე მკვლელად მიიჩნის, რადგან ნამდვილი მკვლელი
„ვერ აღმოაჩინეს... და მოხდა იგი „პერესილკაში“. ხელოვნურად,
უგულოთა, ბოროტთა მიერ წარმოჩენილმა ამ დეტალმა ავტორს იმის
ძალა შესძინა, რომ ბუნებრივად გადმოეცა ცხოვრებისეული სგვა ჭირ-
ვარამებიც. აქ იბადება ავტორის ფილოსოფიური ჭერყუა სიკვდილ-
სიცოცხლის შესახებ, მაგრამ ეს ისე ნაღდი დეტალით გახსნა, რომ
მრავალ დიდ მოაზროვნეთა თქმულის გადამღერება როდია, თვი-
თნაბადია, საკუთარმა ტკივილმა ათქმევინა. მრავლის მთქმელია
გარდაცვლილ მამასთან სიზმრად შეხვედრა და საუბარი ავტორის
მიერ რეალური ჩვენებით სული ისეა დაჩენქველი ანტაგონიზმით საესე
გარემოებებით, რომ მრავალნაირ გულსკალავ ფიქრებს მოგვკრის და
შენი გააზრებაც უფროდნება მას.

როგორც ვთქვით, დომენტი ლამპარაძე „პერესილკის“ სუხში
მოხვდა. მე აღარ გაგვყვები ნაწარმოების ამ მონაკვეთს, რადგან უფრო
მეტ სათქმელს ვეძებ. ისე კი, რა თქმა უნდა, საინტერესოა პატიმარ
დომენტი ლამპარაძის ფიქრები და განცდები საკანში თუ ბარაკში.
პატიმართა შორის ავტორი მოულოდნელად წარმოაჩენს ვიღაც
ჭორფლიან პიროვნებას. იგი პოეტი აღმოჩნდა მართალი გულით და
პუმანური ფიქრებით, რომ იყო აღზეგებული, იგი ალალი პიროვნებაა
თავისი სულისკვეთებით და საქციელით. მაგრამ მაინც დამნაშავეა იგი
უფროსთა დასკვნით, პოეტი თვითმსხვერპლი გახდა, რაც სინანულს
კიდევ გიჩენს და კიდევ არა. მას თავისი შეხედულება ჰქონდა
სიცოცხლეზე, სამყაროზე, ჰქონდა თავისი რწმენა და ასეთი ბუნების
პოეტი ადვილად სწირავს თავს, რადგან წყვდიადს, მისი სანთლით ვერ
გაანათებდა, მისი მართალი აზრები უესგებს ვერ გაიდგამდა იმ
სასოწარკვეთილ ჟამს. ავტორმა საკმარისად ჩათვალა, რაც თქვა
ჭორფლიანზე და რაც თქვა ჭორფლიანმა. მაგრამ ერთი კია — აქ დაპი-
რისპირებულია ორი ძალა — სამართლიანობა და უსამართლობა,
ადამიანური და არაადამიანური სულისკვეთება, რისგანაც განუწყ-
ნდავია სიცოცხლე, წუთისოფელი, რადგან იგი ბუნებრივი დამახასია-
თებელი დასახიზრებული ნიშანსვეტებია, რომლის უცებ წარკვეთა
ძნელია, ეს სიცოცხლის განუკურნელი ჭრილობებია, რომლის მალ-
ამოს ზოგი ტანჯვის გაძლებასი ჰპოვებს, ზოგი კი სიკვდილში, თვი-
თმკვლელი საცოდავია და ბრალდებას უნდა განვერიდოთ, რადგან მან

თავისთავს წაართვა ის, რითაც ჰქონდა აზროვნება, გუჩუნიძე და სიცოცხლის სიამტკბილეთა შეგრძნების უნარი. ნაწარმოების შემდეგი თავი იმით არის საინტერესო, რას აკეთებს და რას ფიქრობს, ციხიდან განთავისუფლებული ლამპარაძე. მის სიცოცხლეს წამლავს კვლავაც უიმედო სიყვარული — მშობიარობის შედეგად კვდება მიჯნური, ხოლო რჩება ბავშვი, რომელიც მას არ უნახავს.

ავტორი შეჩენია ზღვას და დომენტი ლამპარაძეც აქ მოუყვანია. აქ რაც ებიზოდი ზღვას დომენტისა და იმ ყმაწვილს შორის, ერთი გენების მქონე სულთან სულის უნებლიე ცნობიერად შეერთებაა. ყმაწვილი, რომელიც ზღვაში საცურავ ტივ-ლოგინზე იწვა, უცებ გატასტროფულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა, მას მოელოდა სიცოცხლიდან მოკვეთა, მშველელი დომენტისა, რომელიც თავს სწირავს ყმაწვილის გადასარჩენად. იგი ზღვაში თვალებით შეიცნობს შვილს და მის სულში რაღაც მძლავრად იფეთქებს. მე ვფიქრობ, ყმაწვილის დედის ანუ მიჯნურის დიდი სიყვარულის გახსენებამ შესძრა მისი სული, იმ ასულის გახსენებამ, ამ ბავშვის მშობიარობას რომ გადაჰყვა. რა როგორ მოხდა და რატომ, ყოველივე ეს მწერლური სიფაქიზით და დახვეწილობით გადმოცემულია ნაწარმოებში. ამ ნაწარმოებს შეიძლება გულწოდით ფსიქოლოგიური რომანი, მისი მთავარი მოქმედი პერსონაჟი, დომენტი ლამპარაძე ისე გაგაბამს თავისი ფათერაკიანი ცხოვრების ხლართებში, რომ თავს ვერ აიშვებ, მისი ყოფის თანამონაწილე ხდები, ეს იმიტომაც, რომ ნაწარმოები უადრესად რეალისტურია, ჩერუ და თანამედროვე რეალიზმი მოხმობილი. ნაწარმოებს შვენიის ფილოსოფიური ჭვრეტანი ანუ სიბრძნე წუთისოფლისა და სიცოცხლისა. ნაწარმოები დაწერილია ლაღი ენით, ახასიათებს მდინარის ცხოველმყოფელობა. არც ერთი მონაკვეთი ზედმეტი არაა, არც შემოკლება და არც მეტი გაგრძელება დაშვენებულია, რაც არის, თითქოს ისე უნდა ყოფილიყო, მონუმენტურად შეკრული და ნაჭედი, დახვეწილი. ნიჭიერებასთან ერთად, ავტორს ნაწარმოების სრულყოფილად შექმნის ოსტატობაც შეუძენია, ჩვენ გვახსოვს მისი მოთხრობა „პერსო“, სადაც სასიკვდილოდ განწირული ძაღლის ამბავია გადმოცემული. მაგრამ „ხენაქარი“ უფრო მეტია, მას ცხოვრების მეტი სივრცეები აქვს დაპყრობილი და ცხოვრებაში იხედება გენერლის ჭოვრიტით, ხოლო ამბებით თავის მხატვრულ ძეგლს გამოძერწავს.

იური ხახარულიძე

„სულ საქართველო მეძახდა“

ბატონი ამირან ხაბაზის /ქაჯვარაძე/ შემოქმედებას არაერთი კარგი წიგნით იცნობს ქართველი საზოგადოება. ახლახან მან კიდევ ერთი შესანიშნავი კრებული შესთავაზა თავის მკითხველებს.

ორიგინალური და შთაბეჭდავია წიგნის სათაურიც: „სულ საქართველო მეძახდა“

ამ სათაურს ასეთ ლამაზ განმარტებას აძლევს ავტორი: „დედაჩემისაგან გამიგონია: ხომ არის ხანდახან, ხან ძილში ჩაგესმის ხან თითქოს ცხადად გაიგონებ, რომ ვიღაცა გეძახის. ეს კაცის ძახილი კი არა; მიწის ძახილია, სხვა ას ხმას შორის გამორჩეული და ყურმისაგდები“.

და შემდეგ:

„ამ წიგნსაც ამიტომ ვუწოდებ: „სულ საქართველო მეძახდა“. ნუმც მოგეშლოდეს ეს ძახილი“.

კითხულობ ამ შემდგრელ სტრიქონებს და გიხარია, რომ ქვეყანას, რომელსაც ასეთი გულმხურვალე და ჭეშმარიტ შემოქმედთა აღზრდა ძალუძს, მტერი ვერაფერს დააკლებს.

გიხარია ისიც, რომ მარტო შენ როდი გხიბლავს ეს სილამაზე. ერთ-ერთი ასეთია ჩვენი გამოჩენილი მგოსანი, ბატონი მაია ვარშანიძე, რომლის წერილიც ასე უხდება ამ მრავალმხრივ საყურადღებო წიგნს.

მარტო ამ წერილს სათაური რად ღირს: „ხალასი ნიჭის პოეტი“.

ა. ხაბაზის პოეზიაზე მალალი აზრის ბრძანდებიან ქართული მწერლობის სხვა შესანიშნავი წარმომადგენლებიც — ბატონი რევაზ ჯაფარიძე, ბატონი გურამ ფანჯიკიძე და მრავალი სხვაც.

ჩვენი ახალგაზრდა ლირიკოსი თავისი ქვეყნის წარსულსაც ღრმად იცნობიერებს და ბევრი დიდებული ლექიც უძღვნა მას. მათ შორის გამორჩეულია „დავით, დავით...“ ქართული პოეზიის დავითიანა თობით ბრწყინვალე ლექსს ითვლის, მაგრამ თავისებური და შთაბეჭდავი, როგორიც ეს ლექსია, მართლაც იშვიათია.

ეს 1988 წელს იყო, როდესაც ზამთარმა იმძლავრა და ახალ წლის დამეს პოეტი წიფის ხევში ჩარჩა. პოეტს ზიზლავს მის თვალწინ გადაშლილი „უთეთრესი ლიხი“ და აგონდება შორეული წარსული, როდესაც ნამქერმა ერთ ღროს ასევე ჩაჰკეტა დავით მეფე აფხაზეთს.

ლიბთიქითში უამინდობით შექმნილი სიტუაციით ხელის მოთბობა სცადეს თურქმა-სელჩუკებმა, მაგრამ ამაოდ. დავითმა ჩვეული სიმედვრით სძლია დიდმოვლობას და სრულად მოუღო. დნელად დაეცა მტერს:

იღო თეთრი ღიბი
გადაშლილი წიგნი,
მიეწია თურქთა,
შეუგინა ღღინი....

ლიხთან ორი დღის დგომის შემდეგ, როგორც იქნა მატარებელიც დაიძრა:

გავიარეთ მცხეთა,
თეთრი თოვლის შვაგით...
მესმის ბორბლის ხმაში:
დავით, დავით, დავით...

ასევე ღრმად გაგრძნობინებს მძიმე წარსულს ლექსი „ფრესკის კალთაში“, რომელიც ოსმალთა მოძალების ავბედობას გვისურათებს:

იქნება თქვენი დედათა ცრემლის,
ცეცხლის ზეიმი და სისხლის ღვარი,
და საქართველოს შუაგულისკენ,
ძელიცხოველი გახიზნეთ ჯვარი.

გახიზნეს და თვითაც ილტვოდნენ, მაგრამ მტრის ცეცხლს მაინც დიდი უღუფა ერგო:

ბოლავს გვარაში თეთროსნის ყელი,
მის ზარს გაფარჩევ სხვა ასთა ზარში
და ფეხშიშველი ეკლესიონი
კივილს და ცრემლებს მიანნევს ქარში.

წარსულისადმი ასეთმა წარმატებულმა ლტოლვამ პოეტი კანონზომიერად საისტორიო პოემის შექმნის იდეამდე მიიყვანა, ხოლო 1993 წელს ამ ჩანაფიქრის განხორციელებასაც შეუდგა. როდესაც შრომის დიდ უნარს ნიჭიც ასულდგმულებს საქმეც მოკლე დროში გვირგვინებდა. ასე მოხდა აქაც და 1994 წლის აგვისტოში მისი ბირველი ასეთი ნაწარმოებიც მზად იყო. ეს გახლავთ მე-6 საუკუნის ბოზოქარ მოგვლენებზე მარჯვედ ამეტყველებული პოემა „პეტრას დაცემა“.

„პეტრა“ „ქაჭეთის ციხის“ ბერძნული სახელწოდებაა. ჩვენს ცხოვრებაზე ამ უცხოურ სახელს არაფითარი კვალი არ დაუმჩნევია. მაგრამ მსოფლიო ისტორია ამ სახელით იცნობს საქართველოს ამ დიდებულ ციხესა და ქალაქს და ამდენად პოეტის არჩევანი ურიგო არ უნდა იყოს.

წარმატებამ ფრთები შეასხა ავტორს და ახლა შუასაუკუნეების ლეგენდარული პოეტის გოდერძის ცხოვრების პოემად გარდათქმის

შეუდგა. რამდენიმე თვეში ეს საუცხოო პოემაც დაასრულა.

მერ საუკუნეზე პოეტს უფრო ხელშესახები წყაროები გააჩნია, ვიდრე გოდერძსა და მის დროზე, მაგრამ ნიჭმა და ინტუიციამ თავისი გაიტანა და შემოქმედმაც აქაც დიდი წარმატებით გაიტანა ლელო.

„ლაშაზი ეპოპეა“ /მ. ვარშენიძე/ „მშვენიერი ისტორიული პოემა“ /გ. ფანჯიკიძე/ ასეთი ბრწყინვალე შეფასებანი ერგო ა. ხაბაზის პირველ პოემას.

უნდა ითქვას, რომ მეორე პოემა, რომლიც მთის ანკარა ნაკადულივით მოედინება და პირველი სტრიქონებიდან ატყევებს მკითხველს, კიდევ მაღალ შეფასებას იმსახურებს და უდავოდ ნამდვილი გვირგვინია.

ამ პოემებსა და ლექსებზე კეთილ სიტყვას რა გამოლევს, მაგრამ ამჯერად ჩვენი პოეტის ერთი ლექსი /„წყარო“/ უნდა მოვიხმო:

გავთაღე ღერი ღერწამი,
მოჭრილი მწყემსის კარავთან
და ღარზე, წყარო იმ წამით
კაცივით ალაპარაკდა...
ყური მიუგდე, ეს ხმები,
თუ არ ჰგავს ქართის ენასა,
იმ შორეული ფესვებით,
ჩვენს ენა-ლენაენასა
მოდის, მოღელავს ვეფხვივით,
შუმერის ღერწმოვანებით,
ის გაგარდნილი მეხივით,
ის, ხმოვან-თანხმოვანებით.
წყაროს მუხლმოყრით ხედებიან,
ხელაღებული ურჩებიც,
ბაგზე ეწაფებიან,
მოწყურებული ტუჩები...

ეს ლექსი, რომლითაც იხსნება ა. ხაბაზის წიგნი, მთელი მისი პოეზიის ზმანებაა, ეს პოეზიაც ამ წყაროს ტყუბისცალია და მასაც ისე ეწაფებიან და კვლავაც დაეწაფებიან ქართული ლექსის ლაზათის თაყვანისმცემელი, როგორც მოწყურვალენი წყაროს წყალს.

„გაიზრდები... შენ თვითონ მიხვდები“

საქართველო დიდი ტრადიციებისა და უძველესი კულტურის ქვეყანაა. მისი ისტორია მდიდარი და მრავალფეროვანია. იგი სავესტა პროგრესული, პატრიოტული მოვლენებით და არც თუ ისე ღარიბია, სამწუხაროდ, უარყოფითი, არაჯანსაღი ტენდენციებით, ფაქტებით, ამბებით.

ქართველი ერის სასიქადულოდ, უარყოფით, არაჯანსაღ ტენდენციებს ყოველთვის ბევრად აღემატებოდა დადებითი, ჯანსაღი პროგრესული, კეთილი, ადამიანური, თვისებები. სწორედ ამას მიჰყავდა ქართველი ერი ჭეშმარიტი, ნათელი, პროგრესული გზით, თუმცა იყო არაერთი ჩავარდნა, ზიგზაგი, გამოწვეული შიდააშლილობით ძმათა მტრობით თუ გარეშე ძალების ზეგავლენით.

საქართველო მრავალჯერ აუოხრებია გარეშე მტერს. არც თუ ისე ცოტა ხნით გაბატონებულან კიდეც ბერძნები თუ რომაელები, ირანელები თუ არაბები, თურქსელჩუკები თუ მონღოლები, სპარსელები თუ ოსმალები, და ბოლოს, მეფის თვითმპყრობელური რუსეთი, მაგრამ ვერაფერს შეძლო მისი სულიერად დაპყრობა, ქართველი ხალხის სულის გატეხვა. ვერ ჩაკლეს ქართველში ეროვნული სული, ვერ აღმოფხვრეს ქართული ენა. საბოლოოდ მაინც ვერ დაიმორჩილეს საქართველო. იმიტომაც ვერ დაიმორჩილეს, რომ ქართველ ერს არასოდეს შემოკლებია პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანები. რომლებიც მედგრად ებრძოდნენ გარეშე თუ შინაურ მტერს, იცავდნენ საქართველოს ერთიანობას, მის დამოუკიდებლობას. ისინი იყვნენ ერის მედროშენი, მწვემსნი ერისანი. ეს იყო ერის სისხლხორცეული უდრეკი ძალა, დაუმარცხებელი ფენომენი, მსხნელად და პატრონად რომ მოველინებოდა ჩვენ მრავალჭირანულ ქვეყანას.

ამ მხრივ აღსანიშნავია მე-19 საუკუნე და განსაკუთრებით მისი მეორე ნახევარი. ფასდაუდებელია თერგდალეულთა ღვაწლი და დამსახურება დიდი ილიას მეთაურობით. მას გვერდს უმშვენებდა ბევრი ქართველი საზოგადო მოღვაწე და მწერალი, პატრიოტი მამულიშვილი აჭარაში, როგორც იყვნენ სელიმ და შერიფ ხიმშიაშვილები, მემედ და ჰაიდარ აბაშიძეები და სხვა მრავალი. წინამდებარე სტატიაში გვინდა შევჩერდეთ საქართველოს ეროვნულ-გამანათლებელ ფენის მოძრაობის თვალსაჩინო წარმომადგენლებზე იაკობ

გოგებაშვილსა და მემედ აბაშიძეზე, რომელთა სახელებთანაა დაკავშირებული „დედაენა საქართველოში და მის განუყოფელ ნაწილში-აჭარაში“.

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობისა და ეროვნული მთლიანობისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი, ლამპარი ეროვნული თვითცნობიერებისა, დარაჯი დედაენისა, მოძღვართმობი, ქართული სკოლის ფუძემდებელი — ასე იცნობს იაკობ გოგებაშვილს ქართველი ხალხი. ასე ვიცნობთ აქ, საქართველოს ძირძველ მხარეში აჭარაში, ისტორიულ მესხეთში.

იაკობ გოგებაშვილის აზრით, ქართველი ხალხის გონების გახსნის, განათლების, ერის წინსვლის მთავარი წყარო სკოლაა, სადაც უნდა ისწავლებოდეს ერის ისტორია, გეოგრაფია, გონების გამხსნელი სხვა საგნები.

იაკობ გოგებაშვილი სწავლა-განათლების საწყისად წერა-კითხვის დაუფლებას, ქართული ანბანის შესწავლას მიიჩნევდა. მისი აზრით, დედაენა ეს ის ფართო შარა-გზაა, რომლის მეშვეობითაც ადამიანი და საერთოდ თითოეული ქართველი, მოძრაობას იწყებს ეროვნულიდან მსოფლიო ცივილიზაციისაკენ. ამ მიზნით ი. გოგებაშვილმა ქართველი ბავშვებისათვის შექმნა უნიკალური ფუძესახელმძღვანელო „დედაენა“ 1876 წელს.

ქართველი ერის მოწინავე ადამიანები ილია, აკაკი, ს. მესხი, ნ. ნიკოლაძე და მათთან ერთად იაკობ გოგებაშვილი დიდ ყურადღებას აქცევდნენ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს — თურქეთა სამსაუკუნოვანი ბატონობისაგან გათავისუფლებულ აჭარას, მათ ამ მხარის ისტორიული, თვითმყოფადი, ქართული კულტურისა აღორძინებისა და ეროვნულ თვითშეგნების განვითარებისათვის აუცილებლობად მიაჩნდათ მშობლიური ქართული სკოლების გახსნა ქ. ბათუმში და მის ოლქში და მართლაც 1881 წელს ბათუმში ქართული სკოლის გახსნა დიდი მოვლენა გახლდათ ჩვენს მხარეში. ამ სკოლაში „დედაენას“ ასწავლიდნენ.

იმ გამოჩენილ ადამიანთა შორის, რომლებიც აღფრთოვანებითა და დიდი მოწონებით შეხვდნენ იაკობ გოგებაშვილის „დედაენას“, ჩვენში, პირველი იყო აჭარის განთავისუფლებისათვის მებრძოლი ჩატეხილი ხიდის“ აღდგენისათვის დაუცხრომელი მებრძოლი მემედ აბაშიძე. იგი აქტიურად გამოეხმაურა ქართველი გამამაღიანებისათვის სკოლების გახსნას და მოითხოვდა ამ სკოლებში ქართული ენის, ისტორიისა და გეოგრაფიის სწავლების შემოღებას. მას კარგად ესმოდა, რომ ეს ზელს შეუწყობდა ეროვნული შეგნების გამოღვიძებას. ქართული სკოლის გახსნით განარებული მემედ აბაშიძე ასე გამოეხმაურა ამ მოვლენას: „მაღალი და მშობლიური გრძნობების

შეერთებისაგან დაბადებული წმინდა საქმე იყო, რომ მიუხედავად სარწმუნოებრივი განსხვავებულობისა, საერთო უბედურობის დროს, თავისი დედა-ქვეყნის შეილება, მაჰმადიან ძმებს დიდიდან პატარამდე, ქრისტიანმა ქართველობამ ძმური ნუგეშის ხელი გაუწოდა და შეძლებისდაგვარად შესაფერისი დახმარება აღმოუჩინა..., რაც სასწაულმოქმედ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს ჩვენი ცხოვრებაში და ოქროს ასოებით ჩაიწეროს ჩვენი ისტორიის ფურცლებზე" /მ. აბაშიძე, რჩეული ნაწერები, ბათუმი 1973, გვ. 23-24/.

მემედ აბაშიძე ასევე დიდი სიხარულით შეხვდა იაკობ გოგებაშვილის „დედაენას“. ამასთან დაკავშირებით 1916 წლის 17 მარტს გაზეთ „სახალხო ფურცელში“ № 1 გამოაქვეყნა წერილი „დედა-ენა“ და სამაჰმადიანო საქართველო“. „ჩვენი ქრისტიანი ქართველების შეგნებულმა ნაწილმა განიზრახა ქართველი მაჰმადიანებისათვის შეედგენინებინათ „დედა-ენა“ და მით ჩაეყარათ ერის ასალორძი ნებლად ახალი საძირკველი, რაზედაც უნდა აშენდეს ჩვენი ეროვნული მთლიანობა... ეს დიადი და მამულიშვილური საქმეა, ამ ისტორიული საქმის დაწყებისათვის ჩვენი შინაგანი არსებისა და გონების ნაკარანაგვს უნდა დავეუკავშიროთ შესაფერისი ტაქტიკაც, თორემ მთელი ჩვენი შრომა და ამაგი ამაოდ ჩაივლის“, ნათქვამია წერილის დასაწყისში და აკეთებს ზოგიერთ შენიშვნას“. „საქართველომ მეოთხე საუკუნის დასაწყისში ქრისტეს სარწმუნოება მიიღო და ახალ კულტურულ ცხოვრებაში გაერთო, ახალი ცხოვრების პირობებმა მის ახალი კულტურული სახე მისცა. აგრეთვე, — განაგრძობს იგი, — მეოთხე-მეხუთე საუკუნის დასაწყისში სამხრეთ-დასავლეთ საქართველომ რომ მაჰმადის სარწმუნოება მიიღო და ახალი ცხოვრების პირობებში ჩადგა, მასაც ეცვალა ძველი ცხოვრების სახე, ახალმა მოძღვრებამ — შერიეიშმა ეროვნული მეტყველების გარდა ყველაფერი მოსპო და გაანიაგა“. სწორედ ამ ისტორიული ცვლილებების შედეგად შექმნილი გარემოებანი ვერ გაუთვალისწინებია ავტორს „დედაენის“ სახელმძღვანელოში, — მიუთითებდა მემედ აბაშიძე. ამიტომაც, მისი აზრით, ქრისტიანულ გარემოში დაწერილი „დედაენა“ ნაკლებად გასაგებია, ან საერთოდ გაუგებარი იქნებოდა მაჰმადიანი ქართველებისათვის, პირველ რიგში მათი წვილებისათვის. აქედან გამომდინარე მემედ აბაშიძე მოითხოვდა მის მიერ მოწონებული „დედაენის“ ქრისტიანულ ფონის შეცვლას აჭარის თვისებულებების გათვალისწინებით სახელოვანი მამულიშვილის მემედ აბაშიძის მიერ ზოგად ქართული ეროვნული და კერძო ადგილობრივი თავისებურებების გათვალისწინების ინტერესებიდან გამომდინარე საქმიანი შენიშვნა-მოთხოვნები გაითვალისწინა ერის განმანათლებელმა იაკობ გოგებაშვილმა და აჭარელი ბავშვებისათვის სპეციალურად გამოსცა „დედაენა“. მასში

სოციალური და ყოფითი ფონი, საკუთარი და გეოგრაფიული სახელები აიღო აჭარის სინამდვილესთან. ასე, მაგალითად: ალექსანდრეს ახმედი დაარქვა, არჩილს — ასლანი, მზიას — ზეკეი, ეთერს — ემიწე, ასმათს — აიშე და ა.შ. თბილისის გვერდით დაასახელა ბათუმი, სხვა რაიონების ნაცვლად ქედა, ქობულეთი, ხულო, სხვა სოფლების ნაცვლად — ხიხაძორი, მერისი, თხილვანი, ფურტო, მდინარე აჭარისწყალი, ჩიხურის მთა, ჩიხურისწყალი და სხვა.

„დედაენაში“ ამოკითხული ნაცნობი სახელები თუ საკუთარი გარემო ინტერესის გამღვივებელი და აღმაფრთოვანებელი ფაქტორი გახდა, აჭარელი ბავშვებისათვის ისინი წიგნებს დააწაფა, ხალისი აღუძრა მათ, დაანახვა თავისი თავი.

ქართულმა სკოლამ, „დედაენამ“, აჭარელი ბავშვებისათვის, თავისი მისია ბრწყინვალედ შეასრულა. ამით დასრულდა აჭარის მოსახლეობის ეროვნული თვითშეგნების ჩამოყალიბების მეტად რთული პროცესი.

„დედაენის“ შექმნით ერის დიდმა შვილმა იაკობ გოგებაშვილმა ძეგლი დაუდგა ქართულ ენას. ამით მან ქართველთა შორის ქართული მათლიანი ენის სამუდამოდ დასადგურებისათვის ფართო გზა გაჭრა, დიდი, ძლიერი, მუდამ შემართული მარადუჩყვე ხიდი გადო ჩვენი ერის შვილებისათვის, მისცა მათ საშუალება თავი გამოიცნონ, ეზიარონ საკუთარ ისტორიას, კულტურას და შემდგომ ამაღლდნენ მსოფლიო მონაპოვრების დონემდე, დაიკავონ ღირსეული ადგილი მსოფლიოს ხალხთა შორის.

აჭარის მოსახლეობის იმ თაობის ერთ-ერთი მემკვიდრე ვარ მე — ამ სტრიქონების ავტორი. ასევე არიან ჩემი თანატოლები, მთელი თაობა, რომელიც ზუთი ათეული წლის წინ აჭარის მაღალ მთებში, ბათუმიდან შორს ნივარდნის სოფლებში ისტორიული სხალთა-ხიხანის ხეობაში, მთელს დანარჩენ აჭარაში სიხარულით მივიდა სკოლაში, იაკობ გოგებაშვილის „დედაენას“ დაეწაფა, მიიღო განათლება და დღევანდელი ცხოვრების ფერხულში იყება. ბევრი მათგანი მოღვაწეობს მეცნიერების, კულტურის, განათლების დარგში, ან სახელმწიფო სამსახურში.

ერთი საინტერესო ეპიზოდი მახსენდება ჩემი ბავშვობიდან, რომელიც დაკავშირებულია „დედაენასთან“ და ერთხელ კიდევ გამოხატავს იაკობ გოგებაშვილის და შემდეგ აბაშიძის დიდ ღვაწლს ქართული ეროვნული ცნობიერების ჩამოყალიბების საქმეში. ეს არის ბავშვობაში გაცდილი, შემდეგ ბევრჯერ ნაფიქრალი და დღეს კიდევ ერთხელ გაანალიზებული ფსიქოლოგიური პროცესი, რის შედეგადაც საკუთარი თვალთახედვითაა შეგარძნებული ის დიდი ძალა და შორსმჭვრეტელობა ერისშვილებს რომ ჰქონდათ, ამ ეპიზოდს მესამე

პირში მოგითხრობთ. მოხუცებული მამისაგან ბოძებული დედაგანა რომ დაინახა მემედ აბაშიძის თხოვნით აჭარელ ბავშვებისათვის რომ შექმნა იაკობ გოგებაშვილმა, სწორედ ის, რომელიც მამას უსწავლია ქართული წერა-კითხვა — გაუცირდა შვილს ამ სტრუქტურების ავტორს. დათვალა იერა გარეყდაზე „დედაგანას“ შემდეგ ქვემოთ წვრილი შრიფტით მინაწერი „აჭარელი ბავშვებისათვის“ წაიკითხა და დაფიქრდა, გაოცდა. სახეზე აღმური მოეკიდა, ტანში ყრუანტელმა დაუბრინა. გაუხარდა, ერთი სული ჰქონდა, როდის წაიკითხავდა ბოლომდე. ყოველი საკუთარი სახელის წაკითხვისას, ან ნაცნობი გეოგრაფიული სახელის წარმოთქმისას სიხარულის ცრემლები სდიოდა. რა იყო ამის მიზეზი, ვერ ხვდებოდა. ყოველი ახალი აღელვებისას, იქვე გვერდით მჯდომ მამას შეხედავდა, რადიკის შეკითხვას ფიქრობდა, მაგრამ ვერ უბედავდა. ვერც გარკვეულიყო, რა ეკითხა. მამის დიდი სიყვარული და რიდი ჰქონდა. მასთან ვერ დაილაპარაკებდა. ახალი გრძნობა რამ გაუჩნდა, რომელიც არ ასვენებდა. თითქოს რადიკის გამხელა უნდოდა მამისათვის, მაგრამ რის — არ იცოდა. დაბნეულ იყო აუხსნელი სიხარულისაგან.

პირველკლასელი შვილის კარგი სწავლით გახარებული მშობლები იქვე ოთახში იყვნენ და შეუმჩნევლად აკვირდებოდნენ შვილს აღფრთოვანებით რომ ფურცლავდა „დედაგანას“. მართალია, მამას ვერ გაუბედა, მაგრამ დედას კი აჩვენა მისთვის განსაკუთრებული სიხარულის მომგვრელი სახელები. — დედი, ჩვენი ახმედ ბიძია, ასლან ბიძია, ზეჟიე ბიძოლა ამ წიგნში არიან! აბა, ნახე, რა კარგები არიან! — უხარია შვილს. წიგნს გულში იკრავს. შემდეგ კითხვას განაგრძობს ყოველი ნაცნობი ან მისთვის საინტერესო სახელის თუ სიტყვის ამოკითხვისას იღიმება, იცინის თითქოს ვიღაცას ელაპარაკებოდეს... მამა დიწხად ზის, ხმას არ იღებს. დედა კი საოჯახო საქმეებითაა გართული. შვილისკენ მალულად იხედება. ერთხელ შვილმა მამას დიმილი შეამჩნია სახეზე და ცოტათი გათამამებულმა დედას ჰკითხა:

— რატომ ჰქვია ამ წიგნს „დედაგანა“? ეს ხომ ისეთი არ არის, ლეო მასწავლებელი ლეონინა არჯევანიძე რომ გვასწავლის და გვაკითხებს. იმ წიგნში ჩვენი ბიძები და ბიძოლები არ წერია.

— არ მოუწონს, შეიშო, ეს წიგნი? — კითხვას უბრუნებს დედა შვილს.

როგორ არა, ორივე კარგია. მაგრამ ეს უფრო მომწონს. მასში ჩვენი ბიძები და ბიძოლები წერია, მასწავლებლის „დედაგანაში“ — არა /20 მოსწავლიან პირველ კლასში 3 ცალი „დედაგანა“ იყო. მასწავლებელი მორიგეობით აძლევდა „დედაგანას“ მოსწავლეებს შინ წასაღებად, რომ ვაკეთილები ესწავლათ!

— იმ წიგნში სახელები არ წერია? — იკითხა დედამ.

— წერია, მაგრამ ისინი ჩვენი ბიძები და ბიძოლები არ არიან. იმათ ვერ ვიცნობ — ამბობს ამას ბავშვი და მისთვის უფრო საყვარელ „დედაენას“ ეფერება, გულში იხუტებს სახეზე ღიმილმომდგარმა დედამ შვილს ალერსიანი ხელი თავზე გადაუსვა. მიეფერა, მკერდზე მიიკრა და თვალებში სიხარულის ცრემლი ზაუდგა. გაუკვირდა ბიჭს. არ იცის რა ხდება — რატომ ტირი, დედა? ხომ არ გაწყენინე? რატომ გაქვს ცრემლი? რა გაწუხებს? ანად ხომ არა ხარ? — შეწუხდა შვილი. — თუ ვინარია ცრემლი რატომ გდის? — ისევ და ისევ ეკითხება დედას. — გაიზრდები, დიდი კაცი გახდები ღმერთით, და მაშინ შენ თვითონ მიხვდები. ახლა კი იკითხე, იკითხე, შვილო. ორივე კარგი წიგნია. დედა ხომ ვიყვარს, დედის ენაზე დაწერილია და ამიტომ ჰქვია მას ეს სახელი. ორივე „დედაენაში“ დაწერილი სახელები ჩვენია! შენ ჯერ პატარა ხარ, შვილო, ისინიც, შენ რომ არ იცნობ ჯერ, ჩვენები არიან. გაიზრდები და ყველას გაიცნობ, ყველაფერს გაიგებ — უბასუხა დედამ.

სიხარულით თუ სინამდვილით გამოწვეული ბოლო სიტყვები დედამ ცოტათი განსხვავებული, შვებისმომცემი ტონით წარმოთქვა და ვანაგრო ქადის დაცვრა. ბოლოს ჯვარიც დაასვა კეცში ჩაკრულ, ზედაპირშესწორებულ ცომს ნაკვერჩხლით საგსე სახურავი დაახურა და ბუხარში შედგა.

ასე დასრულდა ეს თბილი, ბევრის მთქმელი და მრავლის მომასწავებელი ტკბილი საუბარი დედა-შვილს შორის.

დედის პასუხით გახარებულმა და დამშვიდებულმა შვილმა „ახალი“ /იგულისხმება მამის მიცემული/ „დედაენა“ ილღოში ამოიხარა და იქვე ახლოს მცხოვრებ ბიძაშვილებთან ნიკოლოზთან და ეგნატესთან გაიქცა, ერთად რომ სწავლობდნენ სკოლაში, ლეო მასწავლებელთან /ლ. ირჯევანიძე ბაკოს შემდეგ დიდხანს მუშაობდა ოლადაურში, ამჟამად მრავალი, თაობის აღმზრდელი, თმაქალარა, შვილიშვილების პატრონი, აქვე ცხოვრობს/ თანაკლასელ ბიძაშვილებს გააცნო „ახალი“ „დედაენა“. კვირა დღე იყო. ბავშვებს ერთი სული ჰქონდათ, როდის გათენდებოდა ორშაბათი, რომ სკოლაში წასულიყვნენ და ლეო მასწავლებლისათვის ეჩვენებინათ ეს ყველაზე კარგი წიგნი. ვაეცოთ, რატომ იყო „დედაენა“ ასე განსხვავებული.

მეორე დღეს გაკვეთილის დაწყებას არც დაელოდნენ, სამასწავლებლოში მიაკითხეს საყვარელ ლეო მასწავლებელს და გაანდეს სათქმელი. მასწავლებელმა გადაშალა წიგნი. გაიღიმა და ბავშვებს ალერსით უთხრა: ახლა შედით კლასში, მეც შემოვიღო და ერთად ავიხსნით ყველაფერს.

ლეო მასწავლებელმა დანაპირები შეასრულა, აუხსნა მათ ყველაფერი. მერე და მერე, წლების განმავლობაში არა მარტო „დედაენა“, არამედ მთელი ცხოვრება ასწავლა მათ.

ლეო მასწავლებლის მიერ „დედაენით“ აღზრდილები დღეს უკრინ არიან. ისინი მოღვაწეობენ საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების სწავდასწავა სფეროში, სახალხო მეურნეობის არაერთ დარგში. ისინი ლეო მასწავლებელს დროდადრო აკითხავენ, არ ივიწყებენ, ემადლიერებიან.

დღეს ხუთი ათეული წლის გადასახედიდან როცა გავცქერი ჩვენს არც თუ ისე შორეულ წარსულს, ვაანალიზებ ჩვენს ისტორიას, მისი შავბნელი ლაქებითა და გმირული ფურცლებით, მიგვეხილო ბავშვის გონებრივი განვითარებისა და საზოგადოებრივი, ეროვნული ცნობიერების ჩამოყალიბების პროცესს, ოსმალთა ბატონობისაგან განთავისუფლებული აჭარის ისტორიას, ეროვნული თვითშეგნების აღორძინების მეტად რთულ და ძნელ პროცესს, ამ საქმეში ერის მესვეურთა და გამოჩენილ ადამიანთა დაუფასებელ ენით აღუწერელ ღვაწლსა და ამავს, კიდევ უფრო თვალსაჩინო და გრანდიოზული ზღვა ჩემთვისა და ჩემი თაობის სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს, ისტორიული მესხეთის მცხოვრებლებისათვის ეროვნულ-განმანათავისუფლებელი მოძრაობის გამოჩენილი მოღვაწეების იაკობ გოგებაშვილისა და მემედ აბაშიძის სახელები.

ამავარად, იაკობ გოგებაშვილის „დედაენა“ გულს უხსნის, გონებას უნვითარებს ყოველ პაწია ქართველს, აჭარელთათვის დაწერილმა „დედაენამ“ გამოაღვიძა მათში ისტორიულ ქართველობაში დაზღუდებული, გონების სიღრმეში ჩაფლული ეროვნული თვითშეგნების გრძნობა. ანთო ჩირაღდანი მათ გონებაში, უცხო გარემოსაგან მიმავალი გზაგარედიდან მიუსწრო, შეახსენა მათ, შთაგონა, ვისი გორისანი ხართო და გამოძრუნდა იქიდან ლამაზარნათებული, თან გამოიყოლია ისტორიული ბელუკულმართობით გზასაცდენილნი. ეს იყო და არის ქართული ეროვნული მთლიანობის გზა, რომელსაც მემედ აბაშიძემ იაკობ გოგებაშვილმა და ქართველ საზოგადო მოღვაწეთა თვალსაჩინო წარმომადგენლების თანადგომით რომ აზიარა აჭარლები. ამიტომ ფასდაუდებელია მათი ღვაწლი ქართული კულტურის განვითარებასა და საერთოდ საქართველოს ისტორიაში.

ასეა სახელოვანი მამულიშვილის მემედ აბაშიძის სიტყვები იმის შესახებ, რომ ამ კუთხის მოსახლეობა ერთგულად დაეწაფება იაკობ გოგებაშვილის „დედაენას“, მისი ნათელი გზით ივლისო.

დღეს შეუგნებლობის ყინული — ეედელი, რომელიც ჩვენ შორის /მუსლიმან და ქრისტიან ქართველებს შორის, იყო აღმართული, გალღვა, ეროვნული შეშეცნების ანდამატმა მოგვიზიდა და შეგვაჯვარა ერთმანეთი.

ახლა, ნაცვლად სიძულვილისა და მტრობისა, რაც დღევანდელ საქართველოში ფართოდ ფეხმოკიდებულია დესტრუქციული ძალების

მადესტაბილიზებული მოქმედების გამო, ჩვენც ავიღოთ დასაწყისი და ნუგეში გამოვუცხადოთ ერთმანეთს. საქართველო საფუძვრია ჩვენი. საქართველო წაღვითა და ნუ გავაჩანაგებთ, ნუ შევურაცხყოფთ მოვუაროთ მას.

ეს შეგვიძლია ჩვენ, დებო და ძმებო, ჩვენო თანამემამულენო. ეს შეუძლია ჩვენს მამულს, რადგან მასში დღესაც ფეთქავს ძლიერი ეროვნული ძარღვი, იქმნებოდა და ახლაც იქმნება თვითმყოფი ორიგინალური კულტურა. მათ რიგებს ხომ ეკუთვნით და ამშვენებენ იაკობ გოგებაშვილი და მეძედ აბაშიძე.

მეძედ აბაშიძე, სხვა მამულიშვილებთან ერთად, ააღორძინა ეროვნული თვითშეგნება, გამოადგინა საკუთარი ქართული ცნობიერება აჭარელში, როგორც ქართველში. ამის შემდეგ იგი მოითხოვდა ამ ვითარების საქართველოს კანონმდებლობით განმტკიცებას. ამის გარანტიად ის თვლიდა საქართველოს საზღვრებში სამუსლიმანო საქართველოსათვის ფართო ავტონომიის მინიჭებას.

ჩვენი მიზანია, — ამბობდა მეძედ აბაშიძე, — სამუსლიმანო და საქრისტიანო საქართველოს თავისუფლების განმტკიცება. სიტყვა „საქართველოს“ განმარტება არ ესაჭიროება: როცა სიტყვა „საქართველო“ ითქმის, მაშინ, უპირველეს ყოვლისა, თვალწინ წარმოგვიდგება ამ სახელწოდების ენით მეტყველი მიწა-წყალი, სამშობლო... რაკი ჩვენი სარწმუნოება და სოციალური ცხოვრება განირჩევა, ჩვენი ქვეყნის /აჭარის — ს.დ./ მთავრობის სახეც სხვა იქნება, რასაც საქართველოს საზღვრებში სამუსლიმანო საქართველოს ფართო ავტონომია უზრუნველყოფს.

მეძედ აბაშიძეს სწორედ მიაჩნდა, რომ აჭარა მთელი საქართველოს რესპუბლიკის შემადგენლობაში შედის, მაგრამ ამავე დროს იგი თავის შინაურ საქმეებში სრულიად იქნება.

აჭარაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, 1921 წლის ივნისის დამდეგს მეძედ აბაშიძე აჭარის ავტონომიის სტატუსის მუხლების შემუშავებისათვის მიიწვიეს ქ. თბილისში.

ბოლშევიკებმა მხარი დაუჭირეს მეძედ აბაშიძის მოთხოვნას და აჭარას მიენიჭა ავტონომია საკუთარი სამშობლოს — საქართველოს ფარგლებში.

ავტონომიის მინიჭებამ უზრუნველყო აჭარელის ეროვნული და სარწმუნოებრივი ხელშეუხებლობა კანონმდებლობით.

ავტონომიის მეშვეობით აჭარელი, როგორც ქართველი, ხელშეუხებელი იყო თურქეთისაგან, დაცული იყო მისი ეროვნება, ქართველობა, ერთის მხრივ, მეორეს მხრივ, ავტონომიით დაცული იყო აჭარელის რელიგიური თავისუფლება. იგი როგორც მუსლიმანი სარწმუნოებით, ხელშეუხებელი იყო ქრისტიანობისაგან. ამგვარად,

როგორც მემედ აბაშიძე მიუთითებდა, თავის დროზე და ჩვენს სწორედ ასე მიგვაჩნია, ავტონომიის სტატუსის დროს გაშენებთ საქართველოს ერთიანობას. ამიტომ ჩვენთვის მთავარი ხაზი, საყრდენი უნდა იყოს ყოველთვის ეროვნული მომენტი მუსლიმან და ქრისტიან ქართველებში. ჩვენი ამოსავალი ეს უნდა იყოს და არა რელიგიური განსხვავებულობა. აქედან გამომდინარე დღეს აჭარაში ეს ხაზი ტარდება და მის ვარდნაზეც ეს აზრი უნდა დომინირებდეს. ქართველის /ქართველობის მთავარი კრიტერიუმი არის და უნდა იყოს არა რელიგიური მომენტი, არამედ ეროვნული მომენტი, ენა. რომ რელიგია არ უნდა ჩაერიოს პოლიტიკაში. მაშასადამე, რელიგია დატვირთული უნდა იყოს არა პოლიტიკური მიზნებით, არამედ ზნეობრივი ფუნქციებით. თუ ამას ასე მივიღებთ, მაშინ აჭარაში საქართველოს ამ განუყოფელ კუთხეში, საშიში არ არის მეჩეთების მოქმედება. ოღონდ საჭიროა მეჩეთებს ჰქონდეს არა თურქეთის, არამედ საქართველოს ატრიბუტიკა. მაშასადამე, მივინმა და მავანმა რომ ატრიბუტიკა ბოროტად არ გამოიყენოს, აჭარაში მოქმედ მეჩეთებს თურქეთის /სხვა ქვეყნის/ ემბლემების ნაცვლად უნდა ჰქონდეს საკუთარი ქვეყნის საქართველოს ემბლემა. შეიძლება ბევრ შემთხვევაში თურქეთის ემბლემის შინაარსი მეჩეთში შემსვლელებმა არ იციან და მიაჩნიათ შენობის არქიტექტურულ ატრიბუტად, ჩვეულებრივ ჩუქურთმად. მაგრამ კრიტიკულ მომენტში ბოროტ ძალებს შეუძლიათ ეს მომენტი გამოიყენონ ჩვენი სამშობლოს საზიანოდ. ამის თავიდან ასაცილებლად კი საჭიროა მეჩეთების ქართულ ატრიბუტიკაზე გადაყვანა. თუ ამას პრაქტიკულად განვახორციელებთ, მაშინ ჩვენი სახელოვანი მამულ-იშვილისა და დიდი პატრიოტის მემედ აბაშიძის იდეები ავტონომიის შესახებ მართლაცდა ერთიანი საქართველოს მშენებლობის სამსახურში იქნება, იაკობ გოგებაშვილის „დედაენაც“ მიზანმიმართული.

160 - ილია ჭავჭავაძე -160

ნოდარ ბახილაძე

ილია და აქარა

ყოველ ერს ჰყავს უსაყვარლესი შვილი, ყველასაგან გამოჩეხილი, ყოველმხრივ შეწყული თავისი კაცობითა და მამულიშვილობით. ქართველი ერისათვის ერთ-ერთი ასეთთაგანია ჩვენს ქვეყანაში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მედროშე, დიდი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ილია ჭავჭავაძე — ერის სულიერი მამა, „ყველა დროის საქართველოსათვის საჭირო კაცი“, რომლის დაბადების 160 წლისთავი წელს აღინიშნება. როგორც ყოველმხრივ სამაგალითო ადამიანი, წმინდა ილია მართალი არა მარტო სიტყვით იყო ქართველი ხალხის სულიერი მამა, არამედ პირადი ცხოვრებითაც. იგი საქმით ამტკიცებდა, თუ როგორი უნდა იყოს ჭეშმარიტი მამულიშვილი და საზოგადო მოღვაწე. მე-19 საუკუნის საქართველოს ცხოვრებაში არ დარჩენილა არც ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი თუ მოვლენა, რომელსაც ილიას კალამი არ შეხებოდეს. იგი მთელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში მტკიცე დარაჯად ედგა საქართველოსა და ქართველ ხალხს. მისი მახვილი შუერა წვდებოდა ცხოვრების ყველა კუთხე-კუჩქულსა და სფეროს. „იქნება არც ერთს მსოფლიო გენიოსს არ ჰქონდეს იმოდენა მნიშვნელობა თავისი ერისათვის, — წერდა იაკობ გოგებაშვილი, — რამდენიც ილია ჭავჭავაძეს საქართველოსათვის“.

მართლაც, ქართველ მოღვაწეთა შორის ილია ჭავჭავაძე გიგანტური ფიგურაა. იგი გამოირჩევა არა მარტო შესანიშნავი მხატვრული და პუბლიცისტური ნაწარმოებებით, არამედ კრეფე თავისი ადამიანობით, კიკაცობითა და მამულიშვილობით. ვაჟა-ფშაველას აზრით, „ილია სამარეშდის მთლიან ადამიანად დარჩა, როგორც ზოდი ოქროსი“.

ილიის, როგორც ჭეშმარიტ ქართველს, უფლება ჰქონდა ეთქვა, რომ იგი „მთელი საქართველოს და ქართველთა ინტერესების დამცველია“. სამწერლო ასპარეზზე გამოსვლისთანავე მან მიზნად დაისახა ქართველი ხალხის ცხოვრების გაუმჯობესება და თამამად განაცხადა: „ჩვენი საქმე საქართველოს ხალხის ცხოვრებაა; მისი გაუმჯობესება ჩვენი პირველი და უკანასკნელი სურვილია“. ამ

ჩვენი გმირების ბუდე, ჩვენი უწინდელის განათლების და სწავლის აკვანი, ჩვენი ძველი საქართველო, — დღეს ჩვენ შემოგვიერთდა“ *ი. ჯავახიშვილი* ტ. VI, თბ. 1987 გვ. 158/

ამავე წერილის დასასრულს ილია საზოგადოების ყურადღებას მიაპყრობს ქართველი ინტელიგენციის მოვალეობაზე ახლად შემოერთებული ძმების წინაშე: „ეხლა ჩვენ ერთი დიდი და უდიდესი მოვალეობა გვაწევს: ძმებს ძმურად უნდა დავხვდეთ ყველგან და ყველგან. უნდა იმართვისაც ვიზრუნოთ, — როგორც ჩვენთვის, იმართვისაც თავი გამოვიდოთ, როგორც ჩვენთვის თუ ჭირში ვუძმეთ, ჭირში მივეშველენით, — ჩვენი ერთმანეთის დაუღრვევლის კავშირის გაბმაც უშველია“ *იქვე*, გვ. 159/

მართალია, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომმა ბოლო მოუღო ისტორიულ უსამართლობას — აჭარა აკლავ დაუბრუნდა საქართველოს, მაგრამ ომმა ამ კუთხეს დიდი ზარალი მიაყენა, რამეთუ „აჭარა და ქობულეთი ომის მოედნად გახდა ბედმა“. სწორედ აქ იღვწენ პირისპირ რუსეთისა და თურქეთა ჯარები. ამ მხრივ ყველაზე მეტად დაზარალდა გენერალის მანქანაში შემავალი სოფლები — ქობულეთი, მუხრანსტატი, ხუცუბანი, ალაშხარი, ლელვა და სხვები. ილია ჯავახიშვილს ეს საკუთარი თვალთა ან უნახავს. იგი ეყრდნობოდა გიორგი წერეთლის წერილს „მიეშველეთ ქობულეთელებს“, რომელიც გაზეთ „დროებაში“ გამოქვეყნდა და რომელსაც ეპიგრაფად წამოღმარებული ჰქონდა თვით ილიას სიტყვები: „რომ ბედში მყოფი შენ მძალ მოგანდეს, ეგ ვერაფერი სიყვარულია, საქმე ის არის, კაცს ის უყვარდეს, ვინც ბედისაგან დაიხარულია“. ამ წერილით ილია გაეცნო აჭარელთა დუხჭირ მდგომარეობას და მაშინვე მოუწოდა თანამოძმეებს: „აბა, ქართველობა, ეხლა შენ იცი, როგორ დაანახებ თვეს შენს ახლად შემოერთებულს ძმებსა! ეხლა შენ იცი, როგორ დაუმტკიცებ ქვეყანას მამა-პაპათ ანდერძს: „ძმა ძმისთვისა და შავ დღისთვისაო!“ ეხლა გამოჩნდება, ეს ანდერძი შენთვის ცარიელი სიტყვაა, თუ სავსე საქმეა!.. ეხლა გამოჩნდება, შენ მართო დღევანდელს დღეზედ ხარ მიბმული, თუ ხვალისათვისაც სწუხარ და ჰფიქრობ!“ *იქვე* გვ. 169/.

თურქი დამპყრობლების ხელში მოქცეულ აჭარელებს იმედი ჰქონდათ, რომ ახალი მთავრობა მათ ტანჯვას შეუმსუბუქებდა, მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. მათი ბედი ხელში ჩაუვარდათ მეფის მოხელეებს, ზინოვნიკებს, რომლებსაც აზრადაც არ მოსდიოდათ გადატაცებული და დაბეჩილებული აჭარელებისათვის დახმარების გაწევა და ზრუნვა. ამას ემატებოდა თურქეთის აგენტებისა და ადგილობრივი ხაჯა-მოკლების პროპაგანდა. ისინი აჭარელებს თავიანთი მიწაწყლიდან აყრას და თურქეთში გადასახლებას ურჩევდნენ, რისთვისაც ათასგვარ

ქორებს ავრცელებდნენ, უწინარეს ყოვლისა, აშინებდნენ გადასახლებით, ჯარში გაწვევითა და გაქრისტიანებით. ყოველგვარი გამო მაშინ აჭაროდან თურქეთში გადასახლდა 30 ათასზე მეტი კაცი, საერთოდ კი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოდან — ნახევარ მილიონზე მეტი. ეს ამბავი გულს უკლავდა მოწინავე ქართველ ინტელიგენციას, რომელსაც სათავეში ედგა ილია ჭავჭავაძე. 1879 წლის თებერვლის „შინაურ მიმოხილვაში“ იგი წერდა: „ნუთუ ხალხი სტოვებს ყველაფერს, რაც კი მისთვის ძვირფასია, სტოვებს — ვიმეორებთ — მამულს, დედულს, სახლ-კარს, ადგილს, საცა დაიბადა, საცა გაიზარდა, საცა უმარხია დედა, მამა, ძმა, — და მიდის სად? ოსმალეთში?... რამ მიიყვანა საქმე აქამდის, ამ განწირულებამდე, ამ სასოწარკვეთილებამდე? რამ და იბანაო, ამბობენ ყველგან, რომ ამ ახლად შემოერთებულ ქვეყანას კალიასავით მიესია თურმე ყველა კალიაზედ უფრო მსუნაგი, უფრო ხარბი, უფრო გაუმადლარი წვრილი ჩინოვნიკობა“ (იქვე, გვ. 170-171).

თურქთა სამასწლიანი ბატონობის პერიოდში აჭარა უწინგურობამ მოიცვა. ქართულ ენაზე წერა-კითხვის მცოდნე სათლით საძებარი გახდა. ამაზე მეტყველებენ 1875 წელს ერთ-ერთი ქობულეთელის პასუხი გაზეთ „დროების“ კორესპოდენტის შეკითხვაზე — „რა ახალი ამბავია თქვენშიო“. აღნიშნულ კითხვაზე ქობულეთელი პასუხობს: „რავა ჩივი ძიავ, ქობულეთს რა ამბავი იქნება? გაზეთი არ არის. არც ვინმე რამეს კითხულობს, არც სწავლობს და არც სწერს... თქვენ გაზეთების საშუალებით ახალ ამბებს გეხულობთ და ჩვენ კი ვერა. ვიშოვეთ ერთი ქართული გაზეთი, ხოლო მისი წამკითხველი ვერ გნახეთ... ბოლოს გაგიგეთ, რომ სოფელ სამებაში ყოფილან ქართულის წამკითხველნი: ვულო კაიკაციშვილი და ფასიაშვილი, რომლებმაც წაგვიკითხეს გაზეთი“ (ვრ. ბაბილოძე, ნარკვევები განათლებისა და კულტურის ისტორიიდან აჭარაში, ბათუმში, 1975 გვ. 13).

აღნიშნული მდგომარეობიდან თავის დაღწევისა და ორი ძმის სულიერი შეკავშირების ყველაზე მძლავრ საშუალებად ილია ჭავჭავაძეს მშობლიურ ენაზე სწავლება მიაჩნდა, რასაც იგი „ჭირთა ამხსნელ სახსარს“, „კეთილდღეობის მომუენ საშუალებას“ უწოდებდა. მას ღრმად სწამდა, რომ „უდედაენოდ გონების გახსნა ბავშვისა ყოვლად შეუძლებელია, მაშინ სკოლა გონების გახსნის სახსარი — კი არ არის, გონების დაწვეგრისაა, გონების დაწვევისაა, დათრგუნვისაა, გათახსირებისა“ (ი. ჭავჭავაძე, ტ. IV გვ. 195/ ქართველი ხალხის სულიერ მამას სჯეროდა, რომ სკოლა მოზარდ თაობას თვალს აუხრებდა, გულს კეთილად მოუპართავდა და „ერს გონებით და გულით გაღვიძებულ კაცს“ მოუმიზანდებდა.

ამრიგად, აჭარელთა კულტურული ჩამორჩენილობის აღმოფხვრაში გადამწყვეტი სიტყვა სკოლას უნდა ეთქვა. ეს კარგად

ესმოდა დიდ ილიას და ამიტომაც მოუწოდებდა თანამოძმეებს: „ქართული ეხლა უნდა გაუმართოთ ხელი ამ ახლად დაბადებულს საზოგადოებას /იგულისხმება „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება. ნ.ბ./ და ვალად დავსდეთ, რომ აჭარაში და ქობულეთში რაც შეიძლება მონეტებული შეკოლები დამართოს. ეს შეკოლები სხვა ყოველს საშუალებაზედ მეტად სულით და გულით შემოგვიერთებენ აჭარისა და ქობულეთის ერსა და ისე ძმურს სიყვარულს ჩამოაგდებდნენ ჩვენში, როგორც უწინ, იმათ ოსმალის ხელში ჩაგარდნის დრომდე ყოფილა“ /ი. ჭავჭავაძე, ტ. V, გვ. 183/

ამავე აზრის იყვნენ აჭარის მოწინავე შვილები — შერიფ ხიმშიაშვილი, გულო კაიკაციშვილი, აბდულ მიჩქელაძე და სხვები.

„ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელმა საზოგადოებამ“ ყურად იღო მათი თხოვნა და 1881 წლის 23 მარტს ილია ჭავჭავაძის თაოსნობით ბათუმში გახსნა პირველი ქართული სკოლა. სკოლის გახსნას დასწრებია და მგზნებარე იტყვა წარმოუთქვამს ილიას. მას ასევე უზრუნია პირველი მასწავლებლის შერჩევაზე. ზემოთ დასახელებული საზოგადოების გამგეობის სხდომაზე ფარული გენჰისერით ბათუმის პირველი ქართული სკოლის მასწავლებლად აურჩევიან ალექსანდრე ნანეიშვილი, პეტერბურგის სამხედრო ამედიცინო აკადემიის ყოფილი სტუდენტი, რომელიც მესამე კურსიდან გაურიცხავთ ხალხოსნურ მოძრაობაში მონაწილეობის მიღებისათვის რელიგიურ მოსაზრებათა გამო პირველ ხანებში ბათუმის სკოლას აჭარელთა შვილები ნაკლებად ეტანებოდნენ, რის გამოც „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ 1882 წლის 6 ივნისის სხდომაზე ამ სკოლის დაბურვის საკითხიც კი წამოჭრილა გ. (გულისაშვილი, რ. ჭაჭანაშვილი), მაგრამ ი. ჭავჭავაძის, პ. უმიკაშვილის, ნ. ცხვედაძისა და სხვათა დაჟინებითი მოთხოვნით გადაუწყვეტიათ სკოლის დატოვება და მისთვის დახმარების გაძლიერება. მართლაც, ამ წელს ბათუმის სკოლას 1500 მანეთი გამოეყო, მაშინ როცა თბილისის სკოლას 1294 მანეთი ეძლეოდა /კურნ „სკოლა და ცხოვრება“ 1979 5 გვ. 69/.

ბათუმის სკოლის უპირველესი ამოცანა იყო აჭარის მკვიდრთათვის ქართულ ენაზე წერა-კითხვის სწავლება და მათი ეროვნული თვითშეგნების ამაღლება. აი, როგორ დაარიგა 1891 წელს ილია ჭავჭავაძემ მიხეილ შარაშიძე, როცა იგი ან უკანასკნელს ბათუმში მასწავლებლად გზავნიდა: „ჩენი პირადი სურვილი და განკარგულება იყო, რომ შენ ასეთ პასუხსაგებ აღგიღზე გამეგზავნე. იმედია გაამართლებ ჩემს ნდობას. გახსოვდეს, რომ ქართველი მუსლიმანები — ჩვენი ძმები მეტად ნიჭიერი, დინჯი, დაკვირვებული და ზრდილობიანი ხალხია. იხმარე ყოველი ღონე, რათა მათი ნდობა და სიყვარული დაი-

მსახურო... დიდი მიღწევა იქნება ზენი მხრივ თუ წერა-კითხვასთან ერთად მათ შეაგნებინებ, რომ ისინი ქართველები არიან, რომლებიც ზენთან განირჩევიან მხოლოდ და მხოლოდ სარწმუნოებით" /ა. შონია, აჭარის მოჭირანხელე, ბათუმი, 1987 გვ. 36/

დიდი ილიას ამ ფუძემდებელ სიტყვაში აშკარად არის გამოკვეთილი აჭარის პირველი ქართული სკოლის ძირითადი ამოცანა, მაგრამ მის განხორციელების წინააღმდეგ ილაშქრებდნენ მეფის მოხელეები. მათ, ცნობილი ქართველი მამულიშვილის, საქართველოს ერთიანობისათვის დაუცხრომელი მეტოქის მეშვეობით აბაშიძის გადმოცემით, „მუსულმანური საქართველოს მცხოვრებლები თურქებად მონათლეს იმ იმედით, რომ ხელი შეეშალათ მუსულმან ქართველებსა და სისხლით ნათესავ ძმებს — ქრისტიან ქართველებს შორის კავშირისათვის. ბათუმის ოლქის ყველა მუსულმანი ქართველი ჩაწერეს თურქებად. ვისაც სურს ამაში დარწმუნდეს, — დასძენს იგი, — ნახოს როგორც ბათუმის თვითმმართველობის, ისე მთელი ოლქის კამილარები, სადაც მითითებულია გვარი და ენა — ქართველი, ხოლო ეროვნება — თურქი. აი, რატომ ეკრძალებოდათ მასწავლებლებს მოსწავლე — მუსულმანებში ეროვნული გრძნობის გაღვიძება“. /გაზეთი „აჭარა“, 1997 26 მარტი, №56/ აღნიშნულის მიუხედავად, მოწინავე, პროგრესულად მოაზროვნე მასწავლებლები მაინც ახერხებდნენ ბავშვებისათვის სიმართლე ეთქვათ. ეს კარგად ჩანს ბათუმის პირველი ქართული სკოლის აღზრდილის, ცნობილი პუბლიცისტისა და საზოგადო მოღვაწის ჰაიდარ აბაშიძის მოგონებაში „როდის გავიგე, რომ მე ქართველი ვარ“ ავტორი აღნიშნავს, რომ ამის შეგნება ყველაზე ადრე შთაუწერგა „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლამ.

აჭარა არასოდეს დაივიწყებს ალექსანდრე ნანეიშვილის, მოსე ნათაძის, მიხეილ და ერმილე შარაშენიძეების, ისიდორე რამიშვილის, ალექსანდრე მგელაძის, ნიკო ჯაყელისა და სხვათა სახელებს, რომლებიც აჭარაში იმ ძნელებდობის წლებში მოღვაწეობდნენ და, მრავალი წინააღმდეგობის მიუხედავად, თავიანთი უნაგაო შრომით ასობით ახალგაზრდას აუხილეს თვალი, ასწავლეს ქართული წერა-კითხვა, შთაუწერგეს სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარული და თავდადება, გაუღვიძეს ეროვნული გრძნობები.

ასე დაიწყო აჭარაში ქართული წერა-კითხვისა და ეროვნული კულტურის აღორძინება, რაშიც უდიდესი დამსახურება ილია ჭავჭავაძეს მიუძღოდა.

ილიას დიდი წვლილი მიუძღვის ასევე ქალაქ ბათუმის თვითმმართველობის არჩევნებში ერის მოწინავე ძალების მიზიდვისა და მათი გამარჯვების საქმეში. ქალაქის მერის კანდიდატურაც მან

წამოაყენა. ეს იყო ქუთაისის ყოფილი ქალაქისთავი, ფრიად განხორციელებული და ჰკვირავი კაცი ლუკა ასათიანი. მას მხარში ამოუდგნენ გრიგოლ ვოლსკი, დავით კლდიაშვილი, ივანე მესხი /გაზეთ „დროების“ რედაქტორის სერგეი მესხის ძმა/ და სხვები.

ლუკა ასათიანმა მალე დაამჩნია თავისი ხელი ქალაქს. ამიტომაც იყო, რომ იგი მეორედ აირჩიეს ქალაქისთავად. მაგრამ ლუკა მოულოდნელად გარდაიცვალა და კვლავ საჭირო დარჩა მისი შემცველის მონახვა ესეც ილიამ ითავა. „დიდი ძეგლის შემდეგ, — წერს დავით კლდიაშვილი, — ილია ჭავჭავაძის რჩევით, შეჩერდნენ ივანე ანდრონიკაშვილზე“. ეს იყო ახალგაზრდა, შრომისმოყვარე და ენერგიული კაცი, ოღონდ ცენზი არ ყოფნიდა და ეს უშლიდა ხელს, მაგრამ ილიას მეგობრების დახმარებით ამ საქმესაც ეშველა.

როგორც ლუკა ასათიანის, ისე ივანე ანდრონიკაშვილის თავგაცობა ნაყოფიერი აღმოჩნდა ქალაქ ბათუმისათვის. მათი უშუალო ხელმძღვანელობით საფუძველი ჩაეყარა ბათუმში ბევრ სასიკეთო საქმეს. დღესაც თავს იწონებენ არქიტექტურული თვალსაზრისით იმ დროს აშენებული კათოლიკური ეკლესიის, ქალაქის საკრებულოს, ფოსტის, სახელმწიფო ბანკისა და სხვა შენობები.

ილიას ღვაწლი განუზომელია ასევე თავისი გაზეთის „ივერიის“ ფურცლებზე აჭარის ცხოვრების ამსახველი მასალების გაშუქების საქმეში. მას პირადად იცნობდნენ და „ივერიაში“ სისტემატურად თანამშრომლობდნენ აჭარის მგზნებარე მამულიშვილები გულო კიკიაშვილი, აბდულ მიქელაძე და სხვები. მათ წერილებს ილია არასოდეს ტოვებდა უყურადღებოდ, თანაც ისე გამოჰქონდა დღის სინათლეზე, რომ უნარჩუნებდა ადგილობრივ იერს.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გამო იყო, რომ მთელ ქართველ ხალხთან ერთად, ილია ცხარე ცრემლებით ღაბღავებდა აჭარის შეილებმაც. აჭარის მშრომელთა სახელით ბათუმიდან გაგზავნილ დეპეშაში ნათქვამი იყო: „ქართველ მაჰმადიანები, აღმფრთხილები ნიჭიერი მგოსნის, პუბლიცისტისა და საზოგადო მოღვაწის ილია ჭავჭავაძის საზარელი მკვლელობით, მონაწილენი არიან მთელი ქართველების ეროვნული მწუხარებისა, ქართველთა საუკეთესო ძალები უნდა შეერთდნენ ამ ბოროტმოქმედების გამოსაგლეჯად, რომ ამით მაინც შეიმსუბუქონ ეს დიდი სახალხო მწუხარება“ /ა. შონია, დასახელებული ნაშრომი, გვ. 51./

იგივე აზრია გატარებული დიდი ქართველი მამულიშვილის მემედ აბაშიძის სიტყვებში:

„აბა ერთი მითხარით, რას ერჩოდით იმ მწუხარსა და მშვილობიან მოხუცს? რა დააშავა მან? რამ მოგაფიქრებინათ და გადაგაწყვეტინათ ეს შხამიანი საცქიელი! იქნებ იმისათვის მოჰკალით იგი, რომ დაუ-

ღალავად იბრძოდა თავის საშობლოსათვის? იქნებ იმისათვის მოჰკალით ის დიდებული ზეოსანი, რომ იგი თავყვანს სცემდა დედაენას და თავისი ქვეყნის ერს? იქნებ იმისათვის აწამეთ ის მეცნიერი, რომ ყველას ამცნო და შთაუწერგო, განურჩევლად წოდებისა და მდგომარეობისა, ეროვნული გრძნობანი და სიყვარული?...

წევდით თქვენ უგნურებო!... /იქვე გვ. 50/

1896 წელს გაბრიელ ეპისკოპოსის /ქიქოძე/ დასაფლავების დღეს წარმოთქმულ სიტყვაში ილია ჭავჭავაძე აღნიშნავდა: „ზოგი იმისთანა კაცია, რომ... არ ვიცით, რომელი მხრიდან დავეუწყო ყურება, რადგანაც ყოველმხრიდან დიდებული სანახავია“... /ი. ჭავჭავაძე, ტ. IV გვ. 419/

ეს სიტყვები თანამად შეიძლება მივუყენოთ თვით მის ავტორს — ილია ჭავჭავაძეს. აგერ უკვე თითქმის ერთი საუკუნეა ქართველი ხალხი ყოველი მხრიდან შეკუთრებს მის გიგანტურ ფიგურას და კიდევ ერთხელ რწმუნდება, რომ მისი „ყველანიერი რაცურსი ერთნაირად შთამბეჭდავია“.

წერილები

ოთარ გიორგაძე

ესთეტიკურ აღზრდაში ეთიკურ-ესთეტიკური ერთიანობის პრინციპი

„განათლების რეფორმის სახელმწიფო პროგრამა და მისი რეალიზაციის გეგმა“, რომელიც 1995 წლის 19 სექტემბერს დაამტკიცა საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტმა, ახალი ეტაპია ქართული ეროვნული განათლების სისტემის სრულყოფის, სკოლის ეროვნულ ტრადიციებზე დაფუძნებისა და მსოფლიო პროგნოზული საგანმანათლებლო გამოცდილების მიხედვით განვითარების საქმეში. განათლების რეფორმის საპროგრამო მოთხოვნათა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია დებულება იმის შესახებ, რომ „განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მომავალი თაობის კულტურულ-ესთეტიკურ აღზრდას“ (გვ.29).

იმავე „პროგრამით“ განსაზღვრულია აღზრდის ერთიანი კონცეფციის დამუშავება, რომელიც მთლიანობაში უნდა განიხილავდეს ზნეობრივი, ესთეტიკური, ფიზიკური და შრომითი აღზრდის პრობლემებს, გზებსა და მეთოდებს. ამ პრობლემათა შორის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ამოცანად მიგვაჩნია აღზრდის პროცესის ცალკეულ მიმართულებათა პედაგოგიური საფუძვლების დადგენა და სპეციფიკურ პრინციპთა განსაზღვრა. გამოწვევისი აქ არც ესთეტიკური აღზრდის სპეციფიკური პრინციპები უნდა იყოს.

როდესაც ლაპარაკია ესთეტიკური აღზრდის პრინციპებზე, აქ მთლიანი პედაგოგიური პროცესიდან მისი განცალკევებით გამოყოფა როდი იგულისხმება. როგორც სამართლიანად აღნიშნავდა აკადემიკოსი გიორგი ჯიბლაძე, „აღზრდა მთლიანი, თანმიმდევრული, მრავალწახნაგოვანი, რთული და კომპლექსური პროცესია“, ხოლო ესთეტიკური აღზრდის ერთ-ერთ მიმართულებად გამოყოფა და მისი სპეციფიკური პრინციპების დადგენა „მხოლოდ სპეციფიკურის ხაზგასმის გულისხმობს და არა აღზრდის, როგორც მთლიანი პროცესის დარღვევას“ (გვ. ჯიბლაძე, ესთეტიკური აღზრდის პრინციპი. თბილისი 1968 წ.; გვ.29).

პრინციპის ცნება ფილოსოფიისა და პედაგოგიკაში განისაზღვრება როგორც მოქმედების ფუძემდებლური, ფუნდამენტური

სახელმძღვანელო იდეა, წესი.

სამწუხაროდ, არა მარტო ესთეტიკური აღზრდის, არამედ აღზრდის არცერთი სხვა მიმართულების სპეციფიკური პრინციპების შესახებ, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ზოგიერთ პუბლიკაციას, აქამდე არსებულ პედაგოგიკურ ლიტერატურაში არაფერია ნათქვამი.

ესთეტიკური აღზრდის ასეთ სპეციფიკურ პრინციპებად ჩვენ მიგვაჩნია:

- ესთეტიკური აღზრდის საყოველთაოობის პრინციპი,
- ესთეტიკურ აღზრდაში რაციონალურისა და ემოციური საწყისების ერთიანობის პრინციპი;
- ესთეტიკურ აღზრდაში მოსწავლეთა ინტერესების გათვალისწინების პრინციპი;
- ესთეტიკურ აღზრდაში ეთიკურ-ესთეტიკური ერთიანობის პრინციპი;

ჩვენს ამ პუბლიკაციაში დაწვრილებით მხოლოდ ამ ბოლო პრინციპს განვიხილავთ.

რა იგულისხმება ამ პრინციპში?

ესთეტიკური აღზრდა უნდა წარმართოს ეთიკურისა და ესთეტიკურის ერთობლივი გაცნობიერების გზით — ასეთია ამ პრინციპის შინაარსი.

„რეფორმის პროგრამის“ პედაგოგიური მეცნიერებისა და პრაქტიკის ახალი მეთოდოლოგიური საფუძვლების დამუშავებისა და ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი მიდგომის ფორმირება დამკვიდრების მოთხოვნასთან ერთად ამ პრინციპის საფუძველს წარმოადგენს ანტიკურობის ერთ-ერთი ბრწყინვალე წარმომადგენლის, არისტოტელეს მიერ დასაბუთებული ცნება, ე. წ. „კალოკაგატიის“, ეთიკურ-ესთეტიკურის ერთიანობის შესახებ.

რამდენადაც ამ პრინციპის შესახებ ჩვენს მოსაზრებებს კონკრეტულადი ხასიათი აქვს, ამდენად მისი შინაარსის გადმოცემას შესაბამისი თანმიმდევრობით წარვმართავთ.

კონცეფცია ბირველი. ეთიკა ფილოსოფიური მეცნიერებაა, რომლის საგანს წარმოადგენს მორალი. მორალი კი საზოგადოებრივი ცნობიერების ისეთი სპეციფიკური ფორმაა, რომელიც ახდენს ადამიანის ქცევის, საქმიანობისა და ურთიერთობათა რეგულირებას და რომელსაც საყოველთაო-საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს. იგი ყველა ადამიანის კუთვნილებათა მიუხედავად იმისა, რომელ მსოფლმხედველობას იზიარებს, რომელ სარწმუნოებას აღიარებს და რომელ საზოგადოებრივ ფორმაციას უჭერს მხარს. ამიტომ იგი არ შეიძლება იყოს მხოლოდ კომუნისტური, კაპიტალისტური, მატერიალისტური ან იდეალისტური, თუქცა დასაშვებია, რომ ყოველი ერისათვის, ყოველი

ისტორიული ეპოქისათვის მას გარკვეული თავისებურება და განვითარებისადმი სპეციფიკური ტენდენცია ახასიათებდეს. მორალი, როგორც საყოველთაო მნიშვნელობის მქონე საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმა, გაჩნდა ადამიანის აზროვნების გაჩენისთანავე და მარტსიზმ-ლენინიზმის გაჩენამდე ათეული საუკუნეებით ადრე მას სწავლობდა მეცნიერება, რომელსაც არისტოტელემ „ეთიკა“ უწოდა. არისტოტელე კი, როგორც ცნობილია, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 384-322 წლებში ცხოვრობდა და მოღვაწეობდა; და თუ მაინც არსებობს ტერმინები: იდეალისტური, მატერიალისტური, კომუნისტური და ა.შ. ისინი მხოლოდ მორალის შესწავლისადმი იდეოლოგიურ მიდგომათა სხვადასხვაგვარობას გამოხატავდა და არა მორალის სხვადასხვაგვარობას.

კონცეფცია მეორე, ესთეტიკური აზროვნება აღმოცენდა ფილოსოფიური აზროვნების გაჩენასთან ერთად და სანამ ჩვენამდე მოაღწევდა, მან, როგორც მეცნიერებამ, განვითარების ხანგრძლივი ისტორიული გზა გაიარა. ესთეტიკური აზროვნების სათავეებთან იდგნენ ანტიკური ეპოქის დიდი მოაზროვნენი, რომელთა ესთეტიკამ დასაბამი მისცა უნიკალური თეორიების ჩამოყალიბებას და რაც თავისებურებად აისახა აღორძინების, განმანათლებლობის, გერმანული კლასიკური ფილოსოფიის წარმომადგენელთა ნააზრევში. 1735 წელს ცოდნის ეს დარგი ცალკე მეცნიერებად გამოჰყო და მას „ესთეტიკა“ უწოდა გერმანელმა ფილოსოფოსმა ალექსანდრე ჰოტლიზმა ბუშპარტენმა /1714-1762/.

კონცეფცია მესამე, ეთიკა მოწოდებულია თეორიულად გადაწყვიტოს ზოგადსაკაცობრიო საზოგადოებრივი და პიროვნული მორალურ-ზნეობრივი პრობლემები, რომლებიც აღმოცენდებიან საზოგადოებისა და ადამიანის ცხოვრებაში. ამიტომ მას „პრაქტიკული ფილოსოფია“ შეიძლება უწოდოთ. ამრიგად, ეთიკის მეცნიერული არსი მდგომარეობს: ერთის მხრივ, მორალის, როგორც საზოგადოებრივი ცნობიერების სპეციფიკური ფორმის, შესწავლასა და ანალიზში, მისი კანონზომიერების, პიექტურ-სუბიექტური საფუძვლების დადგენაში, ხოლო მეორეს მხრივ, საზოგადოებისა და პიროვნების ქცევის /მოქმედების/, საქმიანობის /მშრომის/ და ურთიერთობათა /დამოკიდებულების/ მარცვულობებელი ზნეობრივი იდეების, იდეალების, პრინციპების, ნორმებისა და წესების ჩამოყალიბება-დასაბუთებაში. აქედან გამომდინარე, მორალი /საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმა/ გვევლინება როგორც მეცნიერული შესწავლის ობიექტი, ეთიკა — როგორც მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ამ ობიექტს /მორალს/, ხოლო ზნეობა კი როგორც საზოგადოებისა და პიროვნების მორალურ-ეთიკური პრაქტიკა. ეს პრაქტიკა კი მხოლოდ დახვეწილი მანერები და კარგი ქცევა-ურთიერთობანი

როდია, იგი თავისი შინაარსით უფრო სიღრმისეული და მრავალმხრივი მცველი მოვლენაა, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება ადამიანის საზოგადოებრივი და პიროვნული ცხოვრების ყველა სფეროს.

კონცეფცია მეოთხე. ესთეტიკა არის ფილოსოფიური მეცნიერება, რომელიც შეისწავლის ერთმანეთთან დაკავშირებულ სამ პრიზმულ: ესთეტიკურ მოვლენათა მრავალფეროვნებას სამყაროში, როგორც უაღრესად ადამიანურ-სპეციფიკურს; მისდამი ადამიანის ასევე სპეციფიკურ ემოციურ-შემფასებლურ დამოკიდებულებას; ადამიანის ესთეტიკურ-მხატვრულ შემოქმედებას, როგორც მოღვაწეობის სპეციფიკურ ფორმას.

ესთეტიკური მოვლენები წარმოადგენს ესთეტიკის მეცნიერების საგანს. აქ არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს ეს მოვლენები ბუნებრივი წარმოშობისაა თუ ადამიანის შემოქმედების ნაყოფი. აღგენს რა ესთეტიკურის არსს, მისი განვითარების ტენდენციებს, მისდამი ადამიანის ესთეტიკურ დამოკიდებულებას, ესთეტიკა როგორც მეცნიერება, ამავე დროს განსაზღვრავს ესთეტიკური პრაქტიკის კანონზომიერებებსა და შესაბამის ესთეტიკურ კანონებს. და თუ ეთიკის თვალსაზრისით ადამიანის მორალური პრაქტიკა ზნეობრიობაში აისახება, ესთეტიკის თვალსაზრისით ადამიანის ესთეტიკური პრაქტიკა შემოქმედების სახით ზორციელდება. აქედან გამომდინარე, ესთეტიკური მოვლენები როგორც ბუნებაში, ასევე ზელოვნებაში გვევლინება როგორც მეცნიერული შესწავლის ობიექტი, ესთეტიკა — როგორც მეცნიერება, რომელიც სწავლობს ამ მოვლენებს, ზოლო შემოქმედება კი — როგორც ადამიანის ან ადამიანთა ჯგუფის ესთეტიკურ-მხატვრული პრაქტიკა თავისთავად ეს პრაქტიკა არ დაიყვანება მხოლოდ მხატვრულ შემოქმედებამდე, რამეთუ ესთეტიკურ-შემოქმედებითი საქმიანობის ელემენტები არსებობს ადამიანთა ცხოვრება-მოღვაწეობის ყველა სფეროში.

კონცეფცია მეხუთე. როგორც მესამე და მეოთხე კონცეფციებში ვნახეთ, ერთის მხრივ, ეთიკა, ზოლო მეორეს მხრივ, ესთეტიკა მჭიდროდ უკავშირდება საზოგადოებრივი და პიროვნული ცხოვრების ყველა სფეროს, მაგრამ აქვე უნდა დავსძინოთ, რომ ცხოვრების ყველა სფეროზე მათი გავლენა, მათივე სპეციფიკურობიდან გამომდინარე განსხვავებულია.

ადამიანის პრაქტიკა /შემოქმედება/ დიფერენცირებულია ქცევის, საქმიანობისა და ურთიერთობათა სახეებად და პიროვნების შინაარსი, მისი პიროვნული სახე, საზოგადოებრივი პრაქტიკის სწორედ ამ სამი მიმართულებით განისაზღვრება. ამასთანავე პიროვნების პრაქტიკას აქვს თავისი ეთიკურ-ზნეობრივი და ესთეტიკურ-შემოქმედებითი პრინციპები, ნორმები, წესები, რომელთაც აღგენს ერთის მხრივ, ეთეტიკა,

ხოლო მეორემ მხრივ, ესთეტიკა.

ეთიკა განსაზღვრავს პიროვნების ქცევის, შრომისა და ურთიერთობათა ზნეობრივ მხარეებს, ხოლო ესთეტიკა კი — იმავე ქცევის, შრომისა და ურთიერთობათა ესთეტიკურ-შემოქმედებით მხარეებს. შესაბამისად, საზოგადოებისა და პიროვნების პრაქტიკის ამ სამი სახეობისათვის ორივე ეს მხარე, როგორც ზნეობრივი, ასევე ესთეტიკური, ერთნაირად საჭირო და აუცილებელია. ამასთანავე, საზოგადოებრივ-პიროვნული ქცევის, შრომისა და ურთიერთობათა თვალსაზრისით ეთიკასა და ესთეტიკას აქვს ფრიად მნიშვნელოვანი საერთოც, რომელიც სასიქადულო ქართველი მეცნიერის, გიორგი ჯიბლაძის შემდეგი დებულებით შეიძლება გამოიხატოს: „სადაც მორალია, იქ ესთეტიკაცაა, ხოლო სადაც ესთეტიკაა, იქ მორალიცაა, ამორალური სიღამაზე ისევე არ არსებობს, როგორც ანტიესთეტიკური მორალი“. არსებობს არანაკლებ მნიშვნელოვანი მეორე გარემოებაც. ქცევის, შრომისა და ურთიერთობათა სახით განხორციელებული პრაქტიკის შედეგს წარმოადგენს მატერიალური და სულიერი ფასეულობანი. ისინი, ერთის მხრივ გვევლინება როგორც მატერიალური წარმოების ეკონომიკაში გასაგნებული მატერიალური ფასეულობანი, რომელთაც ასევე სულიერი, ესთეტიკური ღირებულებაც გააჩნიათ, ხოლო მეორეს მხრივ, როგორც ესთეტიკურ-შემოქმედებითი მოღვაწეობის ხელოვნებაში გასაგნებული სულიერი ფასეულობანი, რომელთაც ასევე მატერიალური ღირებულებაც აქვთ. განსხვავება აქ იმაშია, რომ პირველს მატერიალური წარმოების პროდუქტს, ხოლო მეორეს — ესთეტიკურ-შემოქმედებითი, ე.ი. სულიერი მოღვაწეობის შედეგს — მხატვრულ ნაწარმოებებს უწოდებენ. ორივესათვის ეთიკურ-ესთეტიკური საწყისი აუცილებელი, განმსაზღვრელი პირობაა, რაც ორივე ფასეულობის მატერიალურ-სულიერ ღირებულებაში აისახება.

ყველაზე მეტად ესთეტიკურ-ეთიკურის ერთიანობა ესთეტიკის კატეგორიებში ვლინდება, რამეთუ, როგორც სამართლიანად მიუთითებს ნიკოლოზ ჯაში, „ესთეტიკურისა და ეთიკურის დადებითი თუ უარყოფითი კრიტერიუმი ერთია. ამიტომ ეთიკური, რომელიც გამოხატულებას პოულობს გრძნობად-კონკრეტულ, ინდივიდუალურ ფორმაში, იქნის ესთეტიკურ მნიშვნელობას, რომელიც შეესაბამება ეთიკურს“. /ნ. ჯაში, ძირითადი ესთეტიკური კატეგორიები. თბილისი, 1968 წ. გვ. 271/. აბლა ამ თვალსაზრისით გადავხედოთ ესთეტიკის კატეგორიასა ჩვენს მიერ შემოთავაზებულ ეთიკურ შინაარსს, რომელიც თვალნათლივ დავგანანებებს ესთეტიკური აღზრდისათვის ეთიკურისა და ესთეტიკურის ერთიანობის პრინციპის მნიშვნელობას.

აუცილებელი
აღმატებული
დამატკობელი
კეთილი
ლაკონური
ლამაზი
მიმზიდველი

მოხდენილი
სათნო
სასიამოვნო
საჭირო
სრულყოფილი
ღვთისნიერი
პარმონიული

ამაღლებული

გმირული
დიდებული
კეთილშობილური
მადლიანი

მაშაცური
სასწაულებრივი
საამაყო
შმინდა

ტრაგიკული

განწირული
პათეტიკური
საზარელი

სამწუხარო
უნუგეშო
წამებული

კომიკური

გროტესკული
ირონიული
იუმორისტული

სარკასტული
სასაცილო
სატირალი

მახინჯი

ანაქრონიზმი
სიბილწე
გაუქმადრობა
დისპარმოხია
ეგოიზმი
ექვიანობა
თავხედობა
ფლიდობა

მზაცვრობა
ორპირობა
ულამიზო
შეუსაბამობა
შეურიანობა
სიცრუე
სიძუნწე
სიხარბე

მდებარეობა

ბოროტება
დაცემულობა
ეშმაკისეული
მტრობა
მრუშობა
მაგნებლობა
მეჭრთამეობა
მწვალებლობა
მუნანათობა

მტაცებლობა
ორგულობა
სისამაგლე
უცეთურობა
ლაღატი
შურისძიება
ცილისწამება
ცოდვილი
ჯაშუშობა

ასეთია ეთიკურისა და ესთეტიკურის ურთიერთკავშირის ჩვენეული კონცეფციები. მიგვაჩნია, რომ ზნეობრივ-ეთიკური და ესთეტიკურ-მხატვრული აღზრდა-განათლება ამ კონცეფციებს უნდა ეყრდნობოდეს. ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ზნეობრივი და ესთეტიკური აღზრდის პედაგოგიური პროცესის მეთოდოლოგიურ საფუძველს პედაგოგიკასთან ერთად ეთიკისა და ესთეტიკის მეცნიერებანიც წარმოადგენენ. სწორედ ეს იქნება იმის საწინდარი, რომ წარმატებით გადაიტარას მოსწავლეთა კულტურულ-ესთეტიკური აღზრდის სრულყოფის პრობლემა.

ბუნებრივია, რომ ჩვენი ეს მოსაზრებანი არ აცხადებენ პრეტენზიას აბსოლუტურ ჭეშმარიტებაზე. მათში ზოგიერთი რამ შეიძლება სადავოც კი იყოს. სწორედ ამიტომ დაგარკვეით მათ კონცეპტუალური, რამეთუ ლათინური სიტყვა „კონცეფცია“ რაიმე მოვლენის შესახებ აზრს ნიშნავს, რომელიც ზოგიერთ ჩვენთაგანს შეიძლება განსხვავებული ჰქონდეს და ყველა მათგანი სხვადასხვა კუთხით ასახავდეს ჭეშმარიტებას.

აფორიზმისა და აფორისტიკის შესახებ

(საკითხის დასმისათვის)

აფორიზმის არსი. აფორიზმის წარმოშობას ფესვები კაცობრიობის განვითარების შორეულ წარსულში აქვს გადმული, ამიტომაც, რომ აფორიზმზე არ მოქმედებს დროის მდინარეა, იგი თანამედროვეა ყოველი ეპოქის, ყოველი საზოგადოებრივი წყობისათვის. აფორიზმში განსულებულია არაერთი თაობის ფილოსოფიური ნააზრევი, იგი საუკუნეთა მანძილზე შემუშავებული და დახვეწილი აზრის ერთგვარი რეზულტატიცაა.

აფორიზმი მკაცრად სტილიზირებული ჟანრია. მასში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება თითოეულ სიტყვას. საკმარისია შეიცვალოს რომელიმე სიტყვა, რომ აფორიზმშიც დაკარგოს თავისი მნიშვნელობა. მას აქვს განსაკუთრებული თვისება, იმ ნაწარმოებზე მაღლაც კი დაღვეს, რომლის შემადგენლობაშიც შედის, ცალკე გააგრძელოს არსებობა, როგორც დამოუკიდებელმა ლიტერატურულმა ერთეულმა.

აფორიზმი საზოგადოებრივი აზროვნების მაღალ საფეხურზე შემუშავებული კონცეფციის თავისებური ინტერპრეტაციაა. ესე იგი, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბრძნული გამონათქვამი საუკუნეთა განმავლობაში პოულობს სიცოცხლეს და სხვადასხვაგვარი სახეცვლილებით უბრუნდება საზოგადოებას. აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია განისაზღვროს აფორიზმის არსი — აფორიზმი თავის თავში აერთიანებს აღამიანთა მრავალი თაობის გამოცდილებას და ანიჭებს მას ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობას/აფორიზმის შესახებ საინტერესოა ფ. ერთელიშვილის, ლ. ბერძენიშვილის, ალ. ჩავლეიშვილის გამოკვლევები. ანალიზის შესახებ — ფ. ზანდუკელის ნაშრომი. /მნათობი 1960. №8/

აფორიზმის ისტორია, საზოგადოდ, საზოგადოების აზროვნების განვითარებას უკავშირდება. იგი იმდენი ხნისაა, რამდენსაც მსოფლიოს ლიტერატურული აზროვნება. იგი ვერ ჯდება ლიტერატურული ჟანრების სისტემაში ორი მიზეზის გამო: ერთის მხრივ, მას აქვს უნარი იარსებოს იმ ნაწარმოების ორგანიზმში, სადაც იგი აღმოცენდა, ხოლო მეორე მხრივ, მას შეუძლია არსებობა დამოუკიდებლად. ამიტომ სამართლიანადაა შენიშნული, რომ აფორიზმის ადგილი სიტყვასა და

ლიტერატურულ ნაწარმოებს შორის უნდა ვეძიოთ.

მიუხედავად იმისა, რომ გამოსულია აფორიზმთა უამრავი კრებული მსოფლიოს ხალხთა სხვადასხვა ენაზე, მეცნიერული თვალსაზრისით, აფორიზმი დღემდე შეუსწავლელია. ამ თემაზე საინტერესოა ნ. ფედორენკოს ნაშრომი „Афоризм как жанр словенного искусства“ (Вопросы литературы. М 1973, №9, стр.141-175) და ლ. კონდრაბაზოვას გამოკვლევა „Заметки об афоризме: своеобразие и органика Литературная Грузия; тб. 1985. №6, 148-189.“

საინტერესოა აფორიზმის გერმანული განსაზღვრება. გერმანულ ენაში აფორიზმს *der Aphorismus* შეესატყვისება სინონიმური ტერმინი *Gedanken splitter*. *Gedanken* ნიშნავს აზრს, ხოლო *splitter* ნატეხს, ნამსხვრევს */oskolok/*, რომელიც ჩამოტყდება თავის წარმოშობაზე სხეულს, რათა დამოუკიდებლად გაავრცელოს არსებობა.

მნიშვნელოვანი ადგილი აქვს დათმობილი აფორიზმის განმარტებას ინგლისურ ენაზე არსებულ ლექსიკონებსა თუ სპეციალური აფორისტული კრებულების წინასიტყვაობებში, რომლებშიც, ძირითადად, გვიხსენებენ, რომ აფორიზმი ასახავს ცხოვრებას და აღიზიანებს ბუნებას მისი ჭეშმარიტება არ ეჭმდებადარება მეცნიერულ მტკიცებას. ამით განსხვავდება იგი ეპიგრამისაგან, ისევე როგორც გარკვეულწილად ემიჯნება აქსიომასა და თეორემას.

როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, აფორიზმი ყველა განმარტების თანახმად, არის რაიმე აზრის მოკლე, ლაკონურ ფორმაში გამოხატვა, დიდი მასშტაბის მქონე იდეის მოქცევა სიტყვათა მინიმალურ რაოდენობაში, მაგრამ ეს განმარტებები ოდნავადაც კი ვერ გამოხატავენ აფორიზმის შინაგან ბუნებას, მის მრავალსახეობას.

ზემოთცხიტირებული განმარტებანი მხოლოდ ნაწილობრივ პასუხობენ დასმულ კითხვას საკითხის ამომწურავად შესწავლისათვის კი ამ კითხვაზე უნდა ვაიცივს რამდენიმე პასუხი.

აფორიზმი არის ბრძნული დასკვნა, ან მტკიცება ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ. „აზილ ამერიკელ ლექსიკონში... იგი განმარტებულია როგორც რაიმე დებულების, ან შეხედულების მოვლენის ბრძნული დასკვნა, მტკიცება, შეჯამება.“

საუკუნეთა მანძილზე ადამიანებს დიდი აზრისაგან, ღრმად განცდილი და დახსნული რეალობისაგან გამოიყვანდათ გარკვეული პოეტური და პროზაული ფორმულები, რომლებშიც აირეკლებოდა ის გარდუვალი კანონზომიერება, რაც თან სდევს საზოგადოებას.

აფორიზმის სფეროში ადამიანთან ერთად შემოდის ისეთი პრობლემური თემები, როგორიცაა ჰუმანიზმი, წუთისოფელი, ღმერთი, სიბრძნე, ოპტიმიზმი, სიყვარული, მეგობრობა, სიტყვა და საქმე, სახელი, სიბრძნე, სიკეთე, ბოროტება და სხვა. ამასთან: განი-

რჩევა აფორიზმის სახეები: აფორიზმი—დასკვნა, აფორიზმი — განსაზღვრება, აფორიზმი — დაკვირვება, აფორიზმი — მსჯელობა, აფორიზმი — პოზიცია, აფორიზმი — პოლემიკა, აფორიზმი — ვედრება.

აფორიზმის ნიშნები: აფორიზმის უპირველესი ნიშანია რაიმე აზრის მოკლე, ლაკონურ ფორმაში გამოხატვა და ახასიათებს სამი ძირითადი ნიშან-თვისება: განსაზღვრება, მოწყვეტა და შემოფარგვა. ეს ნიშნები თავისთავად იძლევიან მითითებას იმაზე, რომ აფორიზმი მივიჩნიოთ ჟანრთაშორის მოვლენად. აფორიზმის თავისებურება იმაშიც გამოიხატება, რომ მას შეუძლია დამოუკიდებლად არსებობა.

აფორიზმი აღმოცენდება ლიტერატურულ ნაწარმოებში კაცობრიობის მიერ საუკუნეთა მანძილზე დაგროვილი სიბრძნის მოკლე, ლაკონური განმარტება, რომელიც ეყრდნობა ადამიანთა გამოცდილებას მასში დევს უდიდესი აზრი, სიბრძნე და ყოველივე ეს გამოხატულია მოკლედ, სხარტულად, ადამიანისათვის ადვილად შესამეცნებელი მხატვრული ფორმით გადმოცემული.

ცნობილი ლექსიკოლოგის დალის აზრით აფორიზმი „განყენებული, მაგრამ სრული დებულება“.

აფორიზმის ღირსება სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ შეუძლია დადგეს განყენებულად, მაგრამ იცოს უადრესად სრული, რადგანაც მისი ძირითადი არსი მდგომარეობს აზრის ზოგადად, მაგრამ ნათლად, გარკვევით, ლაკონურად, ყველასათვის გასაგებად წარმოდგენაში.

აფორიზმის ძირები. აფორიზმის წარმოშობა უშუალოდ უკავშირდება კაცობრიობის აზროვნების ჩამოყალიბებასა და განვითარებას. მისი ძირები ათასეული წლების მიღმა უნდა ვეძიოთ. აფორიზმმა არ იცის საზღვარი და ღრუ; ამდენად მისი ისტორია მჭიდრო კავშირშია კაცობრიობის აზროვნების ისტორიასთან.

აფორიზმის ძირები ხალხურ ზეპირსიტყვიერებაში უნდა დაიძებნოს. ცნობილია, რომ ბევრი ბრწყინვალე აფორიზმის ავტორი ხალხია. მის მიერ შექმნილი სიბრძნე როგორც აზროვნების მონაპოვარი, თაობიდან თაობას გადაეცემა. ეს აფორიზმები იმიტომაცა უკვდავი, რომ მათშია განთავსებული ხალხის მიერ საუკუნეთა მანძილზე დაგროვილი ცოდნა და გამოცდილება, ხალხი ამდიდრებს და ხეწს თავის ნააზრევს. ეპოქათა ცვლასთან ერთად აფორიზმი ახალ სიცოცხლესა და ელფერს იძენს.

როგორც ცნობილია, ყველა დიდი მწერალი თავისი შემოქმედებისათვის მიმართავს ხალხურ სიბრძნეს, მასში ხალხის ფიქრი, გამოცდილება და ცოდნაა ჩადებული. სწორედ ამიტომ, აფორიზმის ძირები ფოლკლორისა და ლიტერატურის კარიბჭესთან უნდა ვეძიოთ. ესაა მიზეზი იმისა, რომ ხშირ შემთხვევაში ძნელი ხდება

საზღვრის გავლება აფორიზმსა და ანდაზას შორის. აფორიზმის ძირების ძიება ბალზურ ზეპირსიტყვიერებაში მისი შესწავლის სწორ გზად გვესახება.

მსოფლიოს აფორისტული მეტყველება მსოფლიოს გვირგვინია, რადგანაც ამ ნააზრევში ყველა ის იდეაა მოქცეული, რაც კი ადამიანს თავისი არსებობის მანძილზე შეუქმნია.

არსებობს ერთი ისეთი მოდელი, რის მიხედვითაც აფორიზმი უნდა შეიქმნას. ეს მოდელი ცხოვრების ცოდნაა, მასზე დაკვირვებაა. სწორედ ეს განაპირობებს აფორისტულ ენაში „ისტორიული მახსოვრობის პრინციპის“ არსებობას, რაც იმას ნიშნავს, რომ სხვადასხვა ეპოქისა და ქვეყნის მოაზროვნენი, ერთმანეთისაგან დამოკიდებულად ქმნიან ერთი და იგივე იდეის მქონე აფორიზმებს.

ცნობილი მეცნიერი ე. კასირერი მითოლოგიის საკითხებზე მსჯელობისას ასკენს, რომ „მითების სხვადასხვაობისა და არაერთგვარობის მიუხედავად, კაცობრიობის მითოსურ აზროვნებას გარკვეული ერთსახოვნებასაც ახასიათებს... სრულიად განსხვავებული საზოგადოებრივი და კულტურული პირობების მიუხედავად ერთი და იგივე ძირითადი მითოსური წარმოდგენები მთელ მსოფლიოშია გავრცელებული“. /ე. კასირერი, რა არის ადამიანი, თბ. 1983, გვ.123/ ეს თვალსაზრისი კარგად ესადაგება აფორისტული ნააზრევის გავრცელებისა და მისი არეალის პრობლემატიკას.

აფორიზმის ძირები ანტიკური ბეროიდის ლიტერატურასა თუ ფილოსოფიაში საძიებელი. ჰომეროსის უკვდავმა აზრმა თავისი სილიადე სწორედ აფორიზმებში აპოვა. ძველი წელთაღრიცხვის დაახლოებით მერვე საუკუნიდან მოყოლებული ღღემდე არ დაუკარგავს მნიშვნელობა დიდი ბერძნის უკვდავ აზრს, „მსგავსი მსგავსს ეძებს“, რომელსაც ესატყვისება დიდი ქართველის — შოთა რუსთაველის ასევე ბრძნული აზრი „მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს“.

იპოვნურ აფორისტულ ნააზრევში დრო შედარებულია მდინარის მოძრაობასთან: „წლების დინება და მთა...-ის მოძრაობა, წყლის დინებასა ჰგავს“. ეს მეთოდი არც ჩინური აფორისტული ნააზრევისთვისაა უცხო. „იან-ცი არასოდეს არ მობრუნდება უკან, ადამიანი ვერასოდეს ვერ დაიბრუნებს ახალგაზრდობას“. ამ მიმართებით, საინტერესოა ქართული ანდაზა „წყალნი წავლენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიან“, რაც იმ იდეის მატარებელია, რომ ცხოვრება მიდის, ხოლო ეს ქვეყანა რჩება, მარადიულია.

აფორიზმის ფორმა. ფორმის თვალსაზრისით არსებობს აფორიზმის ორი სახე: პირველი, როდესაც იგი შერწყმულია რომელიმე ნაწარმოებთან და წარმოადგენს მის შემადგენელ ნაწილს და მეორე, როდესაც აფორიზმი წარმოდგენილია დამოუკიდებლად.

ბირველ შემთხვევაში აფორიზმი გამოდის მაკრო ტექსტიდან, არსებობს მიკროტექსტის სახით, ხოლო მეორე შემთხვევაში მიკროტექსტი აღიქმება როგორც მცირე ფორმის ნაწარმოები. საზოგადოდ, აფორიზმის უმთავრესი ნიშანია არსებობს ტექსტის გარეშე და ამავე დროს, შეინარჩუნოს ზორობრივი სისრულე. აქედან გამომდინარე, აფორიზმი არის სიტყვათა გარკვეული კომპლექსი, რომელიც განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა ლიტერატურულ ენართა შორის.

აფორიზმი ჩვეულებრივ გამოხატულია ლაკონური „ზუსტი ფორმით“ და შექმნილია პოეტური კანონებით, რომელსაც იგი ექვემდებარება. ამავე დროს, აფორიზმს აქვს „შინაგანი ფორმა“, რომელიც არის მისი წარმოშობის და შემდგომი არსებობის აუცილებელი პირობა.

ცნობილი მეცნიერები ლ. ვისოცკი და ა. პოტებნი შინაგან მხარედ თვლიდნენ სიტყვის მნიშვნელობას, ძირითად ერთეულად. სწორედ იგი ინარჩუნებს მთლიანობის ხასიათს. ეს დაახლოებით იგივეა, რომ ზღაპარი შეიცუფმოს აფორიზმის ზომებამდე. ამ დროს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძებს ნაწარმოების ძირითადი მხატვრული პრინციპი. იგი თავის სიტყვიერ და სახეობრივ გამოსახვას აფორიზმში პოულობს.

ჩა არის აფორისტიკა: მსოფლიო იცნობს აფორიზმის არაერთ კრებულოს, რომლებშიც კაცობრიობის მთელი სიბრძნეა განთავსებული. 1754 წელს დენი დიდრომ გამოაქვეყნა აფორიზმთა წყება, რომლის სათაურია „აზრები ბუნების ახსნის შესახებ“. პიპოკრატედან მოყოლებული, არსებობს კონფუციის „გამონათქვამები“, ციცერონის „აზრები“, ლიტენბერგის „აფორიზმების კრებული“, ლარონფუკოს „მაქსიმები“, ბლეზ პასკალის „აზრები“, პრუტკოვის „აზრების ნაყოფი“ და სხვა, რომლებსაც დიდი მნიშვნელობა აქვს. ასე და ანრიგად შეიქმნა კიდევ მეცნიერების ისეთი დარგი, რომელიც შეისწავლის და ნათელს პვენს აფორიზმის არაერთ დაფარულ საიდუმლოს. ეს მეცნიერებაა აფორისტიკა.

აფორისტიკის ამოცანაა გამოხატოს ხალხში დამკვიდრებული იდეა და შეხედულება ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით.

აფორისტიკის არსის გასარკვევად საჭიროდ მიგვაჩნია ყურადღება გავამახვილოთ აფორიზმის სინონიმურ მნიშვნელობებზე.

ინგლისური სინონიმების ლექსიკონში აფორიზმის შესახებ ვკითხულობთ: „აფორიზმი, ანდაზა, მაქსიმა, გამონათქვამი, ხატოვანი თქმა, ანდაზური ხატოვანი თქმა, დამრიგებლური გამონათქვამი, აზოფთემა, ხატოვანი სიტყვა, მორალის შემცველი აფორისტული თქმა“. იგივეს ვკითხულობთ ვებსტერის ლექსიკონშიც. ორივე ლექსიკონის თანახმად, აფორიზმის სინონიმებად ინგლისურ ენაში მიჩნეულია

ანდაზა, მაქსიმა გამონათქვამი, ხატოვანი გამონათქვამი, დამრიგებლური გამონათქვამი, აპოვთეგმა, დევიზი, აქსიომა, ტრუიზმი, ეპიგრამა, ხალხური გამონათქვამი.

ჩვენიც და საზღვარგარეთაც გამოსულ ლექსიკონებში აფორიზმის მნიშვნელობას ძალზე უხალოვდება ანდაზის არსი. ანდაზისათვის, ისევე როგორც აფორიზმისათვის დამახასიათებელია ლაკონურობა, შენეცნებითი მნიშვნელობა, დიდაქტიკურობა. იგი ემყარება ცხოვრების ღრმა ცოდნას და გამოცდილებას. ამ ნიშნებით ანდაზა მართლაც უხალოვდება აფორიზმს, მაგრამ არის ერთი ნაკვეთი ნიშანი, რაც მათ ერთმანეთისაგან განასხვავებს. ე. ტელიორის აზრით, ანდაზა არის მტკიცედ შეკრული ფორმულა, რომელიც ისტორიის გრძელ მანძილზე უცვლელი სახით მომდინარეობს. ეს განმარტება კარგად გამოხატავს არა კონკრეტულად ანდაზის, არამედ, საზოგადოდ, ბრძნული გამონათქვამის არსს. ანდაზაც და აფორიზმიც მოკლედ გამოთქმული ბრძნული გამონათქვამია, მაგრამ მათ ერთმანეთისაგან განასხვავებს შინაგანი სტრუქტურული სახესხვაობა. ანდაზა ნართაულად, მინიშნებით გამოხატავს სათქმელს, მათთვის დამახასიათებელია ილევორიულობა, აფორიზმი კი პირდაპირ, მკვეთრად, ნართაულობის გარეშე გამოხატავს მთავარ აზრს.

აფორიზმის ნეცნიერების შესწავლის საგნად უნდა იქცეს აგრეთვე მსოფლიო აზროვნებაში ფართოდ გავრცელებული ესარი მაქსიმა — ანუ „უმაღლესი პრინციპი ამა თუ იმ ავტორის განხილვადებული, ღრმა, ლაკონური და დახვეწილი აზრი, ლოგიკური აზროვნებისა და ზნეობრივი ქცევის სახელმძღვანელო წესი“. მითუმეტეს, რომ ინგლისურ ენაში მაქსიმა მიჩნეულია აფორიზმის სინონიმად.

მაქსიმის კლასიკური ნიმუშია: მოცემული სახელგანთქმული ფრანგი მოაზროვნის ფრანსუა დე ლაროშფუკოს წიგნში „მაქსიმები და თერები ზნეობის შესახებ“.

მაქსიმის მიზანი ნათელია: ადამიანს დიანახოს თავისი ნაკლი და დაეხმაროს მის გამოსწორებაში. ამ ესარიმა დიდი პოპულარობა მოიპოვა ევროპაში. მაქსიმის განვითარებასთან მჭიდროდაა დაკავშირებული ნიაი შემქმნელი ერის გემოვნების განვითარება. სამართლიანად შეიშინავდა ლაროშფუკოს მაქსიმების შესახებ ვოლტერი: „ესაა ერთი იმ ქმნილებათაგანი, რომლებმაც ყველაზე მეტად შეუწყვეს ხელი ერის გემოვნების ფორმირებას... ის აზროვნებას გვაჩვენებს“.

საქართველოში მაქსიმის ნიმუშები გვხვდება ჯერ კიდევ აგიოგრაფიულ ძეგლებში ტაძრების კედლებზე გაკეთებულ წარწერებში.

მაქსიმის სინონიმად არაერთ ლექსიკონში მიჩნეულია პრინციპი და ნორმა. განმარტებითა მიხედვით, პრინციპი არის ადამიანის შინაგ-

ანი რწმენა. სწორედ ეს ნიშანი განსაზღვრავს ადამიანის, დამოუკიდებულებას გარესამყაროსადმი, სინამდვილისადმი. მაგალითად, როდესაც ვამბობთ, „ბოროტება ადამიანის დამოუკიდებელია“, ეს ნამდვილად ასეა და არ შეიძლება მასში ეჭვის შეტანა. პრინციპსა და ნორმას ბევრი რამ აქვს საერთო, მათი გაგება ერთი საწყისიდან ამოდის, მაგრამ მათ შორის არის ერთი განმასხვავებელი ნიშანი. ჩვენის აზრით, პრინციპი გაანალიზებული უნდა იქნას ინდივიდუალურ ასპექტში. ის, რაც ერთ ადამიანს პრინციპად მიაჩნია, შესაძლებელია მეორე ადამიანმა არ გაიზიაროს, მაგრამ ნორმა არის საუკუნეთა მანძილზე დაგროვილი გამოცდილების შედეგად მიღებული წესი, რომელსაც ადამიანი უნდა დაემორჩილოს, იგი ყველასათვის მისაღებია.

პრინციპი და ნორმა ეს იგივე აფორიზმი, სენტენცია, ან მაქსიმაა. ისინი არ არიან განყენებული ბრძნული გამონათქვამები, არამედ ისინი განსაზღვრავენ ამ გამონათქვამთა ბუნებას. შესაძლებელია რომელიმე აფორიზმი იყოს ან არ იყოს პრინციპი, ან ნორმა. აქედან გამომდინარე, უნდა დაგამკვიდროთ ტერმინები, რომლებიც გააფართოებენ აფორიზმის სახეობებს, ესენია აფორიზმი-პრინციპი და აფორიზმი — ნორმა.

აფორიზმთან კავშირში უნდა განვიხილოთ სენტენცია. ინგლისურ ენაში ვნობასთან ერთად, სენტენცია მიჩნეულია აფორიზმის სინონიმად. სენტენცია არის „ზნეობრივი ხასიათის სხარტი გამოთქმა, დამოუკიდებელი ჩასიათის მოკლე შეგონება“. ნებისმიერ ლექსიკონსა და ცნობარში იგი მიჩნეულია ქცევის წესების, ან ზნე-ჩვეულებების სასწავლებელ გამონათქვამად“. Fowier's Mnem Engeich Usage p-31.

სენტენცია თავისი შინაგანი აქსესუარით ჰყავს მაქსიმას, მაგრამ ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მნიშვნელოვანი დეტალით. სენტენცია არის ზოგადი ბრძნული დასკვნა ადამიანის ზნეობრივი მოქმედების შესახებ, ხოლო მაქსიმა არის შეგონება, რაც მიზნად ისახავს ადამიანის ზნეობრივ მოქმედებას. მაქსიმისაგან განსხვავებით, სენტენცია ზოგადი ჩასიათის დასკვნაა, იგი მოკლებულია კონკრეტულობას. აქ არ ფიგურირებს მთქმელი და მსმენელი. იგი ყველას გასაგონად ითქმება, საზოგადო მითითებაა. გამოიყოფა სენტენციის სახეები: განმარტებითი, კატეგორიული, პოლემიკური.

სენტენცია აფორისტული მეტყველების თითქმის ყველაზე გავრცელებული სახეა. მას მიმართავდნენ ყველა დროის მოაზროვნენი. იგი აფორისტუკის შემადგენელი ნაწილია და მეცნიერების ამ დარგის შესწავლის საგნად უნდა იქცეს.

აფორიზმის სინონიმად არაერთ ლექსიკონში მიჩნეულია აპოტეგმა. აპოტეგმის სამშობლო საბერძნეთია. მას ანტიკურ პერიოდში

ჩაეცარა საფუძველი და შემდეგ ფართოდ გავრცელდა მთელ მსოფლიოში.

ამოუთევმატაზე მსჯელობისას, პირველ რიგში უნდა დადგეს საკითხი მისი არსის გარკვევის შესახებ. იმ ნიშნით, რომ ამოუთევმატა მოკლე, სხარტი გამონათქვამია, მისი გამოყოფა სხვა ჟანრებისაგან შეუძლებელია. ამიტომ საჭიროა დაზუსტდეს, თუ რა არის ამოუთევმა და ამოუთევმატა. /ამ საკითხებზე საინტერესოა: ლ. ძოწენიძე, რუსული ამოუთევმატას ქართული რედაქციები, თბ. 1959/.

ამოუთევმა თავის თავში გულისხმობს ყოველგვარ ბრძნულ გამონათქვამს. ის არ განასხვავებს ერთმანეთისაგან აფორიზმსა და სენტენციას, მაქსიმას და გნომას. მასში იგულისხმება ყველა სახის ბრძნული გამონათქვამი, რომელსაც თავი აქვს მოყრილი სპეციალურ კრებულში — ამოუთევმატაში. საკმარისია ასეთი კრებულიდან გამოვაცალავოთ რომელიმე ბრძნული გამონათქვამი, რომ იგი აფორიზმის რომელიმე ჟანრად წარმოვვიდგეს.

აფორიზმის სინონიმად დასახელებულია გნომა. ეს ბრძნული გამონათქვამი აფორიზმის მკაცრი სერიოზული ჟანრია. გნომა დიდაქტიკური შეგონებაა, ოღონდ იგი გადმოცემულია ლექსით, ან რიტმული პროზით. ეს ჟანრი პოპულარული იყო ძველ საბერძნეთში, გავრცელებული იყო აღმოსავლურ ლიტერატურაში. გნომებს აქვს დიდაქტიკურ-აღმშრდელობითი მნიშვნელობა, ისინი მკითხველს სწელობრივად ამადლებენ აცნობენ ცხოვრების ავ-კარგს, აჩვენებენ ფილოსოფიურ აზროვნებას.

გნომის მსგავსად აფორიზმთან ახლოს დგას დეფინიცია — ამა თუ იმ ცნების მოკლე განმარტება.

ი. მანუილ კანტის განსაზღვრით „დეფინიცია არის ლოგიკურად სრულყოფილი ცნება“. განასხვავებენ დეფინიციის სახეებს: ესენია: ფორმალური, მეცნიერული, მეტაფორული, იუმორისტული. დეფინიციის არსის ჩაღრმავება იმის თქმის საფუძველს იძლევა, რომ დავაგონსრეტოთ მისი მიზანი. ე. კასირერი სამართლიანად შენიშნავს, „ფილოსოფიური ცნების შემთხვევაში, საერთოდ, დეფინიცია უფრო პრობლემაა, ვინამ პრობლემის გადაწყვეტა. მისი შემშარიტი აზრი შეიძლება მიუწვდომელი დარჩეს მანამდე, სანამ კვლევა ჯერ კიდევ პირველ, იმპლიციტურ სტადიაში იმყოფება“ /ე. კასირერი, რა არის ადამიანი? დასახ. გამოცემა, გვ. 128/.

აფორიზმის მეცნიერების ინტერესთა სფეროში უნდა შემოვიდეს აგრეთვე პარადოქსი. ესაა ისეთი დებულება, რომელიც შინაარსით ან ფორმით საგრძნობლად განსხვავდება აღიარებული ან გაბატონებული დებულებისაგან.

ოსკარ უაილდის აზრით, „პარადოქსის გზა — ეს არის გზა

ჭეშმარიტებისავე“, ხოლო ფ. შოთელაძის დეფინიციით — „პარადოქსი არის ის, როცა რაიმე თავდაყოლა უნდა დაიყენოს, რომ მას აწორი მდგომარეობა შეუნარჩუნოს“. მართლაც, ჭეშმარიტების შესაცნობად მისი საპირისპირო ცნებების ღრმად გაანალიზებაცაა საჭირო, რათა ურთიერთმიმართების შედეგად გაარკვიო, რომელია უფრო ჭეშმარიტი. სწორედ ეს ფუნქცია აკისრია პარადოქსს. „პარადოქსი მაშინ წარმოიშობა, როცა ადრე მომწიფებული შემეცნება მისი დროის უაზრობას შეეჯახება“ — წერს კ. კრაუსი.

პარადოქსის ნიმუშად გამოდგება შოთა რუსთაველის ცნობილი გამონათქვამი: „რასაცა გასცემ შენია, რაც არა დაკარგულია“. პარადოქსია ბიბლიური გამონათქვამი „ვინ განაბნია გლახაკთათვის შეკრება“.

პარადოქსის საპირისპიროა აქსიომა — აღიარებული დებულება. ამ ტერმინის იეტორად ასახელებენ არისტოტელეს. მის დროს ეს ტერმინი მეცნიერებიდან გადავიდა სსსაუბრო ენაშიც, როგორც სინონიმი ცხადი დებულებისა. აქედან გამომდინარე, აქსიომა არის დებულება, რომელიც არ საჭიროებს დამტკიცებას. რადგანაც მისი ჭეშმარიტება ცხადზე ცხადია. აქსიომა ფაქტურად არის არა პარტო ჭეშმარიტების მეცნიერული მტკიცება, არამედ სწორი შეხედულება, დებულება ამა თუ იმ მოვლენასთან დაკავშირებით. მაგალითად, აქსიომაა შოთა რუსთაველის დებულება — „ვინც მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია“. ამ სენტენციაში მოცემულია ჭეშმარიტება, რომელსაც მტკიცება არ სჭირდება, რადგანაც იგი ცხოვრებისეული სიბრძნითაა დამტკიცებული. აქსიომა, პარადოქსის მსგავსად არაა დამოუკიდებელი ჟანრი, იგი იმავდროულად არის აფორიზმი, ან სენტენცია, მაქსიმა და ა.შ.

აფორიზმის ძირები დაკავშირებულია სიმბოლიკასთან, პერალდ-იკურ დასახელებებთან. ყველა გერბს ჰქონდა თავისი წარწერა, ანუ დევიზი, რომელშიც ფაქტობრივად ჩადებულია ერის, ან ადამიანთა ჯგუფის სულიერი მისწრაფება, ხასიათი, ზნე-ჩვეულება. შესაძლებელია დევიზი სრულად ვერ პასუხობდეს აფორიზმის შინაგან არსს, მაგრამ თავისი გააზრებით იგი აფორისტის მეცნიერებას უნდა მივაკუთვნოთ.

აფორისტის შესწავლის საგნად უნდა იქცეს ფილოსოფიურ-ესთეტიკური და დიდაქტიკურ-სატირიკული ორბუჯარედები დისტიქები, ანუ ქსენიები. ძველი ბერძნები ქსენიებად მიიჩნევდნენ სუფრის საჩუქრებს, ხოლო მოგვიანებით 1-11 საუკუნეთა ცნობილმა რომაელმა სატირიკოსმა მარციალემ ეს სახელი უწოდა თავისი ეპიგრამების კრებულს.

ცნობილია, რომ ქსენიების ჟანრს საკმაოდ დიდი გურადლება

დაუთმო გერმანული ლიტერატურის ორმა დიდმა წარმომადგენელმა შილერმა და გოეთემ. პირველად მათი ქსენიები 1797 წელს დაიბეჭდა შილერის ჟურნალში „მუზების აღმანახი“.

გოეთემ და შილერმა მრავალი ქსენია, აფორიზმი თუ ბრძნული გამონათქვამი ერთობლივი მუშაობით შექმნეს. ამის შესახებ გოეთე შენიშნავდა: „მრავალი დისტიქი დაგვიწერია ერთობლივად. ან მე ვიტყოდი და შილერი გალექსავდა, ან პირიქით ხდებოდა, ხანაც შილერი ერთ ლექსს დაწერდა, მე კი მეორეს“. /გოეთეს საუბრები ეკერმანთან, ბათუმი, 1988, გვ. 179/

მრავალთაგან მოვიტანთ ერთ მაგალითს: „ნურც ერთი ნურვის დაემსგავსება, ყველა ემსგავსოს ოღონდ უმაღლესს.“

ეს ვით შევიძლოთ? — სრულქმნას ყველამ თავისი თავი“. /ეკერმანული ფილოსოფიური ლირიკა, თარგმანი და კომენტარები ოთარ ჭინორიასი, თბ. 1981, გვ. 29/.

ქსენიებთან მიმართებაში საინტერესოა აღმოსავლური, ბაიათი და რობაი. რა თქმა უნდა, ყველა რობაი და ბაიათი არ შეიძლება ბრძნულ გამონათქვამად მივიხნოთ, მაგრამ ამ ჟანრის ნაწარმოებთა საკმაოდ დიდი ნაწილი სწორედ ბრძნული გამონათქვამია. ვფიქრობთ, ამის დასტურად გამოდგება ცნობილი ქართული ხალხური ბაიათი:

„კარგი ყმა მაშინ კარგია, ხმალი რომ შევლენ ელვასა,
მოციქულობდნენ ისარნი, მშვილდნი ძღვევდნენ ენასა“.

უმრავლეს შემთხვევაში ბრძნულ გამონათქვამად აღიქმება რობაი. მათში აღმოსავლეთის პოეტები ატევენ დიდ აზრს, რასაც აღმნიანის სულიერ და ზნეობრივ სამყაროზე მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეეძლო.

და ბოლოს, თავისი პირვანდელი გააზრებით ბრძნულ გამონათქვამებთან ახლოს დგას მინიატურა, რომლის უმთავრესი ნიშანია ფორმის სიმკირე და აზრის ფილოსოფიური განზოგადება.

თუ ზემოთთქმულს შევაჯამებთ და მას მეცნიერების ერთი დარგის კვლევის საგნად ვაქცევთ, მივიღებთ ფილ. სოციური მეცნიერების მართლაც საინტერესო განშტოებას, რომელშიც თავს მოიყრის ყველა ზემოთხსენებული ჟანრი. მაშასადამე, აფორისტიკა არის მეცნიერება ლაკონურად გამოთქმული, ბრძნული აზრების შესახებ. აფორისტიკა მეცნიერების ძალზე ღრმა და მრავალსახოვანი დარგია, რომლის თანახმადაც აფორიზმი, ანდაზა, მაქსიმა და სხვა ჩაითვლება ჟანრებად, ხოლო აფორისტიკა მეცნიერების დარგად, რომელიც ამ ჟანრებს შეისწავლის.

აფორიზმის, მაქსიმის, გნომის, სენტენციის, აპოფთეგმის და სხვა ამ ჟანრების ძირითადი არსი მათ ფილოსოფიურ სიღრმეში მდგომარეობს. სწორედ ამის გამო, თვით ღრმად ინდივიდუალური

წარმოშობის აფორიზმებიც კი ღებულობენ თეორიულ და პრაქტიკულ მნიშვნელობას და მკვიდრ ადგილს იკავებენ ზალხის ცხოვრებაში. აფორისტიკა აერთიანებს ამ აზრებს, მიაკუთვნებს მათ ამა თუ იმ ჟანრს, სწავლობს ამ ჟანრების საერთო და განმასხვავებელ ნიშნებს.

ამრიგად: აფორისტიკა ფილოლოგიური მეცნიერების კომპლექსური დარგია. ამიტომაც მისი კვლევა-ძიება უნდა წარიმართოს მრავალ დისციპლინასთან კავშირში. ესენია: ლინგვისტიკა, ლიტერატურა, ლინგვისტიკის ფსიქოლოგია, ეთნოგრაფია, ფილოსოფია. აფორისტიკა არის მეცნიერების დარგი, რომელიც თავს უყრის ყველა ამ მეცნიერებას და მის შემაჯავშირებელ რგოლად იქცევა. აფორისტიკის შესწავლა ყველა ამ მეცნიერების ფონზე უნდა მიმდინარეობდეს.

თეიმურაზ ჭანტურიშვილი

სპეციალისტთა სწავლებისა და აღზრდის სრულყოფის საკითხები ბათუმის პედაგოგიური კოლეჯის მაგალითზე

პედაგოგიური კოლეჯების წინამორბედს საქართველოში წარმოადგენს პედაგოგიური სასწავლებლები. თავისი არსებობის მანძილზე პედაგოგიურმა სასწავლებლებმა ფასდაუდებელი როლი შეასრულეს ქვეყანაში საყოველთაო დაწყებითი განათლების პროგრამის განხორციელებისათვის. განსაკუთრებით დიდია მისი როლი აჭარის სინამდვილეში.

დღევანდელი მდგომარეობითაც მაღალმთიან რაიონებში პედაგოგიური კადრების ნაკლებობის გამო საჭირო ხდება სათანადო ღონისძიებების გატარება მასწავლებელთა მომზადებისა და მათი საქმეში ჩაბმის კუთხით.

ამ საქმეშიც პედაგოგიური კოლეჯები უნდა იქცეს პედაგოგიური სასწავლებლების ღირსეული ტრადიციების გამგრძელებლად, რა თქმა უნდა, დროის მოთხოვნებისა და პირობების გათვალისწინებით.

იცვლება დრო, იცვლება მოთხოვნები პედაგოგიური კადრების გამოც და ცხადია, უნდა შეიცვალოს მიდგომა განაზღვრული საგანმანათლებლო დაწესებულებებისათვისაც. ამასთან გასათვალისწინებელია ის დიდი და ძნელი ზეგავლენები, რომელიც დაწყებითი კლასების მასწავლებელთა მომზადებამ გაიარა.

პედაგოგიური სასწავლებლის ფუნქციონირების გამოცდილებასთან ერთად შევისწავლოთ იმ ფაქტორების განვითარების ზეგავლენები, რომელიც კოლეჯში მოქმედებს, რამეთუ განათლების შინაარსის სრულყოფისათვის ჩვენი კვლევის პრინციპის თანახმად, აუცილებელია იმ მოთხოვნებისა და პრობლემების გათვალისწინება, რომელიც დგას კოლეჯის მიერ მომზადებული კადრის წინაშე პრაქტიკულ საქმიანობაში.

დაწყებითი განათლების სპეციალობის ირგვლივ მასალების მოკვლევამ გვიჩვენა, რომ ქრისტიანობის დამკვიდრების შემდეგ ფართოდ გავრცელდა დაწყებითი ანუ ელემენტარული სკოლები. კ. კეკელიძის მოსაზრებით, შემოვიდოდა თუ არა რომელიმე ერში ქრისტიანობა, მასთან მოჰქონდა ხოლმე საქრისტიანო სკოლებიც. მაშასადამე, უნდა

ვიფიქროთ რომ ამ მოვლენას ჩვენშიც ექნებოდა ადგილი. ჩვენს ქვეყანაში ძირითადი გაქრისტიანდა და საქრისტიანო მწერლობა გაჩაღდა იმ დროს, როდესაც აღმოსავლეთის საქრისტიანოში /რომელსაც საქართველოც ეკუთვნოდა/ გაბატონებული იყო ნიზიბონის /მესობოტამია/ სკოლა. თავისთავად ცხადია, რომ თუ იმ დროს რაიმე სკოლა იყო მოწყობილი, ის იქნებოდა ნიზიბონის სკოლის ყიდიზე. ამ სკოლის დამაზახისათვის თვისებას კი წარმოადგენდა პრაქტიკიზმი, რომელიც სასწავლო მასალის შერჩევაში გამოიხატებოდა. აქ არ მისდევდნენ განყენებულ სისტემატურ ცოდნას, არც ფილოსოფიურს, არც თეოლოგიურს. უმთავრეს საგნად ითვლებოდა ეგზეტიკა, ე. ი. ბიბლიური ტექსტების შესწავლა და ახსნა-განმარტება, პოლემიკა ანუ ეკლესიაში საჯაროდ სწავლა-მოდერების წარმოება, ლიტურგიკა ანუ ღვთისმსახურების შესრულება და საეკლესიო გალობა.

დაწყებითი განათლების სისტემის ერთიანობის ტენდენციების ტრადიციულობაზე მიუთითებენ ისტორიული წყაროებიც. კარიუნის ცნობით მეფე ბაკურმა უბრძანა ერთს, ქართული ენის მცოდნე კაცს დაღის, შეეკრიბა ბავშვები სხვადასხვა კუთხიდან, სადაც სხვადასხვა კილოცაგზე ლაპარაკობდნენ და ესწავლებინა მათთვის ერთი ენა, რომელზეც ქართველები აწარმოებდნენ ღვთის მსახურებას.

ეკლესიას ესაჭიროებოდა ელემენტარული სკოლის ერთიანი სისტემა, რომელიც სოციალურ დაკვეთას შეასრულებდა, მაგრამ ამავდროს, ასეთი სისტემა ქართველი ერის განვითარების ტრადიციებსაც შეესაბამებოდა. ამ ისტორიულ ტრადიციებზე დაყრდნობითა და თანამედროვე მოთხოვნების გათვალისწინებით ქართული საგანმანათლებლო სისტემის ორგანიზაცია გულისხმობს ერთიანი ელემენტარული /დაწყებითი/ სკოლის არსებობას. მაღალორგანიზებული დაწყებითი განათლების გარეშე შეუძლებელია სრულყოფილი საგანმანათლებლო სისტემის მოწყობა ნებისმიერ დონეზე.

მრავალგვარიანტული სკოლისა და დიფერენცირებული საგანმანათლებლო სისტემის ვითარებაში დაწყებითი სკოლა შინაარსობრივად მთლიან ერთეულად უნდა დარჩეს. გასათვალისწინებელია, რომ დაწყებით სკოლას აქვს არა იმდენად სასწავლო, რამდენადაც აღმზრდელი ფუნქცია, ი. ე. წავსაზრდის ხატოვანი გამოთქმით, „მან ეროვნულ ნიადაგზე უნდა გაწვრთნას მოწადის გულისცური და მოამზადოს იგი სისტემატური ცოდნის მისაღებად“.

განათლების რეფორმამ სრულიად ახალი სახე მისცა სწავლების 1 საფეხურს, იგი სავალდებულოა ყველასათვის. მას ეწოდება ელემენტარული სკოლა. სწავლების ხანგრძლივობა კი 1-6 წლით განისაზღვრა.

პედაგოგიური კადრების მომზადებისათვის კოლეჯის ტიპის სასწავლებლის მიზანშეწონილობის დადგენისათვის შესწავლილი იქნა

აგრეთვე ამ სახის საზღვარგარეთული სასწავლებლების მუშაობის შესაბამის სარწმუნო წყაროებზე დაყრდნობით ცხადი ხდება, რომ კოლეჯი ევროპაში, ამერიკასა და იაპონიაში საგანმანათლებლო სისტემის ერთ-ერთი ძლიერი რგოლია. კოლეჯების საქმიანობა ექვემდებარება ძირითადად სახელმწიფო საგანმანათლებლო მმართველებს, მაგრამ თითოეულს მკვეთრად გამოხატული თავისი ინდივიდუალური სახე აქვს.

ზემოთ უკვე აღვნიშნე, რომ კოლეჯების ინდივიდუალური სახის უკეთ შესწავლის მიზნით განვიზრახეთ საფუძვლიანად შეგვესწავლა ქ. რომის წმინდა სებასტიანეს სახ. /იტალია/ და პ. მანკეიმის /გერმ./ კოლეჯების მუშაობა. ამ მიზნით 1990, 1992 წლებში რამდენიმე კვირის მანძილზე ადგილზე ვეცნობოდით ამ კოლეჯების საქმიანობას. ორივე კოლეჯისათვის დამახასიათებელი ძირითადი ნიშანია სტუდენტ-ახალგაზრდობასთან ინდივიდუალური მუშაობა. რა თქმა უნდა, ტარდება ჯგუფური მეცადინეობები, ლექცია-სემინარების სახით, მაგრამ ძირითადი საკითხები, ენება ის სასწავლო-სამეცნიერო თუ აღმზრდელობით მხარეა, წყდება ინდივიდუალურ ასპექტში. ჩამოყალიბებული შეხედულება ამ საკითხის ირგვლივ კიდევ უფრო გაგვიძვირდა მას შემდეგ, როდესაც ზენთან სტუმრად იმყოფებოდნენ სტუმრები აშშ-დან, ჰუმანიტარული კოლეჯის მესვეურები ატლანტის შტატის ქ. სავანადან. სასიამოვნოა ის გარემოებაც, რომ ამ უკანასკნელებთან ზენი კოლეჯი საცმოდ მეგობრულ კონტაქტში იმყოფება. გვაქვს მიმოწერა, ამერიკელებმა უკვე რამდენიმეჯერ გამოგვიზავნეს საინტერესო ლიტერატურა და რაც მთავარია, მათ მიერ შემუშავებული პროგრამები ახვადსხვა დისციპლინებში. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე შეგვიძლია თამამად განვაცხადოთ, რომ შეიძლება გაკეთდეს გარკვეული ანალიზი ერთგვარი განზოგადების სახით და საუკეთესო გამოცდების ჩვენში დანერგვის მიზნით. მრავალ საკითხთა შორის საინტერესო ფორმად მივიჩნიეთ მუშაობის შემდეგი სტილი:

პირველი — სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული ძირითადი საგნების გარდა, რომელშიც საერთო მოცულობის 85%-ს შეადგენს, სტუდენტი თავისი ნებით ირჩევს დანარჩენ ააგანთა 35%-ს.

მეორე — თითოეულ საგანს სტუდენტი აბარებს ინდივიდუალურად და არა წლის ან სემესტრის ბოლოს, როგორც ჩვენშია, არამედ სწავლის პროცესში, პერიოდულად სასწავლო დისციპლინის ნაწილის მოსმენის შემდეგ. ასე მაგ. რომის წმინდა სებასტიანეს სახელობის კოლეჯში, რომელიც ჰუმანიტარული მიმართულებისაა, ძველი მსოფლიოს ისტორიის საგნის სწავლებისათვის გამოყოფილია 200 აკადემიური საათი. ყოველი 60 მოამენილი საათის შემდეგ სტუდენტი აბარებს

ნათვლას. თუ სამიდან ორში ის არ მიიღებს დადებით შეფასებას, საგ-
ანი მას არ ჩაეთვლება და მომავალ წელს კვლავ ისმენს საგანმანათლებლო
შემთხვევაში, თუ სტუდენტის მშობლები გადაიხდიან გარკვეულ
თანხას.

მესამე — სტუდენტებთან ინდივიდუალურ მუშაობას პირველ
რიგში ზღვს უწყობს სტუდენტთა რაოდენობა თითოეულ ჯგუფში. ის
არ აღემატება 10-12 სტუდენტს. კოლექციუმებსა და სემინარებზე
საგნის მასწავლებლისათვის პრაქტიკულად შესაძლებელი ხდება
თითოეული სტუდენტის ჩაბმა საქმიანობაში. ცალკეულ
სპეციალობებზე სტუდენტთა რაოდენობა არ აღემატება 5-7-ს. მზავ-
ელების შემსწავლელ ჯგუფებში/.

მეოთხე — უცხოურ კოლეჯში აუცილებელ მოთხოვნად არის
მიღებული სტუდენტთა სამეცნიერო მუშაობა, საჯარო განხილვისა და
შეჯამების შემდეგ აუცილებლად წახალისდება. ზემოთ აღნიშნულ
კოლეჯებში იბეჭდება სტუდენტთა სამეცნიერო საქმიანობის
დაიქვსტი, რომელიც რეცენზიებისათვის პერიოდულად ეგზავნება
ამავე ქალაქების უნივერსიტეტებს.

მეხუთე — დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სტუდენტთა დამ-
ოუჯიდებელ მუშაობას ბიბლიოთეკაში. ამისათვის შექმნილ ძლიერ
საბიბლიოთეკო ფონდს ემატება მასწავლებელთა სალექციო ანუ სააფ-
ტორიო კურსები. ის ადვილად გადასამრავლებელია და თითოეულ
სტუდენტს შეუძლია მისი შეძენა.

მეექვსე — თითოეულ ევროპულ /და არამარტო/ კოლეჯს თავის
გამოსარჩევ იერსახეს უქმნის მათი სტუდენტების მიდრეკილება
სპორტის რომელიმე სახეობისადმი /ხოგბურთი, კალათბურთი,
ფრენბურთი, ცურვა და ა.შ./ გარდა ძლიერი ბაზებისა იქმნება უამრავი
სახის ატრიბუტიკა. პიშნები, ღროშები, მაისურები, ფეხსაცმელები
რაც ერთგვარად ალამაზებს გარემოს, ქმნის ასევე პატრიოტული
სიამაყისა და ღირსების საგანს.

დასავლური კოლეჯი — ეს ერთგვარი თანამეგობრობაა, რომლის
ცხოვრებისა და საქმიანობის სტილის ჩვენში გარკვეულწილად
დანერგვა მხოლოდ სიკეთეს მოუტანს ქვეყანას. მივბაძოთ განვი-
თარებულ ქვეყნებს თავის საუკეთესო მონაბოფარში და არა იმ
უარყოფით გამოვლინებებში, რაც ასე ადვილად შეძლო გამოედო
ჩვენს ახალგაზრდობას.

მსოფლიოში დაძაბული მუშაობა მიმდინარეობს განათლების
როგორც თეორიულ, ისე საკანონმდებლო სფეროში. ცხოვრება გვიჩვენებს,
რომ განათლების სისტემის განახლება რთული პროცესია,
რადგან ახალი მოდელის მოთხოვნები და რეალური შესაძლებლობანი
დიდად არიან ერთმანეთს დაშორებული. განახლების პროცესი ნელა

მიმდინარეობს. განათლების სისტემის სოციალურ-საზოგადოებრივი დაცვით განვითარების წინმსწრებ იღებენ ეფუძნება, კერძოდ: იგი ორიენტირებულია 21-ე საუკუნის პერსპექტივებზე. ამაზე მეტყველებს არაერთი დოკუმენტი, რომლებიც უკანასკნელ ათწლეულებში იქნა დამუშავებული. მაგ. „განათლება 2000 წლისათვის /გურ., 1985/ „ამერიკელთა განათლება 21-ე საუკუნეში /აშშ, 1984/, მომავლის საგანმანათლებლო სისტემა /საფრანგეთი 1985 წ./ „21-ე საუკუნის განათლების მოდელი“ /იაპონია 1984 წ./ და სხვა. საყურადღებოა იუნესკოს მიერ შემუშავებული და შემოთავაზებული პროგრამებიც. საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ცივილიზებულ სამყაროში განათლების სფეროში მიმდინარე გლობალური პროგრამები მიმართულია განათლების, როგორც ისეთი ცნების დაცონკრეტებისათვის. ერთმანეთისაგან გამიჯნულია უბრალოდ წერა-კითხვის ცოდნა /грамотность/ და განათლება უფრო მაღალი გაგებით /просвещение/ ჩვენი საქმიანობაც, რატომ უნდა, მიმართული უნდა იყოს განათლებული პედაგოგების მომზადებისაკენ, რათა მათ შეძლონ თავიანთ პროფესიული საქმიანობით ჭეშმარიტად განათლების და არა უბრალოდ წერა-კითხვის გავრცელება. თითქმისდა ანბანური ჭეშმარიტება დღესაც აქტუალურად რჩება.

რეფორმატული მოძრაობის შედეგად ბევრი სიახლეა შემოთავაზებული. განათლების სისტემის სტრუქტურების ცვლილებაში მაგრამ, ცხადია, მარტო გარეგნული ცვლილებები ეფექტს არ იძლევა. ამიტომაც განსაკუთრებულ ყურადღებას ითხოვს ცვლილებები განათლების შინაარსის თვალსაზრისით. მნიშვნელოვანია განათლების უწყვეტობის იდეის ახლებური გააზრება, როცა იგი განიხილება როგორც განათლების ახალი სისტემის ხარისხობრივი მაჩვენებელი. უწყვეტი განათლების სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს სწავლების ინდივიდუალიზაციას, იგი განათლების შინაარსის არსებული სისტემის მევეთ ცვლილებას საჭიროებს.

თანანედროვე ვითარებაში ელემენტარული სკოლის პედაგოგთა მომზადება ხდება იმ პირობებში, როცა არსებობს განათლების სისტემის მრავალწყობიანობა, განათლების სახელმწიფო და არასახელმწიფო სისტემები. არასახელმწიფო სისტემებში შედის სასულიერო და სამრევლო /საკვირაო და მუდმივი/ სკოლები, კერძო სასწავლებლები და ა.შ.

პედაგოგთა მომზადების ამოცანებში გასათვალისწინებელია ქვეყნის ცალკეული მხარეების რეგიონალური თავისებურებანი. საქართველოს ცალკეული რეგიონები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან როგორც ტრადიციებით, ისე ეკონომიური განვითარებითაც. ხშირად განსხვავება არსებითია. გასაკუთრებით თვალსაჩინოა იგი მთისა და

ბარის რეგიონებში. თავისებურებები ახასიათებს ჩვენს კუთხესა და აზერბაიჯანულ დაწესებითი ფაქტორების განათლების შინაარსის სრულყოფისათვის განსაზღვრულ დონის მიხედვით გასათვალისწინებელი შეიქმნა არსებული განათლების სისტემის მრავალწობიანობა, რეგიონალური თავისებურებანი, განათლების რეფორმის მოთხოვნები.

ჩვენს სინამდვილეში არსებული რეალური სურათის წარმოდგენისათვის ჩავატარეთ ანკეტური გამოკვლევა. გამოკითხვის ძირითადი მიზანი იყო გამოკვეთილიყო მოთხოვნები პედაგოგიური განათლების მიმართ.

გამოკითხვა ჩატარდა ხულოს, შუახევის, ხელვაჩაურის, ქობულეთის რაიონებში, ქ. ბათუმში. სულ გამოკითხული იქნა 210 პირი — მასწავლებელი, მშობელი, მოსწავლე, სხვადასხვა სპეციალობის ადამიანი.

გამოკითხვის ანალიზის შედეგად გამოიკვეთა, რომ სხვადასხვა ტიპის სასწავლებლები მოქმედებენ როგორც მთის რაიონებში, ასევე ბარსა და ქალაქში. ყველაზე დიდი ადგილი უჭირავს დაწესებით კლასებს, ანუ / საფეხურის ელემენტარულ სკოლას. კვალიფიციური პედაგოგები შეადგენენ 85%-ს, ოღონდ მთის რაიონებში იკრძაბა მათი ნაკლებობა. ელემენტარული სკოლის 1-4 კლასების პედაგოგთა მიერ მონათესავე საგნების სწავლების უნარს მიზანშეწონილად თვლის გამოკითხულთა 82%. ერთი მასწავლებლის მიერ ყველა საგნის სწავლებას მზარს უჭერს გამოკითხულთა 24%. სპეციალიზაცია სასურველად მიაჩნია 30% განაკვეთის გაზრდის გამო ან სამი საგნის სწავლებას ერთი მასწავლებლის მიერ მზარს უჭერს 46%. მასწავლებელთა პროფესიული თვისებებიდან ყველაზე სასურველად მიიჩნეს პროფესიონალი პატივისცემა, სიყვარული, მოთმინება. ახალ პედაგოგებს ზედმეტად მიმზიდველს, სერიოზულს, პროფესიონალს. მომავალი პედაგოგის მომზადებაში უპირველეს ყურადღებას უთმობენ პროფესიონალიზმსა და ზნეობას. თითქოს ახალი და მოულოდნელი ამ მონაცემებში არაფერია, მაგრამ მრავლისმეტყველია. განსაკუთრებით 1-4 კლასების მასწავლებელთა სპეციალიზაცია ცალკეული და არა ყველა საგნის მიხედვით.

ანკეტურ გამოკითხვაში ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესო იყო პასუხები მომავალ პედაგოგთა მომზადებისათვის სასწავლებლის ტიპის არჩევანზე. გამოკითხულთა 38%-ი ელემენტარული სკოლის 1-4 კლასების პედაგოგთა მოსამზადებლად უკეთეს ფორმად მიიჩნის კოლეჯი. ზოლო კოლეჯში სწავლის გაგრძელება სასურველად მიაჩნიათ 9 კლასის დამთავრების შემდეგ. ასეთი დიდი მაჩვენებელი განპროვონებული იყო შემდეგი გარემოებით: სკოლებში მე-10 კლასების რაოდენობის შემცირების, 12 კლასის დამთავრების შემდეგ ისევ იმ

საფეხურზე დაბრუნება, რითაც შეიძლებოდა კოლეჯი დაეწყოთ /ძირითადად იმ კონტიგენტზეა საუბარი, ვისაც 1-4 კლასის მასწავლებლობა სურთ/ქალაქის სკოლებში კოლეჯს უპირატესობა მისცეს როგორც ახალ ფორმას სადაც ადრეული ასაკიდანვე იწყებენ პროფესიული დოკტრინისათვის მუშაობას.

ჩვენს სასწავლებელში შემუშავდა კოლეჯის დებულება, რომელიც ითვალისწინებს მომავალ პედაგოგთა მომზადებას, არა ფორმალური გადახალისების ხარჯზე, არამედ დარგის ისტორიულ-ტრადიციულ გამოცდილებაზე დაყრდნობით, უცხოეთის სასწავლებელთა გამოცდილების გაზიარებით, განათლების რეფორმის მოთხოვნითა და მოსახლეობის სურვილის გათვალისწინებით.

სტატიაში პედაგოგიური კოლეჯის მაგალითზე შეძლებისდაგვარად მიმოვიხილეთ მომავალ სპეციალისტთა მომზადებისათვის სწავლებისა და აღზრდის სრულყოფის ზოგიერთი საკითხი. რა თქმა უნდა გაუშუქებელი დარჩა მრავალი და არახაკლებ მნიშვნელოვანი მომენტი, მათ შორის სიახლენი უშუალოდ განათლების შინაარსის გარდასაქმნელად. ჟურნალის სპეციფიკა არც ზდის საგაღებულოს ამ საკითხთა გაშუქებას. ერთი კი ცხადია, რომ უკვე კარგა ხანია მოწოდდა განათლების სისტემის გადახალისების აუცილებლობა და თან რაც შეიძლება სწრაფი ტემპებით, რათა პირნათლად შევაბიჯოთ 21-ე საუკუნეში.

კავშირისა და მასთან დაკავშირებული პუნქტუაციის საკითხების სწავლება სკოლაში

კავშირი არის დამხმარე მეტყველების ნაწილი, რომელიც აერთებს ორ წევრს ან ორ წინადადებას, მაგალითად, რწყილი და ჭიანჭველა დამძობილდნენ, აქ კავშირი და აერთებს ორ წევრს ერთმანეთთან /კერძოდ, ქვემდებარეებს/. კარი გაიღო და სახლში სტუმარი შემოვიდა, ამ შემთხვევაში იგივე კავშირი ორი წინადადების შესაერთებლად არის გამოყენებული.

კავშირი ისეთი ფორმაცხველი სიტყვაა, რომელსაც მხოლოდ სინტაქსური ფუნქცია გააჩნია, ან წევრების შესაერთებლად არის ნახმარი ან წინადადებისა. აგებულების მიხედვით კი კავშირი უფრობო სიტყვაა და მას თუ მორფოლოგიაში განვიხილავთ, მხოლოდ იმისათვის, რომ ნაწი გაესვას კავშირის, როგორც მეტყველების ნაწილის აღწერასა და დადგინდეს მისი სახეები. ქართულ ენაში ზოგი კავშირი ნაცვალსახელურ-ზმნიხედური წარმოშობისაა, ზოგი თავის სათავეებს ნაწილაკებში პოულობს და ზოგსაც ზმნური საწყისები აქვს. ქართული კავშირის ზმნიხედურ-ნაცვალსახელური წარმოშობა კი იმას მოწმობს, რომ ეს სიტყვები თავდაპირველად — პარატაქსის პერიოდში — ცალკეულ წინადადებათა ნაწილებს წარმოადგენდნენ; წინადადებისა, რომლებიც ერთმანეთთან ლოგიკურ ურთიერთობაში იმყოფებოდნენ.

შედგენილობის მიხედვით კავშირი ორგვარია: მარტივი და რთული. კავშირი წარმოების მიხედვით ორი ტიპისაა: პირველადი და ნაწარმოები. პირველადი კავშირები ძველისძველი წარმოშობისაა: არიან, მათი რიცხვი ენაში ცოტაა: თუ, და, ხოლო, რომ... ნაწარმოებში კავშირები გვიანდელია, მათი წარმომავლობა ნათელია, მიღებული არიან ნაცვალსახელებისაგან, ზმნის პირიანი ფორმისაგან, ზმნისხედებისა და ნაწილაკებისაგან.

კავშირი შეიძლება იყოს ცალკეული და წყვილკეული. ცალკეულია, თუ, ხოლო. წყვილკეული კი იყოფა ორ დამოუკიდებელ ნაწილად, რომელთაგან I წინადადების ერთ ნაწილშია, II კი — მეორე ნაწილში: არა მარტო — არამედ, არამცთუ — არამედ, კი არ — არამედ, თუნცა — მაგრამ და ა.შ.

კავშირი ორგანია: მებრთველი და მაქვემდებარებელი

კავშირის სწავლების გზებისა და ხერხების დადგენიას ჩვენთვის

კვლევის ობიექტს წარმოადგენდა.

1. როგორ ისწავლება კავშირი და მასთან დაკავშირებული სასუ-
ენი ნიშნების ხმარების სათანადო წესები.

ხოლო კვლევის მიზანს — 1. კავშირის შესახებ საენათმეცნიერო,
სასწავლო და მეთოდოლოგიური ლიტერატურის ანალიზი.

2. კავშირის სწავლებაში არსებული შეუსაბამობისა და
შეფერხებათა გამოსავლენად ქართული ენის გრამატიკის სწავლების
პროცესზე უშუალო დაკვირვება. განსაკუთრებით წერიითი ნამუშევ-
რების შესწავლა-ანალიზი.

3. კავშირისა და მასთან დაკავშირებული სტილისტიკისა და პუნქ-
ტუაციის სწავლების რაციონალიზაციის სათანადო წინადადებათა
შესამუშავებლად წერიითი სავარჯიშოების ჩატარება, მათი ანალიზი და
შედეგების განზოგადება.

კავშირი სინტაქსურად არაა დაკავშირებული მეტყველების
რაიმელომე ნაწილთან, არ მოითხოვს მეტყველების ამა თუ იმ ნაწილის
გარკვეულ ფორმას/სახელის ბრუნვას თუ ზმნის უღლილებას/ კავში-
რს აქვს განსაზღვრული ფუნქცია. იგი აერთიანებს წინადადების ორ
წევრს ან ორ წინადადებას. ცხადია, ცალკე აღებულ კავშირს დამ-
ოტკიდებელი მნიშვნელობა არ გააჩნია. მარტივ წინადადებაში კავში-
რი არ იხმარება, შერწყმულში — კი. კავშირზე დაკვირვება ხელს
უწყობს მარტივი და შერწყმული წინადადებების ერთი-მეორისაგან
გამიჯვნას. ამდენად, კავშირის სწავლებას გარკვეული მნიშვნელობა
ენიჭება, სწავლების თვალსაზრისით კავშირის შესახებ ერთიანი აზრი
არ არსებობს. ზოგიერთ წიგნში კავშირი მოსდევს თანდებულს და წინ
უსწრებს ნაწილაკს /ა. შანიძე, ლ. კვაჭაძე, ა. კიზირია/. ზოგში —
მოსდევს მას /შ. კეკელია, აკ. დავითიანი/, მეთოდოლოგიური ლიტერატურა
კი კავშირის სწავლების შესახებ ძალიან დარიბია.

სასკოლო პროგრამით კავშირის სწავლებას 3 საათი ეთმობა და
ასეა დაფიქსირებული. „კავშირის რაობა“ მებრთველი და
მაქვემდებარებელი კავშირები. /რეაქლიანი საშუალო სკოლების
პროგრამები, ქართული ენა და ლიტერატურა, 1989, გვ. 27/, ხოლო
სახელმძღვანელოში მისი მოცულობა ასეთია: „კავშირი როგორც
მეტყველების ნაწილი, კავშირის ჯგუფები“. /ა. შანიძე, ლ. კვაჭაძე, ქარ-
თული ენა, მე-7 კლასის სახელმძღვანელო, თბ. 1989, გვ. 121-122/

მეთოდოლოგიური ლიტერატურაში არის მოსაზრება იმის თაობაზე,
რომ კავშირი ნაწილაკის შემდეგ და შორისდებულის წინ უნდა ისწავ-
ლებოდეს. /მ. ჩინჩილაძე, სკოლაში კავშირის სწავლების ზოგიერთი
საკითხი, ა. ს. პუშკინის სახ. პედაგოგიკის პროფესორ-მასწავ-

კავშირის შესახებ ენათმეცნიერული და მეთოდური ლიტერატურის გაცნობამ, მოწინავე მასწავლებელთა გამოცდილების ანალიზმა მიგვიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ კავშირი უნდა ისწავლებოდეს თანდებულის შემდეგ და ნაწილაკის წინ, ისე, როგორც ამჟამად მოქმედი პროგრამა და სახელმძღვანელო ითვალისწინებს, ოლონდ დამატებით უნდა იქნეს გათვალისწინებული კავშირთა ქვეჯგუფების სწავლება, ცალკეული და წყვილეთული კავშირები და მათთან დაკავშირებული სტილისტიკის, ორთოგრაფიისა და პუნქტუაციის საკითხები. ამ შემთხვევაში პროგრამით გათვალისწინებული 3 საათის ნაცვლად გამოვიყენებთ 5 საათს.

რამდენადაც კავშირები გამოიყენებიან წინადადებების წევრებსა და წინადადებებს შორის სინტაქსური ურთიერთობის გამოსახატავად, ამდენად სწავლებისას გამოირიცხებოდა საგარჯიშო საილუსტრაციო მასალად ცალკეულ სიტყვა-გამოთქმათა გამოყენება. /რ. შამელაშვილი, კავშირის სწავლება მე-6 კლასში, ჟურნ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“ 1975 №2 გვ. 43/.

კავშირის სწავლება დიდ შესაძლებლობას იძლევა არა მარტო პუნქტუაციურ-ორთოგრაფიული ცოდნის შესაძენად, არამედ მეტყველების კულტურის განსავითარებლადაც.

კავშირის სწავლას უკავშირდება არა ერთი ორთოგრაფიულ-პუნქტუაციურ-სტილისტური საკითხი, როგორიცაა „თუ არა უნდა ვწეროთ ცალკე, რაკი ერთად იწერება. მაცალკეებელი კავშირების წინ მძიმე იწერება, შეიძლება ერთი კავშირი შეენაცვლოს მეორეს.

კავშირის შესწავლა შემდეგში უაღვილებს მოსწავლეებს რთულ ქვეწყობილწინადადებაში გარკვევას. კავშირის შესახებ მიღებული ცოდნა სინტაქსში უკეთ გარკვევის საფუძველიცაა. მოსწავლეებმა აქ უნდა გაიმეორონ: „მარტივი, შერწყმული და რთული წინადადების რაობა.

ამის შემდეგ მათ ტაბულით მიეწოდებათ საანალიზო წინადადებები, პირველად გავანალიზეთ შერწყმული წინადადებები:

გამოიყო და მორფოლოგიურად გაანალიზდა ამ წინადადებების თითოეული სიტყვა, ხაზგასმით გამოიყო კავშირები და აქვე საუბრის მეთოდის გამოყენებით გაირკვევა, რომ ისინი დამხმარე სიტყვებია, რომ მათ დამოუკიდებლად მნიშვნელობა არაა აქვთ, რომ იგი სხვა სიტყვითა დასააკავშირებლად იხმარება და მხოლოდ ამ შემთხვევაში იძენს გარკვეულ მნიშვნელობას. შემდეგ გაანალიზდა რთული წინადადებები /თანწყობილი/, სადაც კავშირით შეერთებულია მარტივი წინადადებები;

მოსწავლეებს დაგავირებთ კავშირის ფუნქციაზე / რიგის წინადადებებში, სადაც იგი ერთმანეთთან აკავშირებს ორ სიტყვას და მეორე რიგის წინადადებებში, სადაც იგი რთულ წინადადებაში შემავალ ორ მარტივ წინადადებას აერთებს და მხოლოდ ამის შემდეგ მივ-
აწოდეთ მათ დასკვნა, „კავშირი ჰქვია დაძმარე მეტყველების ნაწილს, რომელიც უცვლელია და აერთებს წინადადების ორ წევრს ან ორ წინადადებას“.

ამის შემდეგ ცოდნის განმტკიცება მოხდება გარჯიშობით ა/ მოსწავლეებს ვავალებთ ტექსტში მოძებნონ კავშირები და გაარკვიონ თუ რას აკავშირებს იგი; ბ/ მიეცემათ კავშირები და ევალუაბთ წინადადებების შედგენა.

კავშირთა ჯგუფის სწავლების დროსაც საანალიზოდ მივმართეთ წინადადებებს. ჯერ გაირკვევა კავშირის ორი მთავარი ჯგუფი: მაერთებელი და მაქვემდებარებელი შემდეგ მათი ქვეჯგუფები;

მაერთებელი და მაქვემდებარებელი კავშირების დასაჯგუფებლად გავაანალიზეთ ასეთი წინადადებები;

შემდეგ წარმოებს ისეთი წინადადებების ანალიზი, რომლებშიც შედის მაჯგუფებელი კავშირები მარტივ წინადადებათა დასაკავშირებლად.

მაქვემდებარებელი კავშირები რთული ქვეწყობილი წინადადებების კუთვნილებაა, ამიტომ მათი ყოველმხრივი და საფუძვლიანი შესწავლა რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლების დროს არის შესაძლებელი. მაერთებელ კავშირებთან შესაპირისპირებლად გავაანალიზეთ ისეთ წინადადებებს, რომლებშიც გამოყენებულია მაქვემდებარებელი კავშირები;

წყალში გამოჩნდა მთევზე, ბრწყინვა დაიწყო დილაშა /გ. ლეონ/ ამ წინადადებებში ხაზი გაესვა კავშირებს და დაგვირგებთ მოვანდინეთ მათ ფუნქციაზე. მოსწავლეები ადვილად მიიყვანეთ დასკვნამდე, რომ I წინადადებაში და კავშირი ერთმანეთთან აერთებს ორ წინადადებას, II წინადადებაში გამოყენებულია ორი წინადადების შესაერთებლად კავშირები „ხან-ხან“, „ხოლო“ III წინადადებაში კავშირია „როცა“ ის კი არ აერთებს ორ სიტყვას ან ორ წინადადებას, არამედ ერთ წინადადებას უქვემდებარებს მეორეს.

გამოგვევს დასკვნა: კავშირებში გამოიყოფა ორი მთავარი ჯგუფი: მაერთებელი და მაქვემდებარებელი.

ამჟამად მოქმედ ქართული ენის გრამატიკის მე-7 კლასის სახელმძღვანელოში კავშირთა ორი სახეა აღნიშნული — მაერთებელი და მაქვემდებარებელი, რაც შეეხება კავშირთა ქვესახეებს, მათ შესახებ არაფერია ნათქვამი, ტერმინებიც კი არაა დასახელებული, ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია ტერმინების /მაჯგუფებელი, მაცალკევებელი, მპაბი-

ისპირებელი, მაიგივებელი/ გაცნობა იმ მოცულობითა და სიღრმით, როგორც ეს იყო. ა. შანიძის სასკოლო გრამატიკაში. /ა. შანიძე, ქართული ენის გრამატიკა, სახელმძღვანელო მე-5-მე-6 კლ. თბ. 1948, გვ. 67/

კავშირთა ჯგუფები მოსწავლეებს გავაცანით თხრობის მეთოდით, მოსწავლეებს განვუმარტეთ, რომ მერთებელი კავშირები იყოფა ოთხ ქვეჯგუფად. ესენია, მაჯუფებელი, მაცალკეებელი, მაპირისპირებელი, მაიგივებელი. მაქვემდებარებელი კავშირებიც თავის მხრივ ოთხ ჯგუფად იყოფა: დროისა, მიზეზისა, მიზნისა და დღაათობის.

კავშირის მთავარ ჯგუფთა და მთაში შემავალ ქვეჯგუფებთა სახელწოდებები ერთიმეორეს არ ეთანხმება, მაგალითად მერთებელ კავშირთა ჯგუფში შედის მაცალკეებელი, მაპირისპირებელი კავშირის ჯგუფები. ცხადია, „მერთებელი“ ამ ცნებაში ვერ მოთავსდება „დაპირისპირება“ და „განცალკეება“. ამიტომ ამ ეტაპზე ქვეჯგუფების სახელწოდებებზე ყურადღების გამახვილება, როგორც ეს მეთოდურ ლიტერატურაშიც არის აღნიშნული. /მ. ჩინჩალაძე, კავშირის სწავლებისათვის მე-6 კლასში, ქელსს კრ. 12, თბ. 1962, გვ. 29-36/. მიზანშეწონილად არ მივიჩნიეთ.

კავშირის საკლასიფიკაციოდ /მთავარ ჯგუფთა და ქვეჯგუფთა გამოსაყოფად, მათ სახელწოდებითა და საილუსტრაციო მაგალითებით/ დასასწავლად მოსწავლეებს მივაწოდეთ ტაბულა.

ამის შემდეგ ვაწარმოეთ ვარჯიშობა. მოსწავლეებს გავაანალიზებინეთ ისეთი წინადადებები, სადაც კავშირი „და“ აერთებს ერთგვარ წევრებს შემდეგ კი — წინადადებებს: აქვე მოსწავლეებს ტაბულის მიხედვით გავარკვევინეთ, რომ „და“ და „თუ“ კავშირები მაჯუფებელია

შემდეგ გავაცანით მაპირისპირებელი კავშირები:

დათუნა დონდლოდ რეკავდა და ჩუმი ღიმილით იღიმებოდა, არსენა კი დონჯშემოყრილი იდგა /მ. ჯავაძე/

არსენა თვალგაშტერებით შესცქეროდა ზაალს, ხოლო ღვთისავარი არც განძრეულა /მ. ჯავაძე/

სამშობლოს არვის წავართმევთ, ჩვენც ნურვინ შეგვეცილება, თორემ ისეთ დღეს დავაყრით, მკვდარსაც კი გაცეცინება /რ. ერისთ./

წინადადების ანალიზის დროს გამოვყავით და ყურადღება გავამახვილეთ მაპირისპირებელ კავშირებზე: მაგრამ, ხოლო, თორემ.

ანალოგიურად გავაცანით მოსწავლეებს მაცალკეებელი კავშირები.

მაიგავებელი კავშირების სწავლების დროს ყურადღება უნდა გამახვილდეს მათ მართლწერასა და პუნქტუაციის საკითხებზე. მოსწავლეებს თხრობის მეთოდით აეუხსენით, რომ კავშირი „ესე იგი“ ხან და ხან წერტილიანი შემოკლებული თავკიდური ბგერებია, მაგრამ

სრულად იკითხება. გაანალიზდება წინადადებები;

მაიგივებელი კავშირები „ანუ“ და „ე.ი.“ მართალია, დანართის კავშირებია და ისინი განკერძოებული სიტყვებისა და გამოთქმების შესწავლის დროს საფუძვლიანადაც შეისწავლება, მაგრამ უნდა გიცოდეთ, რომ ესენი პქმნიან მაერთებელი კავშირების ერთ ჯგუფს, რომელსაც მაიგივებელი ეწოდება.

რაც შეეხება კავშირს ანუ, ან მაცალკავებელი კავშირის შეპირ-ისპირებით აიხსნა.

მოსწავლეთა ძალებით, საუბრის მეთოდის გამოყენებით გაირკვევა, რომ „ან“ მაცალკავებელი კავშირია, იგი შერწყმული წინადადების ერთგვარ წევრთაგან ერთ-ერთის ამოჩვენებასა და სხვათა გამორიცხვაზე მიუთითებს; როცა შერწყმულ წინადადებაში „ან“ ერთია, მძიმის ხმარება საჭირო არაა, როცა შერწყმულ წინადადებაში „ან“ ერთზე მეტია, ყოველი განმეორებული „ან“ — ის მომდევნო წევრით წინა ერთგვარ წევრს მძიმეთი გამოეყოფა. „ესე იგი“ და „ანუ“ კი ახლავს ისეთ სიტყვას, რომელიც წინადადების წევრი არაა, განკერძოებით ღვას და ამ კავშირით უკავშირდება მის წინმდგომ თავ-ისივე შინაარსის სიტყვას წინადადების წევრს/ მნიშვნელობის დასა-ზუსტებლად. ისეთი კავშირი მაიგივებელია.

ამის შემდეგ მოსწავლეებს დაევალებათ „ანუ“ და „ესე, იგი“ კავშირების გამოყენებით ანალოგიური წინადადებების შედგენა.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მაიგივებელ კავშირებთან სასგენი ნიშნების წესის სწავლებასა და მისი ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენებას. წესის გასაცნობიერებლად და ცოდნის განსამტკიცებლად საჭიროა მაიგივებელი კავშირითი წინადადებების სინტაქსური /იმ ცოდნით, რაც მათ მიღებული აქვთ/ და პუნქტუაციური გარჩევა, ამ მიზნით განვლილი ლიტერატურული მასალებიდან სათანადო მაგალითების ამოკრება და მათი ანალიზი. მაიგივებელი კავშირის წინ, როგორც წესი, მძიმე იწერება. თუ მაიგივებელი კავშირი წინადადების შუაშია. ე. ი. წინ ღვას ის წევრი, რომელსაც უკავშირდება და შემდეგ გრძელდება წინადადება, ორი მძიმეა საჭირო /შემათი, ესე იგი მუშაობის შეწყვეტის დრო, უკვე მოტანებული იყო/, ხოლო თუ დანართი წინადადების ბოლოშია, ერთი მძიმით გამოეყოფა წინ მდგომ წევრს, რომელსაც უკავშირდება /უკვე მოტანებული იყო შემათი, ე.ი. მუშაობის შეწყვეტის დრო/.

სასგენი ნიშნის ხმარების ჩვევის გამოსამუშავებლად და საკონტროლოდ უნდა ჩატარდეს მიზნობრივი წერითი სამუშაოები გადაწერისა და კარნახის სახით.

მხოლოდ გადაწერითა და კარნახით არ შეიძლება სასგენი ნიშნის ხმარების ჩვევის განმტკიცება. გზადაგზა სხვადასხვა სახის წინადა-

დებათა სწავლების პროცესში უნდა მივმართოთ მაივიგებელ საგნებს. რებთან სასვენი ნიშნების ხმარების წესის მოგონებას. საგანგებო ყურადღება უნდა მიექცეს თავისუფალი სახის წერით საგარჯიშოებში /შინაარსის გადმოცემა, თხზულება.../კავშირებთან სასვენი ნიშნების ხმარების ცოდნა-ჩვევის შემოწმებასა და გამოვლენილი შეცდომების პუნქტუაციური თვალსაზრისით გარჩევას.

ამის შემდეგ გავაცანით მაქვემდებარებელი კავშირები ასეთი თანამიმდევრობით: დროისა, მიზნისა, მისიისა, დათმობისა.

არ ვაანალიზებინებთ ისეთ წინადადებებს, სადაც კავშირის ფუნქციით გამოყენებულია მიმართებითი ნაცვალსახელები და მიმართებითი ზმნიშულები, რადგანაც ასეთი სიტყვები სინტაქსურად წვერ-კავშირებიც არის, ეს საკითხი განიხილება სინტაქსის საკითხებში, კერძოდ, რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლების დროს.

კავშირი შესწავლილად ჩაითვლება თუ მოსწავლეებმა შეგნებულად იციან კავშირის განსაზღვრა, შეუძლიათ წინადადებებიდან კავშირების გამოყოფა და მათი დაჯგუფება.

შინაარსი

პოეზია, პროზა

1. ანა კალანდაძე — ლექსები	3
2. რეზო ჭეიშვილი — მედვედევის ტყეში /მხატვრულ-დოკუმენტური მოთხრობა/	12
3. ზურაბ გორგილაძე — ლექსები	50
4. ანა დუნდუა — ქუჩას რომ გვის, რა ქალია! /მოთხრობა/	60
5. გიზო ჭელიძე — ლექსი	65
6. კარლო ტულუში — ლექსი	69

თარგმანი

7. გი დე შობასანი ბედნიერება — ფრანგულიდან თარგმნა ნ. ახალაძემ	70
---	----

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

8. თეიმურაზ კომახიძე — ქალაქ ბათუმის განათლების ისტორიის საკითხები	77
9. სანდრო ბერიძე — სული ზღვარდაუდები	105
10. მამია ვარშანიძე — ანზორ კუდას „ზენაქარი“ და ჩემი ფიქრები	114
11. იური სიხარულიძე — „სულ საქართველო მეძახდა“	117
12. სერგო დუმბაძე — „გაიზრდები... შენ თვითონ მიხვდები“	120

160 — ილია ჭავჭავაძე — 160

13. ნოდარ ბასილაძე — ილია და აჭარა	129
------------------------------------	-----

ფერილავი

14. ოთარ გიორგაძე — ესთეტიკურ, ლზრდაში ეთიკურ-ესთეტიკური ერთიანობის პრინციპი	137
15. მურად მთვარელიძე — აფორიზმისა და აფორისტიკის შესახებ	144
16. თეიმურაზ ჭანტურიშვილი — სპეციალისტთა სწავლებისა და აღზრდის სრულყოფის საკითხები ბათუმის პედაგოგიური კოლეჯის მაგალითზე	155
17. მანანა მიქაძე — გაგვირისა და მასთან დაკავშირებულ პუნქტუაციის საკითხების სწავლება სკოლაში	162

500

8-97

n¹²⁴/₂

97-87
0161123344
0102011010333